

1 Neyyo.....	1
1 Sammā.....	2
2. Saraṇā gamana	2
1 Tapassubhallikā.....	5
2 Kimhinukho ahaṃ.....	5
1 Viddhaṃsita.	7
1 Aghassatātā. Aghassaghātetā.	9
Alaṅkāra.....	10
1 Evarūpiṃ.....	12
1 Ārūya.....	19
1 Laddhūpakkamāṇihibhūtāni.....	25
2 Tenevacettha.	25
1 Āvudhādīnaṃ dhārākoṭanādīṃ.	39
* Sadvāramadāsi.	41
1 Vaṅgaratṭhe.	45
1 Kamaluppala sadisamudulohita tanujivhatā,	47
2 acapalatā.....	47
1 Ummādatattā.	51
1 Na khādi.	59
1 Na karoti, pakaroti.	66
2 Atthakāraṇā	66
1 Gahetvā.	70
1. Avippaṭisārikena.	71
1. Niccasamayena,	72
1. Bheruva nagaraṃ.	81
2. Bhummadevatā.	81
1. Niyyāmaṣe.....	82
2. Allapāṇī.....	82
1. Rujati.....	90
2. Atikhudābhibhūto.	90
1. Ubhohi passehi.....	93
2. Āvajjento.....	93
3. Yojanato.....	93
1. Tigāvuta	98

Upāsakajanalāṅkāra by H. Saddhatissa ; Review author[s]: P. S. Jaini

The late Ven. Dr. H. Saddhatissa

(M.A., Ph.D., D.Litt)

Produced by RIPL

Venerable Dr. Hammalawa Saddhatissa (M.A., Ph.D, D.Litt) was born in Ceylon (now Sri Lanka) in 1914. He was ordained as a Buddhist monk in 1926. Proficient in Pali, Sanskrit, Sinhalese and Hindi, he studied at the Universities of Benares, London and Edinburgh. He received his Ph.D from the University of Edinburgh in 1963.

He was Professor of Pali and Buddhism at Benares Hindu University from 1956 to 1957, Lecturer at the University of London from 1958-1960 and Professor at the University of Toronto, Canada, from 1966-1969. He was a visiting lecturer at Oxford University in 1973, He has lectured in university in Europe, the United States, as well as in Korea and Japan.

He was renowned for his translation of Sanskrit and Pali works into English. His critical study of the Upasakajanalankara and the Dasabodhisattuppattikatha (the Birth-Stories of Ten Bodhisattas) and the Namarupasamasa (the Summary of Mind and Matter) published by the Pali Text Society, London, are well-known among Pali scholars. Among his numerous contributions to the clear understanding of Buddhism are: Buddhist Ethics, The Buddha's Way, The Life of the Buddha, and the translation of the Sutta Nipata which have won world-wide recognition as authoritative books in their field. He contributed numerous scholarly articles to felicitation volumes and journals which have been collected and edited to form the present book. Further articles on all aspects of Buddhism have been compiled as one comprehensive work -- Facets of Buddhism -- providing a rich source of spiritual guidance for Buddhists and non-Buddhists alike.♦ -- <http://www.ripl.or.kr/Archives/Academic/e004-1.htm>

Namo tassa Bhagavato arahato sammāsambuddhassa.

Khuddakanikāye

Upāsakajanālaṅkāra

《優婆塞莊嚴》

[CPD Classification 2.9.41]

[SL Vol Upās-] [\z Upās /] [\w I /]

[SL Page 001] [\x 1/]

Visuddha vaṇṇaṃ sugataṃ namitvā
Suvaṇṇitaṃ dhammacaraṇa tena,
Tathā vimuttaṃ gaṇamaṅgaṇehi
Upāsakālaṅkaraṇaṃ karissaṃ.

Vatthuttayaṃ ye samupāsamaṇā
Upāsakattaṃ abhisambhunanti,
Te bhūsayantā saraṇādivaṇṇā
Upāsakālaṅkaraṇāti vuttā.

Tesaṃ guṇānaṃ jana bhūsaṇānaṃ
Sandīpakattā pana esa gantho,
Viññūhi saddatthasusārato vā
Upāsakālaṅkaraṇoti ñeyyo.1

Yato nidānādi kathā viyīnato
Nayākulattā paṭipattisaṅgaho,
Purātano sobhinaṇvāvatāriṇaṃ
Na kiñci pīṇeti jinānusatthiyaṃ.

Ādāya suttantarato’pi sāra
Manākulamaṇḍāni kathīyate so,
Maṇīhi nekākarasambhavehi
Chekā hi kubbanti kirīṭasetṭhaṃ.

Issārivaggaṇa nirākaritvā
Sodhetva vikkhepaṃ malaṇa sammā,
Saddhādhanaṃ sādhujaṇa sapaṇṇā
Tamme nisāmentu pasassacittā.

Tattha “upāsakālaṅkaraṇaṃ karissa”nti ettha-upāsakā alaṅkaronti attabhāvaṃ etehīti
=upāsakālaṅkaraṇāti ye saraṇādayo guṇā vuttā, te ca pana sammā adhisīlādīnaṃ

1 Neyyo

[SL Page 002] [\x 2/]

Vasena sakalabuddhavadānapariyāpannātipi suttābhidhammavinayasāṅkhātesu tīsu
piṭakesu bāhullena suttantapiṭakapariyāpannā, tattheva dīghanikāya majjhimanikāya

saṃyuttanikāya aṅguttaranikāya khuddakanikāya saṅkhātesu pañcasu nikāyesu khuddakanikāyapariyāpannā, tatthapi navaṅgaṃ satthusāsaṇaṃ tīhi piṭakehi saṃgaṇhitvā vācaṇāmaggaṃ āropentahi pubbācariyehi ye iminā maggena devamanussā upāsakabhāvena vā pabbajitabhāvena vā sāsanaṃ otaranti tesam sāsanoṭārassa maggabhūto yo khuddakapāṭho vutto, visesato tattha pariyaṇṇā. Tattha ca vuttānaṃ sīlasamādhipaṇṇādināṃ guṇānaṃ saraṇattayameva yasmā 1 ādi. Yasmāca- “yato kho mahānāma upāsako Buddhaṃ saraṇaṃ gato hoti dhammaṃ saraṇaṃ gato hoti saṅghaṃ saraṇaṃ gato hoti ettavatā kho mahānāma upāsako hotī”ti ca vuttaṃ. Tasmā sakalabhūtānaṃ dharaṇīriva sabbesampi upāsakaguṇānaṃ ratanattayameva patiṭṭhāti, Paṭhamam tāvettha- “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi, dhammaṃ saraṇaṃ gacchāmi, saṅghaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti yadidaṃ saraṇagamana 2 suttaṃ vuccati. Tassa pana attatthaparattā bhedānamatthānaṃ sūcanādito suttabhāvo veditabbo, tathā hesa atthānaṃ sūcanato ganthanato suṭṭhu Bhagavatā hitasukhāvahanakārena veneyyajjhāsayaṇulomena vuttattā, sassamiva phalaṃ atthānaṃ pasavanato, gāvī viya thaṇṇaṃ atthakhīrapaggharāpanato, mahesī viya cakkavattigabbhaṃ suṭṭhu atthe rakkhaṇato, vikirituṃ appadānaṃ pupphadānaṃ viya suttaṃ atthe saṅgahetvā vikirituṃ viddhamsitū appadānato, athavā-gahetabbāpanetabbassa pamāṇabhūtaṃ vaḍḍakīsuttamiva gahetabbāpanetabbassa atthānatthassa pamāṇabhutattā cāti suttanti vuccati. Vuttaṇca:--“Atthānaṃ sūcanato suvuttattoha sūdanato Suttānaṃ suttasabhāgato ca suttaṃ suttanti vuccatī”ti.

Tampanetaṃ suttaṃ kena bhāsitaṃ? Kattha bhāsitaṃ? Kadā bhāsitaṃ? Kasmā bhāsitaṃ? Vuccate, tena Bhagavatā arahatā jānātā passatā sammāsambuddhena bhāsitaṃ. Kattha bhāsitaṃ, bārānasiyaṃ isipatena migadāye bhāsitaṃ. Kadā bhāsitaṃ, āyasmante yase saddhiṃ sahāyakehi arahattaṃ patte eka

1 Sammā

2. Saraṇā gamana

[SL Page 003] [x 3/]

Saddhiyā arahantesu bahujanahitāya sukhāya dhammadesanaṃ karontesu bhāsitaṃ. Kasmā bhāsitaṃ, pabbajjattānaṃ upasampadatthānaṃ bhāsitaṃ, ettavatā kena desitaṃ ādayo paṇhāna suṭṭhu pākāṭā honti, apākaṭesu pana tesu abhinavānamupāsakopāsikajanānaṃ ko Bhagavā arahā nāma koti ādinā citte saṃsayo uppajjati, saṅjātakāṅkhānaṃ panetesampi pāmojjaṃ nasiyā, asati ca pītipāmojje saraṇa gamanavasena sāsanoṭāro ca na siyāti tesam kaṅkhāvicchedanatthaṃ pasādajananatthānaṃ vitthārato tadevaṇa veditabbaṃ. Kena desitaṃ yo ito kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkheyyānaṃ matthake amara nagare sumedho nāma brāhmaṇakumāro hutvā sabbasippesu nipphattiṃ patvā mātāpitunnamaccayena anekakoṭisaṅkhaṃ dhanam pariccajivā isipabbajjaṃ pabbajivā hivavante vasanto jhānābhīṇṇaṃ nibbattetvā ākāseṇa gacchanto dipaṅkaradasabalassa sudassanavihārato rammanagarappavesanattāya maggaṃ sodhiyamānaṃ disvā sayampi ekampadesaṃ gahetvā tasmim asodhiteyeva āgataṃ satthuno attānaṃ setuṃ katvā kalele attharivā satthā sasāvaka saṅgho kalale anakkamitvā maṃ akkamanto gacchatūti nipanno, satthā naṃ disvā “Buddhaṃkuro esa anāgate kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkheyyānaṃ pariyosāne Gotamo

nāma Buddho bhavissatī”ti vyākaraṇato tassa satthuno aparabhāge koṇḍañño maṅgalo sumano revato sobhito anomadassī padumo nārado padumuttaro sumedho sujāto piyadassī atthadassī dhammadassī siddhattho tisso phusso vipassī sikhī vessabhū kakusandho koṇāgamano kassapoti lokam obhāsetvā uppannānaṃ imesampi tevīsatiyā Buddhānaṃ santike laddhavyākaraṇo dasapāramiyo dasaupapāramiyo dasaparamattha pāramiyoti samatimsa pāramiyo pūretvā vessantarattabhāve t̥hito paṭhavim kampetvā mahādānāni datvā puttadāraṃ pariccajivā āyupariyosāne tusitapure nibbattitvā tattha yāvatāyukaṃ t̥hatvā dasasahassacakkavāḷadevatāhi sannipatitvā:-

“Kāloyaṃ te mahāvīra uppajja mātukucchiyaṃ,
Sadevakaṃ tāranta bujjhassu amataṃ pada”nti.

Yācito pañcamahāvilokanāni viloketvā tato cuto sakyaṛājakule paṭisandhim gahetvā tattha mahāsampattiya

[SL Page 004] [\x 4/]

Pariharīyamāno anukkamena bhadrayobbanam patvā tinnam utūnam anucchavikesu tisu pāsādesu devalokasirim viya rajjasirimanubhavanto uyyānakīḷāya gamanasamaye anukkamena jinnavyādhimatasānkhāte tayo devadūte disvā sañjāta samvego nivattitvā catutthavāre pabbajitaṃ disvā sādhu vata pabbajjāti pabbajjāya cittaṃ uppādetvā uyyānam gantvā tattha divasaṃ khepetvā maṅgalapokkharāṇīre nisinno kappakavesaṃ gahetvā āgatenā vissakammena devaputtena alaṅkatapaṭiyatto rāhulakumārassa jātāsānaṃ sutvā puttāsinehassa balavabhāvaṃ ñatvā yāva idaṃ bandhanaṃ na vaḍḍhati tāvadeva naṃ chindissāmīti cintetvā sāyaṃ nagaraṃ pavisanto:-

“Nibbutā nūna sā mātā nibbuto nūna so pitā,
Nibbutā nūna sā nārī yassāyaṃ īdiso patī”ti

KisāGotamiyā nāma pitucchādhītāya bhāsitaṃ imaṃ gāthaṃ sutvā ahaṃ imāya nibbutapadaṃ sāvītoti satasahassagghanakaṃ muttāhāraṃ omūñcitvā tassā pesetvā attano bhavanaṃ pavisitvā sirisayane nipanno niddūpagatānaṃ nātakitthīnaṃ vippakāraṃ disvā nibbinnahadayo channena kanthakaṃ āharāpetvā taṃ āruya channasahāyo dasasahassacakkavāḷadevatāhi parivuto mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhamitvā anomānadīre pabbajitvā anukkamena rājagahaṃ gantvā tattha piṇḍāya caritvā paṇḍavapabbatapabbhāre nisinno magadharaññā rajjena nimantiyamāno taṃ paṭikkhipitvā ālāraṇa uddakaṇa upasaṅkamitvā tesam samayaṃ viloketvā tattha nibbinno chabbassāni mahāpadhānaṃ padahitvā visākhapuṇṇamadivase pātova sujātasaddhāya sujātāya dinnapāyāsaṃ nerañjarāya nadiyā tīre paribhuñjitvā nadiyā suvaṇṇapātiṃ pavāhetvā nadīre divāvihāraṃ katvā sāyaṇhasamaye sotthiyeta tiṇahārakena dinnam tiṇam gahetvā kālena nāgarājena abhitthutagaṇo bodhimaṇḍaṃ āruya tiṇāni santharitvā “natāvaṃ pallaṅkaṃ bhindissāmi yāva me anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccatī”ti paṭiññaṃ katvā puratthābhimukho nisīditvā suriye anattamiteyeva mārabalaṃ vidhametvā paṭhamayāme pubbenivāsaññaṃ majjhimayāme cutūpapātāññaṃ patvā pacchimayāme paccayākāre sammāsanto ānāpāna catuttha

[SL Page 005] [\x 5/]

Jjhānaṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya pañcasu khandhesu abhinivisitvā udayavyayavasena samapaññāsalakkhaṇāni disvā yāva gotrabhūñāṇā vipassanaṃ vaḍḍhetvā ariyamaggena sabbakilese khetvā aruṇuggamane sabbaññutaññaṃ paṭivijjhitvā pīṭivegena “anekajātisaṃsāra”nti udānaṃ udānesi, tena Bhagavatā arahatā dasabaladhārena catuvesarajja visāradena dhammarājena dhammasāminā tathāgatena sabbadhammesu appaṭihataññānvārena sabbaññunā sammāsambuddhena bhāsitaṃ, na sāvakehi na isihi na devatāhi, ettavatā kena desitanti ayaṃ pañho vissajjito hoti.

Kattha bhāsitanti? Evaṃ udānaṃ udānetvā nisinnassa pana Bhagavato etadahosi. Ahaṃ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkheyyāni imassa pallaṅkassa kāraṇā sandhāvaṃ, ayaṃ me pallaṅko vīrapallaṅko ettha me nisinnassa yāva saṃkappā na paripuṇṇā na tāya ito vuṭṭhahissāmīti anekakoṭisatasahassa saṅkhātā samāpattiyo samāpajjanto sattāhaṃ tattheva nisīdi vimuttisukhapaṭisaṃvedī. Athekaccānaṃ devatānaṃ ajjāpi tāvanūna siddhatthassa pana kattabbakiccamatthi, pallaṅkasmim ālayaṃ na vijahatīti parivitakko udapādi. Atha satthā aṭṭhame divase samāpattito uṭṭhāya devatānaṃ kaṅkhaṃ ñatvā tāsāṃ kaṅkhāvidhamanattāhaṃ ākāse uppatitvā yamakapāṭihāriyaṃ dassetvā tāsāṃ kaṅkhaṃ vidhamitvā pallaṅkato īsakaṃ pācīnanissite disābhāge ṭhatvā imasmim tāva me pallaṅke sabbaññutaññaṃ paṭividdhanti cattāri asaṅkheyyāni kappasatasahassaṅca pūritānaṃ pāramīnaṃ phalādhigamaṇaṭṭhānanti pallaṅkañceva bodhirukkhaṅca animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ animisacetiyaṃ nāma jātaṃ, atha pallaṅkassa ca ṭhitatṭhānassa ca antarā puratthimapacchimoto āyate ratanacaṅkame caṅkamanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ ratanacaṅkamacetiyaṃ nāma jātaṃ. Tato pacchimadisābhāge devatā ratanagharaṃ nāma māpayimsu, tattha pallaṅkena nisīditvā abhidhammapiṭakaṃ visesato cettha anantanayasamantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ ratanagaracetiyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ bodhi samīpeyeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamulā yena ajapālanigrodho tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā tatrāpi dhammaṃ vicinantoyeva vimuttisukhaṅca paṭisaṃvedento tasmim ajapālanigrodhe sattāhaṃ

[SL Page 006] [\x 6/]

Vītināmesi. Evaṃ aparaṃ sattāhaṃ mucalinde nisīdi, tattha nisinnamattasseva Bhagavato sakalacakkavālagabbhaṃ pūretvā mahākālamegho udapādi, tasmiṅca pana uppanne mucalindonāgarājā cintesi. Ayaṃ mahā megho satthari mayhaṃ bhavanaṃ pavitṭhamatto uppanno, vāsāgāramassa laddhuṃ vaṭṭatīti so sattaratanamayaṃ devavimānasadisāṃ vimānaṃ nimminituṃ samatthopi evaṃ kate na mayhaṃ mahapphalaṃ bhavissati dasabalassa kāyaveyyāvaccāṃ karissāmīti atimahantaṃ attabhāvaṃ katvā satthāraṃ sattakkhattuṃ bhogehi parikkhipitvā upari mahantaṃ phaṇaṃkatvā aṭṭhāsi, Bhagavā parikkhepassa anto mahante okāse sabbaratanamaye maṇḍape pallaṅke upari ca viniggilanta vividhasurabhikusumadāmaṇḍitāne vividhasurabhigandhavāsīte gandhakuṭiyaṃ viharantoviya vihāsi. Evaṃ Bhagavā sattāhaṃ tattha vītināmetvā aparaṃsattāhaṃ rājāyatena nisīdi, tatthapi vimuttisukha paṭisaṃvediyeva, ettavatā sattasattāhāni paripuṇṇāni, etthantare Bhagavato neva mukhadhovaṇaṃ na sarīrapaṭijaggaṇaṃ na nahānakkiccam ahosi, pītisukheneva vītivattesi, atha’ssa sattasattāhamatthake ekūṇapaññāsatime divase mukhaṃ dhovissāmīti cittaṃ upajji, sakko devānamindo āgadaharīṭakaṃ āharitvā adāsi, atha’ssa sakkoyeva nāgalatā dantakaṭṭhaṅca mukhadhovanaudakaṅca adāsi, tato Bhagavā dantakaṭṭhaṃ khādītva anotattodakena

mukhaṃ dhovitvā tattheva rājāyatanamūle nisīdi, tasmim samaye tapassubhallukā 1 nāma dve vāṇijā ñātisā lohitāya devatāya satthu āhāradāne ussāhitā manthaṇca madhupiṇḍikaṇca ādāya patigaṇhātu Bhagavā imaṃ āhāraṃ anukampāyāti satthāraṃ upasaṅkamitvā aṭṭhaṃsu, Bhagavā pāyāsapaṭiggahaṇadivase devadattiyassa pattassa antarahitattā na kho tathāgatā hatthesu patigaṇhanti kimahannūkho? Imaṃ patigaṇheyyanti cintesi, athassa Bhagavato ajjhāsayaṃ viditvā catuhi disāhi cattāro mahārājāno indanīlamanimaye cattāro patte upanāmesuṃ, Bhagavā te paṭikkhipi, puna muggavaṇṇasilāmaye cattāro upanāmesuṃ, Bhagavā tesam catunnampidevaputtānaṃ anukampāya paṭiggahetvā ekabhāvaṃ upanetvā tasmim paccagge selamaye patte āhāraṃ paṭiggahetvā paribhuñjitvā anumodanamakāsi, te dve bhātaro vāṇijā

1 Tapassubhallikā

2 Kimhinukho ahaṃ

[SL Page 007] [x 7/]

Buddhaṇca dhammaṇca saraṇaṃ gantvā dve vācikā upāsakā hutvā Bhagavantam āhaṃsu kassadāni bhante amhehi ajjapaṭṭhāya abhivādanaṃ paccupaṭṭhānaṃ kātābanti? Bhagavā sīsaṃ parāmasī, kesā hatthe alliyimsu, taṃ tesam adāsi-ime tumhe pariharathāti, te kesadhātuyo labhitvā amatenevābhisittā haṭṭhatuṭṭhā Bhagavantam vanditvā agamaṃsu. Aparabhāge tesu tapasso rājāgahaṃ gantvā satthu dhammadesanaṃ sutvā sotāpattiṃphale paṭiṭṭhāya upāsakova ahosi, bhallīyo pana pabbajitvā vipassitvā chaḷabhiñño ahoṣīti veditabbaṃ.

Aṭṭhame pana sattāhe puna paccāgantvā ajapāla nigrodhamūle nisīditvā attanā adhigatassa dhammassa gambhīrabhāvaṃ paccavekkhantassa sabbabuddhānaṃ āciṇṇo “adhigato kho myāyaṃ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santopaṇītoatakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedanīyo”ti paresam dhammaṃ adesetukāmatākārappatto vitakko udapādi, atha brahmā sahampati dasabalassa cetasā ceto parivitakkamaññāya “nassati vata bho loko”ti vācaṃ nicchārento dasasahassa cakkavālābrahmagaṇaparivuto sakkasayāmanantusitaparanimmitavasavattīhi anugato paṭiṭṭhānatthāya paṭhaviṃ nimminitvā dakkhiṇajānumaṇḍalaṃ puthuviyaṃ nihantvā jalajālamakulasadisam dasanakhasamodhānasamujjalamañjalim sirasi katvā “desetubhante Bhagavā dhammaṃ desetu sugato dhammaṃ santi sattā apparajakkhajātikā assavaṇataṃ dhammassa parihāyanti bhavissanti dhammassa aññātāro, nanu tumhehi Buddho bodheyyaṃ tiṇṇo tāreyyaṃ mutto mevoyaṃ:

“Kiṃ me aññāta-vesena dhammaṃ sacchikatenidha,
Sabbaññutaṃ pāpunitvā tārayissaṃ sadevake”ti.

Patthanaṃ karitvā pāramiyo pūretvā sabbaññubhāvo pattoti ca, tumhehi dhamme adesiyaṃāne ko nāma añño dhammaṃ desessati kimañño lokassa saraṇaṃ tāṇaṃ lenaṃ parāyaṇa”nti evamādihi anekehi nayehi Bhagavantam dhammadesanaṃthaṃ āyāci, evaṃ brahmunā āyācitadhammadesano Buddhacakkhunā lokaṃ oloketvā brahmuno ajjhesanaṃ adhivāsetvā “kassanukho ahaṃ paṭhamaṃ dhammaṃ

deseyya”nti olokeno ālāruddakānaṃ kālakatabhāvaṃ ñatvā pañcavaggiyānaṃ

[SL Page 008] [\x 8/]

Bhikkhūnaṃ bahūpakārattaṃ anussaritvā utthāyāsanaṃ kāsipuraṃ gacchanto antarāmagge upakena saddhiṃ mantetvā āsālhi puñṇamadivase isipatane migadāye pañcavaggiyānaṃ vasanaṭṭhānaṃ patvā te ananucchavikena samudācārena samudācarante saññāpetvā aññākoṇḍaññāpamukhe aṭṭhārasa brahmakoṭiyo amatāpānaṃ pāyento dhammacakkaṃ pavattetvā tadetampi suttaṃ tattheva desesi, evaṃ bārāṇasiyaṃ isipatane migadāye bhāsitaṃ, ettāvatā kattha bhāsitaṃ ayampi pañho vissajjito hoti.

Kadā bhāsitaṃ? Evaṃ pavattavaradhammacakko Bhagavā pañcamiyaṃ pakkhassa sabbepi te pañcavaggiye bhikkhu arahatte paṭiṭṭhapetvā taṃ divasameva yasassa kulaputtassa upanissaya sampattiṃ disvā rattibhāge nibbijjivā gehaṃ pahāya nikkhantaṃ ehi yasāti pakkosivā tasmīmyeva rattibhāge sotāpattiṭṭhānaṃ punadivase arahattaṃ pāpetvā aparepi tassa sahāyake catupaññāsajane ehibhikkhupabbajjāya pabbājetvā arahattaṃ pāpetvā evaṃ loke ekasatṭhiyā arahantesu jātesu vutthavasso pavāretvā te bhikkhū āmantetvā:-

“Paratthaṃ vattano atthaṃ karontā paṭhavim imāṃ,
Vyāharantā manussānaṃ dhammaṃ caratha bhikkhavo.

Viharatha vicittesu pabbatesu vanesuca,
Pakāsayantā saddhammaṃ lokassa satatāṃ mama

Karontā dhamma dūteyyaṃ vikhyāpayatha bhikkhavo,
Santi atthāya sattānaṃ subbatā vacanaṃ mama.

Sabbaṃ pidahathadvāraṃ apāyānāmanāsavā,
Saggamokkhassa maggassa dvāraṃ vivirathāsamā.

Desanāpattādānāhi karuṇādiguṇālayā,
Vuddhiṃ saddhañca lokassa abhivaḍḍhetha sabbaso.

Gihīnamupakarontānaṃ niccamāmisadānato,
Karoṭha dhammadānena tesāṃ pacucpakāraṃ.

Samussayatha saddhammaṃ desayantā isiddhajaṃ
Katakattabbakammantā paratthaṃ paṭipajjathā”ti

Evaṃ ovaditvā disāsu pesesi, evaṃ pesitesu bhikkhūsu bahujaṇahitāya sukhāya lokassa dhammaḍḍesaṃ karontesu bhāsitaṃ, ettāvatā kadā bhāsitaṃ ayampi pañho vissajjito hoti.

[SL Page 009] [\x 9/]

Kasmā bhāsitaṃ? Pabbajjathāñca upasampadatthāñca bhāsitaṃ. Ettāvatā kasmā bhāsitaṃ ayampi pañhovissajjitova hoti.

Evametesam pañhānaṃ vissajjanena vigatakaṅkhattā sāsanaṃvatāramicchantā yasmā panetassa saraṇāgamanasuttassa:-

Vyañjanatthamajānantā bhāvatthaṃ nāvabujjhare,
Taṃ sammā nāvabujjhantā muyhante paṭipattiyā.

Tasmā Buddhaṅca dhammaṅca saṃghaṅca saraṇaṃ iti,
Gacchāmi panetesamatthamādo pavaṇṇiya.

Kammappayojanaṃ ceva pabhedādiṃ phalaṃ pana,
Pasādajananatthāya sakkaccaṃ kathayāmahe.

Tattha vyañjanato tāva Buddhasaddassa bujjhitā saccānti = Buddho, bodhetā pajāyati
=

Buddhoti ādinā niddesanayena attho veditabbo, athavā-budhadhātussa
jāgaraṇavikasanatthesupi pavattanato abujjhi savāsana sammohaniddāya accantaṃ
vigato buddhiyā vikasito cāti vā Buddho Bhagavāti
vatthusabhāvadassanavibandhikāya avijjāsāṅkhātāniddāya ariyamaggañāṇena
sahavāsānāya samucchinnatā tato accantaṃ vigato
paramarucirasirisobhaggasamāgamena vikasitamiva ca padumaṃ
aparimitaguṇagaṇālaṅkatasabbaññutañāṇasamāgamena vikasito vikāsanamanupatto,
tasmā jāgaraṇavikasanatthavasenapi Buddhoti vuccati. Atthato pana
pāramitāparibhāvito sayambhūñāṇena sahavāsānāya vigataviddhastā 1
niravasesakilesā mahākaruṇāsabbaññutañāṇādi aparimeyyaguṇagaṇādhāro
bandhasantāno Buddho. Vuttaṃ hetam chaṭṭamāṇavakavimāne:-

“Yo vadantaṃ pavaro manujesu Sakyamunī Bhagavā katakicco,
Pāragato balaviriyasamaṅgī Kaṃ sugataṃ saraṇattha mupehī”ti.

Evam Buddhasaddassa vyañjanattho bhāvattho vā veditabbo. Dhammanti ettha
adhigatamagge sacchikatanirodhe yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjamāne ca apāyadukkhesu ca
apatamāne katvā dhāretīti = dhammo, so pana atthato catunnaṃ ariyamaggānaṃ
catunnaṅca sāmāññaphalānaṃ nibbāṇassaca pariyattidhammassa ca vasena dasavidho
taṃ dhammanti attho, vuttaṃhetam tattheva:-

1 Viddhamṣita.

[SL Page 010] [x 10/]

“Rāga virāga manejama sokaṃ Dhammamasāṅkhata mappatīkūlaṃ, Madhuramimaṃ
pagaṇaṃ suvibhattaṃ Dhammamimaṃ saraṇatthamupehī”ti.

Ettha hi kāmarāgādibhedo sabbopi rāgo, virajjati etenāti rāgavirāgoti maggo kathito,
ejāsāṅkhātāya taṇhāya antonijjhānalakkhaṇassa ca sokassa taduppattiyaṃ sabbaso
parikkhiṇattā anejamasokanti phalaṃ kathitaṃ, kenaci paccayena asaṅkhatattā
dhammamasāṅkhatanti nibbāṇaṃ vuttaṃ, avirodhadīpanato pana
atthavyaṇjanarasasampannatāya pakatthagūṇavibhāvanato suṭṭhuvibhajitattā ca
appaṭīkūlanti ādinā sabbopi pariyattidhammo kathitoti veditabbo, tattha ariyamagga
nibbāṇāni nippariyāyeneva apāyādito dhāraṇato dhammā, phalapariyattiyo pana
pariyāyena. Tathāhettha dhāraṇaṃ nāma apāyādinibbattakilesaviddhamṣanaṃ taṃ
ariyamaggassa kilesa samucchedanāya nibbāṇassa ca ālambanabhāvena tassa
tadatthasiddhihetutāyāti ubhinnaṃpi nippariyāyato labbhati na itaresu, itaresu pana

ariyaphalassa maggena samucchinna kilesānaṃ paṭippassaddhikiccatāya
maggānugunāppavattito pariyattidhammassa ca tadadhi gamahetutāyāti ubhinnaṃ pi
pariyāyato labbhatīti sabbesaṃ pi tesaṃ dhammasaddavacanīyatā veditabbā, evaṃ
dhammasaddassaṃ pi saddattho ca bhāvattho ca veditabbo.

Samghanti ettha ariyena diṭṭhisīlasāmaññaṃ samhato ghaṭitoti = samgho, tehi tehi
maggaphalehi kilesadarathānaṃ samucchedapaṭippassambhanavasena sammadeva
ghātitattā samghoti atthaariyapuggalasamūho vuccati, vuttampicetaṃ tasmiñña:-

“Yattha ca dinna mahapphalaṃ māhu Catusu sucisu purisayugesu,
Attha ca puggala dhammasā te Samghamimaṃ saraṇatthamupehi”ti.

Pothujjanika samghassaṃ pi pubbabhāga paṭipadāya tṭhitattā purimacetanā viya dāne
ettheva saṅgaho datṭhabbo, yo pi hi kiñcāpi ariyena diṭṭhisīla sāmaññaṃ asaṃhato,
nīyānika pakkihiyena pana pothujjanikaṃ samghatattā dakkhiṇeyyapaṇipātaraho
samghoyevāti veditabbo, evaṃ samghasaddassaṃ pi ubhayattho veditabbo, taṃ
samghaṃ.

[SL Page 011] [x 11/]

Saraṇanti ettha hiṃsatīti saraṇaṃ, saraṇagatānaṃ teneva saraṇāgamanena bhayaṃ
santāsaṃ dukkhaṃ duggatipariklesaṃ hiṃsati vināsetīti attho, visesato pana
“sampannasīla bhikkhave viharathā”ti ādinā hite niyojanena, “pāṇātipātassakho
pāpako vipāko abhisamparāyo”ti ādinā anathanivattanena ca Buddhopi sattānaṃ
bhayaṃ hiṃsatīti saraṇaṃ, bhavakantārato uttaraṇena, assasādānena ca dhammopi
sattānaṃ bhayaṃ hiṃsatīti saraṇaṃ, dānapūjanavasena upanītasakkarānaṃ
vipulaphalapaṭilābhakaraṇato samghopi sattānaṃ bhayaṃ hiṃsatīti saraṇanti
Buddhādikaṃ ratanattayaṃ saraṇanti veditabbaṃ. Keci pana “kammassakā mānava
sattā kammadāyādā kammayoni kammabandhu kamma paṭisaraṇā”ti vacanato idha
sattassa attanā kataṃ apāyabhaya bhañjakaṃ kusalameva saraṇaṃ, vatthuttayampana
saraṇassārammaṇattā upacāreṇa saraṇanti vuccatīti vadanti, evaṃ hi sati sabbesaṃ pi
kusalakammānaṃ saraṇabhāvappasaṅgato yo koci kusalacittasamaṅgī, so sabbo
saraṇagato nāma bhavyeyyāti atippasaṅgato tithiyādinampi saraṇagatabhāvo pāpuṇātīti,
tadayuttaṃ, athāpi vadeyyuṃ-Buddhādivatthugatacittappasādehi eva saraṇāgamaṃ
paṭilābho hoti, tathā ca sati verañjabrahmaṇādayo Bhagavato kittisaddaṃ sutvā
“sādhu kho pana tathārūpaṇaṃ arahataṃ dassana”nti ādinā cittappasādakaraṇakāle
eva saraṇagatā bhavyeyyunti, tampi na yuttaṃ, te pana Bhagavato santike dhammaṃ
sutvāva saraṇagatā, tasmā:-

“Tumhehi kiccaṃ ātappaṃ akkhātāro tathāgatā,
Paṭipannā vimuccanti jhāyino mārabandhanā”ti.

Vuttattā-paṭipattisahāyaṃ vatthuttayameva saraṇanti niṭṭhamettha gantabbanti. Evaṃ
saraṇasaddassaṃ pi saddattho bhāvattho ca veditabbo.

Gacchāmīti etassa pana bhajāmi sevāmi payirupāsāmīti attho, bhajanasevana
payirupāsānaṃ pana tesaṃ gamanakiriyā paṭibaddhattā, atha vā yesaṃ dhātūnaṃ
gati attho buddhīpi tesaṃ atthoti, jānāmi bujjhāmīti vā attho veditabbo. Ettha
Buddhaṃ saraṇanti dve nāmapadāni, gacchāmīti ekameva ākkhyātapadaṃ ayañca
gamisaddo nīsaddādayo viya na dvikammako, kasmā? Ajaṃ gāmaṃ netīti ādisu viya

gamanakirayāya kammadvayabhāvato, tasmā Buddhanti ādi gantabbaniddeso, saraṇanti gamanakirayāya

[SL Page 012] [\x 12/]

Kāraṇaniddeso, itisaddo luttaniddiṭṭho, so ca hetu atthoti veditabbo. Evañca katvā “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti vutte Buddhaṃ saraṇanti gacchāmi vuttaṃ hoti, attho pana yato Buddha, me saraṇaṃ aghassa ghātā 1 hitassa ca vidhātā tato taṃ attaniyyātanādivasena gacchāmi bhajāmi sevāmi payirupāsāmi jānāmi bujjhāmi cāti evaṃ daṭṭhabbo. Tathā dhammaṃ saraṇanti ādisupi yojetvā attho veditabbo. Yo pana vadeyya Buddhādisaddānaṃ saraṇasaddassa ca samānādhikaraṇabhāvato pubbaṃ disaṃ gacchaṭṭi ādisu viya Buddhaṃ saraṇaṃ bhūtaṃ gacchāmi ādinā vināva itisaddakappaṇaṃ yathāva tṭhāya pālīyā attho veditabboti, tassa paṭihata cittopi Buddhādayo upasaṅkamanto tisaraṇagato nāma siyā, yaṃ hi Buddhādihi visesitaṃ saraṇaṃ, tamevesa gatoti, aññe vadanti iha Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi dvinnaṃ kammaṇaṃ dissanato gamisaddassa ca dikammaṇaṃ bhāvato payogāraṃ saddo payuttoti viññāyati. Tasmā Buddhaṃ āramaṇaṃ katvā saraṇaṃ gacchāmi pasādaṃ gacchāmi attho daṭṭhabboti. Tesāṃ heṭṭhā vuttanayena attasaṃniyyātanādīnaṃ sambhavaṃ yena kenaci cittaṃ appasādamattena saraṇagato nāma siyāti purimako eva attho paṭipajjitabboti, evaṃ Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi ādikassa saraṇāgamanasuttassa vyañjanattho bhāvattho ca sabbathā veditabbo.

Kammappayojananti ettha Bhagavā hi paṭhamameva pabbajitarūpaṃ disvā tattha sañjātapemo abhinikkhamitvā bodhipallaṅkamāruya samadhigata catusaccadhammo Buddhābhāvaṃ manupattoti vā Bhagavato aparabhāgepi Buddhā dhammasaṃgharatanānaṃ samadhigatassa saṃgharatanādhīnattā vā paṭilomakkamenapi saraṇagamanaṃ muñcitaṃ viya dissati, kasmā? Tāvettha buñova saraṇabhāvena vutto, netareti, kiñcetta-sabbadhammesu appaṭihataññāvāreṇa sabbaññunā sammāsambuddhenava iminānulomakkamena desitanti. Apica- tesu sabbasattānaṃ aggoti katvā sabbapaṭhamāṃ Buddha vutto tappabhavattā tadanantaraṃ dhammo, tadādhāraṇakattā ante saṃgho ca vutto. Atha vā sabbasattānaṃ hite viniyojakoti katvā paṭhamāṃ Buddha, sabbasattahitattā tadanantaraṃ dhammo, hitādhigamāya paṭipanno adhigatahitoti katvā ante saṃgho saraṇabhāvena vavathapetvā pakāsito. Tathāhi-lokaseṭṭhattā puññacando viya Buddha, canda

1 Aghassatātā. Aghassaghātetā.

[SL Page 013] [\x 13/]

Kiraṇanikaro viya tena desito dhammo, puññacandakiraṇasamuppāditabhilādo loko viya saṃgho. Tathā bālasuriyo viya Buddha, tassa raṃsijālamivava vuttappakāro dhammo. Tena tirobhāvitandhakāro loko viya saṃgho. Vanadāhakapuriso viya Buddha, vanadahana agga viya kilesavanadahano dhammo, daḍḍhavanattā khettabhūto 1 viya bhūmibhāgo daḍḍhakilesattā puññakkhettabhūto saṃgho. Mahāmegho viya buñova, salilavutṭhi viya dhammo, vutṭhināpātūpasamitareṇu viya janapado upasamita kilesareṇuko 2 saṃgho, susārathi viya Buddha, assajānīyavinayanūpāyo viya dhammo, suvinītassajānīyasamūho viya saṃgho. Sabbadiṭṭhisalluddharaṇato sallakattā viya Buddha salluddharaṇupāyo viya dhammo, samuddhaṭṭasallo viya jano

samuddhaṭṭhisalḷo saṅgho.

Mohapaṭālasamuppātanato vā salākā viya Buddho, paṭālasamuppātanūpāyo viya dhammo, samuppāṭitapaṭālo viya vipprasannalocano jano samuppāṭitamohapaṭālo vipprasannañāḷalocano saṅgho. Sānusayaṃkilesavyādhīharaṇasamatthātāya kusalo vejjo viya Buddho, sammāpayuttābhesajjamiva dhammo, bhesajjupabhogena samupasantavyādhī viya janāsamudāyo samupasantakilesavyādhānusayo 3 saṅgho. Athavā sudesako 4 viya Buddho, sumaggo viya khemantabhūmi viya ca dhammo, taṃ maggaṃ paṭipanno khemamaggabhūmippatto viya ca janāsamūho saṅgho. Sunāciko viya Buddho, nāvā viya dhammo, tāya pārappatto viya satthikajano saṅgho. Himavā viya Buddho, tappabhavosadhamiva dhammo, osadhupabhogena nirāmayo jano viya saṅgho. Dhanado viya Buddho, dhanamiva dhammo, yathādhīppāyaladdhadhano jano viya sammāladhaariyadhano saṅgho. Nidhīdassako viya Buddho, nidhi viya dhammo nidhippatto viya jano saṅgho. Apica- abhayado viya vīrapuriso 5 Buddho, abhayamiva dhammo, sampattābhayo viya jano accantapattābhayo saṅgho. Assāsako viya Buddho, assāso viya dhammo, assatthajano viya saṅgho. Sumitto viya Buddho, hitupadeso viya dhammo, hitānuyogena pattasadattho viya jano saṅgho. Ratanākaro viya Buddho. Ratanasāro viya dhammo, ratanasārūpabhogī viya jano saṅgho. Rājakumāraṇāhāpako viya Buddho, nahānasalilaṃ 6 viyadhammo, sunahātārājakumāravaggo viya saddhammasalilasīnāto saṅgho.

Alaṅkāra

1 Khemantabhūto. 2 Kilesareṇu. 3 Vyasanānusayo. 4 Sudesiko.
5 Puriso 6 sinānasalilaṃ.

[SL Page 014] [x 14/]

Kārako viya Buddho, alaṅkāro viya dhammo, alaṅkatarājaputtagaṇo viya dhammālaṅkato saṅgho. Candanarukkho viya Buddho, tappabhavacandanamiva dhammo, candanūpabhogena santapariḷāho viya jano saddhammaparibhogena accantasantapariḷāho saṅgho. Dhammadāyajasampadānato pitā viya Buddho, dāyajjaṃ viya dhammo, dāyajjaharo puttavaggo viya saddhammadāyajjaharo saṅgho. Vikasitapadumo viya Buddho, tappabhava madhu viya dhammo, tadupabhogī madhukaragaṇo viya saṅghoti. Evaṃ sabbasattānaṃ hitapaṭipattikāraṇattā sabbapaṭhamam Buddho, sabbasattahitattā tadanantaram dhammo, hitādhigamāya paṭipannattā tadanantaram saṅgho ca saraṇabhāvena vuttoti. Evaṃ kammappayojanaṃ veditabbaṃ.

Idāni pabhedānanti ettha saṅgahitapabhedasamkilebhedesu paṭhamam tāva saraṇam saraṇāgamaṇam saraṇagatoti ayaṃ pabhedo veditabbo. Tattha saraṇam vuttanāyameva.

Saraṇāgamaṇam nāmayena cittuppādena etāni me tīṇi ratanāni saraṇam parāyananti gacchati bhajati sevati payirupāsati so tappasāda taggarukatāhi vigatavidhastakilesa tapparāyanatākārappavattacittuppādo. Saraṇagato nāma taṃ samaṅgīpuggaloti veditabbo.

Tattha Buddhamsaraṇanti imehi dvīhi padehi saraṇameva niddiṭṭhaṃ gacchāmīti iminā pana saraṇāgamanasaṅkhāto cittuppādo taṃ samaṅgi puggalo ca niddiṭṭho cittuppādādhīnattā gamanakirayāya cittuppādassa ca puggalādhīṭṭhānattā. Tadevaṃ saraṇāgamaṇam lokuttaralokiyavasena duvidham. Tattha lokuttarasaraṇāgamaṇam

diṭṭhasaccānaṃ maggakkhaṇe kilesasamucchedakattā ālambanavasena nibbāṇārammaṇaṃ hutvā ratanattaye aveccappasādena siddhaṃ hoti. Lokiyasaraṇāgamaṇaṃ pana puthujjanānaṃ saraṇāgamanopakkilesavikkhambhanaena Buddhādiṇaṃ saraṇaṃ hutvā nippajjati. 1 Taṃ atthato ratanattayasaddhāpaṭilābho saddhāmūlika sammādiṭṭhi ca hoti. Tattha saddhāpaṭilābho mātādīhi ussāhitadāraṇaṃ viya anavadhāritaguṇānaṃ nāṇavippayuttacittena pasādakaraṇo daṭṭhabbo. Sammādiṭṭhi pana diṭṭhiṃ jukammameva, vuttaṇca:-

“Sabbānussati puñña pasamsā saraṇattayaṃ
Yanti diṭṭhiṃ jukammasmim saṅghaṃ natthi saṃsayoti.”

[SL Page 015] [x 15/]

Taṃ panetaṃ lokiyasaraṇāgamaṇaṃ Bhagavato attānaṃ pariccajāmi, dhammassa saṅghassa attānaṃ pariccajāmi pariccatto yeva me attā pariccattaṃ yeva me jīvitam jīvitapariyantikaṃ Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi Buddha me saraṇaṃ tānaṃ lenaṃ parāyananti evaṃ attasamniyyātanenavā-”satthāraṇa vataṃ passeyyaṃ, Bhagavantameva passeyyaṃ sugataṇa vataṃ passeyyaṃ Bhagavantameva passeyyaṃ sammā sambuddhaṇa vataṃ passeyyaṃ Bhagavantameva passeyya”nti iminā vacanakammena mahākassapaṭṭherādīnaṃ viya sissabhāvūpagamaṇena vā:-

“So ahaṃ vicarissāmi gāmāgāmaṃ purāpuraṃ
Namassamāno sambuddhaṃ dhammassa ca sudhammata”nti.

Evaṃ ālavakādīnaṃ saraṇāgamaṇamiva tapparāyana bhāvena vā-”atha kho brahmāyubrahmaṇo utthāyāsanaṃ ekamsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavato pādāni mukhena ca paricumbati, pāṇīhi ca parisambāhati nāmaṇa sāceti-”brahmāyu ahaṃ bho Gotama brāhmaṇo brahmāyu ahaṃ bho Gotama brāhmaṇo”ti evaṃ paṇipātavasena vā sijjhati. Tasmā saraṇaṃ gacchantena upāsakena vā upāsikāya vā ajja ādim katvā ahaṃ attānaṃ Buddhassa niyyātemi dhammassa saṅghassāti evaṃ Buddhādīnaṃ attapariccajanavasena vā, ajja ādim katvā ahaṃ Buddhaparāyano dhammaparāyano saṅghaparāyano itimaṃ dhārethāti evaṃ tapparāyana bhāvena vā, ajja ādim katvā ahaṃ Buddhassa antevāsiko dhammassa saṅghassa iti maṃ dhārethāti evaṃ sissabhāvūpagamaṇena vā, ajja ādim katvā ahaṃ abhivādanaṃ paccuttānaṃ añjalīkammaṃ sāmīcikkammaṃ Buddhādīnaṃ yeva tiṇṇaṃ vatthūnaṃ karomi iti maṃ dhārethāti evaṃ Buddhādisu paramanipaccākāreṇavā saraṇaṃ gantabbaṃ. Yampana ajjatanā Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammaṃ saraṇaṃ gacchāmi saṅghaṃ saraṇaṃ gacchāmi ācariyehi vuttavacanamanukaronto sayam vā bodhicetiyaṇaṃ mādīnaṃ aññatarasmim garuttānīye vā aññasmim vā yattha katthaci saraṇaṃ gacchanti, tepi tesam yeva catunnaṃ ākārānaṃ aññataravasena gacchanti veditabbā. Keci pana mātuniyuttasaraṇāgamaṇena saddhiṃ pañcalokiyasaraṇāgamaṇānti vadanti, tampana kucchigatadāraṇassa mātuvacanena saraṇāgamaṇaṃ “sabbaloko paracitto na acittako”ti vacanavirodhato sīlasamathādisu atippasaṅgato ca ayuttaṃ viya dissati, vicāretvā gahetabbaṃ. Tattha nātibhayācariyadakkhiṇeyyavasena catubbidhesu paṇipā

[SL Page 016] [x 16/]

Tesu dakkhiṇeyya paṇipāteneva saraṇāgamaṇaṃ hoti, na itarehi seṭṭhavaseneva hi saraṇaṃ gayhati, seṭṭhavaseneva bhijjati, tasmā-sākiyo vā koliyo vā Buddha

amhākaṃ ñātakoti vandati, agahitameva hoti saraṇaṃ, yo vā samaṇo Gotamo rājaṇapūjito mahānubhāvo avandayamāno anattampī kareyyāti bhayena vandati agahitameva hoti saraṇaṃ, yo hi bodhisattakāle Bhagavato santike kiñci uggahitaṃ saramāno Buddhakāle ca:-

“Ekena bhoge bhuñjeyya dvīhi kammaṃ payojaye,
Catutthaṇca nidhāpeyya āpadāsu bhavissatī”ti

Evarūpaṃ 1 anusāsaniṃ uggahetvā ācariyoti vandati, agahitameva hoti saraṇaṃ, yo pana-ayaṃ loke aggadakkhiṇeyyoti vandati teneva gahitaṃ hoti saraṇanti evaṃ saraṇāgamanappabhedo veditabbo.

Saṅkilesesu pana-lokuttarasaraṇāgamanassa natthi saṅkilesa, lokiyasaraṇāgamanassa tu, aññāṇaṃ saṃsayamicchāññāṇādayo saṅkilesā, yena taṃ na mahājutikaṃ hoti, na mahāvippahāraṃ, tattha aññāṇaṃ tīsu vatthusu guṇāvacchādakasammoho, saṃsayo Buddho nukho na nukhoti ādinayappavattā vicikicchā, micchāññāṇaṃ tesāṃ yeva guṇānaṃ aguṇabhāvato parikkappanena viparīttagāho, ādisaddena pana anādaraagāravādayo saṅgahitāti evaṃ saṅkilesa veditabbo.

Bhedato pana lokuttarasaraṇāgamanassa natthi bhedo, nahi bhavantare pi ariyasāvako aññaṃ satthāraṃ uddisati, yathāha-”atthānametaṃ bhikkhave anavakāso yaṃ diṭṭhisampanno puggalo aññaṃ satthāraṃ uddiseyyā”ti lokiyasaraṇāgamanassa pana duvidho pabhedo sāvajjo anavajjoca, tattha sāvajjo anīṭṭhaphalo, aññasatthārādisu attasānniyyātanena vā tapparāyanatāya vā sissabhāvūpagamanena vā paṇipātena vā hoti, tattha yadā aññasmiṃ satthari tadupadiṭṭhe dhamme tappatīpannesu ca sāvakesu satthudhammasaṃghānaṃ guṇavasena okappetvā attasānniyyātanāṃ karoti, tadā attasānniyyātanena saraṇabhedo, yadā pana guṇavasena anokappetvā issarādisu aññesu vā yena kenaci kāraṇena attānaṃ sanniyyāteti natthi tadā saraṇabhedo, tapparāyanatāyapi guṇavasena okappetvā

1 Evarūpiṃ.

[SL Page 017] [x 17/]

Yadā tapparāyaṇo hoti tadāva saraṇabhedo, sissabhāvūpagamanenapi yadā guṇavasena okappetvā sissabhāvaṃ gacchati tadā saraṇabhedo, yadā pana kammāyatanādīnaṃ uggaṇhitukāmo sissabhāvaṃ upagacchati, natthi tadā saraṇabhedo. Paṇipātepi yadā dakkhiṇeyyavasena paṇipātaṃ karoti tadāca saraṇabhedo, tato aññatitthiyesu pabbajitampi ñātakā me ayanti vandato saraṇaṃ na bhijjati, pageva pabbajitaṃ, tathā rājānaṃ bhayavasena vandato, so hi ratthapūjitattā avandiyamāno anattampī kareyyāti, tathā yaṃkiñci sippaṃ sikkhāpakāṃ titthiyampi ācariyo me ayanti vandato na bhijjati, tathā aññena bāhusaccādinā guṇena sambhāvetvā paṇipātentassāpi nattheva saraṇabhedo, tattha anavajjo avipākattā aphalo, so pana agahitakālaparicchadassa saraṇāgamanassa jīvitapariyantattā cutikkhandhānaṃ nirodhasamakāloti maraṇena hoti, satipi maraṇato saraṇabhedo uparūparijātiyaṃ sucaritassa kāraṇabhāvato so visesabhāgī eva hoti, tasmā yo koci ito bahiddhā añño Buddho dhammo saṅgho vā atthīti pamāṇavasena attaniyyātanādīṃ katvā gaṇhāti, gahitakkhaṇe saraṇaṃ bhijjatīti gahetabbaṃ, ettha yaṃ pana gahitakālaparicchadassa paricchinnakālatō uddhaṃ appavattati natthi tattha

bhedavohāro, kālapariyantasīlānaṃ paricchinnakālato uddhaṃ appavattiyaṃ viyāti paṭipattisaṅgahe vuttaṃ, saraṇato saraṇabhedassa aṭṭhakathāyameva anavajjabhedoti bhedavohārassa vuttattā sāvajjabhedam sandhāya na vuttanti gahetabbanti, evaṃ saraṇabhedo veditabbo.

Evaṃ abhinnaśaraṇassa lokuttaralokiyavasena duvidhaṃ hoti saraṇaphalaṃ, tesu lokuttarasaraṇāgamanaphalaṃ tāva duvidhaṃ hoti vipākaphalāṇisaṃsaphalavasena, tattha cattāri sāmāññaphalāni vipākaphalaṃ, vaṭṭadukkhassa anuppādanirodho āṇisaṃsaphalaṃ tattha:-

Lokuttarena muninā lokuttaramitīritam,
Tadetam phalamasmim ko na munī vaṇṇayissati.

Vaṇṇeyya tam paṭibalo yadi lokuttaram phalam,
Sakūlāgamato yeva savisesam pakāsaye.

Tatthāpi rasitam vāri nidhino bindumattakam,
Vibhāveti rasam yasmā catusāgarasambhavam.

[SL Page 018] [x 18/]

Tato viśālagambhīrapīṭakattayadhammato,
Kathāsāram samādāya dīpentonuttaram phalam.

Jambukena ca therena aggidattādikehi ca,
Laddham phalam pavakkhāmi sanidānam suṇoṭha nam.

So kira jambukatthero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavesu puññāni upacinanto Tissabhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutam patto satthu sammāsambodhiṃ saddahanto bodhirukkham vanditvā vijanena pūjesi, so tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto kassapassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutam patto sāsane pabbajitvā aññatarena upāsakena kārite ārāme āvāsiko hutvā viharati tena upaṭṭhiyamāno, athekadivasam eko khīṇāsavatthero lūkhacīvaradharo kesa ohāraṇattham araṇṇato gāmābhimukho āgacchati, tam disvā so upāsako iriyāpathe pasīditvā kappakena kesamassūni ohāretvā paṇītabhojanena bhojetvā sundarāni cīvarāni datvā idheva bhante vasathāti vasāpesi, tam disvā āvāsiko issāmaccherapakato khīṇāsavattheram āha-”bhikkhu iminā pāpūpāsakena upaṭṭhiyamānena evaṃ idha vasantena aṅgulikehi kese luñcitvā acelena hutvā gūthamuttāhārassa jīvita”nti. Evañca pana vatvā tāvadeva vaccakuṭim pavisitvā pāyāsam vaḍḍhento viya hatthena gūtham vaḍḍhetvā yāvadattham khādi, muttañca pivi, iminā niyāmena yāvatāyukam thatvā kālam karitvā niraye patitvā puna gūthamuttāhāro vasitvā tasseva kammaṃ vipākāvasesena manussesu uppannopi pañcajāṭisatāni nigaṇṭho hutvā gūthabhakkho ahosi, puna imasmim Buddhuppāde manussa yoniyam nibbattamānopi ariyūpavādabalena duggatakule nibbattitvā thaññam vā khīram vā sappim vā pāyamāno tam chaḍḍhetvā muttameva pivati, odanam bhojiyamāno tam chaḍḍhetvā gūthameva khādati, evaṃ gūthamuttaparibhogena vaḍḍhento vayappattopi tadeva paribhuñjati, manussā tato vāretumasakko pariccajimsu, so ñātakehi pariccajanto naggapabbajjam pabbajitvā na nahāyati, rajo jalladharo kesamassūni luñcitvā aññe iriyāpathe paṭikkhipitvā ekapādena tiṭṭhati nimantaṇam na sādiyati māsopavāsam adhiṭṭhāya puññatthikehi

dinnabhojanaṃ māse māse ekavāraṃ kusaggena gahetvā divā jivhaggena lehati
rattiyaṃ pana allagūthakaṃ sappāṇakanti akhāditvā

[SL Page 019] [x 19/]

Sukkhameva khādati, evaṃ karontassa pañcapaññāsavassāni vītivattāni, mahājano
mahātapo paramappicchoti maññamāno tanninno tappono ahosi, atha Bhagavā tassa
hadayabbhantare ghaṭe padīpaṃ viya arahattūpanissayaṃ pajjalantaṃ disvā sayameva
gantvā dhammaṃ desetvā sotāpattiphale patitṭhapetvā ehibhikkhupasampadāya
laddhupasampadaṃ vipassanaṃ ussukkāpetvā arahatte patitṭhāpesi, ayamettha
saṅkhepo, vitthāro pana dhammapade- “māse māse kusaggenā”ti gāthāvaṇṇanāya
vuttanayena veditabbo arahatte pana patitṭhito parinibbāṇakāle ādito
micchāpaṭipajjitvā sammā sambuddhaṃ nissāya sāvakena adhigantabbaṃ mayā
adhigatanti dassento:-

“Pañcapaññāsavassāni rajojallamadhārayiṃ,
Bhujanto māsikaṃ bhattaṃ kesamassuṃ alocayiṃ.

Ekapādena atṭhāsiṃ āsanaṃ parivajjayiṃ,
Sukkhagūthāni ca khādiṃ uddesaṇca na sādayiṃ.

Etādisaṃ karitvāna bahuṃ duggatigāminaṃ,
Vuyhamāno mahoghena Buddhaṃ saraṇamāgamiṃ.

Saraṇāgamaṇaṃ passa dhammassa ca sudhammataṃ,
Tisso vijjā anuppatto kataṃ Buddhassa sāsana”nti

Imā catasso gāthā abhāsi, iti so imāhi gāthāhi pañcādhikāni paññāsavassāni
naggapabbajjūpagamanena nahāpanapaṭikkhepato sarīre laggaṃ
āgantukareṇusaṅkhātāṃ rajaṃ sariramalasaṅkhātāṃ jallaṇca kāyena dhāritvā
lokavaṇṇanattaṃ māsopavāsiko hutvā rattiyaṃ gūthaṃ khādanto puññatthikehi
dinnabhojanaṃ māse māse ekavāraṃ divā jivhagge ṭhapanavasena bhuñjitvā tādisaṃ
chārikāpakkepena sithilamūlaṃ kesamassuṃ aṅgulīhi luñcāpetvā sabbena sabbaṃ
āsanasaṅkhātāṃ nisajjaṃ parivajjetvā ubho hatthe ukkhipitvā ekeneva pādena
tiṭṭhanto nimantaṇaṃ uddissakaṇṇaṃ vā nasādiyaṃ viharanto evarūpaṃ
vipākānibbattaṃ duggatigāminaṃ bahu pāpakammaṃ purimajātisuceva idhe ca
uppādetvā kāmoghādinaṃ mahatā oghena visesato diṭṭhoghena apāyasamuddaṃ pati
ākaḍḍhiyamāno tādiseṇa puññakammacchiddena kicchena manussattabhāvaṃ
labhitvā idāni puññabalena Buddhaṃ saraṇanti gantvā sammāsambuddho Bhagavāti
aveccappasādena satthari pasīdiṃ, āyatanagataṃ mama saraṇāgamaṇaṃ passa
nibbāṇadhammassa ca sudhammataṃ,

[SL Page 020] [x 20/]

Yadāhaṃ tathā micchāpaṭipannopi ekovādeneva satthārā
sabbadukkhakkhayaṇasaṅkhātāṃ nibbāṇaṃ sampāpitoti dasseti:

“Evaṃ anekaguṇaraṃsi samujjalantaṃ
Veneyyajantukumudāni vikāsayantaṃ
Tāpopasantikaraṇaṃ saraṇantimetam

Santatthiko tibhuvane na bhajeyya ko vā”ti.

Aggidattopi nāma sāvattiyaṃ mahākosalarāṇṇo purohito, so raṇṇā pasenadīkosalena pitari kālakate amhākaṃ pitu purohitoti gāvena tasmiṇṇeva thāne thapetvā paccuggamanasamānāsanādīhi sambhāvanam karīyamāno evaṃ cintesi-ayaṃ rājā mayi ativiya gāravam karoti. Na kho pana rājūnam niccakārameva cittaṃ gahetum sakkā samānavassenahi saddhiṃ rajjasukham nāma sukham hoti ahañcamhi mahallako pabbajitum me yuttanti, so rājānam pabbajjam anujānāpetvā sattāhena sabbam attano dhanam dānamukho vissajjetvā bāhirakapabbajjam pabbaji, taṃ nissāya dasapurisasahassāni anupabbajimsu, so tehi saddhiṃ aṅgamagadhānañca kururaṭṭhassa ca antare vāsam kappetvā tesam 1 ovādi deti-tātā yassavo kāmavitakkādayo uppajjanti so nadito 2 ekekaṃ vālukāpuṭam āharitvā imasmiṃ thāne okiratūti, te sādhiṃ paṭissuṇitvā kāmavitakkādīnam uppannakāle tathākarimsu, aparena samayena mahāvālukārāsī ahoṣi, taṃ ahicchatto nāma nāgarājā pariggahesi, aṅgamagadhavāsino ca kururaṭṭhavāsino ca māse māse tesam mahantaṃ sakkāram āharitvā 3 dānam denti, athesam aggidatto imaṃ ovādam adāsi-pabbataṃ saraṇam yāthavanam saraṇam yātha ārāmaṃ saraṇam yātha rukkham saraṇam yātha evaṃ sabbadukkhato muccissathāti, attano antevāsikepi iminā ovādena ovadati, bodhisattopi katābhinikkhamaṇo sammā sambodhiṃ patvā tasmim samaye sāvattiyaṃ nissāya jetavane viharanto paccūsakāle lokaṃ olokento aggidattabrahmaṇam saddhiṃ antevāsikehi attano ṇāṇajālassa anto pavitṭham disvā sabbepime arahattassa upanissayasampannāni ṇatvā sāyaṇhasamaye mahāmoggallānattheraṃ āha-moggallāna kiṃ na passasi aggidattabrahmaṇam mahājanam atitthe pakkhandāpentam? Gaccha tesam ovādam dehīti, bhante bahu ete ekakassa mayham avisayhā, sace tumhepi āgamissatha visayhā bhavissantīti

1 Imaṃ, 2 turitena, 3 abhiharitvā,

[SL Page 021] [x 21/]

Moggallāna amahpi āgamissāmi tvaṃ purato yāhīti, thero gacchantova cintesi-ete balavanto ceva bahuca sace sabbesaṃ samāgamatṭhāne kiñci kathessāmi sabbepi vagga vaggena utṭhaheyyunti, atha attano ānubhāvena thullaphusitakaṃ devaṃ vuṭṭhāpesi, te phusitesu patantesu utṭhāya utṭhāya attano attano paṇṇasālam pavisiṃsu, thero aggidattassa paṇṇasāladvāre thatvā agtidattāti āha, so therassasaddam sutvā imasmiṃ loke maṃ nāmena ālapitum samatto nāma natthi ko nukho maṃ nāmena ālapatīti mānatthaddhatāya ko esoti? Āha, aham brāhmaṇāti, kiṃ vadesīti?, Ajja maṃ ekarattiṃ idha vasanaṭṭhānam ācikkhāti, idha vasanaṭṭhānam natthi, ekassa ekāva paṇṇasālāti, aggidatta manussā nāma manussānam gāvogunnam pabbajitā pabbajitānam santikaṃ gacchanti, 1 mā evaṃ kari dehi me vasanaṭṭhānanti, kiṃ pana tvaṃ pabbajitoti? Āma pabbajitomhīti, sacepi pabbajito kahaṃ te khāribhaṇḍam? Ko pabbajitomhīti, sacepi pabbajito kahaṃ ke khāribhaṇḍam? Ko pabbajitaparikkhāroti? Atthi me parikkhāro viṣum viṣum pana naṃ gahetvā caritum dukkhanti abbhantareneva naṃ gahetvā vicarāmi brāhmaṇāti, so taṃ na gahetvā vicarissatīti therassa kujjhī, athaṃ naṃ so āha-apehi 2 aggidatta mākujjhī vasanaṭṭhānam me ācikkhāti, natthi ettha vasanaṭṭhānanti, etasmiṃ pana vālukārāsīmhi ko vasatīti? Eko nāgarājāti, etamme dehīti, nasakkā dātum bhāriyam etassa kammanti, hotu dehi meti, tenahi tvameva jānāhīti, thero vālukārāsī abhimukho pāyāsi, nāgarājā taṃ āgacchantam disvā ayaṃ samaṇo ito āgacchati na jānāti mañṇe mama atthibhāvam dhūmayitvā 3 naṃ māressāmiti dhūmayi, 4 thero-ayaṃ nāgarājā ahameva

dhūmaṃyītuṃ sakkomi aññe sa sakkontīti maññe sallakkhetīti sayampi dhūmāyi 4
 dvinnampi sarīrato uggata dhūmā yāvabrahmalokā uṭṭhahiṃsu. Ubhopi dhūmā theram
 abādhētvā nāgarājānameva bādhenti, nāgarājā dhūmavegam sahituṃ asakkonto pajjali,
 theropi tejodhātuṃ samāpajjitvā tena saddhiṃ yeva pajjali, tāpi aggijālā yāva
 brahmalokā uṭṭhahiṃsu, ubhopi jālā theram abādhayitvā nāgarājānameva bādhenti,
 athassa sakala sarīram ukkāhi padīpatam viya ahosi, isigaṇo oloketvā cintesi-nāgarājā
 samaṇam jhāpeti bhaddako vata samaṇo amhākam vacanam asutvā natthoti, thero
 nāgarājānam dametvā

1 Āgacchanti. 2 Amhe 3 dhūpāyitvā 4 dhūpāyi

[SL Page 022] [x 22/]

Nibbisevanam katvā vālukārāsīmhi nisīdi, nāgarājā vālukārāsīm bhogehi
 parikkhipitvā kūṭāgāra kucchippamāṇam phalaṃ katvā 1 therassa upari dhāresi
 isigaṇā pātova samaṇassa matabhāvaṃ vā amatabhāvaṃ vā jānissāmāti therassa
 santikaṃ gantvā taṃ vālukārāsīmatthake nisinnam disvā añjaliṃ paggayha
 abhiththavantā āhaṃsu-samaṇa kaccasi nāgarājena na bādhitoti, ki na passatha etaṃ
 mama uparaphaṇam dhāretvā ṭhitanti? Te acchariyam vata bho samaṇassa evarūpo
 nāma nāgarājā damitoti theram parivāretvā attham su, tasmim khaṇe satthā āgato.
 Thero satthāram disvā uṭṭhāya vandi, atha naṃ isayo āhaṃsu-ayampi tayā
 mahantataroti, esa Bhagavā sattham ahaṃ imassa sāvakoti, satthā vālukārāsīmatthake
 nisīdi, isigaṇo-ayam tāva sāvakassa ānubhāvo imassa pana ānubhāvo kīdiso
 bhavissatīti añjalimpaggayha satthāram abhiththaci, satthā aggidattaṃ āmantetvā āha-
 aggidatta tvam tava sāvakanam ca upāsakanam ca ovādi dadamāno kinti vatvā
 ovadasīti. Ekaṃ pabbataṃ saraṇam gacchatha vanam āramam rukkham saraṇam
 gacchatha etāni saraṇam gato sabbadukkhā pamuccatīti. Evaṃ tesam ovādam dammīti,
 tena vutte taṃ sutvā Bhagavā aggidatta tattha tattha isigili vepullavebhārādi ke pabbate
 ca mahāvana gosiṅgasālavanādīni vanāni ca veḷuvana jīvakaṃbavanādayo ārameva
 udenicetiya Gotamacetiya dīni rukkhacetyāni ca tena tena manussā bhayena tajjitā
 bhayato muñcitukāmā puttālābhādīni ca patthayamānā saraṇam yanti, etaṃ pana
 sabbampi saraṇam neva khema na uttamaṃ na ca etaṃ paṭicca jātiādisu dhammesu
 santesu ekopi jātiādito sabbadukkhā pamuccati, yo ca gahaṭṭho vā pabbajito vā
 “itipiso Bhagavā araham sammāsambuddho”ti ādikaṃ Buddhadhammasaṅghānussati
 kammaṭṭhānam nisyasetthavasena Buddham ca dhammam ca saṅgham ca saraṇāgato,
 tassapi taṃ saraṇāgamanam aaññatitthiya vandanādīhi kuppati calati yo hi catunnam
 saccānam dassanavasena etāni saraṇagato tassa etaṃ saraṇam khemaṇca uttamaṇca so
 ca puggalo etaṃ saraṇam paṭicca sakalasmāpi vaṭṭadukkhasmā muccissatīti vatvā
 tassa dhammam desento evamāha:-

“Bahuṃ ce saraṇam yanti pabbatāni vanāni ca,
 Ārāmarukkhacetyāni manussā bhayatajjitā.

1 Māpetvā

[SL Page 023] [x 23/]

Netam kho saraṇam khemaṃ netam saraṇamuttamaṃ,
 Netam saraṇamāgamaṃ sabbadukkhā pamuccati.
 Yo ca Buddham ca dhammam ca saṅgham ca saraṇam gato,
 Cattāri ariyascāni sammappaññāya passati.

Dukkhaṃ dukkhasamuppādaṃ dukkhassa ca atikkamaṃ,
Ariyañcatṭhaṅgikaṃ maggaṃ dukkhūpasamagāminam
Etaṃ kho saraṇaṃ khemaṃ etaṃ saraṇamuttamaṃ,
Etaṃ saraṇamāgama sabbadukkhā pamuccatī”ti.

Gāthāpariyosāne sabbepi te isayo sahaṇṇasambhidāti arahattaṃ pattā,

Evam pabbatamādikañca saraṇaṃ gantvā isīnaṃ gaṇā,
Santiṃ nāvagamaṃ purā napi yato maggañca tā gāminam,
Tasmā dullabha sambhavaṃ varataraṃ laddhāna saddhādhano
Taṃ cintāmaṇisannihaṃ tisaraṇaṃ ko vā budho vissaje.

Lokiyasaraṇāgamanaphalampana bhavasampattiñceva bhogasampattiñca sādheti, tena vuttaṃ:-

“Ye keci Buddhaṃ saraṇaṃ gatāse
Na te gamissanti apāyaṃ,
Pahāya mānusaṃ dehaṃ
Devakāyaṃ paripūressanti”ti.

Tathā dhammasaṅgharataneṇa yojetvā vattabbaṃ, tatra ca ye
saraṇāgamanūpakilesasamucchedena saraṇagatā te apāyaṃ na gamissanti, itare pana
saraṇāgamanena na gamissantīti evaṃ gāthāya bhāvattho veditabbo. Aparampi
vuttaṃ-”atha kho sakko devānamindo asītiyā devatā sahassehi saddhiṃ yenāyasmā
mahāmoggallāno tenupasaṅkami-pe-ekamantaṃ ṭhitaṃ kho sakkaṃ devānamindaṃ
āyasmā Mahāmoggallāno etadavoca-sādhu kho devānaminda
Buddhaṃsaraṇāgamaṇaṃ hoti Buddhaṃ saraṇāgamaṇaṃ hetu kho devānaminda
evamidhekacce sattā kāyassa bhedaṃ parammaraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ uppajjanti
te aññe deve dasahi ṭhānehi adhigaṇhanti = dibbe āyunaṃ dībbena vaṇṇena dībbena
sukhena dībbena yasena dībbena ādhipateyyena dībbehi rūpehi dībbehi saddehi
dībbehi gandhehi dībbehi rasehi dībbehi phoṭṭhabbehi-pe-dhammaṃ saraṇaṃ gato
hotīti ādi. Apica-saṇṇakumāro nāma mahā brahmā tāvatimsadevalokaṃ āgantvā
sudhammāya dībbasahāya sakkassa

[SL Page 024] [x 24/]

Devaraṇṇo āsane devaparisāhi parivuto nisīditvā saraṇaphalameva dassetuṃ
evamāha-”yekeci bhonto Buddhaṃ saraṇaṃ gatā dhammaṃ saraṇaṃ gatā saṅghaṃ
saraṇaṃ gatā sīlesu paripūrakārino te kāyassabhedaṃparammaraṇā appekacce
paranimmitavasavattinaṃ devanaṃ saṇṇatāṃ uppajjanti, appekacce
nimmāṇaratīnaṃ devānaṃ-pe-tusitānaṃ devānaṃ-pe-yāmānaṃ devānaṃ-pe-
tāvatimsānaṃ devānaṃ-pe-cātummahārājikānaṃ devānaṃ saṇṇatāṃ uppajjanti, te
gandhabbakāyaṃ paripūrentī”ti. Apica-caturāsītisahasasāṅkhātāṃ karīsassa
catutthabhāgappamāṇaṃ suvaṇṇarūpīyakamsapātīnaṃ yathākkamaṃ
rūpiyasuvaṇṇahiraṇṇapūrānaṃ sabbalaṅkārapatimaṇḍitānaṃ caturāsītiyā hatthi
sahasānaṃ caturāsītiyā assasahasānaṃ caturāsītiyā rathasahasānaṃ caturāsītiyā
dhenusahasānaṃ caturāsītiyā kaṇṇāsahasānaṃ caturāsītiyā pallaṅkasahasānaṃ
caturāsītiyā vatthakotīsasahasānaṃ aparimāṇassa ca khajjabhojjādibhedassa āhārassa
pariccajanavasena sattamāsādhikāni sattaṃvaccharāni

nirantarappavattavelāmamahādānato ekassa sotāpannassa dinnadānaṃ mahapphalataraṃ, tato ekassa sakadāgāmino, tato ekassa anāgāmino, tato ekassa arahato, tato ekassa paccekabuddhassa tato sammāsambuddhassa, tato Buddhapamukhassa saṃghassa dinnadānaṃ mahapphalataraṃ tato cātuddisaṃ saṃghaṃ uddissa vihārakaraṇaṃ, tato saraṇāgamaṇaṃ mahapphalataranti, imamatthaṃ pakāsentassa velāmasuttassa aññesampi aggappasādasuttādīnañca vasena lokiya saraṇāgamaṇassa phalaṃ veditabbaṃ. Kiṃ bahunā, heṭṭhimakoṭiyā saraṇagato upāsako sotāpattiphalasacchikiriyaṃ paṭipanno hotīti vuttattā saraṇāgamaṇaṃ yathādhimuttiṃ tividhabodhisu aññataraṃ sādhetīti veditabbaṃ:-

Evam vipāko paraloka sambhavo
Vibhāvito Buddhavarena sādhuṃ,
Idheva sabbādhigatamphalaṃ ahaṃ
Bhaṇāmi taṃ kappinabhūmipādihi.

So kira kappino rājā amhākaṃ Bhagavati jetavane viharante sayam paccante kukkuṭavatīnagare mahākappino nāma rājā hutvā rajjaṃ kāreti, tassa rañño pana balo balavāhano 1 puppho pupphavāhano supattoti pañcaassā honti, Vālo vālavāhano.

[SL Page 025] [x 25/]

Rājā tesu supattaṃ sayam ārohati, itare cattāro assārohanaṃ sāsanaḥaraṇatthāya adāsi, rājā te pātova bhojetvā gacchatha dve vā tīṇi vā yojanāni āhiṇḍitvā Buddhassa vā dhammassa vā saṃghassa vā uppannabhāvaṃ ñatvā mayhaṃ sukhāsānaṃ āharathāti peseti, te catuhi dvārehi nikkhamitvā dve tīṇi yojanāni āhiṇḍitvā sāsanaṃ alabhivā paccāgacchanti, athekadivasam rājā assam abhiruhitvā 1 amaccasahassaparivuto uyyānaṃ gacchanto kilantarūpe pañcasatamatte vāṇijake nagaraṃ pavisante disvā ime addhāna kilantā addhā imesaṃ santikā ekaṃ bhaddakaṃ sāsanaṃ sossāmīti te pakkosāpetvā kuto āgacchathāti pucchi, atthi deva ito vīsaṃyojanasatamatthake sāvatti nāma nagaraṃ tato āgacchāmāti, atthi pana vodese kiñcisāsanaṃ uppannanti? Deva aññaṃ kiñcinatthi sammāsambuddho pana uppannoti, rājā tāvadeva pañcavaṇṇāya pītiyā phuṭasarīro kiñci sallakkhetuṃ asakkonto muhuttaṃ vītināmetvā tātā kiṃ vadethāti pucchi, Buddho deva uppannoti, rājā dutiyampi tatiyampi tatheva vītināmetvā catutthe vāre kiṃ vadetha tātāti pucchitvā Buddho deva uppannoti vutte tātā vo satasahassaṃ dadāmīti aparaṃpi kiñci sāsanaṃ atthīti pucchi, atthi deva dhammo uppannoti, tampi sutvā purimanayeneva rājā tayo vāre vītināmetvā catutthe vāre dhammoti pade vutte idhāpi vo satasahassaṃ dammīti vatvā aparaṃpi sāsanaṃ atthi tātāti pucchi, atthi deva saṅgharatanam uppannanti, rājā tampi sutvā tatheva tayo vāre vītināmetvā catutthe vāre saṅghoti pade vutte idhāpi vo satasahassaṃ dammīti vatvā amacca sahassaṃ oloketvā tātā kiṃ karissathāti pucchi, deva tumhe kiṃ karissathāti? Ahaṃ tātā Buddho uppanno dhammo uppanno saṅgho uppannoti sutvā na puna nivattissāmi satthāraṃ uddissa gantvā tassa santike pabbajissāmīti, mayampi deva tumhehi saddhiṃ pabbajissāmāti, rājā suvaṇṇapaṭṭe akkharāni likhāpetvā vāṇijake āha- anojā nāma devī tumhākaṃ tīṇi satasahassāni dassati evaṃ ca naṃ vadeyyātha rañña kira te issariyaṃ vissatthaṃ yathāsukhaṃ sampattiṃ paribhuñjāhīti, sace pana vo rājā kahanti pucchati satthāraṃ uddissa pabbajissāmīti vatvā gatoti āroceyyāthāti, amaccāpi attano attano

1 Āruyha.

[SL Page 026] [x 26/]

Bhāriyānaṃ tatheva sāsānāni paṇiṇiṃsu, rājā vāṇijake uyyojetvā amaccasahassaparivuto taṃ khaṇaṃyeva nikkhami, satthāpi taṃ divasameva paccūsakāle lokaṃ olovento mahākappina rājānaṃ saparivāraṃ disvā ayaṃ mahākappino vāṇijakānaṃ santikā tinnāṃ ratanānaṃ uppannabhāvaṃ sutvā tesāṃ vacanaṃ tīhi satasahasseehi pūjetvā rajjaṃ pahāya amaccasahassaparivuto maṃ uddissa pabbajitukāmo sve nikkamissati so saparivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇissati paccuggamanamassa karissāmīti punadivase cakkavatti viya khuddakagāmabhojakaṃ paccuggacchanta sayameva pattacīvaraṃ gahetvā vīsaṃyojanasatamaggaṃ paccuggantvā candabhāgāya nadiyā tīre nigrodharukkhamaṇḍale chabbāṇṇarasmiyo 1 vissajjento nisīdi, rājāpi āgacchanta ekaṃ nadiṃ patvā kā nāmesāti pucchi, aravacchā nāma devāti, kimassā parimāṇanti, gambhīrato gāvutaṃ puthulato dve gāvutā devātā, atthi paṇettha nāvā vā uḷumpovāti, natthi devāti, nāvādīni olokenṭe amhe jāti jaraṃ upaneti jarā maraṇaṃ, ahaṃ nibbematiko hutvā tīhi ratanāni uddissa nikkhanta tesāṃ me ānubhāvena imaṃ udakaṃ udakaṃ viya mā ahoṣīti tinnāṃ ratanānaṃ guṇaṃ āvajjitvā “itipiso Bhagavā ahaṃ sammāsambuddho”ti Buddhānussatiṃ anussaranta saparivāro assasahassena ukadapiṭṭhiṃ pakkhandi, sindhavā piṭṭhipāsāṇe viya pakkhandiṃsu, burānaṃ aggaggāneva temiṃsu, so taṃ uttaritvā parato gacchanta aparaṃpi nadiṃ disvā ayaṃ kiṃ nāmāti pucchi, nīlavāhinī nāma devāti, kimassā parimāṇanti gambhīratopi puthulatopi adḍhayaṇaṃ devāti, sesaṃ purimasadisameva, taṃ pana nadiṃ disvā “svākkhāto Bhagavatā dhammo”ti dhammānussatiṃ anussaranta pakkhandi, tampi atikkamitvā gacchanta aparaṃ nadiṃ disvā ayaṃ kiṃ nāmāti pucchi, candabhāgā nāma devāti, kimassā parimāṇanti gambhīratopi puthulatopi yojanaṃ devāti, sesaṃ purimasadisameva, imaṃ pana nadiṃ disvā “supaṭipanno Bhagavato sāvakaśaṅgho”ti śaṅghānussatiṃ anussaranta pakkhandi, tampi nadiṃ atikkamitvā gacchanta satthusaṇṇāro nikkhanta chabbāṇṇarasmiyo addasa, nigrodharukkhaṃ sākhaṇḍapapalāsāni sovaṇṇamayāni viya ahesuṃ, rājā cintesi-ayaṃ obhāso neva candassa na suriyassa na devabrahmaṇāgasupaṇṇādīnaṃ aññatarassa addhā ahaṃ satthāraṃ 2 uddissa

1 Raṃsiyo 2 attānaṃ

[SL Page 027] [x 27/]

Āgacchanta Gotamabuddhena diṭṭhe bhavissāmīti, so tāvadeva assapiṭṭhito otaritvā onatasarīro rasmianusārena satthāraṃ upasaṅkamitvā manosilārase nimujjanta viya Buddharasmīnaṃ anto pavisitvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi saṇiṃ amaccasahassena, satthā tassa ānupubbikathaṃ kathesi, rājā desanāvasāṇe saparivāro sotāpattiṃ pāle paṭiṭṭhahi, atha sabbeva utṭahitvā pabbajjaṃ yāciṃsu, satthā āgamiṃssati nukho imesaṃ kulaputtānaṃ iddhiṃ mayapattacīvaranti upadhārento ime kulaputtānaṃ iddhiṃ mayapattacīvaranti upadhārento ime kulaputtā paccakabuddhasahassassa cīvarasahassaṃ 1 adamaṃsu, kassapabuddhakāle vīsatiyā bhikkhusahassānampi vīsaticīvarasahassāni adamaṃsu, anacchariyaṃ 2 imesaṃ iddhiṃ mayapattacīvarāgamanti ñatvā dakkhiṇaṭṭhaṃ pasāretvā etha bhikkhavo caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ āha, te tāvadeva

atthaparikkhāradharā vassasatikattherā 3 viya hutvā vehāsaṃ abbhuggantvā paccorohitvā satthāraṃ vanditvā nisīdimsu, tepi vāṇijakā rājakulaṃ gantvā rañña pahitasāsaṇaṃ 4 ārocāpetvā deviyā āgacchatūti vutte pavisitvā vanditvā ekamantaṃ atthaṃsu, atha te devī pucchi-tātā kiṃ kāraṇā āgatathāti? Mayaṃ rañña tumhākaṃ santikaṃ pahiti tīṇi kira no satasahassāni adāni devīti, tātā atibahuṃ bhaṇatha kiṃ tumhehi rañño kataṃ kismici vo rājā pasanno ettakaṃ dhanam dāpetīti, devī na aññaṃ kiṃci kataṃ rañño pana ekaṃ sāsanaṃ ārocayimhāti, sakkā pana taṃ tātā mayhampi ārocetunti? Sakkā devīti, tenahi tātā vadethāti, devī Buddho loke uppannoti, sāpi taṃ sutvā purimanayeneva pītiyā phuṭasarīrā tikkhattuṃ kiṃci asallakkhetvā catutthe vāre Buddhoti vacanaṃ sutvā imasmiṃ pade rañña kiṃ dinnanti? Satasahassaṃ devīti, tātā ananucchavikaṃ 5 rañña kataṃ evarūpaṃ sāsanaṃ sutvā tumhākaṃ satasahassaṃ dadamānena, ahaṃ hi vo mama duggatapaṇṇākāraṃ tīṇi satasahassāni dammīti, aññaṃ tumhehi rañño kiṃ ārocitanti?, Te idaṃcidamcāti itarānipi dve sāsanaṇi ārocesuṃ: devī purimanayeneva pītiyā phuṭasarīrā tikkhattuṃ kiṃci asallakkhetvā catutthe vāre tatheva sutva tīṇi tīṇi satasahassāni dāpesi, evaṃ te sabbānipi dvādasasatasahassāni labhiṃsu, atha ne devī pucchi-rājā kahaṃ tātāti? Devī satthāraṃ uddissa pabbajissāmīti gatoti, mayhaṃ tena kiṃ sāsanaṃ dinnanti? Sabbam

1 Ticīvarasahassaṃ. 2 Acchariyaṃ. 3 Vassasatthikattherā. 4 Raññāpahitabhāvaṃ. 5 Anucchavikaṃ.

[SL Page 028] [x 28/]

Kira tena tumhākaṃ issariyaṃ vissatthaṃ, tumhe kira yathāruci sampattiṃ anubhavathāti, amaccā pana kahaṃ tātāti? Tepi rañña saddhimyeva pabbajissāmāti gatā devīti, sā tesam bhariyāyo pakkosāpetvā ammā tumhākaṃ sāmikā rañña saddhiṃ pabbajissāmāti gatā, tumhe kiṃ karīssathāti?, Kiṃ pana tehi amhākaṃ sāsanaṃ pahitaṃ devīti? Tehi kira attano sampatti tumhākaṃ vissatthā tumhe kira taṃ yathāruci paribhuñjathāti, tumhe pana devī kiṃ karissathāti? Ammā so tāva rājā hutvā magge ʒhitakova tīhi satasahashehi tīṇi ratanāni pūjetvā khelapiṇḍaṃ viya sampattiṃ pahāya pabbajissāmīti nikkhanto, mayā pana tinnaṃ ratanānaṃ sāsanaṃ sutvā tīṇi ratanāni navahi satasahashehi pūjitāni na kho panesā sampatti nāma rañño eva dukkhā mayhampi dukkhā eva, ko rañño chaḍḍitakhelapiṇḍaṃ jannukehi patiṭṭhahitvā mukhena gaṇhissati? Na mayhaṃ sampattiyā attho ahampi satthāraṃ uddissa gantvā pabbajissāmīti, devī mayampi tumheheva saddhiṃ gantvā pabbajissāmāti, sace sakkotha sādhu ammāti, sakkoma devīti, sādhu ammā tenahi ethāti rathasahassaṃ yojāpetvā rathaṃ āruya tāhi saddhiṃ nikkhamitvā antarāmagge paṭhamaṃ nadiṃ disvā yathā rañña puṭṭhaṃ tatheva pucchitvā sabbam pavattiṃ sutvā rañño gatamaggaṃ oloketthāti vatvā sindhavānaṃ padavalañjaṃ na passāma devīti vutte rājā tīṇi ratanāni uddissa nikkhanto saccakiriyaṃ katvā gato bhavissatīti ahampi tīṇi ratanāni uddissa nikkhanta tesam me ānubhāvena idaṃ udakaṃ udakaṃ viya mā ahosīti tinnaṃ ratanānaṃ guṇaṃ anussaritvā rathasahassaṃ pesesi, udakaṃ piṭṭhipāsānaṃ viya ahosi cakkānaṃ aggaggā nemivaṭṭiyova temiṃsu, eteneva upāyena itarāpi dve nadiyo uttari, atha satthā tassā āgamaṇaṃ ñatvā yathā attano santike nisinnā bhikkhu na paññaṇanti evamakāsi, sāpi gacchantī gacchantī satthu sarīrato nikkhantarasmiyo disvā tatheva cintetvā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamante ʒhitā pucchi bhante mahākappino tumhākaṃ uddissa nikkhanto āgatatha mañña kahaṃ so amhākampi naṃ dassethāti, nisidatha tāva idheva pana naṃ passissathāti, tā sabbāpi pahaṭṭhacittā idheva kira nisinnā sāmike passamāti nisīdimsu, satthā ānupubbīkathaṃ kathesi, anojā devī desanāvasāne

saparivārā sotāpattiṭṭhalaṃ pāpuṇi, mahākappinatthero tāsam vaḍḍhitadhammaṃ
suṇanto saparivāro saha

[SL Page 029] [\x 29/]

Paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi, tasmim̐ khaṇe satthā tāsam te bhikkhū dasseti,
tāsam pasa āgatakkhaṇeṇeva attanā sāmike kāsāvadhare muṇḍasire disvā cittaṃ
ekaggaṃ na bhaveyya, tena maggaṃ phalāni pattuṃ na sakkuṇeyyūṃ, tasmā
acalasaddhāya paṭiṭṭhitakāle tāsam te bhikkhu arahattaṃ patte dasseti, tāpi te disvā
pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā bhante tumhākaṃtāva pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pattanti
vatvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhitā pabbajjaṃ yācimsu, evaṃ vutte pana satthā
uppalavaṇṇāya āgamaṇaṃ cintesiṭi ekacce vadanti, satthā pana tā upāsikāyo āha-
sāvattiṃ gantvā bhikkhuṇi upassaye pabbajathāti, tā anupubbena cārikaṃ caramānā
antarāmagge mahājanena abhihaṭṭasakkārasammānā padasāva vīsaṃ yojanasatikāṃ
maggaṃ gantvā bhikkhuṇiupassaye pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇimsūti.

Gantvāna saraṇaṃ seṭṭhaṃ mahaggaṃ ratanattayaṃ,
Phalaṃ sandiṭṭhikaṃ evaṃ pāpuṇāti yato tato.

Tathāgataṃ vitaraṇaṃ catumāra raṇaṇjayaṃ,
Saraṇaṃ ko na gaccheyyaṃ karuṇā bhāvitāsayaṃ

Svākkhātaṃ tena saddhammaṃ saṃsārabhayabhaṇjakaṃ,
Karuṇāguṇaṃ tassa saraṇaṃ ko na gacchati.

Paripitāmatarasaṃ saddhammosadhabhājanaṃ,
Saṅgaṃ puṇṇakaraṃ ko hi saraṇaṃ na gamissatiti.

Anacchariyametam̐ pacchimabhavikassa raṇṇo dharamānakaṃ sammāsambuddhaṃ
uddissa jīvitam̐ pariccajivā Buddhānussatibalena gacchantassa, parinibbute pana
satthari cetiyaṃ uddissa jīvitam̐ pariccajivā sakalasārīre dīpaṃ jāletvā sabbarattim̐
padaḍḍhiṇaṃ karontassa maṅgalabodhisattassa yaṃ sarīraādāhaṇaṃ tadetā
acchariyaṃ so hi kappasatasahassādhikāni soḷasaasaṅkheyyāni pāramiyo pūretvā
bhavābhava saṃsaranto ekassa Buddhassa cetiyaṃ disvā imassa Buddhassa mayā
jīvitam̐ pariccajituṃ vaṭṭatīti daṇḍadīpakaveṭṭhananiyāmena sakalasārīraṃ veṭṭhapetvā
ratanamattamakulaṃ 1 sataśahasaggaṇakaṃ suvaṇṇapātiṃ sugandhasappissa
pūrāpetvā tattha saḥassavaṭṭiyo jāletvā taṃ sīsenādāya sakalasārīraṃ jāletvā cetiyaṃ
padaḍḍhiṇaṃ karonto sakalarattim̐ vītināmesi, eva yāva aruṇuggamaṇā vāyamanta

1 Ratanamakulaṃ, ratanarattamakulaṃ.

[SL Page 030] [\x 30/]

Ssapissa 1 lomakūpamattaṃ usumaṃ na gaṇhi padumagabbhaṃ pavitṭhakālo viya
ahoṣīti. Tiṭṭhatu tāvesa mettacittamattenapi nivāretuṃ samatto bāhiraggi
abbhantarikā rāgaggi ādayopi naṃ saraṇagataṃ jhāpetuṃ na sakkonticeva, tena
vuttaṃ:-

“Ekādasaggisantāparahitaṃ ratanattayaṃ
Karuṇāguṇayogena anotattātisītaṃ,
Saraṇanti gataṃ sattaṃ na sakkonti patāpituṃ

Yathā tiṇukkam nimmuggam anotattamahāsare”ti.

Evampi anacchariyam cetiyam disvā sammāsambuddham uddissa pariccattajīvitassa tassa bodhisattassa, acchariyampana kīlāvasena Buddhānussatiyā kataparicayattā dārusākaṭikena namo Buddhāyāti vatvā tam khane laddhaphalameva, so hi rājagahanagarasmim micchādīttikassa putto, aññe sammādīttikassa puttapi atthi, te dve dārakā abhinham gulakīlam kīlanti, tesu sammādīttikassa putto gula khīpamāno Buddhānussatim āvajjitvā namo Buddhassāti vatvā gulam khipati, itaropi titthiyānam guṇe uddisitvā namo arahantānantī vatvā khipati, tesu sammādīttikassa putto jināti, itaro parājeti 2 so tassa kiriyam disvā ayam evam anussaritvā evam vatvāva gulam khipanto mam jināti amahpi evarūpam karissāmīti Buddhānussatim paricayam akāsi, athekadivasam tassa pitā sakaṭam yojetvā dārūnam atthāya gacchanto tampi dārakam ādāya gantvā aṭaviyam dārūnam sakaṭam pūretvā āgacchanto bahinagare susānasāmante udakaphāsukaṭṭhāne gone mocetvā bhattavissaggamakāsi, athassa te gonā sāyaṇhasamaye nagaram pavisantehi gonehi saddhim nagameva pavisimsu, sākaṭikopi gone anubandhanto nagaram pavisitvā sāyaṇhasamaye gone disvā ādāya nikkhanto dvāram na sampāpuṇi, tasmim hi appattheyeva dvāram pihitam, athassa putto ekakova rattibhāge sakaṭassa heṭṭhā nipajjitvā niddam okkami, rājagham pana pakatiyāpi amanussabahulam, ayañca susānasantike nipanno, tattha nam dve amanuss passimsu, eko sāsanassa paṭikaṇṭako micchādīttiko, eko sammādīttiko. Tesu micchādīttiko āha- ayam no bhakkho imam khādāmāti, itaro alam mā te ruccīti tam nivāresi, so tena nivāriyamānopi tassa vacanam anādiyitvā dārakam pāde gahetvā

1 Vāyamantassāpissa. 2 Parajjati, parājjiyati.

[SL Page 031] [x 31/]

Ākaḍḍhi, so Buddhānussatiyā paricitattā tasmim khane “namo Buddhassā”ti āha, amanusso mahābhayabhīto paṭikkamitvā atthāsi, atha nam itaro amhehi akiccam kataṃ daṇḍakammamassa karissāmīti vatvā tesam sammādīttiko tam pekkhamāno atthāsi, micchādīttiko nagaram pavisitvā rañño bhojanapātim pūretvā bhojanam āhari. Atha nam ubhopi tassa mātāpitāro viya hutvā utthāpetvā bhojetvā imāni akkharāni rājāva passatu mā aññoti tam pavattim pakāsento yakkhānubhāvena bhojanapātiyam akkharāni chinditvā pātim dārusakaṭe pakkhipitvā sabbarattim ārakkham katvā pakkamimsu, puna divase rājakulato corehi bhojanabhaṇḍam avahaṭanti kolāhalam karontā dvārāni pidahitvā oloketvā tattha apassantā nagarā nikkhamitvā ito cito ca oloketā dārusakaṭe suvaṇṇapātim disvā ayam coroti tam dārakam gahetvā rañño dassesum, rājā akkharāni disvā kim etam tātāti pucchitvā nāham deva jānāmi mātāpitāro me āgantvā rattim bhojetvā rakkhamānā atthamsu ahampi mātāpitāro me rakkhantīti nibbhayo niddam upagato ettakam aham jānāmīti, athassa mātāpitāro tam ṭhānam agamimsu, rājā tam pavattim ṇatvā te tayopi jane ādāya satthusantikam gantvā sabbam ārocetvā kinnukho bhante Buddhānussati eva rakkhā hoti udāhu dhammānussati ādayopīti, athassa satthā mahārāja na kevalam Buddhānussatiyeva rakkhā yesam pana “svākkhāto Bhagavatā dhammo”ti ādippabhede dhammaguṇe ārabha uppajjamānam dhammānussati tam satim gahetvā pabujjhanavasena niccakālam vā ekadivasam vā tīsu kālesu dvīsu kālesu ekasmim kāle atthi, yesam “supaṭipanno Bhagavato sāvakaśaṅgho”ti ādippabhede saṅghaguṇe ārabha uppajjamānā saṅghānussati atthi, yesam vo dvattimsākāravasena vā navasīvathikāvasena vā catudhātuvavatthānavasena vā ajjhataṃ nīlakasiṇādi rūpajjhānavasena vā uppajjamānā kāyagatāsati atthi, yesam hi karuṇābhāvanāya

ramantā atthi, tathā yesaṃ mettābhāvanāya niccakālaṃ ramantā atthi, tesāṃ
sabbesaṃpi aññena rakkhāvaraṇena vā mantosadhehi vā kiccaṃ natthīti vatvā tāya
Buddhānussatiyā saddhiṃ dhammānussati ādīnipi dassento evamāha:-

“Suppabuddhaṃ pabujjhanti sadā Gotamasāvaka,
Yesāṃ divā ca ratto ca niccaṃ Buddhagatā sati.

[SL Page 032] [\x 32/]

Niccaṃ dhammagatāsati-niccaṃ saṅghagatāsati-niccaṃ kāyagatāsati-ahiṃsāya rato
mano-

SuppaBuddhaṃ pabujjhanti sadā Gotamasāvaka,
Yesāṃ divā ca ratto ca bhāvanāyatomano”ti.

Dhammaṃ sutvā dārako mātāpitūhi saddhiṃ sotāpattiphalāṃ patvā pacchā pabbajitvā
sabbepi arahattaṃ pāpuṇṇsu, tena vuttaṃ:-

“Na manussā manussehi nāgarogānalehi vā,
Īsakampi bhayaṃ hoti ratanānussatikkhaṇe.

Tasmānussaraṇīyesu Buddhādisu sagāraṇo,
Anussareyya satataṃ saṃsārūpasamatthiko”ti.

Apica- na mahi munimunintaṃ nīlanettambujehi
Na ta savaṇaṃ puṭamhā dhammapānaṃ na pāyi, na bhaji gaṇavaraṃ so titthiye
sampasūto
Atitaruṇavayasmaṃ saṅghito yaṃ tathāpi

Abhivadanayutaṃ taṃ Buddhanāmaṃ vaditvā
Gahitakumatiyakkhā taṃ khaṇasmaṃ pamutto,
Vihitanikhilarakkho bhojitannotha rattim
Sukhamasayi susāne vitasoko tato hi.

Sugatamatulabuddhiṃ lokasannīta buddhiṃ
Suviditavaradhammaṃ orasaṃ taṃ gaṇaṇca,
Saraṇamīti payātuṃ bhūtale jantuloko
Satatamatimatim taṃ ninnamevā kareyya

Ettāvatā-
Tasmā Buddhaṇca dhammaṇca saṅghaṇca saraṇaṃ iti,
Gacchāmīti panetesa matthamādo pavaṇṇiya.

Kammappayojanaṃ ceva pabhodādi phalampana,
Pasādajananatthāya sakkaccaṃ kathayāmaheti.

Yampana vuttaṃ taṃ sabbathā pakāsitaṃ hoti-

Bhavesu evaṃ vividhā bhayā paṇaṃ
Niruttaraṃ yaṃ ratanattayaṃ varaṃ,
Dadāti yaṃ Buddhanisevitaṃ sivaṃ
Na yāti ko taṃ saraṇaṃ tathāgataṃ.

Ityabhinaca sādhujaṇa pāmojjatthāya kate Upāsakajanālaṅkāre saraṇaniddeso nāma
paṭhamo paricchedo.

[SL Page 033] [x 33/]

Evaṃ saraṇagatehi pana upāsakopāsikajanehi sīlepatitthāya
patirūpadhutaṅgasamādānena taṃ parisodhetvā pañca vaṇijjā pahāya dhammena
samena jīvikaṃ kappentehe upāsakapadumādibhāvaṃ patvā dine dine
dasapuñṇakiriyavatthūni pūrentehi antarāyakaradhamme pahāya lokiya
lokuttarasampattiyo sādhetabbāti, ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana evaṃ veditabbo.

Tattha “sīle patitthāya”ti ettha sīlanatthenasīlaṃ samādhānatthena sīlaṃ
upadhāraṇatthena cāti attho, tattha samādhānaṃ kāyakammādīnaṃ
susīlyatāvasenāvippakiṇṇatā, upadhāraṇaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ patitthāvasena vā
dhāraṇabhāvo ayadva attho sīlasaddassa saddalakkhaṇānusārena veditabbo, aññampi
panettha sirattho sīlattho sīlatattho sālathoti evamādinā nayena atthaṃ vaṇṇayanti,
tampi vaṇṇāgamādi yuttiyā yathāsambhavato veditabbaṃ. Taṃ panetaṃ pañcasīlaṃ
uposathasīlaṃ dasasīlanti tividhaṃ hoti, tattha pañcasīlaṃ nāma sāvattiyaṃ nissāya
jetavane viharantena Bhagavatā sāmaṇerānaṃ sikkhāpadavacatthāpanatthaṃ
pāṇātipātādīnaṃ jātārūpapariyantāni yāni dasasikkhāpadāni vuttāni, tesu:-”pāṇātipātā
veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi, adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi,
tatiyassa idha micchācāravasena vattabbato kāmesu micchācārā veramaṇī
sikkhāpadaṃ samādiyāmi, musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi, surāmeraya
majjapamādatthānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi”ti imāni pañcasikkhāpadāni,
tāni hi mahāsāvajjattā sukarattā ca niccasīlavasena vuttāti, tena vuttaṃ:-
“paṭhamā cettha ekanta akusalacittasamutthānattā pāṇātipātādīnaṃ pakativajjato
veramaṇiyo”ti ca, gihīkammaṃ vicārentassa jātārūparajatapaṭiggahaṇa
paṭikkhepaṃhāriyato maññaṃmānassa upāsakassa vasena pañceva sikkhāpadāni vuttāni,
tāni hi kenaci rakkhituṃ na sukarānīti, aparampi vuttaṃ:- ādikammikassa upāsakassa
vasena pañceva vuttāni, so hi dasasikkhāpadāni akhaṇḍaṃ rakkhittabbānīti khaṇḍane
ādīnaṃ dassetvā vuccamāno samantato veṭhitaṃ viya attānaṃ maññaṃmāno na kiñci
rakkhituṃ ussaheyya rakkhito vā sikkhāpadabhedam pāpuṇeyya tasmā tassa
otāratthaṃ pañceva vuttānīti.

Tattha pāṇātipātā veramaṇīti ādisu “pāṇo”ti jīvitindriyapaṭibaddhā khandhasantati,
taṃ vā upādāya paññatto satto,

[SL Page 034] [x 34/]

Tassa pāṇassa atipāto = pāṇātipāto pāṇavadho pāṇaghātoto vuttaṃ hoti. Atthato pana
tasmim pāṇe pāṇasaññino tassa pāṇassa jīvitindriyūpacchedaka
upakkamasamutthāpikā kāyavacīdvārānaṃ aññataradvārappavattā vadhaka cetanā
pāṇātipāto, idaṃ vuttaṃ hoti:-
yāya cetanāya pavattamānassa jīvitindriyassa nissayabhūtesu mahābhūtesu

upakkamakaraṇahetūnaṃ mahābhūtapaccayā uppajjanakamahābhūtānuppajjissanti,
sā tādisappayogasamuṭṭhāpikā cetanā pāṇātipāto, laddhupakkamaniṭṭhābhūtāni 1
itarabhūtāni viya na visadānīti samānajātiyānaṃ kāraṇaṃ na hontīti, tathāhi
gahitapaṭisandhikassa sattassa yāvajjīvitapariyosānaṃ
purimapurimuppannajīvitindriya sahakārinā kammaena
uttaruttarajīvitindriyamuppādiyati, yadātu khaggaṇāpātādivirodhappaccayasannipāto
tadā taṃ samāna kālamuppannajīvitindriyaṃ taduttaraṃ mandasāmatthiyaṃ uppādeti,
tampi tato mandatarasāmatthiyaṃ, tampi tato mandatarasāmatthiyanti sabbathā
asāmatthiye uppādite vijjamānampi kammaṃ sahakāriyappaccayavekallato uttariṃ
uppajjanārahampi jīvitindriyaṃ na uppādeti, ettha rūpajīvitindriye vikopite itarampi
taṃsambandhatāya vinassatīti ubhinnaṃ yecethagahaṇaṃ veditabbaṃ, tasmā
manodvāre pavattāya vadhakacetanāya pāṇātipātābhāvo natthīti, kāyavacīdvārānaṃ
aññataradvārappavatto rūpārūpajīvitindriyasamkhāto tabbatthusamavāye uppajjitabba
dussīyacetanāvisesaso pāṇātipāto, tato pāṇātipātā. Veramaṇīti ettha
verasaddūpapadassa manatino veraṃ manatīti atthe veramaṇīsaddo daṭṭhabbo, veranti
dussīyaṃ manatīti pajahati vinodeti byantīkaroti ana bhāvaṃ gametīti attho,
verahetutāya verasaññātapāṇātipātāpādhammaṃ manati mayi idha tthitāya
kathamāgacchasīti tajjenti viya nīharatīti vuttaṃ hoti, vīramati vā etāya kāraṇabhūtāya
veramhā puggaloti vikārassa vekāraṃ katvā veramaṇī. Tenevettha 2
“veramaṇī sikkhāpadaṃ vīramaṇī sikkhāpada”nti dvidhā sajjhāyaṃ karonti.
Sikkhitabbāti =sikkhā, pajjate anenāti = padaṃ, sikkhāpadaṃ = sikkhāya
adhigamūpāyoti attho athavā mūlaṃ nissayo patitṭhāti vuttaṃ hoti. Veramaṇī eva
sikkhāpadaṃ = veramaṇīsikkhāpadaṃ, vīramaṇī sikkhāpadaṃ vā dutiyena nayena,
sammā ādiyāmi samādiyāmi, avitikkamanādhippāyena acchiddakāritāya
asabalakāritāya ca ādiyāmīti vuttaṃ hoti.

1 Laddhūpakkamānihibhūtāni

2 Tenevacettha.

[SL Page 035] [x 35/]

Atthato pana veramaṇīti kāmāvacarakusalacittasampayuttā virati, sā pāṇātipātā
viramantassa “yā tasmim samaye pāṇātipātā āraṭi virati paṭivirati veramaṇī akiriya
akaraṇaṃ anajjhāpatti velāanatikkamo setughāto”ti evamādinā nayena vibhaṅge vuttā,
sampayuttā panettha taggahaneneva gahetabbā tappadhānatāya hi vibhaṅge viratiyeva
nidditṭhāti, kāmāñcesā veramaṇī nāma lokuttarāpi atthi, idha pana “samādiyāmī”ti
vuttattā samādānavasena pavattirahā 1 na hotīti kāmāvacarakusalacittasampayuttā
viratīti vuttā.

Sikkhāti tisso sikkhā,-adhisīlasikkhā adhicittasikkhā adhipaññāsikkhāti. Imasmim
panettha sampatta viratisīlaṃ lokikā vipassanā rūpārūpajjhānāni ariyamaggo ca
sikkhāti adhippetā.

Etāsaṃ hi samādānaviratisīlaṃ vadanti, yathāha:-”katame dhammā sikkhā? Yasmiṃ
samaye kāmāvacaraṃ kusalaṃ cittaṃ uppannaṃ hoti somanassasahagataṃ
ñāṇasampayuttaṃ-pe-tasmim samaye phasso hoti-pe-avikkhepo hoti, ime dhammā
sikkhā-pe-katame dhammā sikkhā? Yasmiṃ samaye rūpūpapattiyā maggaṃ bhāveti
vivicca kāmehi vivicca akusalehi dhammehi-pe-paṭhamaṃ jhā-pe-pañcamaṃ
jhānaṃ upasampajja viharati-pe-avikkhepo hoti, ime dhammā sikkhā-pe-katame

dhammā sikkhā? Yasmiṃ samaye arūpūpattiyā-pe-nevasaññānāsaññāyatanasahagataṃ-pe-avikkhepo hoti, ime dhammā sikkhā. Katame dhammā sikkhā? Yasmiṃ samaye lokuttaraṃ jhānaṃ bhāveti nīyyānikāṃ-pe-avikkhepo hoti, ime dhammā sikkhā”ti, etāsu sikkhāsu yāya kāyaci sabbesaṃ vā padaṃ adhigamūpāye athavā nissayo patitthāti sikkhāpadaṃ, vuttaṃ hetuṃ: - “sīlaṃ nissāya sīle patitthāya sattabojjhaṅge bhāvento bahulīkaronto”ti evamādi ettha vuttanayena sabbasikkhāpadesu sādharmaṇaṃ padānaṃ attho veditabbo, itoparaṃ visesapadamattameva vaṇṇayissāma.

Adinnādānanti ettha adinnanti parapariggahītaṃ vatthu, yattha paro yathākāmakāritāṃ āpajjanto adaṇḍāraho anupavajjo ca hoti 2 tathāvidhaṃ hi parena pariggahītaṃ tena kāyena vā vācāya vā na dinnanti adinnaṃ tassa ādānaṃ adinnādānaṃ, taṃ pana atthato tassa parapariggahite parapariggahītasāññino tadādāyakaupakkamasamuṭṭhāpikā kāyavacīdvārānaṃ aññataradvāra

1 Pavattārahasā. Pavattārahasā. 2 Anupavajjhohoti.

[SL Page 036] [\x 36/]

Ppavattā theyyacetanāyeva, tato adinnādānāti paṭhamasikkhāpade vuttanayena yojetabbo, esanayo itaresupi.

Tatiye kāmesu micchācārāti ettha kāmesūti vatthukāmesu, te hi kāmīyantīti kāmāti vuccanti, atthato pana pañcakāmaguṇabhūtā, te rūpasabhāvattā rūpakkhandhapariyāpannāti datṭhabbā, teneva surāmerayapānampi ettha saṅgahītanti vadanti, tasmā kammaṭṭhadesanāya tassa saṅgaho veditabbo, micchācāroti kilesakāmasasena lāmakācāro, atthato pana kāyadvārappavattā eva māturalakkhitādisu agamanīyavatthuso maggena maggapaṭipattisaṅkhātavītikamacetanā, agamaniyavatthunāma-māturalakkhitā pituralakkhitā mātāpituralakkhitā bhāturalakkhitā bhaginirakkhitā nāturalakkhitā gottarakkhitaṃ dhammarakkhitā sārakkhā saparidaṇḍā dhanakkitā chandavāsiniṃ bhogavāsiniṃ paṭavāsiniṃ odapattakinī ohatacumbaṭā dāsī ca bhariyā kammakārī ca bhariyā dhajahaṭā muhuttikāvāti vīsatividhaṃ hoti, tattha māturalakkhitā nāma-yaṃ mātā rakkhati gopayati issariyaṃ karoti vasaṃ vatteti, esanayo pituralakkhitādisupi, yaṃ pana gottāṃ rakkhati sā gottarakkhitaṃ, yañca sahadhammikā rakkhanti sā dhammarakkhitā, sārakkhā nāma-bālakāleyeva mamāyaṃ bhariyā bhavissatīti pariggahitaṃ antamaso mālāguṇaparikkhattāpi, saparidaṇḍā nāma-yaṃ itthaṃ nāmaṃ itthiṃ gacchati tassa ettako daṇḍoṭi ṭhapitadaṇḍā, dhanakkitā nāma-yā dhanena kītā vasati, chandavāsiniṃ nāma- yaṃ attano ruciyā vasati, bhogavāsiniṃ nāma-yā bhogattaṃ vasati, paṭavāsiniṃ nāma-yā paṭattaṃ vasati, odapattakinī nāma-yā udapattaṃ āmasitvā ṭhitā, ohatacumbaṭā nāma-cumbaṭaṃ oropetvā vāsitaṃ, dāsī nāma-dāsiceva hoti bhariyāca, kammakārī nāma kammakārī ceva hoti bhariyā ca, dhajahaṭā nāma-karamarānītā vuccati yaṃ parasenāya jinitvā ānītā, muhuttikā nāma-taṃkhaṇikā, sā yadīpi anibaddhā taṃkhaṇe pana agamanīyā evāti. Etāsu māturalakkhitādayo dhammarakkhitāvasānā atṭha rakkhakānaṃ anuññāya vinā vītikamesu purisassa micchācāraṃ bhajanti, tāsāṃ pana natthi micchācāro, rakkhakānaṃ anuññāya upagame ubhinnaṃ natthi micchācāroti, sārakkhādayo pana dvādasabhariyā sāmikassa pariccāgamantarena vītikame sayampi micchācāraṃ bhajanti, sace hi kāci sāmikena apariccattāva aññadesantaratopi āgantvā attano tathabhāvaṃ ajānāpetvā kenaci saṃvāsaṃ kappeyya so kiñcāpi tassā anavajjasāññāya

tadanu adinnādānāviratiādayo vuttāti evamādinā kammappayojanamicchantehi yathāgamakāraṇaṃ vattabbaṃ, mayampana dasasilapariyante kāraṇabhāvaṃ dassayissāma.

Idāni tadetaṃ pañca sīlaṃ samādiyantena upāsakajanena tāva attanā gahitasaraṇāgamanassa bhedaṃ bhedo upaparikkhitabbo, yadi kenaci akalyāṇamittasamsaggādinā bhinnasaraṇo hoti saraṇāgamanam tāva visodhetabbaṃ, atha abhinnasaraṇena sīlameva samādātabbaṃ, abhinnasaraṇassapi na puna saraṇāgamanassa anavajjattā sīlasamādānato pubbe paṭipannena saraṇāgamanapuññaṃ vigatapaṭipakkhe cittasantāne samādinnaṃ sīlassa vipulaphalapaṭilābhahetuttā ca saraṇāgamanapubbakaṃ sīlasamādānaṃ yujjateva, samādiyantena sīlalakkhaṇaṃ bhikkhussa vā bhikkhuniyā vā upāsakassa vā upāsikāya vā santike sattharigāraṃ uppadetvā pasādasomahadayanayanena ajjādivasanti vā ajjādiṃ katvā imasmim pakkhe māse utumhi samvacchareti evaṃ kālāparicchedaṃ vā sati vā ussāhe āpāṇakoṭikanti jīvitapariyantaṃ katvā vā sīlādāyakena vuttavidhinā vatvā pañcasikkhāpadāni samādiyamīti ekato samādāya puna paccekaṃ pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyamī-pe-surāmerayamajjapamādaṭṭhānaṃ veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyamīti yathā pāliṃ vā pāligatiṃ ajānanta sakasakabhāsāya vā vacībhedaṃ katvā

[SL Page 039] [x 39/]

Samādātabbaṃ, aññaṃ alabhanta attanāpi yathāvuttavidhinā samādātabbamevāti, ayamettha pañcasīla niddeso.

Uposathasīlaṃ nāma heṭṭhā vuttehi pāṇātipātādīhi saddhiṃ vikālabhojana viratiṃ ceva sāmaṇerānaṃ anuññātesu dasasu sattamaṃ aṭṭhamaṃ ca idha sattamaṃ katvā uccāsayanamahāsayanā veramaṇī aṭṭhamaṃ katvā samādinna sīlaṃ, taṃ hi “aṭṭhaṅgasamannāgato kho visāke uposatho upavuttho”ti vuttattā uposathasīlanti vuccati, tattha pāṇātipātādisu pañcasu paṭhamadutiyacatutthapañcamāni vuttanayāneva, tatiyaṃ pana abrahmacariyāveramaṇīti pāliyaṃ vuttanayāneva vattabbaṃ, tattha abrahmacariyanti aṣeṭṭhacariyaṃ dvayaṃ dvaya samāpatti, sā hi “appassādākāmā bahudukkhā bahupāyāsā ādīnava ettha bhīyyo”ti ādinā hīlittā aṣeṭṭhā appasatthā carayāti vā hīlittavuttiyā aṣeṭṭhānaṃ appasatthānaṃ itthipurisānaṃ cariyāti vā aṣeṭṭhacariyaṃ aṣeṭṭhacariyattāva abrahmacariyanti vuccati, atthato pana kāyadvārappavattā asaddhammapatisevanaṭṭhāna vītikkamacetanā abrahmacariyaṃ, tattha asaddhammapatisevanaṭṭhānaṃ nāma itthipurisādīnaṃ tinnam dvinnam maggaṇam pakativātena asamphuṭṭhokāso, tato abrahmacariyā.

Vikālabhojanāti ettha aruṇuggamanato paṭṭhāya yāvamajjhantikā ayaṃ Buddhādīnaṃ ariyānaṃ āciṇṇasamāciṇṇo bhojanakālo nāma, tadanñño vikālo bhuñjitabbaṭṭhena bhojanaṃ yāgubhattādisabbaṃ yāvakālikavatthu, yathā ca rattūparatoti ettha rattibhojanaṃ rattīti uttarapadalopena vuccati, evamettha bhojanajjhoharaṇaṃ bhojananti vuccati, vikālebhojanā = vikālabhojanaṃ, tato vikālabhojanā, vikāle yāvakālikavatthussa ajjhoharaṇāti attho, atthato pana kāyadvārappavattā vikāle yāvakālikajjhoharaṇacetanā vikālabhojananti veditabbā.

Sattamasikkhāpade naccagītavāditaṇca naccagītavādītavisūkadassanaṇca = naccagītavādītavisūkadassananti ekasesasarūpekasesavasena duve naccagītavādītāsaddā daṭṭhabbā, tattha paṭhamena attanā naccanaccāpanavasena naccā ca gāyanagāyāpanavasena gītā ca vādanavādāpanavasena vādītā ca veramaṇī vuttāti

veditabbā, tattha hi attanā payojiyamānaṃ parehi payojāpiyamānañca naccam
naccabhāvasāmaññato ekeneva saccasaddena

[SL Page 040] [x 40/]

Gahitaṃ, tathā gītavāditāni, dutiyena tesam yeva naccagītavāditānaṃ visūkadassanā
veramaṇī vuttā, naccādīnaṃ hi dassanaṃ “sabbapāpassa akaraṇa”nti
ādinayappavattassa

Bhagavato sāsanaṃ sacchandarāgappavattito anulomattā visūkaṃ paṭānibhūtaṃ
dassananti

visūkadassanaṃ, dassanena cettha savaṇampi saṅgahītaṃ, dvirūpekasesanayena
alocanasabhāvatāya vā pañcannaṃ viññāṇaṃ savaṇakiriyāyapi
dassanasāṅkhepasamyogabhāvato, kiṃ vuttaṃ hoti, payuttāni passitum vā sotum vā
uposathikassa na vaṭṭatīti vuttaṃ hoti, atthato pana naccādīnaṃ payojana payojāpana
payuttadassanasāṅkhātā kāyavacīdvārappavattā dussīlyacetanā
naccagītavāditavisūkadassananti veditabbaṃ, khuddakaṭṭhakathāyampāna naccā ca
gītā ca vāditā ca visūkadassanā ca = naccagītavādikavisūkadassanā,
visūkadassanañcettha brahmajāle vuttanayena gahetabbanti ādi vatvā yaṃ pana
papañcitaṃ, tadidamettha uposathasikkhāpadavaṇṇanāyaṃ adhikattā
uposathasuttavaṇṇanāyañca agahitattā na likhitaṃ.

“Mālāgandhavilepanadhāraṇamaṇḍanavibhūsanatṭhānā”ti ettha kiñcāpi mālāsaddo
loke baddhamālāvācako, sāsane pana rūḷhiyā pupphesupi vattati, tasmā yañkiñci
baddhābaddhaṃ vā taṃ sabbam mālāti datṭhabbaṃ, uposathikassa hi
baddhābaddhānampi pupphānamalañkāratṭhāya dhāraṇaṃ na vaṭṭati, gandhanti
vāsacūṇṇadhupādikam vilepanato aññaṃ gandhajātaṃ, vilepananti yañkiñci
vilepanatthaṃ piṃsitvā paṭiyattaṃ, uposathasuttavaṇṇāyaṃ pana vilenanti
chavirāgakarāṇanti vuttaṃ, tasmā mukhacūṇṇakamukhālepanānampi
chavirāgakarāṇattā idha vilepanagahaneneva gahaṇaṃ datṭhabbaṃ, tattha
mukhacūṇṇakaṃ nāma mukharāgavyañjanaṃ, mukhālepanaṃ nāma
mukhaparikammakarāṇaṃ, mukhepi kālapiḷakādīnaṃ haraṇatṭhāya
osadhābhisāṅkhatam gogamattikakakkaṃ denti tena lohite calite sāsapakakkaṃ denti
tena dose khādite tilakakkaṃ denti tena lohite sannisinne haliddikakkaṃ denti tena
chavivaṇṇe āruḷhe mukhacūṇṇakena mukhaṃcūṇṇenti, taṃ sabbam na vaṭṭati,
vibhūsanavasena asādiyantassa pana mukhavevaṇṇiyāpaharaṇatṭhāya bhesajjavasena
ādeso, mālā ca gandhaṃ ca vilepanaṃ ca = mālāgandhavilepanāni, tesam
yathākkamena dhāraṇaṃ ca maṇḍanaṃ ca vibhūsanaṃ ca
dhāraṇamaṇḍanavibhūsanatṭhānāti, tattha piḷandhanaṃ dhāraṇaṃ
ūṇatṭhānapūraṇaṃmaṇḍanaṃ,

[SL Page 041] [x 41/]

Gandhavasena chavirāgavasena sādiyaṇaṃ vibhūsaṇaṃ, tesam ṭhānaṃ kāraṇaṃ, yāya
dussīlyā cetanāya tesam dhāraṇādīni mahājano karoti, sādharmaṇa maṇḍana
vibhūsanatṭhānaṃ, tato atthato pana kāyadvārappavattā mālādīnaṃ
dhāraṇādihetubhūtā dussīlyacetanā mālāgandhavilepana dhāraṇa maṇḍana
vibhūsanatṭhānanti veditabbā.

Aṭṭhame “uccāsayaṇa mahāsayaṇā”ti ettha ucca sadda samānatthaṃ uccāti
saddantaraṃ datṭhabbaṃ. Senti etthāti

= Sayanam, uccam pamāṇātikantam sayanam = uccāsayanam, kim tam? Āsandādīni, āsanadvettha sayanagahaṇeneva gahitanti datṭhabbam, tattha pamāṇātikantam āsanam āsandīti vuccati, pādesu vālarūpāni ṭhapetvā kato pallaṅko nāma, tasmā yaṃkiñci āsanam vā sayanam vā muṭṭhihatthāṭirekapādanam uccāsayanamevāti datṭhabbam, tañca kho majjhimapurisassa hatthena, yassidāni vaḍḍhakīhatthoti samaññā, tattha uposathikena kappiyattharaṇatthatānīpi āsanasayanāni labhitvā uccāsayanam hoti na hotīti? Uparikkhitabbam, pādatalato yāva aṭaniyā heṭṭhimanto tāva muṭṭhimānena vā hatthamānena vā minivā muṭṭhihatthapādakam kappiyanti vaḷajetabbam, no ce kappiyam chaḍḍetabbam, “mañce chamāyamva sayetha santhate”ti vuttatā kappiyattharaṇatthatāya vā anattatāya vā bhūmiyā tiṇa paṇṇapalālādīni santharivā kate santhate vā āsanasayanam kappetabbam, kaṭasārakiḷaṇjādīnīpi kappiyattharaṇeneva saṅgahītānīti datṭhabbāni, akappiyattharaṇamahantatāya mahantam sayanam mahāsayanam, na pamāṇamahantatāya na hi dīghato vitthārato vā sayanassa katthaci pamāṇam vuttam, yadatikkamena pamāṇamahantatāya mahantam siyā, uccato pana vuttam, tadva purimapaṇṇagahītattā na mahāsayananti niṭṭhamettha gantabbam, mahāsayanassaddo pana akappiyattharaṇa mahantatāya mahāsayananti ruḷhiyā vā gonakādi akappiyattharaṇatthateyeva āsana sayane datṭhabbo, etthāpi sayanagahaṇenevāsana gahaṇam datṭhabbam, tasmā yaṃkiñci āsanam vā sayanam vā kampiyampi akappiyattharaṇasamyuttam mahāsayanamicceva veditabbam, tatiramāni akappiyattharaṇāni-gaṇako cittikā paṭikā tūlikā vikatikā uddalomi ekantalomi katṭhissam koseyyam kuttakam hatthattharako assattharako rathattharako ajinappaveṇi kādalimigapavarapaccattharaṇam sa uttaracchadam ubhatolohitakūpadhā

Nanti, tattha gaṇakoti dīghalomako mahākojavo, caturaṅgulādhikāni kirassa lomāni, cittikāti vāṇacitra unṇāmayattharaṇam, yaṃ hatthicchedādivasena vicitraṃ hoti, paṭikāti unṇāmayo setattharako, paṭalikāti ghanapuppho unṇāmayo attharako, yo āmilikapattotipi vuccati, tūlikāti rukkhātūla latātūla poṭakītūlānam aññatarapunṇatūlikā, vikatikāti sīhavyagghādirūpavicetro unṇāmayattharako, uddalomīti ubhato dasam unṇāmayattharaṇam, keci ekato uggatapupphanti vadanti, ekantalomīti ekato dasam unṇāmayattharaṇam, keci ubhato uggatapupphanti vadanti, katṭhissanti ratanapatisibbitam koseyyasāṭakamayam paccattharaṇam, koseyyanti ratanasibbitameva kosiyaṇṇasuttamaya paccattharaṇam, suddhakoseyyam pana vaṭṭatīti vinaye vuttam, dīghanikāyaṭṭhakathāyampāna ṭhapetvā tūlikam sabbāneva gaṇakādīni ratanapatisibbitāni vaṭṭatīti vuttam, kuttakanti soḷasannam nāṭakithīnam ṭhatvā naccana yoggam unṇāmayattharaṇam, hatthattharādayo tattha tattha attharaṇakaattharāva, ajinappaveṇīti ajinacammehi mañcappamāṇena sibbitvā katāpaveṇi, kādalimiga pavarapaccattharaṇanti kādalimigacammam nāma atthi tena katam pavarapaccattharaṇam, tam kira setavattassupari kādalimigacammam pattharivā sibbetvā karonti, sauttaracchadanti saha uttaracchadena uparibaddhena rattavitānena saddhinti attho. Setavitānampi heṭṭhā akappiyapaccattharaṇe sati na vaṭṭati asati pana vaṭṭati, ubhatolohitakūpadhānanti sīsūpadhānañca pādūpadhānañcāti mañcassa ubhato lohitaṇṇam upadhānam, etampi attharivā nipajjitabbato akappiyattharaṇamevāti na kappati, yampāna ekameva upadhānam ubhosu passesu rattam vā hoti padumavaṇṇam vā vicitraṃ vā sace pana pamāṇayuttam vaṭṭati mahā

upadhānaṃ pana paṭikkhittaṃ alohitakāni ce vaṭṭantiyeva, etesu yena kenaci atthataṃ akappiyattharaṇaṃ saṃyuttaṃ nāma, tāni hi antamaso bhūmiyāpi attharivā nisīdituṃ vā nipajjituṃ vā na vaṭṭanti, ettha pana atikkantapamāṇaṃ akappiyattharaṇaviyuttaṃ uccāsayaṇaṃ, akappiyatthatañca pamāṇātikkantaṃ mahāsayaṇaṃ, pamāṇātikkantaṃ pana akappiyatthatañca uccāsayaṇa mahāsayaṇanti paṭipattisaṅgahe vuttattā sikkhāpadapāliyā uccāsayaṇaṃ mahāsayaṇaṃ uccāsayaṇanti ekaseso daṭṭhabbo, ettha ādhāre paṭikkhitte tadādhārāpi

[SL Page 043] [x 43/]

Kiriyaṃ paṭikkhittāva hotīti uccāsayaṇa mahāsayaṇā icceva vuttaṃ, atthato pana kāyadvārappavattā tadupabhogaśāṅkhātā dussīlyacetanā uccāsayaṇanti veditabbā, athavā uccāsayaṇa mahāsayaṇāti vattabbe uttarapadalopenāyaṃ niddeso katoti ñātabbam, āsanakiriyaṃ pubbakattā ca sayana kiriyaṃ sayanagahaṇenevettha āsanassāpi gahaṇaṃ daṭṭhabbanti. Evaṃ vikāla bhojanādīnampi saddattho bhāvattho ca veditabbo.

Kammappayojanaṃ dasasīlapariyanteyeva āvibhavissati.

Tadetaṃ pana uposathasīlaṃ samādiyantaṃ sve uposathiko bhavissāmīti ajjeva idañcīdañca kareyyāthāti āhārādividhānaṃ vicāretabbam, sīlasamādānato paṭṭhāya aññaṃ kiñci akatvā dhammasavaṇena kammaṭṭhānamānasikārena ca vītināmetabbam, vuttaṃ hi:-uposathaṃ upavasantaṃ paroparodha paṭisaṃyuttā kammantā na vicāretabbā, āyavayagaṇaṃ karontena na vītināmetabbam, gehe pana āhāraṃ labhitvā nīcābhāṭikabhikkhūnā viya paribhuñjitvā vihāraṃ gantvā dhammo vā sotabbo, aṭṭhatimsāya vā ārammaṇesu aññataraṃ vā manasikātabbanti. Tasmā uposathadivase pātova heṭṭhā vuttanayena bhikkhussa vā bhikkhūniyā vā upāsakassa vā upāsikāya vā santike imaṃca rattiṃ imaṃca divasanti ādinākālaparicchedaṃ katvā uposathaṅgavasena aṭṭhasikkhāpadāni samādiyāmīti ekato katvā samādāya puna paccekaṃ “pāṇātipātāveramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-adinnādānāveramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-abrahmacariyā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-surāmeraya majjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-vikālabhojanaṃ veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-naccagītavādita visūkadassana mālāgandhavilepana dhāraṇamaṇḍanavibhūsanatṭhānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi-uccāsayaṇa mahāsayaṇā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi”ti yathāpāliṃ samādātabbā, pāliṃ ajānantaṃ pana attano bhāsāya paccekaṃvā Buddhapaññattaṃ uposathaṃ adhiṭṭhāmīti ekato adhiṭṭhānavasena vā samādātabbā, aññaṃ alabhantaṃ attanāpi adhiṭṭhātabbā, upāsakasīlaṃ hi attanā samādiyantaṃpi samādinnaṃ hoti parasantike samādiyantaṃpi ekajjhaṃ samādinnaṃpi samādinnaṃeva hoti paccekaṃ samādinnaṃpi, kintu pana-

[SL Page 044] [x 44/]

Ekajjhaṃ samādiyato ekāyeva viraticetanā hoti sā pana sabbaviraticetanānaṃ kiccakārīti tenāpi sabbasikkhāpadāni samādinnaṃeva honti, paccekaṃ samādiyato pana nānā virati cetanāyo yathāsakaṃ kicavasena uppajjanti, sabbasamādānēpi pana vacībhedo 1 kātābboyevāti, apica-”kacci bahumanussā manussesu mattheyyā petteyyā sāmāñña brahmañña kulejēṭṭhāpacāyino uposathaṃ upavasanti paṭijāgaronti puññaṇi karontī”ti pāliyaṃ tadaṭṭhakathāyaca paṭijāgarontīti paṭijāgaraṇa uposathakammaṃ nāma karonti, taṃ karontā ekasmiṃ addhamāse catunnaṃ uposathadivasānaṃ paccuggamanānugamanavasena karonti, pañcamīuposathaṃ paccuggacchantā

catutthiyaṃ uposathikā honti anugacchantā chaṭṭhiyaṃ, aṭṭhamī uposathaṃ paccaggacchantā sattamiyaṃ uposathikā honti anugacchantā navamiyaṃ, cātuddasūposathaṃ paccuggacchantā terasiyaṃ uposathikā honti, pañṇarasūposathaṃ anugacchantā pāṭipade uposathikā hontīti vuttattā uposathadivasato purimacchimidivasesupi paccuggamanānuggamanavasena icchantehi uposathasīlaṃ samādātabbameva. Tathā aparampi:-

“Cātuddasiṃ pañcadasiṃ yāva pakkhassa aṭṭhamī, Pāṭihāriyapakkhadva aṭṭhaṅgasusamāhitaṃ”ti.

Ādipāliyaṃ tadaṭṭhakathāyañca pāṭihāriyapakkho nāma antovasse temāsaṃ nibaddhauposatho, taṃ asakkontassa dvinnāṃ pavāraṇānaṃ antare ekamāsaṃ nibaddhauposatho, tampi asakkontassa paṭhamapavāraṇato paṭṭhāya eko addhamāso pāṭihāriyapakkhoyeva nāmāti vuttattā antovasse te māsa māsa addhamāsaṃkhāte kālepi viriyamadhiṃ katvā uposathasīlapālanamupāsakajanānaṃ yujjateva, teneva sabbadā paṭipattiparādhīnopi bhikkhū antovasse viriyārambhaṃ karonteva, tena vuttaṃ vinaye-”antovassaṃ nāmetāṃ sakalaṃ divasaṃ rattiyaṃ ca paṭhamapacchimayāmesu appamattehi bhavitabbaṃ viriyaṃ ārabhitabbaṃ porāṇakamahātherāpi sabbapaḷibodhe chinditvā antovasse ekacāriyavattaṃ pūrayiṃsu”ti ādi, aññesaṃ vā matena ekasaṃvaccharassa hemanta gimha vassāna saṅkhātāṃ tayo utu, te yathākālaṃ pavattitvā parivattamānā paccekaṃ addhamāse

1 Pañcabhedo.

[SL Page 045] [x 45/]

Parivattanti, tasmīṃ addhamāse sattānaṃ utuparināmena ābādhā uppajjanti tesāṃ vūpasamanatthāya te aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathasīlaṃ rakkhanti, iti parikkamavasena harītabbattā tinnāṃ utūnaṃ ekeko addhamāso pāṭihāriyapakkho nāmāti āgatattā tasmīṃ tasmīṃ pakkhe vyādhivūpasamanatthampi upāsakajanehi taṃ uposathasīlaṃ rakkhituṃ yuttaṃ viya dissati, tathāhi:- pañcuposathajātake kapoṭa sigālādayo pañcapijānā tasmīṃ tasmīṃ kāle taṃ taṃ ārammaṇaṃ katvā ime lobhādayo aniggaṇhitvā gocarāya na nikkhamissāmāti niyamaṃ katvā uposathavāsaṃ kappesumyevāti tampi jātaṃ āharitvā ettha vattabbaṃ, amhehi pana ganthahīrukajanānuggahāya na vuttaṃ. Tatiya saṅgīti kathāyañca asoko dhammarājā tadekadivasāṃ saṅghamajjhe nisinna sathārā desitā dhammā kittakāti pucchitvā khandhato caturāsīti dhammakkhandhasahassānīti sutvā ekekaṃ dhammakkhandhaṃ ekekena vihārena pūjessāmīti caturāsītinagarasahassesu caturāsītivihārasahassāni kātum āṇāpetvā tīhi saṃvaccharehi vihāre niṭṭhāpetvā ekadivaseyeva paṇṇe pesite taṃ pavattiṃ sutvā ito sattannaṃ divasānaṃ accayena vihāramaho bhavissati, sabbe aṭṭhaṅgasīlāni samādiyitvā antonagare ca bahinagare ca vihāramahaṃ paṭiyādentūti pūjānimittakālamariyādaṃ katvāva āṇāpesi, evaṃ hi sati uposathasikkhāpadānaṃ anuposathadivase samādānaṃ virujjhatīti? No virujjhatī, kasmāti ce? Yathā na loke visumchanadivaso nāma atthi yattha yattha pana loke chanaṃ anubhoti so so chanadivasoti vuccati, evaṃ na māsādisu pāṭipadādayo viya visum uposathadivaso nāma atthi. Yattha yattha pana atthakāmā uposathaṃ upavasanti te te uposathadivasāti vuccantīti.

Tathā ca sati pañcamī aṭṭhamī cātuddasī pañṇarasī uposathadivasāti gahetvā tesāṃ paccugamanānuggamanavasena samādānavidhānaṃ virujjhatīti, tampi na virujjhatī, kasmāti ce? Tasmīṃ tasmīṃ divase dhammasavaṇa sannipātādīnaṃ bahulattā tāyeva

uposathadivasabhāvenātippasiddhāti, tasmā vā utumāsapakkhavāsarādivasena mariyādaṃ katvā tasmim̐ tasmim̐ samaye uposathaṅga vasena rakkhitabbaṃ sīlaṃ uposathasīlaṃ nāma, yaṃ pana sīlaṃ utumāsādivasena kālamariyādaṃ katvāpi na tathā akatvā āpāṇa koṭivasena samādiyati, tadevaṃ nicca sīlaṃ nāmāti gahetabbaṃ, tasmā yampāna vuttaṃ paṭipattisaṅgahe uposathaṅga

[SL Page 046] [x 46/]

Vasena vuttānīpi aṭṭhasikkhāpadāni niccasīlavasena rakkhitabbāniyevāti, taṃ vīmaṃsitvā gahetabbaṃ, tenevahi:-

“Ye gahaṭṭhā paññākarā sīlavanto upāsakā,
Dhammena dāraṃ posenti te namassāmi mātālī”ti.

Ettha sīlavantoti padaṃ uddharitvā upāsakatte patitṭhāya pañcahipi dasahipi sīlena samannāgatoti atthavaṇṇanā katā, na aṭṭhahīpīti, athāpi “upāsako sīlavā kalyāṇadhammo parisasobhano”ti ādikāya parivārapāliyā vā atthaṃ vicārentena aṭṭhakathācariyena upāsako sīlavāti padaṃ uddharitvā pañcavā dasavā sīlāni gopayamānoti attho pakāsito, evaṃ tasmā vuttanayena uposathasīlaṃ samādātabbaṃ.

Dasasīlaṃ nāma heṭṭhā vuttasu aṭṭhasu sattamasikkhāpadaṃ naccādi mālādi virativasena sattamaṭṭhamam̐ uccāsayanāsikkhāpadañca navamaṃ katvā jātārūparajatasikkhāpadena saha rakkhitabbaṃ sīlaṃ. Nirussāhena pana upāsakena pañcasīlāniyeva niccasīlavasena rakkhitabbāni ussāhavatā pana imāni dasasikkhāpadāni niccasīlavasenarakkhitabbānīti ussāhavatā pana imāni dasasikkhāpadāni niccasīlavasenarakkhitabbānīti veditabbāni, tena vuttaṃvisuddhimagge-”sativā ussāhe dasā”ti tattha dasasikkhāpadassa imināyena attha vaṇṇanā veditabbā, jātārūpanti suvaṇṇam̐, rajatanti kahāpana lohamāsaka jatumāsakādi yaṃ yattha vohāraṃ gacchati, tadubhayaṃ jātārūparajataṃ, tassa yena kenaci pakārena sādīyaṃ paṭiggaho nāma, sace hi attano atthāya diyyamānaṃ vā katthaci ṭhitaṃ yaṃ nippariggahaṃ disvā sayam̐ gaṇhāti aññena vā gaṇhāpeti, idaṃ ayyassa hotūti evaṃ sammukhā vā asammukhā vā yaṃ pana mayhaṃ suvaṇṇam̐ atthi, taṃ tuyhaṃ hotūti evaṃ parammukhā ṭhitaṃ vā kevalaṃ vācāya vā hatthamuddāya vā tuyhanti vatvā pariccattaṃ, yo kāyavācāhi apaṭikkhipitvā cittaṃ adhivāseti, ayaṃ sādīyati nāma, tasmā kāyena paṭiggahaṃ vācāya gaṇhāpanaṃ manasā sādīyananti tividhampi paṭiggahaṃ sāmāññaniddesena ekasesena vā gahetvā paṭiggahaṇāti vuttaṃ, tasmā jātārūparajatapāṭiggahaṇā veramaṇīti yojetabbanti. Ayamettha atthavaṇṇanā, samādiyantaṃ pana heṭṭhāvuttanayena samādātabbaṃ, ante pana jātārūparajata-pe-samādiyāmīti vattabbaṃ.

Kammappayojanaṃ pana evaṃ veditabbaṃ, sabbārambhamūlakattā jīvitindriyassa sattānaṃ piyatamattā ca paṭhamam̐ tāva

[SL Page 047] [x 47/]

Pāṇātipātato viramaṇaṃ vuttaṃ, dhanāpaharaṇampi sattānaṃ jīvitaharaṇamiva appiyanti tadanantaraṃ adinnādānato viramaṇaṃ vuttaṃ, tadubhayaṃpi sattā itthiphoṭṭhabbādīni nissāya pariccajantīti tadanantaraṃ abrahmacariyā kāmesu micchācārā viramaṇaṃ vuttaṃ.

Athavā adraṭṭho calitapalita vasena desagginā aḍayhamāno dīgharattaṃ sukhāya hotīti paṭhamam tāva adosamūlakam pāṇātipātāviramaṇam vuttaṃ, aluddho lobhaniyampi asappāyam na sevanto arogo hotīti tadanantaram alobhahetukam adinnādānā viramaṇam vuttaṃ, tadubhayampi itthisamsaggena vinā samupagacchatīti dassetum tadanantaram abrahmacariyā kāmesumicchācārā viramaṇam vuttaṃ, kāyikakammānantaram vacīkamma dassetum tadanantaram musāvādā viramaṇam vuttaṃ, surāpānassāpi kāyikakammabhāve tena pāṇaghātādi sabbampi sijjhatīti dassetum tadanantaram surāpānato viramaṇam vuttaṃ, lokavajjānantaram paññattivajje dassetum tesupī tāva vikālabhojanakālaparidīpakam ārogyādisukhanibandhanam vikālabhojanato viramaṇam vuttaṃ, tadanantaram kāyikānāvāresu olārikabhūtanaccanato tadanantaram vācasikānācāresu olārikabhūtagītato viramaṇam vuttaṃ, vāditampāna ubhinnaṃmanurūpanti tadanantaram tato viramaṇam vuttaṃ, tesamyeva naccādīnam paṭānibhūtam dassanam visūkadassanato viramaṇam vuttaṃ, tadanantaram phoṭṭhabbārammaṇabhūtāni mālāgandhavilepanānikamato dhāraṇa maṇḍana vibhūsaṇa visayānīti tehi viramaṇam vuttaṃ, tadanantaram phoṭṭhabbārammaṇavasena saṅkhārārammaṇam, neva uccāsayanamahāsayanāni vuttānīti tehi viramaṇi vuttaṃ, ante pana kāyakamma vacīkamma manokammabhūtam jātarūparajatapāṭiggahaṇā viramaṇam vuttanti vedittabbam, athavā jātarūparajatapāṭiggahaṇā viramaṇam gihīnam hāriyanti sikkhāpadasuttaṭṭhakathāyaṃ pacchimam pana sāmaṇerānam eva viśesabhūtanti vuttaṃ, visuddhimagge pana “sativā ussāhe dasā”ti vuttaṃ, tasmā taṃ pacchimaṅgam sāmaṇerānam viya gihīnam na ekantikanti pacchā vuttanti evamādinā kammappayojanam vattabbam.

Ettha pana dosavyādhi tikicchākusalena vejjena vuttamahitam parivajjetvā hitameva sevantena yathā ārogādisukhamadhigantabbam hoti, tathā rāgadosavyādhitikicchakena Buddhena Bhagavatā yaṃ yaṃ bhojanasenāsanādikam uposathikādīna

[SL Page 048] [x 48/]

Manuññātam taṃ tadeva sevantena upāsakajanenapi lokiya lokuttarasukhamadhigantabbam.

Apica yasmā visuddhimagge rāgaracitassa adhotavedikam bhūmmaṭṭhakam akatapabbhāratinakuṭikapannaśālādīnam aññataram rajokiṇṇam jatukābharitam oluggaviluggam atiuccam vā ati nīcam vā ujjāṅgalaṃ sāsāṅkam asuciṃ visamamaggaṃ yattha mañcapīṭhampi maṅkunabharitam durūpaṃ dubbaṇṇam yaṃ oloketasseva jigucchā uppajjati, tādisaṃ sappāyam, nivāsana pārūpanam antaracchinnaṃ olambavilambasuttākākiṇṇam jālapūvasadisam sānamiva kharasamphassaṃ kiliṭṭham bhāriyaṃ kicchapariharaṇanti ādi vatvā yāgubhattakhajjakampi evaṃ dubbaṇṇam sāmākakudrūsa kaṇājakādimaya pūtitakkabalaṅgajinnāsākasūpeyyam. Yaṃkiñcideva kevalaṃ udarapūramattaṃ vaṭṭatīti ca, dosacaritassa senāsanaṃ nātiuccam nātinīca chāyūdakasampannaṃ suvibhatta bhittitthambhasopāṇam supariniṭṭhitamālākammalatākammaṃ nāvāvidhacittakammasamujjalaṃ samasiniddhabhūmitalaṃ brahmavimānamiva kusumadāma vicittavaṇṇam celavitāna samalaṅkataṃ supaññattaṃ sucimanoramattaraṇamañcapīṭham tattha tattha vāsathāya nikkhitta kusumavāsa gandhasugandham yaṃ dassanamattena pītipāmojjaṃ janayati evarūpaṃ sappāyam, nivāsana pāparaṇampissa cīnapaṭṭasomārappaṭṭa koseyyakappāsika

sukhumakhomasukhāmādīnaṃ yaṃ yaṃ paṇītaṃ tena tena ekapaṭṭaṃ vā dupaṭṭaṃ vā samaṇasārappaṃ vaṭṭatīti ādi vatvā yāgubhattakhajjakampi vaṇṇagandharasasampannaṃ ojavantaṃ manoramamaṃ sabbākārapaṇītaṃ yāvadatthaṃ vaṭṭatīti ādi ca dosacaritassa vuttāni senāsanādīni mohacaritassa saddhācaritassapi sappāyāni, Buddhacaritassa senāsanādisu imaṃ nāma asappāyanti natthi, vitakkacaritassa bhojanādīni rāgacaritasadisānīti ca vuttaṃ, tasmā samādinuuposathasīlena upāsakajanena taṃ taṃ vayanurūpābharaṇamitarītarena hi viya kāmabhogīhi yeva sevitabba uccāsayana mahāsayanādīni parivajjitvā anuññātesupi attano cariyānurūpāni bhojanasayanādīni yeva sevitabbāni. Tena vuttaṃ:-

“Paṇidhānamhi paṭṭhāya yo paresaṃ hitāhitaṃ,
Viceyya ñatvā akkhāsi vinayādīni vināyako.

Sabbaññu so hi Bhagavā sabbadā karuṇāparo,
Acañjahavādi atulo abbhutoruḡuṇākaro.

[SL Page 049] [\x 49/]

Tena ñatvā paṭikkhittaṃ yaṃ aṇuṃ thūlameva vā,
Anatikkamanīyantaṃ jīvitātikkamepica.

Āṇā hi maggasāmiṣṣa anumattāpi viññunā,
Mahāmeru drarukkhepā iti disvāpi rakkhiyā.

Atikkamitvā vacanaṃ khuddadesissarassa ca,
Dukkhaṃ pappoti ce kinnu sabbalokissarassa taṃ.

Munindānaṃ atikkamma kusaggacchedamattano,
Erapattena yaṃ laddhaṃ tadidaṃ dīpayissati.

Sabbesaṃ sattadosanaṃ vinayopāya kovido,
Soca satthā pajānāti nāhaṃ jānāmi kidvanaṃ.

Vejjo komārabhaccova bālakānaṃ hitāhitaṃ,
Jānāti na tu bālā te evarūpā mayaṃ idha.

Aggīṃ pakkhanda athavā pabbataggā patetivā,
Yadi vakkhati kattabbaṃ ñātakārī hi so jino.
Anatikkamanīyanti yaṃ vuttaṃ tena satthunā,
Jīvitukāmo papātaṃva ārakā naṃ vivajjaye”ti.

Idāni paṇātipātāveramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmīti ādinā samādinnaṣīlena
yathāsamādinnaṃ niccaṣīlamuposatha sīlaṃ vā:-

Apekkhamakarontena jīvitepi parāgate,
Saddhāya appamattena rakkhitabbaṃ ca sādhuḡanti.

Vuttattā yathā kikīṣakuṇikā hatthipādena vicuṇṇiyamānā jīvitaṃ pariccajitvā attano
aṇḍameva rakkhati, yathā camarīmigī vyādhena paripātiyamānā jīvitaṃ tiṇāyapi na

maññamānā kaṇṭaka gumbādisu laggaṃ attano vārameva rakkhati, evaṃ jīvite apekkhaṃ akarontena rakkhitabbaṃ, taṇca yathā eka puttako kuṭimbiko taṃ eka puttaṃ ekanayanova taṃ ekanayanaṃ rakkhanto appamattova hoti evaṃ appamattena rakkhitabbaṃ, vuttaṃ hi:-

“Kikīva aṇḍaṃ camarīva vāladhiṃ
Piyaṃva puttaṃ nayaṇaṃ va ekakaṃ,
Tatheva sīlaṃ anurakkhamānakā
Supesalā hotha sadā sagāravā”ti.

[SL Page 050] [x /]

Evaṃ rakkhantenāpi

Khaṇḍādīnamabhāvena bhujissādiguṇehi ca,
Aviyuttaṃ yathā hoti rakkhitabbaṃ tathādaraṃ.

Idaṃ hi yassa niccuposathasīlesu ādimhi ante vā sikkhāpadaṃ bhinnaṃ hoti tassa sīlaṃ pariyante chinnaśāko viya khaṇḍaṃ nāma hoti, yassa pana majjhe bhinnaṃ tassa chiddasāko viya chiddaṃ nāma, yassa paṭipāṭiyā dve tīṇi bhinnāni tassa piṭṭhiyā vā kucchiyā vā utṭhitena visabhāgavaṇṇena kālarattādīnaṃ aññatara sarīraṇṇā gāvī viya sabalaṃ nāma, yassa antarantarā bhinnāni tassa antarantarā visabhāgabindu vicitrāgāvīviya kammāsaṃ nāma hoti, tasmā sabbaso sikkhāpadānaṃ abhedena bhinnānadvā paṭikamma karaṇena khaṇḍādibhāvato viyojetvā rakkhitabbaṃ.

Upasathasīlesu pana abrahmacariyasīlaṃ asatipi dvayaṃdvayasamāpattiyaṃ mātugāmassa ucchādana nahāpana sambāhana sādīyaṃ, saṃjagghanaṃkīlanasaṃkeḷāyanassādānaṃ, cakkhunā cakkhussa upanijjhāyaṃ, tirokuḍḍādīgatāya hasanagāyanādi saddassādanāṃ, mātugāmena saddhiṃ hasitalapitakīlītānussaraṇaṃ, gahapatiṃ vā gahapatiputtaṃ vā pañcahi kāmāguṇehi samappitaṃ samaṅgībhūtaṃ disvā tadassādanāṃ, aññataraṃ devanikāyaṃ paṇidhāya brahmacariyacaraṇadvāti etasmāpi sattavidhamethunasamyogā viyojetabbaṃ, so hi tassa ekaṃsena khaṇḍādibhāvāpādanate, khaṇḍampi chiddampi sabalampi kammāsaṃpīti sutte āgatoti, evaṃ panetaṃ khaṇḍādibhāvato viyojitampi yathā vivaṭṭupaniṣsayatāya taṇhādāsavyato mocetvā bhujissābhāvākaraṇato bhujissaṃ, tato eva viññūhi pasatthattā viññuppasatthaṃ, taṇhādītṭhihi apamaṭṭhattā aparāmaṭṭhaṃ, upacāraappaṇāsamādhīnaṃ saṃvattanena samādhisaṃvattanikaṇca hoti, evaṃ rakkhitabbaṃ evaṃ pana:-

Vajjitaṃ catuhi dosehi samupetaṃ catuhi ca,
Guṇehi rakkhitaṃ sīlaṃ kaṃ panatthaṃ na sādhaṃ.

Evaṃ samādinnaṃ sīlaṃ rakkhitabbaṃ, evaṃ akhaṇḍādibhāvaṃ pāpetvā rakkhitabbampi niccuposathasīlaṃ amittasaṃsaggādinā sativossaggena vā kodho upanāho makkho palāso issā macchariyaṃ māyā sātheyyaṃ thamho sāramho māno atimāno mado pamādo lobho moho viparītamanasikāroti evamādināṃ

[SL Page 051] [x 51/]

Pāpadhammānaṃ santāne pavattiyā saṃkilissati, tathāhi paresaṃ vajjaṃ disvā

kodhuppādanamattenapi sīlaṃ saṃkilissati, pageva kodhaṃ uparūpari vaḍḍhetvā bandhanena, tathāpare guṇehi sambhāviyamāne disvā te guṇā yathā tesu na dissanti tathā makkhaṇena kiṃ so bahussuto tato mayā anukena vā bahutaraṃ sutanti evamādinā yugaggāhato avatṭhānena ca, tathāpare sampattimanubhavante disvā tadusuyyante attano sampatti ca yathā parehi sādharmaṇā na hoti tathā nigūhanena hi tathā nigūhitabbaṃ, anicchantena pana kevalaṃ na dātabbāva, tathā attano vijjāmānassa dosassa paṭicchādanena, so hi chādito viya roge attavyābādhāya saṃvattati, attani avijjāmānassa guṇassa vibhāvanena ca, tena hi jano rittamuṭṭhiṃ dassetvā vañcito viya bālako na puna taṃ upasaṅkamitabbaṃ maññeti tathā cittamanupajātamaddavamakammañña ca yathā hoti tathā cittassa thaddhabhāvakaraṇena, parehi paṣaṃsitabbayuttaṃ kassaci kiñci kiriyāṃ disvā vā sutvā vā so hi nāmaṃ evaṃ karissati ahaṃ taddiguṇaṃ karissāmīti evaṃ karaṇuttariyena ca, tathā seyyassa seyyā hamasmīti ādinā unnamanena abbhunnamanena, tathā bhogayobbanādīhi majjanena vā tehiyeva cittavossajjanena ca, tathā kiñciveva lobhaniyyaṃ disvā lubbhanena, karaṇiyākaraṇīyesu muyhanena aniccādi atthassa niccādito viparītamanasikaraṇena cāti evamādīhi saṃkilissati. Tasmā amhākaṃ bodhisatto kalāburājādīhi ceva bhojaputtādīhi ca anathe kayiramāne kujjhitvā olokanamattampi nākāsi, vidhuraajātakādisu sakkādayopi devalokādiṃ pahāya idha uyyānādisu uposathakammaṃ karimsūti te te jātakāpi ettha vattabbā. Uposathasutte pana uposathiko 'ahaṃ khvajja idaṇcidaṇca khādanīyaṃ khādiṃ idadvidaṇca bhojanīyaṃ bhuñjiṃ svedānāhaṃ idaṇcidaṇca khādanīyaṃ khādissāmi idaṇcidaṇca bhojanīyaṃ bhuñjissāmīti no tena abhihjhāsahagatena cetasādivasaṃ atināmetī'ti vuttattā evaṃ pavatto añño vā kāmavitakkādi aparissuddhavitakkopi uposathasīlassa saṃkilesoti veditabbo. Etesu pana yena kenaci aññaṇa vā saṃkiliṭṭhaṃ niccasīlamuposathasīlaṃ vā na mahapphalaṃ hoti na mahānisamsaṃ na mahājutikaṃ na mahāvippaṇṇaṃ, tasmā:-

Samkilesavisuddhaṃ hi rakkhanto sīlamattano,
Visaṃ jīvitukāmaṃ ārakā naṃ vivajje.

[SL Page 052] [x 52/]

Yasmā panetaṃ niccuposathasīlaṃ kodhūpanāhādipāpadhammānamanuppādanena patirūpadesavāseṇa kalyāṇamittasamsaggena saddhammasavaṇena sucaritajjhāsayaṭāhi ca sabbupakkilesavinimutto saradakālasuriyo viya virocati, tasmā:-

Visujjhanti yathā sattā pahāya malajallikā,
Saṃkilese vihāyeva vodape sīlamattano.

Apica:-uposathasīlaṃ upavasantaṃ cittaṃ sace kenaci upakkilesena upakkiliṭṭhaṃ hoti athānena upakkiliṭṭhaṃ me cittaṃ sīlaṃ me aparissuddhanti tappariyodapanāya Buddho anussarītabbo-"itipi so Bhagavā ahaṃ sammāsambuddho vijjācaraṇasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathi satthā devamanussānaṃ Buddho Bhagavā"ti evaṃ tassa tathāgataṃ anussarato cittaṃ paṣīdati pāmojjaṃ uppajjati ye cittassupakkilesā te pahīyanti, yathā ca kakkamattikodakehi tājena ca purisassa vāyāmena upakkiliṭṭhaṃ sīsaṃ visujjhati evamassāpi imāya Buddhānussatiyā sīlaṃ visujjhati brahmuposathavāsamupavasati brahmena saddhiṃ saṃvasati. So ce Buddhaṃ anussarati, athānena dhammo anussarītabbo, "svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko

opanayiko paccattamveditabbo viññūhi”ti evamhissa saha tantiyā
 navalokuttaradhammam anussarato purimanayena cittappasādo hoti pāmojjaṃ jāyati
 upakkilesā pahīyanti, yathāsotti cuṇṇodakehi tajjena ca ubbaṭṭana ghaṭṭana
 dhovanādinā purisassa vāyāmena upakkiliṭṭhassa kāyassa pariyodapanāhoti,
 evamimāya dhammānussatiyā upakkiliṭṭhassa cittassa taṇhissitassa ca sīlassa
 vodapanam hoti, dhammuposathavāsamupavasati dhammena saddhiṃ saṃvasati,
 noce dhammam anussarati athānena saṅgho anussaritabbo-”supaṭipanno Bhagavato
 sāvakaśaṅgho ujupaṭipanno Bhagavato sāvakaśaṅgho ñāyapaṭipanno Bhagavato
 sāvakaśaṅgho sāmīcipaṭipanno Bhagavato sāvakaśaṅgho yadidaṃ cattāri purisayugāni
 aṭṭhapurisapuggalā esabhaḡavato sāvakaśaṅgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhiṇeyyo
 añjalikaraṇīyo anuttaram puññakkhettaṃ lokassa”ti tassa saṅgham anussarato
 purimanayena cittappasādādayo honti, yathāpana ūsaka [x] khāragomayādikeyi
 tajjena ca rajakassa

[X] usumoti ve sādhu

[SL Page 053] [\x 53/]

Vāyāmena upakkiliṭṭhassa vatthassa pariyodapanā hoti, evamimāya saṅghānussatiyā
 upakkiliṭṭhassa cittassa taṇhissitassa ca sīlassa vodapanam hoti,
 saṅghuposathavāsamupavasati saṅghena saddhiṃ saṃvasatīti, evamādinā
 Buddhānussati ādivasenapi yo sīlam visodheti:-

Suparikammakato dhoto yathā veḷuriyo maṇi,
 Mahaggo jotimā evaṃ sīlam cassa viroceti.

Evaṃ surakkhitassapi sīlassa saṃkilesavodānāni veditabbāni:-

Dasannampi panetesa mekekassadhunā pana
 Aṅgappayogabhedādi phalato vaṇṇanā siyā.

Tattha pāṇātipātassa tāva-pāṇo pāṇasaññitā vadhakacittam upakkamo tena maraṇanti
 pañca aṅgāni, sāhatthiko āṇattiko nissaggiyo thāvaro vijjāmayo iddhiṃmayoti
 chappayogā, tattha kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paharaṇam sāhatthiko payogo, so
 uddissānuddissa bhedaṭo duvidho hoti, tattha uddissake yaṃ uddissa paharati tasseeva
 maraṇena kammanā bajjhati, yo koci maratūti evaṃ anuddissike pahārappaccayā
 yassa kassaci maraṇena kammanā bajjhati, ubhayatthāpica 1 paharitamatte vā maratu
 pacchā vā teneva rogena paharitakkhaṇeveya kammanā bajjhati, maraṇādhippāyeneva
 paharitvā tena amatassa puna aññena cittena pahāre dinne pacchāpi yadi
 paṭhamappahāreneva marati tadāeva kammabandho, atha dutiyappahārena, natthi
 pāṇātipāto, ubhayepi matepi paṭhamappahāreneva kammabandho, ubhayehi pi amite
 nevatti pāṇātipāto, esanayo bahūhipi ekassa pahāre dinne tatrāpihi yassa pahārena
 marati tasseeva kammabandho hoti.

Adhiṭṭhahitvā 2 pana āṇāpanam āṇattiko payogo, tatthapi sāgatthike vuttanayeneva
 kammabandho anussaritabbo, chabbidho cettha niyamo veditabbo:-

“Vatthu kālo ca okāso āvudham iriyāpatho,
 Kiriya visesoti ime cha āṇatti niyāmakā”ti

Tattha vatthūti māretabbo pāṇo. Kāloti pubbaṇhāparaṇhādikālo,

yobbanathācariyādikālo 3
ca, okāsoṭi

1 Ubhayathā. 3 Yobbanatthaviriyādikālo, yobbanathānaviriyādikālo.
2 Avadhivā.

[SL Page 054] [x 54/]

Gāmo vā nigamo vā vanaṃ vaṃ racchā vā siṅghāṭakaṃ vāti evamādi, āvudhanti asi vā usu vā satti vāti evamādi, iriyāpathoti māretabbassa mārakassa va ṭhānaṃ vā nisajjāvāti evamādi kiriyā visesoti vijjhaṇaṃ vā chedanaṃ vā bhedaṇaṃ vā saṅkhamuṇḍikaṃvāti evamādi, yadihi vatthum viṣaṃvādetvā yaṃ mārehīti āṇatto tato aññaṃ māreti āṇāpakassa natthi kammabandho, atha vatthum aṇṇaṃvādetvā māreti āṇāpakassa āṇattikkhaṇe āṇattassa maraṇakkhaṇeti ubhayesampi kammabandho, esanayo kālādisupi, mārāṇatthampana kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paharaṇa nissajjanaṃ nissaggiyo payogo, sopi uddissānuddissabhedato duvidho, evaṃ kammabandho cettha pubbevuttanayena veditabbo, mārāṇatthameva opātakhaṇaṇaṃ apassena upanikkhipanaṃ bhesajjavisaṇṇaṇaṃvātiyojanaṃ vā thāvaro payogo, sopi uddissānuddissabhedato duvidho evaṃ tatthāpi pubbe vuttanayeneva kammabandho veditabbo, ayantu viseso:-mūlaṭṭhena opātādisu paresaṃ mūlena vā mudhā vā dinnesupi yadi tappaccayā koci marati mūlaṭṭhasseva kammabandho, yadipica tena aññaṇa vā tattha opāte vināsetvā bhūmisame katepi paṃsudhovakā vā paṃsu gaṇhanti mulakhaṇakā vā mūlāni khaṇantā āvāṭaṃ karonti deve va' vassante kaddamo jāyati tattha ca koci otarivā vā laggitvā mā marati mūlaṭṭhasseva kammabandho, yadipana yena laddhaṃ so añña vā vitthavataṃ gambhīrataraṃ vā karoti tappaccayā ca koci marati ubhayesampi kammabandho, yathātu mūlāni mūlehi saṃsandanti tathā tatra thale kate mucati evaṃ apassenādisupi yāva tesāṃ pavatti tāva yathāsambhavaṃ kammabandho veditabbo, mārāṇatthampana vijjāparijānaṃ vijjāmayo payogo. Dāṭhāvudhādīnaṃ dāṭhākoṭānādimiva 1 mārāṇattham kammavipākajiddhivikāraṇaṃ iddhimayo payogoti.
Evamimesu chasu payogesu aññatarena tāya ca aṅgasiddhiyā paṭhamasikkhāpadassa bhedo hoti. So ca atthi appasāvajjo, atthi mahāsāvajjo, tattha kunthakipillikassa hi vadho appasāvajjo, tato mahanta mahantatare tiracchāne mahāsāvajjo, tatopi dussīlamanussassa, tato gorūpikasīlamanussassa, tato saraṇagataṃ, tato pañcasikkhāpadikassa, tato sāmaṇeraṃ, tato puthujjanika bhikkhuno, tato sotāpannaṃ, tato sakadāgāmiṃ, tato

1 Āvudhādīnaṃ dhārākoṭānādim.

[SL Page 055] [x 55/]

Anāgāmiṃ, tato khīṇāsavaṃ vadho atimahāsāvajjoyeva, ettha kunthakipillikassa vadho appasāvajjoti vacanaṃ tato mahantatārādīnaṃ vadhaṃ apekkhitvā vuttaṃ “pāṇātipāto bhikkhave āsevito bhāvito bahulīkato nirayaṃvattaniko tiracchānayaṇaṃvattaniko pettivisaṇṇaṇaṃvattaniko yo sabbalahuso pāṇātipātaṃ vipāko manussabhūtaṃ appāyukabhāvaṃvattaniko hoti”ti vacanato pana sabbapāṇātipātopi mahāsāvajjova, tasmā pañcasikkhāpadikena uposathikena vā:-

Khuddakānampi jantūnaṃ jīvitaṃ jīvitaṃ viya,

Attano rakkhitabbaṃ ca hitakāmena attano.

Sappāṇakaṃ pana udakaṃ vinā pāṇasaññā paribhuñjantassa natthi koci doso, vuttaṃhi:-”appāṇakasaññissa asadvicca ajānantassa na maraṇādhippāyassa ummattakādīnañca anāpatti”ti. Pāṇakā ettha natthi saññā = appāṇakasaññā, paṭipattisaṅgahe pana ajjatanāposathikā hutvā udakaṃ parissāvetvāva paribhuñjanti taṃ parissāvitodakaparihogassa anavajjattāti veditabbaṃ, na parissāvetvā appāṇakasaññāya parihogassa sāvajjattāti vatvā aññathā pañcasikkhāpadikenāpi parissāpetvā paribhuñjitabbaṃ siyāti vuttaṃ, parissāvitodakassa anavajjattā pañcasikkhāpadikenāpi parissāvetvā paribhuñjanameva varataraṃ phalato pana-sabbepi pāṇātipātādayo duggatiphalam apāyabhayanibbattakattā, tassa pana duggatiphalassa vibhāgo devadutasuttādīhi vitthārato veditabbo, duggatiyampi yete anīṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā te yathāvakāsaṃ upasaṃharitvā tesuyeva vipākassa nibbattanato anīṭṭhaphalam dīṭṭhadhamme avesārajjādīphalāti veditabbā. Tathāhi pāṇātipātassa tāva aṅgapaccāṅgavipannatā ārohaparināhapahīnatā javasampattiviyogo duppatīṭṭhitapādatā virūpadassanatā amudutaḷunahatthapādatā soceyyaviyogakāraṇatā dubbalyaṃ avissatṭhavadanātā sabbalokassa appīyatā chambhitattaṃ suppadhamasiyatā parūpakkamena maraṇam mandaparivāritā virūpatā, vevanṇiyaṃ bahavābādhatā sokabahulatā piyehi manāpehi vippayogo appāyukatāti evamādīphalavibhāgo veditabbo. Pāṇātipātā veramaṇiyā pana-aṅgapaccāṅgasampannatā ārohaparināhasampattitā javasampattitā suppatīṭṭhitapādatā vārutā

[SL Page 056] [x 56/]

Mudutā sucitā sūratā mahābalatā vissatṭhavadanātā sabbalokassa piyatā abhejjaparisaṭā acchambhitā appadhamasitā parūpakkamena amaraṇatā anantaparivāratā surūpatā susaṇṭhanatā appābādhatā asokitā piyehi manāpehi saddhim avippayogatā dīghāyukatāti evamādīni phalāni veditabbāni. Apiva-pāṇaghātakā puggalo imasmimyeva attabhāve daṇḍamuggarādīhi upahato bhavati, ito cuto niraye uppajjitvā anekavassakoṭṭisu mahantaṃ dukkhamanubhavitvā dīghassa addhuno accayena tato cuto puññakammacchiddena manussajātiyaṃ mahāvibhavasampanne uditodite visāle kule nibbattitvā dassaṇīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatopi tādisaṃ sampattiṃ ananubhavitvā yobbaneva maraṇam pāpuṇāti. Tena vuttaṃ:-

“Sabbopabhogadhanadhañña visesalābhī
Rūpena bho samakaraddhajasantibhopi,
Yo yobbanepi maraṇam labhate akāmaṃ
Kāmaṃ sadā tu parapāṇaharo naro hī”ti.

Ekacce pana sattā pāṇātipātā katvā antalikkhe ṭhitāpi samuddamajjhaṃ pakkhantāpi vajiraguḥāyaṃ pavīṭṭhāpi tena kammavipākena mokaṃ na labhimso yeva, taṃ kathanti ce-ekokira manusso kammante appavattaṃ gonaṃ palālaggīhi jhāpetvā māresi, so tena kammena avīciniraye nibbattitvā anekavassasahassāni pacitvā tato cuto attabhāvasate ākāseyeva pallagginaṃ jhāyitvā mato. Aparā itthipi sunakhassa gīvāya vālikāghaṭaṃ bandhitvā udaye osīdāpetvā māretvā tena pāpakammena avīciyaṃ nibbattitvā anantaḍḍakkhamanubhavitvā tato cutā attabhāvasate nāvāya samuddamajjhaṃ patvā tena kammena taṃ nāvaṃ agantvā baddhaṃ viya ṭhitaṃ disvā kālakaṇṇisalākāya gahitā tattheva vālikāghaṭaṃ gīvāya bandhitvā udaye vissatṭhā

matā. Aparepi sattagopāladārakā ekaṃ godhaṃ vammikaṃ pavittṭhaṃ disvā tasmim vammike sabbamukhāni pidahitvā sattāhaccayena taṃ vissajjesuṃ, tepi dārakā tassa amāritattā nirayaṃ āgantvā catuddasa atta bhāve pabbatavivaraṃ pavittṭhā pāsāṇaphalakena pihitadvārā sattasattadivasatoyeva nirāhārā jīvitamattaṃ gahetvā nikkhamiṃsu, evaṃ ākāsagatāpi samuddamajjhaṃ pattāpi pabbaguhāyaṃ pavittṭhāpi pāpakammato na muñcantiyeva, tenavuttaṃ Bhagavatā:-

[SL Page 057] [\x 57/]

“Na antalikkhe na samudda majjhe
Na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa,
Na vijjatī so jagatippadeso
Yatthaṭṭhito mucceyya pāpakammā”ti.

Aparampi vuttaṃ pāṇātipāte desaṃ dassentena Bhagavatā matakabhattajātake:-

“Evaṃ ce sattā jāneyyūṃ dukkhāyaṃ jātisambhavo,
Na paṇo paṇinaṃ haññe paṇaghātī hi socatī”ti

Sīvalittheropi saṃsāre saṃsaranto ekasmiṃ attabhāverājā hutvā attano caturaṅginim senaṃ gahetvā aññaṃ nagaraṃ parivāretvā sattāhaccayena sadvāramadāsi,* so ettakaṃ katvā tena kammena pacchimattabhāve sattadivasasattamāsādhikāni sattasaṃvaccharāni mātukucchiyaṃ mahantaṃ dukkhamanubhavi:-

Evamekampī so paṇaṃ na nihantvāna sabbaso,
Rundhitvā nagaraṃ dukkhamevaṃ patto yato tato,

Pāṇaṃ na haññe naca ghāteyya
Nacānujañña hanataṃ paresaṃ,
Sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ
Ye thāvarā ye ca tasanti loketi.

Idāni tadanantaraṃ niddiṭṭhassa adinnādānassa parapariggahītattaṃ parapariggahītasaññitā theyyacittaṃ upakkamo te naca haraṇanti pañceva aṅgāni veditabbāni, payogesu pana theyyapasayha paṭicchanna parikappa kusāvahārānaṃ vasena pavattā sāhatthiko āṇattiko nissaggiko atthasādhako dhuranikkhepoti ime pañcapayogā veditabbā, tatthayo sandhicchedādīni katvā adissamāno harati tulākūṭa mānakūṭakūṭakahāpaṇādīhi vā vañcetvā gaṇhāti tasavevaṃ gaṇhato avahāro theyyāvahāroti veditabbo, yo pana pasayha balakkārena paresaṃ santakaṃ gaṇhāti gāmaghātākādayo viya attano pattabalitovā vuttanayeneva adhikaṃ gaṇhāti. Rājabhātādayoviya, tasavevaṃ gaṇhato avahāro pasayhāvahāroti veditabbo, paṭicchādetvā pana avaharaṇaṃ paṭicchannāvahāro, so evaṃ veditabbo, yo puggalo uyyānādisu paresaṃ omucitvā ṭhapitaṃ aṅgulīmuddikādiṃ disvā pacchā gaṇhissāmīti paṃsunā vā paṇṇe na vā paṭicchādeti

*** Sadvāramadāsi.**

[SL Page 058] [\x 58/]

Tassa ettāvatā uddhāro natthīti na tāva kammabandho hoti yadā pana sāmikā vicināntā apassitvā sve jānissāmāti sālayāva gatā honti athassa taṃ uddhārato uddhāre kammabandho, paṭicchannakāleyeva taṃ mama santakanti saññāya vā gatā idāni te chaḍḍhitabhaṇḍaṃ idanti paṃsukula saññāya vā gaṇhantassa pana bhaṇḍadeyyaṃ, tesu dutiyadivase āgantvā vicinitvā adisvā dhuranikkhepaṃ katvā gatesupi gahitaṃ bhaṇḍadeyyameva pacchā ñatvā codiyamānassa addato sāmikānaṃ dhuranikkhepā kammabandho hoti, kasmā? Yasmā tassa payogena tehi na diṭṭhanti, yo pana tathā rūpaṃ bhaṇḍaṃ yathāthāne ṭhitameva apaṭicchādetvā theyya cittopādena akkamitvā kaddame vā vālikāya vā pavesetvā heṭṭhā koṭiṃ atikkameti, tassa pavesitamatteyeva kammabandho, parikappetvā pana gahaṇaṃ parikappāva hāro nāma, so bhaṇḍokāsavasena duvidho, tatrāyaṃ bhaṇḍaparikappo sātakatthiko anto gabbhaṃ pavisitvā sace sātako bhavissati gaṇhissāmi sace suttaṃ na gaṇhissāmīti parikappetvā andhakāre pasibbakaṃ gaṇhāti tatrave sātako hoti uddhāreyeva kammabandho, suttañce hoti rakkhati, bahinīharitvā muñcitvā suttantiñatvā punaāharitvā ṭhpeti rakkhatiyeva suttanti ñatvāpiya yaṃ laddhaṃ taṃ gahetabbanti gacchati padavārena kāretabbo, bhūmiyaṃ ṭhpetvā gaṇhāti uddhāre kammabandho, coro coroti anubandho chaḍḍetvā palāyati rakkhati sāmikā disvā gaṇhanti rakkhatiyeva, añño yo koci gaṇhāti bhaṇḍadeyyaṃ, sāmikesu nivattesu sayam disvā pagevetam mayā gahitaṃ mamadāni santakanti gaṇhantassāpi bhaṇḍadeyyameva tattha svāyaṃ sace sātako bhavissati gaṇhissāmīti ādināyena pavatto parikappo ayaṃ bhaṇḍaparikapponāma, okāsaparikappo pana evaṃ veditabbo ekacco paraparivenāḍīni pavitṭho kiñci lobhaneyyaṃ bhaṇḍaṃ disvā gabbhadvārapamukhaheṭṭhā pāsādvārakoṭṭhakarukkhāmūlādivasena paricchedaṃ katvā sace maṃ etthantare passissanti daṭṭhukāmatāya gahetvā vicaranto viya dassāmi noce passanti harissāmīti parikappeti tassa taṃ ādāya parikappita paricchedaṃ atikkantamatte kammabandho hoti, iti yvāyaṃ vuttanayena pavatto parikappo okāsaparikapponāma evamimesaṃ dvinnampi parikappānaṃ vasena parikappetvā gaṇhato avahāro parikappāvahāroti veditabbo, kusaṃ saṅkāmetvā pana avaharaṇaṃ kusāvahāronāma, sopi evaṃ veditabbo, yo puggalo vilīvamayaṃ vā tālapaṇṇamayaṃ vā katasaññāna yaṃkiñci

[SL Page 059] [x 59/]

Kusaṃ pātetvā sātikādimhi bhājiyamāne attano koṭṭhāsassa samīpe ṭhitaṃ appagghataraṃ vā mahagghataraṃ vā samasamaṃ vā agghena parassa koṭṭhāsaṃ haritukāmo attano koṭṭhāse patitaṃ kusaṃ parassa koṭṭhāse pātetu kāmatāya uddharati rakkhati tāva, parassa koṭṭhāse patite rakkhateva, yadāpana tasmim patite parassa koṭṭhāsato parassa kusaṃ uddharati uddhaṭamatte kammabandho, sace paṭhamataraṃ parakoṭṭhāsato kusaṃ uddharati attano koṭṭhāse pātekukāmatāya uddhāre rakkhati pātane rakkhati, attano koṭṭhāsato pana attano kusaṃ uddharati uddhāreyeva rakkhati, taṃ uddharitvā parakoṭṭhāse pātentassa hatthato mutta matte kammabandho hoti ayaṃ kusāvahāro, Imesaṃ pana pañcannaṃ avahārānaṃ vasena pavattesu sāhatthikādisu sāhatthiko nāma parassabhaṇḍaṃ sahatthā avaharati, āṇattiko nāma asukassa bhaṇḍaṃ avaharāti aññaṃ āṇāpeti, nissaggiyo nāma sukaghāta parikappitokāsānaṃ anto ṭhatvā bahipatanam, atthasādhako nāma asukassa bhaṇḍaṃ yadā sakkosi tadā taṃ avaharāti āṇāpeti tattha sace paro anantarāyiko hutvā avaharati āṇāpakassa āṇattikkhaṇe yeva kammabandho, parassa vā pana telakumbhiyā avassaṃ telapivanakāni upāhaṇāḍīni pakkhipati hatthato muttamatteyeva kammabandho, dhuranikkhepo pana ārāmābhīyogaṃ upanikkhittabhaṇḍavasena veditabbo, tāvakālikabhaṇḍadeyyāni adentassapi esova nayoti ayaṃ payogabhedo hoti. Tampana dussīlassa santake appasāvajjaṃ, tato gorūpasīlassa santake mahāsāvajjaṃ,

tato saraṇagatassa santake mahāsāvajjaṃ, tato pañcasikkhāpadikassa sāmaṇerassa puthujjana bhikkhuno sotāpannassa sakadāgāmiassa anāgāmiassa santake mahāsāvajjaṃ khīṇāsavassa santake atī mahāsāvajjaṃ yeva. Phalato panassa nibbattā-appahutadhaññatā mandabhogatā anuppannānaṃ bhogānaṃ anuppatti uppannānaṃ bhogānaṃ athācariyaṃ patthitānaṃ pañcakāmaguṇānaṃ khippamappaṭilābhitā rājacorūdakaggi appiyadāyādehi sādharmaṇa bhogatā asādharaṇassa dhanassa appaṭilābho sabbalokaṇicatā atthīti vacanassapi assavaṇatā dukkhavīhāritāti evamādi phalavibhāgo veditabbo. Adinnādānā veramaṇiyā pana-mahaddhanatā pahūta dhaññatā anantabhogatā anuppannabhoguppattitā uppannabhogathāvaratā icchitānaṃ bhogānaṃ khippapaṭilābhitā rājacorūdakaggi appiyadāyādehi asādharaṇa bhogatā asādharaṇa dhanapaṭi

[SL Page 060] [x 60/]

Lābhitā lokuttamatā natthikabhāvassa ajānanatā sukhavīhāritāti evamādayo taṃ taṃ suttānusārena veditabbā. Api ca-adinnādāyapuggalo imasmiṃyeva attabhāve kaṇṭakalatādīhi anekappakāraṃ anayavyasaṇaṃ pāpuṇāti, tenāha Bhagavā:-
 ”yathārūpānaṃ kho pana pāpakānaṃ hetu rājāno coraṃ āgucāriṃ gahetvā vividhā kammakaraṇā kārenti kasāhipi tālenti vetthehipi tālenti addhandaṇḍakehipi tālenti hatthampi chindanti pādampi chindanti hatthapādampi chindanti kaṇṇampi chindanti nāsampi chindanti kaṇṇanāsampi chindanti” ti ādi, evamimasmiṃ yeva attabhāve anekavidhakammakaraṇa hetubhūtaṃ adinnamādiyitvā tena pāpakammena anekavassakoṭīsaḥsesu niraye pacitvā tato cuto petayoniyaṃ nibbattitvā tatthamahantaṃ khuppiṇā dukkhamanubhavanto aneta antarakappe vitināmetvā sace manussayoniṃ labhati tatthapi yācako kapaṇo vicuṇṇo hutvā dhīdhīti evaṃ pavatta anekakkharasatehi paritajjiyamāno nekapilotikāhi katavasanakicco ūkākiṇṇasiro jallikā kiṇṇagatto sokākiṇṇahadayo vilāpehi mukharitamukho manussapeto hutvā pavedhamāno vicarati, tenāhu porāṇa:-

“Yo yācako bhavati bhinnakapālahattho
 Muṇḍodhigakkhara satehi ca tajjayanto,
 Bhikkhaṃ sadāribhavane sakucelavāso
 Dehī parattha paracittaharo narohī”ti.

Imamatthaṃ dassentena Bhagavatāpi vuttaṃ-”adinnādānaṃ bhikkhave āsevitāṃ bhāvitāṃ bahulīkatāṃ nirayaṣaṃvattanikaṃ hoti tiracchānayaṇi saṃvattanikaṃ hoti, pettivisaṃ saṃvattakikaṃ hoti yo sabbalahuko adinnādānaṃ vipāko manussabhūtaṃ dobhaggiyaṣaṃvattaniko hoti”ti.

Evaṃ adinnaṃ dhanamādiyanto
 Diṭṭheva dhamme narakādiṇi,
 Pappoti dukkhaṃ vyaṣaṇaṇca nekaṃ
 Naro paratthesu rato yatohi.
 “Tato adinnaṃ parivajjayeyya
 Kiñci kvacī sāvako bujjaṃhāno,
 Na hāraye harataṃ nānujaññā
 Sabbhaṃ adinnaṃ parivajjayeyyā”ti.

Tadanantaraṃ niddiṭṭhassa abrahmacariyassa ajjhācariyavattu sevamānaṃ payogo maggena maggaṇipatti adhiṇṇasanti cattāri

Aṅgāni, tattha attano ruciyā pavattassa tayo, balakkāreṇa pavattitassa tayoti anavasesena gahaṇena cattāro, daṭṭhabbā atthasiddhimpana tiheva, tathā micchācārassa tatthapana paṭhamam aṅgam agamanīyavatthutāti daṭṭhabbam, payogato abrahmacariyādīnam sāhatthiko eva payogoti evamettha payogato vinicchayo veditabbo, tam pana dussīlāya itthiyā vītikkamena appasāvajjam tato gorūpasīlikāya mahā sāvajjam tato saraṇagatāya pañcasikkhāpadikāya sāmaṇerāya puthujjanabhikkhuṇiyā sotāpannāya sakadāgāmiyā tato anāgāmiyā vītikkame mahā sāvajjam khīṇāsavāya pana ekantamahāsāvajjameva, tathā micchācāro, so pana yāva pañcasikkhāpadikāya vā netabbo. Phalato pana kāmesumicchācārassa bahupaccatthikatā sabbajanassa appiyatā annapānavatthasayanāsanādīnam alābhitā dukkhasayanatā dukkhapaṭibujjhanatā apāyabhayehi appamuttatā itthinapumsakabhāvapaṭilābhatā kodhanatā asakkaccakiriyatā pattakkhandhatā adhomukhatā itthipurisānam aññamaññaṃ appiyatā aparipuṇṇindriyatā aparipuṇṇalakkhaṇatā nīccasāsaṅkatā ussukkabahulatā dukkhavihāritā sabbato bhayatā piyehi manāpehi viyogitāti evamādiphalavibhāgo veditabbo. Agamanīyavatthuvītikkamaphalattā nāyam phalavibhāgo abrahmacariyassa vattabbo, kiñcāpi na vattabbo, uposathaṅgabhedavasena pavattassa yathāsambhavam sabbajanassa appiyatā annapānādīnam alābhitā dukkhasayanadukkhapaṭibujjhanatā apāyehi aparimuttatā pattakkhandhatā adhomukhatā aparipuṇṇindriyatā aparipuṇṇalakkhaṇatā dukkhavihāritā sabbato bhayatāti evamādayo vattabbā, yathā abrahmacariyassa evam vikāla bhojanādīnam tinnannaṃ sabbajanassa appiyatādayo yathā sambhavam vattabbā, abrahmacariyā veramaṇiyā pana-vigata pacchatthikatā sabbajanapiyatā annapānasayanādīnam lābhitā sukkhasayanatā sukha paṭibujjhanatā apāyabhayavinimmuttatā itthibhāvapaṭilābhassa vā napumsakattabhāvapaṭilābhassa vā abhabbatā akkodhanatā sakkaccakiriyatā 1 apattakkhandhatā anadhomukhatā itthipurisānam aññamaññaṃ appiyatā paripuṇṇindriyatā paripuṇṇalakkhaṇatā nirāsaṅkatā appossukkatā sukhavihāritā akutobhayatā piyavippayogābhāvatāti evamādīni veditabbāni, tathā micchācāraveramaṇiyā, apica-paradāriko imasmiṃyeva attabhāve dhanadaṇḍavadhadāṇḍādīhi abhibhūto 1 Paccakkha kārītā.

Mahantaṃ anayavyasanaṃ patvā tatocuto niraye uppajjitvā cittadukkha manubhavitvā sace manussayoniṃ paṭilabhati attabhāvasate itthibhāvam pāpuṇāti purisā hi itthiyo vā itthiyo hi purisā vā abhūtapubbā nāma natthi, purisā hi nāma parassadāre aticaritvā kālaṃ katvā bahūni vassasatasahassāni niraye pacitvā manussajātiṃ āgacchantā attabhāvasate itthibhāvam āpajjanti.

Sapatta bahulo hoti sadācāpatti titthiko,
Itthi vā paṇḍako cāpi paradārarato naroti.

Titṭhatu tā cettha ativisāriṇī kathā samkhepato pana sā evam veditabbā-kappasatasahassaṃ pūritapāramī amhākaṃ ānandatthero ekissāya jātīyā siddhena paradārasamāgamaṇa niraye pacitvā tato cuto cuddassu attabhāvesu itthi jāto, sattasu attabhāvesu aṅgajātavadham pāpuṇi, tamkathanti ce-so thero samsāre samsaranto magadharatṭhe rājagahanagare kammāraputto hutvā pāpamittasamsaggena paradārakammaṃ katvā jīvitapariyosāne okāsaṃ laddhena puññakammaṇa

vamsaratthe 1 kosambiyam asitikoṭidhanasetthiputto hutvā uppajjitvā kalyāṇamitta saṃsaggena bahūni puññāni katvā maraṇakāle rājagahe kataparadārikakammasa sammukhī bhūtattā roruvaniraye uppajjitvā tattha anekavassakoṭisatasahassesu pacitvā kammaṃ khepetvā kaṇṇāṭajanapade gadrabho hutvā uppajji, tattha amaccadārako esamaddito javasampanno bhavissatīti aṅgajātaṃ madditvā attano vāhanamakāsi, tato cuto mahāvane kapi hutvā nibbatti, tatthapi uppanna divaseyeva yūthapatinā mama puttam ānethāti āharāpetvā daḷhaṃ gahetvā rodantasseva dantehi ḍasitvā uddhaṭabījo, tato cuto dasaṇṇavadese gono hutvā nibbatti, tatthapi taruṇakālayeva uddhaṭaphalo ahosi, tato cuto vajjiratthe vibhavasampanne kule napuṃsako hutvā uppanno, dullabhe manussattabhāve noca itthi noca puriso ahosi, tato cuto sakkassadevaraṇṇo devakaṇṇā hutvā nibbatti, tato dutiye tatiye catutthehi attabhāve devakaṇṇāyevahutvā nibbatti, pañcame vāre tasmimyeva devaloke javanadibbaputtassa aggamahesihutvā nibbatti, tato cuto vedeharatthe mithilāyam aṅgātiraṇṇo aggamahesiyā kucchismiṃ uppajjitvā abhirūpā rujaṇāma rājakaṇṇā ahosi tassā pitā rativaḍḍhanaṃ nāma pāsādaṃ kāretvā tattha vasāpetvā

1 Vaṅgaratthe.

[SL Page 063] [\x 63/]

Divase divase pañcavīsati samuggehi mālaṃpeseti, vatthābharaṇesuyeva annapānesuca pamāṇaṃ natthi, dānaṃ dātum addhamāse addhamāse sahassaṇca dāpesi, sā taṃ gahetvā dānaṃ datvā sīlaṃ rakkhitvā jīvitapariyosāne tāvatimsadevaloke mahesakkho devaputto hutvā nibbatti, tenavuttaṃ:-

“Itthi na muñcati sadā puna itthibhāvā
Nārī sadā bhavatiyo puri so parattha,
Yo vā careyya paradāra malaṅghanīyaṃ
Ghoraṇca vindati sadā vvasanaṇca nekanti”

Tasmā samādinnaṇiccuposathasīlenupāsakajanena-appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā ādīnava ettha bhiyyo aṭṭhikaṃkhalūpamā kāmā appassādanatthena-pe-tiṇukkūpamā kāmā dahanakicca sampādanatthena aṅgārakāsūpamā kāmā mahābhītāpatthena supinakūpamā kāmā ittaratthena yācitakūpamā kāmā tāvakālīkatthena rukkhaphalūpamā kāmā sabbaṅga paccāṅga bhañjanatthena asisūnūpamākāmā atikuṭṭhanatthena sattisulūpamā kāmā vinivedhanatthena sappasirūpamā kāmā satibhayatthena bahudukkhā bahupāyāsā ādīnava ettha bhiyyoti vuttattā tādisehi rūpasaddagandharasa phoṭṭhabbasāṅkhātehi pañcahi kāmaguṇehi samannāgatāhi itthiṇi saddhiṃ lobhavasena allāpa sallāpa mattampi akatvā sīlameva rakkhitabbaṃ, vuttaṇcetam:-

“Sallape asihatthena pisācenapi sallape
Āsīvisampi āsīde yeka dattho najīvati
Natveva eko ekāya mātugāmena sallape”ti.

Tasmā taṃ taṃ sīlaṃ jīvitamiva maññaṃmānena upāsakajanena jalitaṃ aṅgārakāsūmiva abrahmacariyaṃ paradārasevanaṇca parivajjetabbaṃ, vuttacetam:-

“Abrahmacariyaṃ parivajjayeyya aṅgārakāsūṃ jalitaṃva viññu,

Asambhūnanto pana brahmacariyaṃ parassadāraṃ nātikkameyyā”ti.

Abrahmacariyānantaraṃniddiṭṭhassa musāvādassapi
vatthuviparītāṭṭhaviśādanacittaṃ tājjo vāyāmo parassa atthavijānananti
cattāriāṅgāni, viśādvādanādhippāyena hi payoge katepi parena tasmim atthe aviññāte
viśādvādanassa asijjhanato parassa tadatthaṃ vijānanampi ekaṃ āṅganti veditabbaṃ,
keci abhūta

[SL Page 064] [\x 64/]

Vacanaṃ viśādvādanacittaṃ parassa tadatthaṃ vijānananti tīṇi āṅgānītivadanti, tattha
abhūtattavacananti = abhūtattavacanaṃ,atthamukhenahi vacanassa bhūtātāvā,
abhūtātāvā, vacanañcānāma idha abhūtassa vā abhūtataṃ bhūtassavā abhūtataṃ katvā
kāyena vā vācāya vā viññāpanapayogo, so na vinā atthe nahotīti vatthuviparītāṭṭhā
tājovāyāmoti evaṃ taṃ āṅgadvayamekato katvā abhūtavacananti vuttaṃ,
tenavuttaṃ:-

“Laddhigūhana cittañca vācātadanu lomikā
Vacanatthapaṭivedho ca musāvādo tivaṅgiko”ti.

Sace pana paro dandhatāya vicāretvā tamatthaṃ jānāti santiṭṭhāpaka cetanāya
pavattatā kiriyasamuṭṭhāpaka cetanākkhaṇeaya musāvāda kammanā bajjhati,
etthapanāyaṃ pucchā hoti, musābhaṇissanti pubbabhāgo atthi musā mayā bhaṇitanti
pacchimabhāgo natthi, vuttamatteyevahi koci pammussati kiṃ tassa kammabandho
hoti nahotīti? Sā evaṃ atṭhakathāsu vissajjitā-pubbabhāge musā bhaṇissantica
bhaṇantassa musā bhaṇāmītica jānato pacchābhāge musā mayā bhaṇitanti na sakkā na
bhavituṃ saccepi na hoti.

Kammabandhoyeva purimamevahi āṅgadvayaṃ pamāṇaṃ yassāpi pubbabhāge musā
bhaṇissanti ābhogo natthi bhaṇanto pana musā bhaṇāmīti jānāti bhaṇitepi musā mayā
bhaṇitanti jānātitaṃ kammabandho na vattabbo, kasmāti? Pubbabhāgakkhaṇe
musā bhaṇissāmīti ābhogaṃ vinā sahasā bhaṇantassa vacanakkhaṇe musā etanti
upatthitepi nivattetumasakkuneyyatāya avisabhāvato, pubbabhāgo hi pamāṇataraṃ
tasmim asati davā bhaṇitaṃ vāravā bhaṇitaṃ vā hotīti, ettha davāti sahasā ravāti
aññāṇaṃ vattukāmassa khalitvā aññāṇaṃ bhaṇanaṃ, tena vuttaṃ:-

“Pamāṇaṃ pubbabhāgova tasmim sati na hessati,
Sesadvayanti nattheta miti vācā tivaṅgikā”ti.

Tattha tasmim pubbabhāge sati sesadvayaṃ nahotīti evaṃ natthi avassaṃ hoti yevāti
attho so pana kākanikamattassa atthāya musā kathena appasāvajjo tato
aḍḍhamāsakassa pañcamāsakassa aḍḍhakahāpaṇassa tato anagghaniyabhaṇḍakassa
atthāya musākathena mahāsāvajjo,apica-gaṭṭhānaṃ attano santakaṃ adātukāmatāya
natthiti ādīnayappavatto appasāvajjo, sakkhī hutvā atthabhaṇjanavasena vutto mahā
sāvajjo, tathā yassaatthaṃ
bhaṇjati tassa

[SL Page 065] [\x 65/]

Appaguṇatāya appasāvajjo, mahā guṇatāya mahā sāvajjo, kilesānaṃ mandatibbatā
vasenapi appasāvajja mahā sāvajjātā vattabbā, musākathetvā pana saṃghaṃ

bhindantassa ekanta mahā sāvajjoyeva. Phalatopanassa avippasannindriyatā avissatṭha amadhura bhaṇitā visamāsita aparisuddhadantatā atithūlatā vā atikisatā vā atirassatā vā atidīghatā vā dukkhasamphassatā duggandhamukhatā assūsaka pariṇatā anādeyyavacanatā kamaladalasadisamudulohitanayanaparijivhānamabhāvo uddhatatā ananuvattanatāti evāmādīphalavibhāgo veditabbo, visesatopanassa anādeyyavacanatā suduggandhamukhatāca phalaṃ, vuttaṇa:-

“Vacanā dukkha khinnova abhūtakkhāna tālito,
Assaddhiyotiduggandha mukho hoti musārato”ti.

Musāvādā veramaṇiyā pana-vippasannindriyatā vissatṭhamadhurabhāṇitā samasitasuddhadantatā nātiṭhulatā nātikisatā nātirassatā nātidīghatā sukkhasamphassatā uppalagandhamukhatā sussūkapariṇatā ādeyyavacanatā kamaladalasadisamudulohitanayanajivhatā 1 anuddhatatā anuvattanatāti 2 evamādayo veditabbā apica-musāvādinā puggalena akattabbam nāma pāpakam natthi tenavuttam:-

“Ekaṃ dhammaṃ atitassa musāvādissa jantuno,
Vitiṇṇa paralokassa natthipāpaṃ akāriyanti.”

Yopana gahaṭṭhabhūto musāvādato na patilīyati na patikuṭati tassa santāne guṇalavampinatthi, yassa pabbajitassa musāvādelajjānatthi tassa samaṇabhāvampinatthi, yathāha-”passasi no tvaṃ rāhula imaṃ udakadhānaṃ rittam tucchanti evambhante evaṃ rittam tuccham kho rāhula tesam sāmāññaṃ yesam natthi sampajānamusāvāde lajjā”ti. Cetiyo nāma eko rājāatthi, tassa mukhato uppalagandho vāyati sarīrato candanagandho vāyati ākāse baddhapallaṅko nisīdati khaggahatthā cattāro vijjādhārā catusu disāsu ārakkham gaṇhanti tenarañña musākathitakālato paṭṭhāya te vijjādhārā khagge chaḍḍetvā palātā mukhato uppalagandho sarīrato candanagandhoca antaradhāyi, ākāse nisīditum asakkonto bhūmiyaṃ patitṭhāsi, bhūmiyaṃ akkanta

1 Kamaluppala sadisamudulohita tanujivhatā,

2 acapalatā.

[SL Page 066] [x 66/]

Matte paṭhavi vivaramadāsi, so teneva kāyena gantvā nirayāpaviṭṭho, tenavuttam Bhagavatā-”musāvādo bhikkhave āsevito bhāvito bahulīkato nirayasamvattaniko hoti tiracchānayonisamvattaniko hoti pettivisaya samvattaniko hoti yo sabbalahuko musāvādassa vipāko manussa bhūtassa abhūtakkhāna samvattaniko hoti”ti, evaṃ musāvādī “abhūtavādī nirayaṃ upeti”ti, vuttattāca niraye uppajjitvā anekavassakoṭisu pacitvā tato cuto manussajātim patvā anekajātisate abhūtakkhānatālito hoti dīno jaḷo nippaṇṇoca hoti appiyo hoti maccho viya ajivho kapilamaccho viya duggandho mukhohoti aputtako hoti uppajjamānācassadārakā dhītaroyeva uppajjanti uppajjitvā va dārakā kiccaṃ na karonti.

Tenavuttam:-

“Dīno vigandha vadanoca jaḷo apaṇṇo Mugosadā bhavati appiya dassanoca, pappoti dukkha matulaṇa manussabhūto Vācam musābhaṇati yo hi asaṇṇa satto”ti.

Tasmā silavantehi upāsakajanehi na musāvādo bhāsitaḥ na parehi bhaṇāpetabbo na ca paṣaṃsitabbo, vuttañcetaḥ:-

“Sabhaggato vā parisaggato vā
Ekassaceko na musā bhaṇeyya,
Na bhāṇaye bhaṇataṃ nānājaññā
Sabbam abhūtaṃ parivajjayeyyā”ti.

Musāvādānantaraṃ nidiṭṭhassa surāpānassa surādīnaṃ aññataratā pātukamyatācittaṃ ajjhoharaṇappayogo tenaca ajjhoharaṇanti cattāriaṅgāni, keci pana lakkhaṇa yutta surāca hoti taṃ payogena ajjhoharaticāti duvaggikanti vadanti, ettha ca majjasaññāya aṅgabhāvena avutattā amajjasaññitāya pivantopi majjapānakammaṇā bajjhatīti keci, majjasaññāya vā kamyatāgahaṇena gahitattā viṣuṃ aṅgabhāvena aniddiṭṭhāti maññamāno amajjasaññitāya pivantassa natthi kammabandhoti añño, tadetaṃ samuṭṭhālepi pana kāyo surāti jānana cittañcāti surāti jānana cittaṃ samuṭṭhānabhāvena saddhammanettiṭṭhāya vuttattā yuttaṃ viyadissati, vīmaṃsitvā gahetabba

[SL Page 067] [x 67/]

Cinti paṭipattisaṅgahe vuttaṃ, sārattadīpaniyampana-yassasattakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti taṃ lokavajjaṃ, teneva cullagaṇṭhipade majjhimagaṇṭhipade ca vuttaṃ-”ekaṃ sattaṃ māressāmīti tasmim yevapadese nipannaṃ aññaṃ mārentassa pānasaññissa atthitāya pāṇātipāto hoti evaṃ majjaṃ pivissāmīti aññaṃ majjaṃ pivantassa majjasaññassa atthitāya akusalameva hoti, yathāpana kaṭṭhasaññāya sappam ghātentassa pāṇātipāto na hoti evaṃ nālikerapānasaññāya majjaṃ pivantassa akusalaṃ na hoti”ti. Keci pana vadanti sāmaṇerassa surāti ajānitvā pivantassa pārājikaṃ natthi akusalaṃ pana hotīti taṃ tesam matimattaṃ, bhikkhuno ajānitvā bījato paṭṭhāya majjaṃ pivantassa pācittiyaṃ sāmaṇero jānitvā pivanto sīlabhedam pāpuṇāti na ajānitvāti ettakamevahi aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ akusalampāna hotīti na vuttanti, aparampi vadanti ajānitvā pivantassāpi sotāpannassa mukhaṃ surā na pavisati kammaṭṭhappatta akusalacitteneva pātabbatoti, tampinasundaram, bodhisatte kucchigate bodhisattamātu sīlaṃ viyahi idampi ariyasāvakānaṃ dhammatā siddhanti veditabbaṃ, teneva dīghanikāye kūṭadanta suttaṭṭhakathā yaṃ vuttaṃ-bhavantarepi ariyasāvakā jīvitaḥetupipāṇaṃ na hanti na suraṃ pivanti sace pana suraṇca khīraṇca missetvā mukhe pakkhipanti khīrameva pavisati na surā, yathā kiṃ? Yathā koci sakuṇānaṃ khīra missake uḍaḥ khīrameva pavisati na uḍakaṃ, idaṃ yoni siddhanti ce idampi dhammatā siddhanti veditabbanti sabbametaṃ vuttaṃ, athāpi gaṇṭhipade surāti vā navaṭṭatīti jānitvā vā pivantassa akusalamevāti vuttaṃ, yampana surāpānasikkhāpadatṭhakathāya majjabhāvo ca tassa pānācāti aṅgadvayaṃ vuttaṃ taṃ bhikkhūnaṃ yeva sandhāya vuttaṃ, vinayaṭṭhakathāyaṃ akusala citteneva pātabbato lokavajjanti sādharmaṇavacanampi sacittakapakkhaṃyeva sandhāya iti vuttakatṭhakathāyaṇca akusalacittenevacassapātabbato ekantena mahāsāvajjabhāvotivuttaṃ, nahi ajānitvā pivantassa mahāsāvajjabhāvo sambhavati yadibhaveyya adinnādānādisupi atippasaṅgo bhaveyya, tatthevaṃsiyā pānīyasaññāya suraṃ pivantassa pānacetaṇā sambhavato pāpasambhavoti, taṃ paridahanatthaṃ sakasaññāya vatthaṃ gaṇhāmīti parabhaṇḍaṃ ukkhipantassa gahaṇa cetanā sambhavepi pāpabhāvato na yuttaṃ, athāpi evaṃsiyā yathāpi phalākasaññāya mātaraṃ mārentassa vatthuviseṣa sambhavato ānantariyaṃ hoti evamidhāpi

vatthuvisesa sambhāvato pāpanti, tamtattha vadhakacetanāya

[SL Page 068] [x 68/]

Sahasā majjapānaka saññāviya ettha pānīyasaññāya sāvajjabhāvato, tatthāpi lobhasahagata cittuppādena pātabbato pāpamevāti ce, yajjevam kujjhivā valliṃ chindissāmīti sappam ghātentassāpi pāpamsiyā, tatthapi duṭṭhacittassa sambhavato pāpamevāti yo vadeyya so evam pucchitabbo, kimettha duṭṭhacittam nissāya pāpam hoti udāhu sappaghātam nissāyāti? So sammāvadamanāno evam vadeyya duṭṭhacittam nissāyāti, yajjevam tatthāpi lobhacittam nissāya bhavatu na surāpānam nissāyāti evam ñāpetabbo, teneva aṭṭhakathāyam sāmaṇero jānitvā pivanto sīlabhedam pāpuṇāti na ajānitvāti ettakameva vuttam akusalam pana hotīti na vuttam”surāpānam bhikkhave āsevitam bhāvitam bahulīkatam nirayasamvattanikam tiracchānayoni samvattanikam pettivisaya samvattanikanti evamādikam pāliṃ vadantena Bhagavatāpi jānitvā suram pivantasessa nirayasamvattanikādi bhāvo anuññāto tasmā saddhammanettiṭṭhādīsu majjasaññāya pātukamyatā gahaṇeneva gahitapakkhassa sādhitattā surāti ajānitvā pivato nattheva akusalanti gahetabbam, aññam vā visesakāraṇam pariyesitvā vattabbam. Tam pana-pasatamattassa pāne appasāvajjam añjalimattassa pāne mahā sāvajjam kāyasamcālanasamattham pana bahuṃ pivitvā gāma ghāta nigamaghātakammaṃ karontassa ekantamahāsāvajjameva, heṭṭhā vuttanayena pāṇātipātādīnam satipi mahāsāvajjabhāve sabbehipipānetehi musāvādena saṅghabhedanameva mahāsāvajjam tam hi kappam mahāniraye paccanasamattham mahākibbiyam, khuddakaṭṭhakathāyampana-apicettha surāmeraya majjapamādatṭhāna meva mahāsāvajjam na tathā pāṇātipātādayo kasmā? Manussa bhūtassapi ummatta bhāvasamvattanena ariya dhammantarāyakaraṇatoti vuttam, kiñcāpi vuttam, musākathetvā saṅghabhedanameva tatopi mahāsāvajjam, sabbakaṭukavipākattā pāṇātipātādīsu hi yaṃ kaṭukavipākam tam mahāsāvajjanti, alam papadvena phalato panassa-atītānāgata paccuppannānam kiccakaraṇīyānam khippamajānanatā muṭṭhassatitā ummattakatā paññāvihīnatā ālasiyabhāvo jaḷatā yobbanādīhi mattatā pamattatā sammūḷhatā thambhitā sārāmbhitā phalamūgatā ussukitā asaccavāditā piṣuṇatā pharusāvācasamphappalāpitā rattindivatanditatā akataññutā akataveditā guṇaviyuttatā macchariyatā dussīlatā anujjukatā kodhanatā ahirikatā anottappitā micchādīṭṭhikatā amahantatā medhāvihīnatā apaṇḍitatā atthānatthesu akusalatāti evamādi

[SL Page 069] [x 69/]

Phalavibhāgo veditabbo. Surāmeraya majjapamā datṭhānā veramaṇiyā pana-atītānāgata paccuppannesu kiccakaraṇīyesu khippam paṭijānanatā sadā upaṭṭhitasatitā anummattakatā ñāṇavantatā analasatā ajaḷatā anelamūgatā amattatā appamattatā asammohatā acchambhitā asārāmbhitā anissukitā 1 saccavāditā apisuṇā pharusāsamphappalāpavāditā rattindivamatandikatā kataññutā kataveditā amaccharitā cāgavantatā sīlāvantatā ujutā akkodhanatā hirimanatā ottappitā ujudiṭṭhikatā mahantatā medhāvitā paṇḍitatā atthānatthakusalatāti evamādīni phalāni, apica-yepana halāhala visakappam surāmerayam pivanti te tena kammēna niraye uppajjitvā anekavassakoṭṭisu tattha pacitvā tato cutā kicchena manussajātiṃ labhivāpi ummattā honti nilajjāhonti dīnattabhāvā dukkhitā honti sokenapuṇṇahadaya virūpāca honti, tenāhuporāṇa:-

“Ummattakā vigatalajjagūṇā bhavanti

Dīnā sadā vyasanasoka parāyanāca,
Jātabhavesu vividhesu virūpadehā
Pitvā halā hala viṣaṃva suraṃ vipaṇṇā”ti.

Surānāma dibbalokassa āvaraṇaṃ rāgādīnaṃ pahavaṭṭhānaṃ tiṇṇaṃ bhavānaṃ
patiṭṭhā tīhi mahāpurisehi garahitā tividhassapi duccaritassa kāraṇaṃ tilokassa
sāsanaṃ patiṭṭhā tassa vināsakaraṃ tenavuttaṃ:-

“Tidivā caraṇaṃ timalappabhavaṃ
Tibhavassa gatiṃ tijaṇāvamaṭaṃ,
Tividhassapi duccacaritassa hitaṃ
Tibhavubbhava sāsana nāsakaranti.”

Apica-pipāsamattaṃ sahituṃ asamatthā hutvā majjaṃ pibantā janātaṃ nidānaṃ
ghoraṃ nirayaḍukkhaṃ kathanna saḥissanti, yathāha:-

“Pibanti ye majjamasādhukantaṃ
Pipāsamattaṃ sahitā saḥantā,
Te taṃ nidānaṃ narakesu dukkhaṃ
Kathaṃ saḥissanti sughora rūpanti.”

1 Anussaṅgitā.

[SL Page 070] [x 70/]

Ye pana niccuposatha sīlena samannāgatā upāsaka janā halāhalavisamiva majjapānaṃ
parivajjenti te pana nānāratanasamuḍḍalena cakkaratanena cakkavālaṃ vijayaṃ katvā
cakkavatti sirimanubhavanti, tathā tāvatiṃsabhavena sakkodevarājā hutvā nānāratana
maṇimayūkha bhāsure ratanavimāne naccagītavādita caturasurasundarīnaṃ
hasitalapitavilāsehi modamānā devarajjasiriṃ pāpuṇanti, pariyosāne
atṭhaṅgikamaggañānaturaṅgamāruyhasahayaṃ sopasaggaṃ saṃsārakantāraṃ
khepetvā nibbāṇapuraṃ pavisanti, tenāhu:-

“Narindasampatti narindaloke surindasampatti suraṅgamajjhe,
Muninda sampatti mahārahante nadullabhe kantasurāviratte”ti

Apica-sakala jambudīpe channavutiyā paṭṭanakoti sahassehi chappaṇṇāsa ratanākarehi
nava navutiyādoṇa mukhasatasahashehi tikkhattuṃ tesatṭhiyā nagarasahashehi ca
parivārite dvāravatīnagare dibbasirimeva rajjasiri manubhavantā vāsudevanarindādi
sadabhātikarājāno suraṃ pivitvā mahāmuggare gahetvā aññamaññaṃ vadhivā matā
apāyameva pūrayiṃsu pubbadevāpi suraṃ pivitvā merumatthake vipannā tidasavāsīhi
apanītā lavaṇasāgareyeva nimuggāti, tasmā upāsaka janehi surāmerayaṃ na pātabbaṃ
naca pāyetaḍḍaṃ noca paṣaṃsitabbaṃ, tenavuttaṃ Bhagavatā:-

“Majjañca pānaṃ na samācareyya
Dhammaṃ imaṃ rocaḍe yo gahaṭṭho,
Na pāyaye pivataṃ nānu jaṇṇā
Ummādanatthaṃ 1 iti naṃ veditvā.

Madāhi pāpāni karonti bālā

Karonti caññepi jane pamatte,
Etaṃ apuññāyatanam vivajjaye
Ummādanam mohanam bālakantaṃ”ti.

Tadanantaram niddiṭṭhesu paññattivajjesu vikālabhojanassa tāva-vikālatō vatthussa ca
yāvakālikattaṃ ajjhoharaṇā anumattakataṃ cattāri aṅgāni veditabbāni,
vikālabhojanādīni tīni kilesānam mandatikkhataṃ appasāvajja mahā sāvajjāni,
apicettha āsevana bāhullato sikkhāpadaṃ abhibhavitvā kimete

1 Ummādatattā.

[SL Page 071] [\x 71/]

Nāti vītikkamanato paṭikkamakaranicchāya ca abhāvato mahāsāvajjajā vipariyayena
appasāvajjajā ca daṭṭhabbāti evamettha vajjato vinicchayo veditabbo.

Uccāsayaṇa mahāsayaṇassa-pamāṇāṭikkantatā akappiyattharaṇatthātā tathāsaññitā
tasmiṃ āsanam sayanañcāti cattāri aṅgānīti evamettha aṅgato vinicchayo veditabbo,
dasameaṅgādivasena vinicchayo purimasikkhāpadesu vuttānusārena veditabbo.
Phalato panesaṃ vikālabhojanā veramaṇī ādīnampi- sabbajanapiyatā
annapānavatthasayaṇādīnam lābhitā sukhāsayaṇatā sukhapaṭibujjhanatā apāyabhaya
vinimuttatā na pattakkhandhatā anadhomukhatā nirāsaṅkatā appossukkatā
sukhavihāritāti evamādīni yathāsambhavaṃ veditabbāni, apica dasapicetāni
sikkhāpadaṃ hīnena chandena cittaviriya vimaṃsādīhipi
samādinnaṃ hīnāni majjhimehi majjhimāni paṇītehi paṇītāni, taṇhādīṭṭhimānehi vā
upakkiliṭṭhāni hīnāni anupakkiliṭṭhāni majjhimāni tattha tattha paññāya anuggahitāni
paṇītāni, ñāṇavippayuttana vā kusalcittena na samādinnaṃ hīnāni sasamkhārikañña
sampayuttana majjhimāni asaṅkhārikaṇa paṇītānīti evaṃ hīnādītopi viññātabbo
vinicchayo.

Evaṃ vidhampi niccuposathasilaṃ gahaṭṭhasilattā tesam yaṃ yaṃ vītikkamati taṃ
tadeva bhijjati avasesaṃ na bhijjati, yato tesam samādānena puna pañcāṅgikattaṃ
aṭṭhaṅgikattaṃ vā sampajjati, nahi tesam sāmaṇeraṇam viya ekasmiṃ bhinne
sabbānīpi bhinnāni honti, yate, sabbasamādānam kātabbam siyāti, aparepana hu-
visuṃ visuṃ samādinnesu ekasmiṃ bhinne ekameva bhinnaṃ hoti,
pañcāṅgasamannāgata sīlaṃ samādiyāmi aṭṭhaṅgasamannāgataṃ sīlaṃ
samādiyāmītaṃ evaṃ pana ekato katvā samādinnesu ekasmiṃ bhinne sabbānīpi
bhinnāni honti samādānassa bhinnattā, yantu pana vītikkantaṃ teneva
kammabandhoti, tasmā sīlabhedanameva veditabbam.

Ādīnava paṇavadhādīkāna mevaṃ vibhattokamatodhunāhi,
Thometvasīlaṃ tividhepiṣīle samsephale jantupasādanāya.

Sīlaṃ nāmetaṃ sabbabhaya mahaṇṇavatāraṇāya nāvā, rūpavicittakaraṇāya
vaṇṇatulikā, kusala candakiraṇamaṇḍanāya khīrasāgaro, kusalahammābhi rūhanassa
bījāvaṭo, nānāvidharatanaparipuṇṇa vajiradoṇi, bahumāna bhamaragaṇānuciṇṇa
kusumamañjarī,

[SL Page 072] [\x 72/]

Sabbasampattiyo abhimukhaṃ katvā amhānakaraṇassa hatthasaññā
 apagatamarāṇabhayo
 purissaro, lokavāsīhi dāsabhāvāya āropitapaṇṇakaraṇaṃ,
 saggapādapādharaṇasundharā,
 nāgadevabrahmakuñjarakumbhānaṃ namanekaṃkuso, devaloka pāsādābhīruhanāya
 nisseṇi,
 sattānaṃ sarīraṇṇāvaharasāyano, dhammacakkavattino nānāratanaḥsura
 kirīṭakūṭo, sabbamanoratha paripūraṇena surapādapo, sāsana mahā saroruhe
 pabuddhaguṇagandhavāyanako paṇkajo, tinnaṃ ratanānaṃ uppattiṭṭhānabhūto mahā
 sāgaro, saññāḥsagaṇasadvāritapadumataṭāko, dīnandhakāraṇiddhaṃsane
 saradasuriyo,
 mettājalaniṣṇandaṇāya bubbudaṭṭhānaṃ,
 kilesagajakumbhapātānekaśīhanakapañjaraṃ, nibbāṇapuraṃ pavisaṇṇānamekaṃ
 paramāyanaṃ, saṃsārasāgara samuttaraṇāya mahāsetu, aneka rājagaṇakirīṭa
 koṭīmaṇiraṃsi pūrā pādapiṭṭho, catunnaṃ apāyānaṃ pavesana nivāraṇāya mahā
 aggaḷaṃ, jāti jarā maraṇa mahā ghamma nibbāṇāya mahāmegho, sabbasattānaṃ
 abhayaḍāyako dhammarājā, aṭṭhakkaṇḍhakāra viddhaṃsīsaradasuriyo,
 aṭṭhāripuggala kuṭumbikānaṃ hatthasāro, Buddhasāsanapālanekasaraṇo mahāmattoti.
 Evaṃ sīlaguṇe paccavekkhitvā attano rathacakkena vihaññamāne garuḍapotake disvā
 jīvitepi apekkhaṃ akatvā asurayuddhāya pakkantasakko devarājā viya ca
 gilitamacchassa aggaṇaṅguṭhe calanaṃ disvā uggiritvā uḍake nipajjāpetvā
 vīmaṃsetvāṭṭhita balākā viyaca attano dhanam datvā gataṭṭhānato tīhi saṃvaccharehi
 āgataṃ purisaṃ disvā aññassa hatthato sahaṃsaṃ gahetaṃ pasāritaṃ hatthaṃ
 ākuñcivā ṭṭhita gaṇikā viyaca, tathā kukkuṭaṃ amārentaṃ purisaṃ dhammagāṇḍikāya
 nipajjāpetvā sace etaṃ na māressasi te sīsaṃ chindissāmīti ukkhipitaṃ pharaṇaṃ
 disvā kukkuṭa sāmī mama jīvitaṃ tava dammiti vuttapuriso viyaca, vaṭṭarasam
 bhuñjitukāmo hutvā tīhi saṃvaccharāni gatakāle vīmaṃsitvā gahitassekassa attano
 ruciṃ kathita dhammasiri saṅghabodhirājā viyaca, sakkaccaṃ sīlaṃ rakkhanto
 appamatto upāsakajano mahantaṃ bhogakkhandhaṃ adhigacchati. Sabbadisāsu
 patthaṭakittihoti yaṃ yaṃ khattipariṇāsaṃ vā brāhmaṇa pariṇāsaṃ vā gahapatiṇaṃ vā
 pavisaṇṇaṃ visāradova pavisaṇṇaṃ upagacchati asammulho kālaṃ karoti kāyassa bheda
 parammaraṇā saggam lokaṃ uppajjati, vuttaṃ hetam-”pañcime gahapatayo ānisaṃsā
 sīlavato sīlasampadāyā”ti. Tadetaṇṇa veditabbaṃ-amhākaṃ Bhagavati sāvatthiyaṃ
 nissāya jetavane viharante sattaṣaṭṭhamattā vāṇijā

[SL Page 073] [x 73/]

Nāvaṃ abhiruyha samuddaṃ pakkhantā tesam taṃ nāvaṃ saravegena
 samuddamajjhaṃ pattakāle mahantaṃ uppāto pāturahosi, ūmiyo ito cito utṭahitvā
 nāvamudakena pūreṇa ārabhiṃsu, osīdamānāya pana tāya nāvāya mahājano attano
 attano devatānaṃ nāmaṃ vatvā āyācantaṃ vilapanti tesam antare eko puriso mayhaṃ
 īdise bhaye paṭisaraṇaṃ atthinukhoti āvajjamāno attano rakkhitaṃ supariṇāsaṃ
 saraṇasīlaṃ disvā ūmimatthake baddhapariyaṇkena nisīdi tathā nisinnaṃ disvā
 avasesā samma ime janā maraṇabhayaḥhitā nānā devatāyo namassaṃsā vilapanti
 tadeva bhayaṃ kasmā natthīti pucchīṃsu taṃ sutvā ahaṃ nāvābhīruhanadivase
 saṅghassa dānaṃ datvā saraṇasīlaṃ samādiyitvā āgatomhi tena me bhayaṃ natthīti
 āha puna te kiṃ sāmī taṃ saraṇasīlaṃ aññesaṃpi vaṭṭatīti āhaṃsu, soṇi sabbesaṃpi
 vaṭṭatīti āha, evaṃ sati amhākaṃpi taṃ saraṇasīlaṃ dethāmi yāciṃsu, so te
 sattaṣaṭṭhamattake vāṇijake sattaḥkattāsaṃ katvā pañcasīlāni adāsi tesu paṭhamam satam
 gopphakappamāṇe uḍake ṭṭhatvā sīlaṃ gaṇhi, dutiyasataṃ jannuppaṃmāṇe tatiyasataṃ

katippamāṇe catutthasatam nābhippamāṇe pañcamasatam thanappamāṇe chaṭṭhasatam galappamāṇe udaye tathā sīlam gaṇhi, sattamasatam loṇajalam mukham pavisanakāle sīlam gaṇhi, evaṃ so tesam sīlam datvā tumhākaṃ aññaṃ paṭisaraṇam natthi sīlameva ābhogaṃkaroṭhāti ghosanamakāsi, te sattasatā vāṇijā tattheva kalamkatvā āsannakāle gahitasīlānubhāvena tāvatimsadevanagare uppajjimsu, tesam sabbesampi ekaṭṭhāneyeva vimānāni ahesum, ācariyassa satayojanubbedham kanakavimānaṃ ahosi senavimānāni taṃ parivāretvā pacchāpacchāgahitānaṃ ūnaṇā hutvā nibbattimsu, sabbapacchimam pana vimānaṃ dvādasayojanikaṃ ahosi, te pana devatā uppanakkhaṇeaya attanā katapuññakammaṃ āvajjamānā ācariyaṃ nissāya tasmaṃ sampattinaṃ laddhabhāvaṃ natvā gacchāma attano ācariyassa guṇam sammāsambuddhassa āroccasāmaṇi devatā Saṃyutte vuttanayena majjhimayāme Bhagavantam upasaṅkamitvā bhante ayaṃ ācariyo amhākaṃ evaṃ paṭisaraṇo jātoti tassa guṇam vatvā tathāgataṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā devalokameva gatā. Tenavuttam Bhagavatā:- “pañcahi bhikkhave dhammehi samannāgato yathābhatam nikkhitto evaṃ sagge katamehi pañcahi pāṇātipātā paṭivirato hoti adinnādānā paṭivirato hoti kamesumicchācārā paṭivirato hoti musāvādā paṭivirato

[SL Page 074] [x 74/]

Hoti surāmeraya majjapamādaṭṭhānā paṭivirato hoti imehi kho bhikkhave pañcahi dhammehi samannāgato yathābhatam nikkhitto evaṃ sagge”ti. Anacchariyametam vaṇijjāya jīvikaṃ kappentānametesam saggagamaṇam, corakammaṃ katvā jīvantaṃ gahita pañcasīlānaṃ saggagamaṇameva acchariyaṃ taṃ kathanti ce? Kassapasammāsambuddhakāle saḥassamatā corā janapadehi anubandhantā palāyitvā araṇṇam pavisitvā nilīyanatṭhānaṃ alabhantā avidūre pāsānapitṭhe nisinnaṃ tāpasam disvā bhante amhākaṃ saraṇam hothāti āhaṃsu, taṃ sutvā tāpaso tumhākaṃ sīlasamaṃ paṭisaraṇam natthīti vatvā sabbesam pañcasīlamadāsi puna thero sīlamgahetvā tṭhānaṃ tesam sabbesampi idāni tumhe sīlavantā tasmā yekeci āgantvā tumhe ghātenti tesupī kopam akatvā mettameva karoṭhāti ovaḍamadāsi, tepi sādhuṭi sampatichimsu, tadā janapadavāsino manussā gantvā core disvā sabbepi māresum, tepi maritvā gahitapañcasīlānubhāvena kāmāvacaradevaloke nibbattimsu, tesu corajettho jetthakadevaputto ahosi avasesā tassa parivāradevaputtā ahesum, te sabbepi anulomapaṭilomato chakāmāvacaresu dibbasampattiṃ anubhavantaṃ ekaṃ Buddhantaṃ khetvā amhākaṃ sammāsambuddhe uppanne devalokato cavitvā sāvattiyā avidūre kevaṭṭasaḥassa nivāsabhūte kevaṭṭagāme nibbattitvā vuddhippattā suttanipāte vuttanayena kapilamaccham gahetvā sammāsambuddhassa santikaṃ jetavanaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā arahattaṃ pāpuṇimsu. Tenavuttam:-

“Nātīnaṇca piyo hoti mittesu ca viroceti,
Kāyassa bhedaṃ sugatiṃ upapajjati sīlavā”ti.

Tasmā surakkhitaṃ katvā rakkhitapañcasīlam ihalokaparalokassatthamevaṃ sādheti.
Vuttañcetam:-

“Sīlamevha sikkhetha asmiṃ loke susikkhitaṃ,
Sīlam hi sabbasampattiṃ upanāmeti sevanti.”

Ariyā pana bhavantaṃ attano ariyabhāvaṃ ajānantāpi pāṇavadhādiṃ na karontiyeva, evaṃ heṭṭhā vuttanayena sattasatamattehi vāṇijakehiceva saḥassamattehi corehi ca muhuttaṃ rakkhitapañcasīlamevaṃ saggamokkhasukhadāyakaṃ hoti aneka

[SL Page 075] [\x 75/]

Divasamāsasamvacchaesu pana akhaṇḍaṃ acchiddaṃ asabalaṃ akammāsaṃ
bhujissaṃ viññuppasatthaṃ aparāmatṭhaṃ samādhisaṃvattanikaca katvā
rakkhitasīlaṃ ko nāma na muni vaṇṇayissati. Tena vuttaṃ:-

“Iti diṭṭheva dhammepi ānisaṃse asesake,
Konu gaccheyya pariyantaṃ vadanto evamādike

Velāmadāne paṭṭhāya saṅghe dānagga sammataṃ,
Vatvā tatopi seṭṭhanti pañcasīlaṃ pakāsanti.

Pañcasīlaphalaṃ eva manantimiti vaṇṇitaṃ,
Uposathassa sīlassa vipākaṃ ko bhaṇissati.

Tathāpi vaṇṇitoyeva pasādaṃ janaye yato,
Uposatha vipākoyaṃ bindumattaṃ pakāsaye.

Ekāhuposathenāpi paranimmitavasavattisu,
hāneso upapajjeyya itivuttaṃ mahesinā”ti.

“Evamupavuttho kho visākhe aṭṭhaṅgasamannāgato uposatho mahapphalo hoti
mahānisaṃso mahājutiko mahāvippahāro” tica vuttattā soḷasannaṃ mahājanapadānaṃ
aṅgānaṃ magadhānaṃ kāsīnaṃ kosālānaṃ mallānaṃ cetiyānaṃ vaṅgānaṃ kurūnaṃ
pañcālānaṃ macchānaṃ sūrasenānaṃ assakānaṃ avantīnaṃ gandhārānaṃ
kambojānaṃ rajjato imesaṃ hi soḷasannaṃ mahājanapadānaṃ bheritalasadisasaṃ katvā
kaṭippamānena sattaratanehi pūritānaṃpi issariyādhīpaccaṃ aṭṭhaṅgasamannāgatassa
uposathassa soḷasaṃ kalamā nāgghanti, tiṭṭhatu tāva soḷasannaṃ mahā janapadānaṃ
issariyādhīpaccaṃ sakalacakkāvālepi mahāsudassanassa cakkavattino
sattaratanasamujjalampi issariyādhīpaccaṃ ekamahorattaṃ upavuttha uposathassa
puññaṃ soḷasabhāge katvā tato ekabhāgampi nāgghati ekarattuposathassa
soḷasiyākalāya vipāka phalameva tato bahutaraṃ hoti. Taṃ kissahetu? Kapaṇaṃ
mānusaṃ rajjaṃ dibbaṃ sukhaṃ upanidhāya. Tathāhi aṭṭhaṅgasamannāgataṃ
uposathaṃ upavasitvā appekacce cātummahārājikānaṃ devānaṃ saḥavyataṃ
uppajjanti tattha yāni mānusakāni paññāsasavassāni cātummahārājikānaṃ devānaṃ
eso eko

[SL Page 076] [\x 76/]

Rattindivo hoti tāyarattiyā tiṃsarattiyō māso tena māsenā dvādasamāsiyō
saṃvaccharo tena saṃvaccharena dibbāni pañcavassasatāni dibbasukhaṃ anubhavanti,
tāni manussagaṇanāya navutivassa sataṣaḥassappamāṇāni honti, appekacce
tāvatiṃsānaṃ devānaṃ saḥavyataṃ uppajjanti, tattha yāni mānusakāni vassasatāni
tāvatiṃsānaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā tiṃsarattiyō māso tena māsenā
dvādasamāsiyō saṃvaccharo tena saṃvaccharena dibbavassasahassaṃ
dibbasukhamanubhavanti, taṃ manussagaṇanāya tisso ca vassakoṭiyō satṭhica
vassasataṣaḥassaṃ hoti appekacce yāmānaṃ devānaṃ saḥavyataṃ uppajjanti tattha
yāni mānusakāni dve vassasatāni yāmānaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā
tiṃsarattiyō māso tena māsenā dvādasamāsiyō saṃvaccharo tena saṃvaccharena dve

vassasahassāni dibbasukhamanubhavanti, tāni manussagaṇanāya cuddasavassakoṭiyo cattālisaṇca vassasatasahassāni honti, appekacce tusitānaṃ devānaṃ saḥavyataṃ uppajjanti tattha yāni mānusakāni cattāri vassasatāni tusitānaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā tiṃsarattiyo māso tena māsenā dvādasamāsiyo saṃvaccharo tena saṃvaccharena dībbāni cattāri vassasahassāni dibbasukhamanubhavanti tāni manussagaṇanāya sattapaññāsakoṭiyo saṭṭhiṇca satasahassāni honti appekacce nimmānaratīnaṃ devānaṃ saḥavyataṃ uppajjanti tattha yāni mānusakāni aṭṭhavassasatāni nimmānaratīnaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā tiṃsarattiyo māso tena māsenā dvādasamāsiyo saṃvaccharo tena saṃvaccharena dībbāni aṭṭhavassasahassāni dibbasukhamanubhavanti, tāni manussagaṇanāya dve ca satāni tiṃsakoṭiyo saṭṭhica satasahassāni honti. Appekacce paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ saḥavyataṃ uppajjanti tattha yāni mānusakāni soḷasavassasatāni paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā tiṃsarattiyo māso tena māsenā dvādasamāsiyo saṃvaccharo tena saṃvaccharena dībbāni soḷasavassasahassāni dibbasukhamanubhavanti, tāni pana manussagaṇanāya navasatañcekavīsatiakoṭiyo saṭṭhica satasahassāni honti. Idaṃ kho pana sandhāya avocumha kapaṇaṃ mānusaṃ rajjaṃ dībbaṃ sukhaṃ upanidhāyāti, sabbañcapanetaṃ sandhāya vuttaṃ Bhagavatā:-

[SL Page 077] [x 77/]

“Cando ca suriyo ca ubho sudassanā
Obhāsayam anupariyanti yāvata
Tamonudā te pana antalikkhagā
Nabhe pabhāsanti disā virocana.

Etasmim yam vijjati antare dhanam
Muttāmaṇi veḷuriyaṇca bhaddakam
Siṅṭisuvanṇam athavāpi kañcanaṃ
Yam jātārūpaṃ bhaṭakanti vuccati.

Aṭṭhaṅgupetassa uposathassa
Kalampi te nānubhavanti soḷasim
Candappabhā tāragaṇāva sabbe
Tasmā hi nārī ca nara ca sīlavā.

Aṭṭhaṅgupetaṃ upavassuposathaṃ
Puññāni katvāna sukhudrayāni
Aninditā saggamupenti tṭhānaṃ”ti.

Tadevaṇca veditabbaṃ, ekūposathikā nāmekā therī purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayaṃ kusalaṃ upacinanti vipassissa Bhagavato kāle bandhumatī nagare aññatarassa kuṭumbikassa gehe gharadāsī hutvā nibbatti, sā vayappattā attano ayyakānaṃ veyyāvaccam karonti jīvati, tena samayena bandhumārājā anuposathaṃ uposathiko hutvā purebhattam dānādīni datvā pacchābhattam dhammaṃ suṇāti, atha mahājano yathā rājā paṭipajjati tathā anuposathaṃ uposathaṅgāni samādāya carati athassa dāsiyā etadahosi etarahi rājā ca mahājano ca uposathaṅgāni samādāya carati yannūnāhaṃ uposatha divasesu sāmike yācitvā uposathasīlam samādāya vatteyyanti cintetvā sāmikehi yācitvā laṇokāsā suparisuddhaṃ uposathasīlam rakkhitvā tena puññakammena tāvatimsesu nibbattā

aparāparam sugatiyeva saṃsaranti mahatiṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā nibbāṇa

[SL Page 078] [\x 78/]

Rasampi paribhuñjitukāmā imasmiṃ Buddhuppāde devakāyā cavitvā sāvattiyaṃ mahāseṭṭhikule nibbattitvā viññūtaṃ patvā paṭācārāya theriyā santike dhammaṃ sutvā pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā taṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhi, paṭācārātherī tassā cittaṭṭhānaṃ nītvā ovādamadāsi sā tassā ovāde ṭhatvā sahaṇṇasambhidaṃ arahattaṃ patvā pabbajjā sukhaṃ vindanti mahatiṃ pītiṃ uppādetvā udānaṃ udānenti imā gāthā abhāsī:-

“Nagare bandhūmatiyā bandhumā nāma khattiyo,
Divase puṇṇamāyaṃ so upagañchi uposathaṃ.

Ahaṃ tena samayena kumbhadāsī ahuṃ tahiṃ,
Disvā sarājakāṃ senaṃ evāhaṃ cintayim tāda.

Rājāpi rajjaṃ chaḍḍetvā upagañchi uposathaṃ
Saphalaṃ vata taṃ kammaṃ janakāyo pamodito.

Yoniso paccavekkhitvā duggatañca daliddataṃ,
Mānasaṃ sampahaṃsetvā upagañchi uposathaṃ.

Ahaṃ uposathaṃ katvā sammāsambuddhasāsane,
Tena kammena sukatenā tāvattiṃsaṃ agaṇṇhaṃ.

Tattha me sukataṃ vyamaṃ uddhaṃ yojanamuggataṃ,
Kūṭāgāravarūpetāṃ mahāsayana bhūsiṃ.

Accharā sataṣaṇṇāni upaṭṭhissanti mā sadā,
Aññe deve atikkamma atirocāmi sabbadā

Catusaṭṭhi devarājūnaṃ mahesittamakārayim,
Tesaṭṭhicakkavattīnaṃ mahesittamakārayim.

Suvaṇṇavaṇṇā hutvāna saṃsarāmi bhavā bhava,
Sabbattha pavarā homi upavāsassidaṃ phalaṃ.

Hatthiyānaṃ assayānaṃ rathayānañca kevalaṃ,
Labhāmi sabbamevetāṃ upavāsassidaṃ phalaṃ.

[SL Page 079] [\x 79/]

Sovaṇṇamayaṃ rūpimayaṃ athopi phalikāmayā,
Lohitaṇkamayañceva sabbāṃ paṭilabhāmaṃ.

Koseyyakambaliyāni khomakappāsikāni ca,
Mahagghāni ca dussāni sabbāṃ paṭilabhāmaṃ.

Anna pānaṃ khādanīyaṃ vatthasenāsanāni ca,

Bhoge ca ūnatā natthi upavāsassidaṃ phalaṃ.

Varagandhañca mālāñca cuṇṇakañca vilepanaṃ,
Sabbametaṃ paṭilabhe upavāsassidaṃ phalaṃ.

Kūṭāgārañca pāsādaṃ maṇḍapaṃ hammiyaṃ guhaṃ,
Sabbametaṃ paṭilabhe upavāsassidaṃ phalaṃ.

Jātiyā sattavassāhaṃ pabbajimā anagāriyaṃ,
Addhamāse asampatte arahattamaṃ pāpuṇim.

Ekanavute ito kappe yamuposathamupāvasim,
Duggatiṃ nābhijānāmi upavāsassidaṃ phalaṃ,

Kilesā jhāpitā mayhaṃ bhavā sabbe samūhatā,
Nāgīva bandhanaṃ chetvā vihārāmi anāsavā.

Sāgataṃ vata me āsi Buddhasettassa santike,
Tisso vijjā anuppattā kataṃ Buddhassa sāsanaṃ

Paṭisambhidā catasso ca vimokkho ca atthime,
Chalābhiññā sacchikatā kataṃ Buddhassa sāsanaṃ”ti.

Etampi paripuṇṇaṃ katvā rakkhitauposathakamassa phalaṃ. Adḍhu
posathakamassa phalamevaṃ veditabbaṃ amhākaṃ Bhagavati sāvatthiyaṃ nissāya
jetavane viharante kosambiyaṃ ghosita setthi kukkuṭasetthi pāvāriyasetthi tayo
setthi honti. Te upakattāya vassūpanāyikāya pañcasatatāpase himavantato āgantvā
nagare bhikkhāya carante disvā pasīditvā bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā cattāro māse
attano santike vāsetvā

[SL Page 080] [x 80/]

Puna vassāratte āgamanatthāya paṭijānāpetvā uyyojesaṃ, tāpasāpi tato paṭthāya
atthamāse himavante vasitvā cattāro māse tesamā santike vasanti, te aparabhāge
himavantate, āgacchantā araṇṇāyatane ekaṃ mahānigrodhaṃ disvā tassa mūle
nisidimsu, tesu jetthakatāpaso cintesi-imasmimā kho adhivatthā devatā na oramattikā
bhavissati mahesakkhenevettha devarājena bhavitabbaṃ, sādhu vatassa sacāyaṃ
isigaṇassa pānīyaṃ dadeyyāti. So pānīyaṃ adāsi tāpaso nahānodakaṃ cintesi tampi
adāsi tato bhojanaṃ cintesi tampi adāsi athassa etadahosi-ayaṃ hi devarājā amhehi
cintiyacintitaṃ sabbaṃ deti ahovata naṃ passeyyāmāti. So rukkhakkhandhaṃ
padāletvā attānaṃ dassesi. Atha naṃ devarāja mahatī te sampatti kinu te katvā ayaṃ
laddhāti pucchimsu māpucchatha ayyāti. Ācikkha devarājāti so attanā katakamassa
parittakattā lajjamāno kathetuṃ na visahati tehi punappunaṃ nippīliyamāno pana tena
hi suñāthāti vatvā kathesi. So kireko duggatamanusso hutvā bhatimā pariyesanto
anāthapiṇḍikassa santike bhatikammaṃ labhitvā taṃ nissāya jīvikaṃ kappesi.
Athekasmiṃ uposathadivase sampatte anāthapiṇḍiko vihārato āgantvā pucchi tassa
bhatikassa ayaṃ uposathadivasabhāvo kenaci kathitoti? Na kathito sāmīti tenahissa
sāyamāsaṃ pacathāti.

Athassa patthodanaṃ paciṃsu. So divasaṃ araṇṇe kammaṃ katvā sāyaṃ āgantvā
bhatte vaḍḍhetvā dinne chātosmīti sahasā abhuñjitvāva aññesu divasesu imasmimā

gehe bhattam detha sūpaṃ detha vyañjanaṃ dethāti mahākolāhalaṃ hoti. Ajja sabbe nissaddā nipajjimsu mayhamevekassāhāraṃ vaḍḍhayimsu, kinnukho etanti cintetvā pucchi avasesā bhuññimsu na bhuññimsūti na bhuññimsu tātāti, kiṃkāraṇāti? Imasmiṃ gehe uposatha divasesu sāyamāsaṃ na paccati sabbeva uposathikā honti, antamaso thanapāyinopi dārake mukhaṃ vikkhālāpetvā catumadhuraṃ mukhe pakkhipāpetvā mahāseṭṭhi uposathike kāreti. Gandhatelappadīpe jalante khuddakamahallakadārakā sayanagatā dvattiṃsākāraṃ sajjhāyanti, tuyhaṃ pana uposathadivasabhāvaṃ kathetum satim na karimha, tasmā tameva bhattam pakkam bhuñjassu nanti. Sace idāni uposathikena bhavitum vaṭṭati ahampi bhavyeyyanti. Idam seṭṭhi jānātīti, tenahi taṃ pucchathāti. Te gantvā seṭṭhiṃ pucchimsu so evamāha-idāni pana abhuñjitvā mukhaṃ vikkhāletvā

[SL Page 081] [x 81/]

Uposathanāgāni adhiṭṭhahanto upaḍḍhuposathakammaṃ labhissatīti. Itaro taṃ sutvā tathā akāsi tassa sakaladivase kammaṃ katvā chātassa sarīre vātā kuppimsu so yottaṃ bandhitvā yottakoṭṭiyaṃ gahetvā parivatteti seṭṭhi taṃ pavattiṃ sutvā ukkāhidhāriyamānāhi catumadhuraṃ gāhāpetvā tassa santikaṃ āgantvā ki tātāti pucchi sāmī vātā me kupitāti. Tenahi utthāya idam bhesajjaṃ khādāhīti tumhehi khādittha sāmīti. Amhākaṃ aphāsukaṃ natthi tvaṃ khādāhīti sāmī uposathakammaṃ karonto sakalaṃ kātum nāsakkhiṃ upaḍḍhakammampi me vikalaṃ mā ahoṣīti na icchi 1 mā evaṃ kari tātāti vuccamānopi anicchitvā aruṇe utthahante milātamālaṃ viya kālaṃ katvā tasmim nigrodharukkhe nibbatti, tasmā imamatthaṃ kathetvā so seṭṭhi Buddhamāmakō dhammāmāmakō saṅghamāmakō taṃ nissāya katassa upaḍḍhu posathakammasa nissandenēsāsampatti mayā laddhāti āha.

Evam mahānisaṃsanti viditvā sīlasampadaṃ,
Nayanaṃ ekanettova rakkha sīlamuposathaṃ.

Kālapariyantikassa pi sīlasseso phalodayo,
Apariyantassa hi phalaṃ kiṃ vakkhāmi ito paraṃ.

Āpānakotikaṃ yāva niccasīlaṃ hi rakkhitaṃ,
Munindova pahūhoti phalato taṃ vibhāvitum.

Tasmā vuttanayañceva vakkhamāṇa nayampica,
Anugantva nayato ñeyyaṃ dasasīla phalodayaṃ.

Iti sīlaguṇaṃ vicintayanto
Kusalo jīvitahetutopi sīlaṃ
Avikhaṇḍiya sādhu sodhayanto
Abhinibbāti atandito ghaṭantoti.

Yampana vuttaṃ evaṃ saraṇagatehi upāsakopāsikajanehi sīle patiṭṭhāyāti tattha sīlamettāvatā sabbathā pakāsitaṃ hoti.

1 Na khādi.

[SL Page 082] [\x 82/]

Evam yaṃ surapādapova sakalaṃ bhogāvahaṃ patthitaṃ
Sīlaṃ yaṃ vividhaṃ Buddhēhi satataṃ khaṇḍādibhāvāpahaṃ
Katvā samparipālitaṃ sakalaṃ dukkhaṃ nihantvāmatam
Nibbāṇampi dadāti ko hi matimā tasmim̐ pamādaṃ bhaje.

Iti abhinava sādhujanapāmojjatthāya kate
Upāsakajanālankāre sīlaniddeso nāma dutiyo paricchedo.

Idāni-”patirūpadhutaṅgasamādānena taṃ parisodhetvā”ti ettha kilesānaṃ dhunanato
dhutaṅgānīti laddhanāmāni yāni terasa Bhagavatā anulomapaṭipadaṃyeva
ārādhetaṃkāmaṃ sāsānikaṃ kulaputtānaṃ anuññātāni, seyyathidaṃ-
paṃsukūlikaṃ tecīvarikaṃ piṇḍapātikaṃ sapadānacārikaṃ
ekāsānikaṃ pattapiṇḍikaṃ khaḷupacchābhattikaṃ āraññaṃ
rukkaṃmūlikaṃ abbhokāsikaṃ sosānikaṃ yathāsanthatikaṃ
nesajjikaṃ. Tesu yāni gahaṭṭhānaṃ anurūpāni tāni viṣuṃ uddharitvā tesam
samādānādibhedeḥi saddhiṃ vinicchayaṃkathā vattabbā. Tesu ca uddhāriyamānesu
pabbajitādisupi tesam kāni anurūpānīti sandeho jāyeyya tasmā tesampi tāni
uddharitvā vakkhāma, etthahi terasapi bhikkhūnaṃ anurūpāni ekenāpi
yathāppaccayaṃ sakim̐ kamena vā sabbadhutaṅgānaṃ paribhuñjitabbatā sacehi
abbhokāse āraññaṃkāsaṃpaṇṇaṃ susānaṃ hoti ekopi bhikkhu ekappahārena
sabbadhutaṅgāni paribhuñjitum sakkotīti. Bhikkhūṇaṃ pana-āraññaṃkāsaṃ
gaṇaohīyanasikkhāpadena khaḷupacchābhattikaṃ anatirittabhojanasikkhāpadena
paṭikkhittaṃ. Abbhokāsika rukkaṃmūlika sosānikaṃ tāsaṃ dupparihārāni
dutiyaṃkāya vinā vāsassa paṭikkhepa.
Samānacchandaṃ ca dutiyaṃkāya dullabhata. Iti tāsaṃ pañceva ṭhapetvā
atthecānurūpāni.

Terasasu pana-ṭhapetvā tecīvarikaṃ dvādasa sāmaṇeraṃ anurūpāni. Satta
sikkhāmaṃ sāmaṇeraṃ. Upāsaka upāsikānaṃ

[SL Page 083] [\x 83/]

Pana-ekāsānikaṃ pattapiṇḍikaṃ imāneva dve anurūpāni. Sakkā ca
paribhuñjitunti.
Tattha nānāsānaḥbhojana paṭikkhepena ekāsāneyeva bhojanaṃ
samādānaparihaṇaṇācetanā ekāsānikaṃ dutiyaḥabhājanapaṭikkhepena ekasmiṃ
patte piṇḍagahaṇassa samādāna parihaṇaṇācetanā pattapiṇḍikaṃ imāni pana dvepi
dhutaṅgāni samādiyaṇena upāsakajanaṃ antaraṃ avicchedanattaṃ kismiṃcīdeva
garuṭṭhāniye tādisaṃ alabhante sayampi vā samādātappaṃ vuttampicetaṃ-sabbāneva
dhutaṅgāni dhāmaṇe Bhagavati Bhagavato santike samādātappāni, parinibbute
mahāsāvakaṃ santike tasmim̐ asati khīṇāsavassa santike anāgāmiṃ sakadāgāmiṃ
soṭāpannaṃ tipitaḥkassa dvīpitaḥkassa ekapiṭakassa ekasāṅgītikassa
atthakathācariyaṃ tasmim̐ asati dhutaṅgadharassa tasmim̐ asati cetiyaṅgaṃ
sammajjitvā ukkuṭikaṃ nisīditvā sammāsambuddhaṃ santike vadantaṃ viya
samādātappāni apica sayampi samādātum vaṭṭatiyevāti.

Imesaṃ vaṇṇanādāni samādānavidhānato
Pabhedato bhedato ca ānisaṃsā ca hessati.

Tattha ekāsanikaṅgaṃ tāva samādiyantena “nānāsanabhojanaṃ paṭikkhipāmītivā ekāsanikaṅgaṃ samādiyāmi”tivā samādātabbaṃ. Nānāsanabhojane paṭikkhitte atthato ekāsanabhojanaṃ anuññātaṃ tasmiṃca adhiṭṭhite nānāsanabhojanaṃ paṭikkhittaṃ hoti. Tasmā dvinnamaññatarena dvīhipi mā paṭikkhepaṃ adhiṭṭhānamukhena samādātabbaṃ evaṃ samādinnaḍḍhataṅgena pana bhojanakāle patirūpaṭṭhānaṃ sallakkhetvā nisīditabbaṃ yatthanāṃ koci garuṭṭhāniyyo yāva bhojanapariyosānā na upasaṅkamati yadvā pana koci tādisepi ṭhāne ativissatthabhāvena upasaṅkameyya yāva bhuñjitum nārahati tāva vuṭṭhātabbaṃ, ayampana vippakata bhojano patirūpamassa āsanaṃ paññapetvā okāsaṃ kāretvā bhuñjitabbaṃ sace balavasaddhāya garuṭṭhāniyaṃ disvā sahasā vuṭṭhahati na puna bhuñjitabbaṃ kasmā? Āsanā vuṭṭhitattāti. Idamassavidhānaṃ. Ayam pabhedo-tayo ekāsanikā ukkaṭṭho majjhimo mudūti tattha ukkaṭṭhoyampi bhojane bhuñjitukāmo hatthaṃ otāreti tato aññaṃ na gaṇhāti kiṃ? Tato aññaṃ nānāsanabhojanaṃ hotīti?

[SL Page 084] [x 84/]

Na hoti. Yadi na siyā mudumajjhimanāṃ dhutaṅgabhedo siyā, na hoti yeva, ayampana paramappicchatāya ābhatābhatassa gahaṇattā ca nānāsanabhojanaṃ viyāti maññaṃāno tato aññaṃ aggahetvā teneva yāpeti. Yadi panassa gehe paricārakā na kiñci bhuttaṃ ayirakenāti sappiādīni āharanti, bhesajjatthameva vaṭṭati, na āhāratthaṃ, majjhimo yāva pātiyā bhattaṃ na khīyati tāva aññaṃ gaṇhitum labhati, ayam hi bhojanapariyantiko nāma hoti yāva pātiyā bhattaṃ pariyosānaṃ tāva gaṇhanato muduko yāva āsanā na vuṭṭhāti tāva bhuñjitum labhati so hi āsana pariyantiko nāma imesampana tiṇṇampi nānāsana bhojanaṃ bhuttakkhaṇe dhutaṅgaṃ bhijjati. Ayamettha bhedo. Ayampanāni saṃso-appabādhata appātaṅkatā lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāro rasataṇhāvinodanaṃ appicchatādīnaṃ anulomavuttitāti, tasmā:-

“Ekāsanabhojane rataṃ na yatim bhojanappaccayā rujā,
Visahanti rase alolupe parihāpeti na kammamattano.

Iti phāsuvihārakāraṇe sucisallekharatūpasevite,
Janayetha visuddhamānaso ratimekāsanabhojane sadā”ti.

Evamekāsanikaṅge samādāna vidhānappabheda bhedānisamsā veditabbā.

Pattapiṇḍikaṅgampi “dutiyaabhājanaṃ paṭikkhipāmītivā pattapiṇḍikaṅgaṃ samādiyāmi”tivā purimanayeneva samādātabbaṃ. Tena pana pattapiṇḍikena bhojana kāle ekasmiṃyeva bhājane bhuñjitabbaṃ samantato bhājanāni nikkhipitvā tahiṃ tahiṃ hatthaṃ otāretvā na bhuñjitabbaṃ sace panassa paricārakā nānābhājanehi byañjanāni upanāmenti, ekabhājaneyeva saṃgaṇhitabbaṃ, odanehi pana asammissaṃ katvā kiñci ajjhoharitukāmena purimabhājanaṃ paṭikkhipitvāva bhājanantarena patigaṇhitabbaṃ. Evaṃ hi taṃ dutiyaka bhājanaṃ na hoti, atha yāpanamattassa abhuttattā puna bhuñjitukāmo hoti tampi paṭikkhipitvā purimabhājanena aññena vā bhuñjitabbaṃ nānābhājana loluppaviddhaṃsanattāyeva hi assa dhutaṅgassa samādānanti. Yāgu pānakālepi bhājane

hapetvā vyañjane laddhe vyañjanaṃ vā paṭhamam khāditabbam, yāgu vā pātabbā. Sace pana yāguyaṃ pakkhipati, pūtimacchakādimhi vyañjane pakkhitte yāgu paṭikkulā siyā apaṭikkulameva katvā bhuñjitum vaṭṭati. Tasmā tathārūpaṃ vyañjanaṃ sandhāya idaṃ vuttaṃ yampana madhusakkarādikaṃ appaṭikkulam hoti taṃ pakkhitabbam. Gaṇhantena ca pamāṇayuttameva gahetabbam, na ekabhājaneyeva gaṇhāmīti bahum gahetvā na nāsetabbam āmakasākaṃ hatthena gahetvā khāditum vaṭṭati, hatthe bhājana saññāya abhāvato. Tathā pana akatvā patteyeva pakkhitabbam, dutiyakabhājanassa pana paṭikkhittattā aññaṃ rukkhapaṇṇampi na vaṭṭatīti, idamassa vidhānaṃ pabhedato pana ayampi tividho hoti-tattha ukkaṭṭhassa aññatra ucchūkhādanakālā kacavarampi chaḍḍetum na vaṭṭati.

Odanamacchamaṃsapūpepi bhinditvā khāditum na vaṭṭati. Aññehi apanītakacavaram bhinditvā ṭhapitameva pana khāditabbam majjhimassa ekena hatthena bhinditvā khāditum vaṭṭati, hatthayogī nāmesa muduko pana yaṃ pātiyā pakkhittam sabbam hatthena vā dantehi vā bhinditvā khāditum labhati, yato taṃ pattayogīti vadanti imesaṃ pana tiṇṇampi dutiyakabhājanaṃ sādittakkaṇe dhutaṅgaṃ bhijjati, ayamettha bhedo ayampanānisamso-nānārasaṇhāvīnodanaṃ atiracchatāya pahānaṃ āhāre payojanamatta dassitā thālakādipariharaṇakhedābhāvo avikkhittabhōjitā appicchatādīnaṃ anulomavuttitāti.

Tasmā:-

“Nānābhājanavikkhepaṃ hitvā okkhittalocano,
Khaṇanto viya mūlāni rasaṇhāya subbato.

Sarūpaṃ viya santuṭṭhiṃ dhārayanto sumānaso,
Paribhuñjeyya āhāraṃ ko añño pattapiṇḍiko”ti.

Evam pattapiṇḍikaṇṇe samādānavidhānappabhedabhedānisamsā veditabbā.

Imāni pana sevantassa yassa kammaṭṭhānaṃ vaḍḍati tena sevitabbāni. Yassa pana sukumārabhāvena lūkhapaṭipattiṃ asahantassa bhāyati tena na sevitabbāni, yassa pana sevatoṇi vaḍḍhateva na hāyatī tenāpi pacchimam janataṃ anukampantena

Sevitabbāni. Yassāpi sevatoṇi asevatoṇi na vaḍḍhati tenāpi sevitabbāniyeva āyatim vāsanatthāyāti. Tanuca sesam dhutaṅgānampi samādānādayo bheda vattabbā, te kasmā na vuttatī? Tehi gahaṭṭhānaṃ payojanabhāvato tesam yevaca nissāya ārabbhassa katattāti.

Tasmā tadanurūpaṃ dhutaṅgaṇaṃ yeva vasena idha te vuttā sesadhutaṅgānampi pana samādānādi bheda atthikehi visuddhimaggato gahetabbāti.

Evamanurūpadhutaṅgasamādānenahissa upāsakajanassa appicchatā santuṭṭhisallekha pavivekampi ca viriyārambha suharatādi guṇa salila vikkhālitaṃ salameva parisuddham bhavissati ca tāni ca sampajjissanti, tasmā yampana vuttaṃ “patirūpa dhutaṅga samādānena taṃ parisodhetvā”ti taṃ ettāvatā sabbathā pakāsitaṃ hoti.

“Iti vihata kaliccho pattasantosāsāro
Paramaariyavaṃse saṇṭhito saṃyaminaṃ,
Muni dasatayabhūte dīpayanto dhutaṅge

Dvayamidhamanurūpaṃ desayī yo gihīnaṃ.

Iti abhinava sādhujanapāmojjatthāya kate
Upāsaka janālaṃkāre dhutaṅganiddeso nāma tatiyoparicchedo.

Idāni “pañcavaṇijjā pahāyā”ti ādimhi pana “pañcimāni bhikkhave vaṇijjāni upāsakena akaraṇīyāni katamāni pañcasatthavaṇijjā sattavaṇijjā maṃsavaṇijjā majjavaṇijjā visavaṇijjā imāni kho bhikkhave pañcavaṇijjāni upāsakena akaraṇīyāni”ti vuttattā satthavaṇijjādayo pañcavaṇijjā upāsakajanehi akaraṇīyyā. Tattha “satthavaṇijjā”ti āvudhabhaṇḍaṃ katvā vā kāretvā vā yathākathaṃ vā paṭilabhitvā tassa vikkayo, “sattavaṇijjā”ti manussavikkayo, “maṃsavaṇijjā”ti sunakhādayo viya mikasūkārādayo posetvā maṃsaṃ sampādetvā vikkayo, “majjavaṇijjā”ti yaṃkiñci majjaṃ yojetvā tassa

[SL Page 087] [\x 87/]

Vikkayo, tattha duvidhaṃ majjaṃ surāca merayañcāti tesāṃ vibhāgo hetṭhā pakāsito yeveva, “visavaṇijjā”ti visāṃ yojetvā saṅgahetvā vikkayo, tattha sattavaṇijjā visavaṇijjā ca paroparādhēnimittatāya akaraṇīyāti vuttā, sattavaṇijjā abhujissabhāvakaraṇato maṃsavaṇijjā vadhakahetuto majjavaṇijjā pamādatṭhānatāyāti datṭhabbaṃ. Pañcavaṇijjā pahāyāti pañcamicchāvaṇijjā pahāya tāsāṃ akaraṇamevettha pahāṇanti datṭhabbaṃ.

Dhammena samena jīvikāṃ kappentehī”ti ettha dhammenāti dhammato anapetena kasivaṇijjādīnā, tena aññampi adhammikaṃ jīvanaṃ paṭikkhattanti veditabbaṃ, samenāti kāyasmādinā sucarītena etena appatikuṭṭhaṃ yaṃ kiñci jīvitūpakaraṇapariyesanaṃ saṅgahīnti datṭhabbaṃ. Dhammena samena pariyaṭṭhānaṃ upakaraṇānaṃ anurūpaparibhogopi ettheva saṅgahītoti datṭhabbo. Sopi hi jīvikāṃ kappiyati etenāti = jīvikā kappananti na sakkā vattunti. Evamassa dhammikānaṃ pariyesanaṃ paribhogānaṃ vasena sampādanaṃ veditabbaṃ tattha dhammena paccayapariyesanaṃ nāma pabbajitānampi tāva na sukaraṃ, pageva gahaṭṭhānaṃ, tasmā tehi svāyaṃ Bhagavatā:-

Sigālovādakādīhi suttantehi hitesinā,
Ubholokajayāyeti paṭipatti pakāsītā.

Gahaṭṭhānaṃ patitṭhāya tattha dhammena paccayā,
Phasitabbā tathātesaṃ tesamijjhanti dhammato.

Bhagavatāhi-cattāro kammakilesā pahātabbā catuhi ṭhānehi pāpaṃ kammaṃ na kātabbaṃ chabhogānaṃ apāyamukhānī vajjetabbānī cattāro amittā parivajjitabbā cattāro mittā sevitabbā cha disā paṭicchādetabbāti gharāvāsa samāvasantānaṃ kulaputtānaṃ ihaloka paralokasaṃkhātesu vīsu lokesu daṇḍaduggatibhayādīnaṃ vijayanato ubholokavijayā nāma paṭipadā desitā. Tattha cattāro kammakilesāti pāṇātipātādayo vuttaṃ hetam-”katamassa cattāro kammakilesā pahīnā honti pāṇātipāto kho gahapatiputta kammakilesa adinnādānaṃ

[SL Page 088] [\x 88/]

Kammakilesa kāmesu micchācāro kammakilesa musāvādo kammakilesa imassa cattāro kammakilesā pahīnā hontī”ti, tattha kammameva kilissanti etehi sattāti vā kilesa sampayuttā vā kammakilesā, surāpānaṃ apāyamukhabhāvena parato vattukāmatāya kammakilesadesanaṃ na āropitanti veditabbaṃ, tampi upāsakānaṃ akaraṇīyattā vuttalakkaṇayogatova vattabbamevāti. Catuhi ṭhānehīti chandādi catupāpakaraṇehi, vuttaṃ hetam-”katamehi catuhi ṭhānehī pāpaṃ kammaṃ karoti chandāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti dosāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti bhayāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti mohāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karotī”ti tattha yo ayaṃ me mitto vā sandiṭṭho vā ñātako vā lañchaṃ pana me detīti chandādivasena asāmikaṃ sāmikaṃ karoti ayaṃ chandāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti nāma, yo ayaṃ me verīti pakativeravasena vā taṃ khaṇānuppannakodhavasena vā asāmikaṃ sāmikaṃ karoti ayaṃ dosāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti nāma. Yo pana-ayaṃ rājavallabho vā visamanissito vā anattampi me kareyyāti bhīto assāmikaṃ sāmikaṃ karoti ayaṃ bhayāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti nāma, yopana-mandattā momūhattā yaṃ vā taṃ vā vatvā asāmikaṃ sāmikaṃ karoti ayaṃ mohāgatiṃ gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti nāma. Tathā kiñci bhājento ayaṃ me sandiṭṭho vā sambhatto vāti pemavasena atirekaṃ deti ayaṃ me verīti dosavasena ūnakaṃ deti ayaṃ imasmimādiyamāne mayhaṃ anattampi kareyyāti bhīto kassaci atirekaṃ deti mo mūhattā dinnā dinnam ajānanto kassaci ūnakaṃkassaci adhikaṃ deti so catubbidhopi yathākkamena chandāgatiādīni gacchanto pāpaṃ kammaṃ karoti nāma. Yopana:-

“Chandā dosā bhayā mohā yo dhammaṃ ativattati
Nihīyati tassa yaso kālapakkheva candimā”ti.

Bhagavatā vuttavacana manussaranto pakatimajjhataṭṭhāya vā imāni cattāri pāpakaraṇāni parivajjeti so catuhi ṭhānehī pāpaṃ kammaṃ na karotīti veditabbaṃ vuttaṃhetam-”yato kho gahapatiputta ariyasāvako neva chandāgatiṃ gacchati na dosā gatiṃ gacchati na bhayāgatiṃ gacchati na mohāgatiṃ gacchati imehi

[SL Page 089] [x 89/]

Catuhi ṭhānehī pāpaṃ kammaṃ na karotī”ti. Tassevaṃ catuhi ṭhānehī pāpaṃ kammaṃ akarontassa hiraṇṇasuvannaṃpadāsīdāsamittāmaccādīnaṃ phutighosassavasena vuddhīva ākaṅkhītabbā, no parihāni vuttaṃ hetam:-

“Chandā dosā bhayā mohā yo dhammaṃ nātivattati,
Āpūراتi tassa yaso sukkapakkheva candimā”ti.

Cha ca bhogānaṃ apāyamukhāniti ettha surāmerayamajjapamādatṭhānānuyogādīni apāyamukhānīnāma. Vuttaṃhetam-”surāmerayamajjapamādatṭhānānuyogo kho gahapatiputta bhogānaṃ apāyamukhaṃ vikālavīsikhācariyānuyogo bhogānaṃ apāyamukhaṃ samajjābhicaraṇaṃ bhogānaṃ apāyamukhaṃ jūtappamādatṭhānānuyogo bhogānaṃ apāyamukhaṃ pāpamittānuyogo bhogānaṃ apāyamukhaṃ ālasiyānuyogo bhogānaṃ apāyamukhaṃ”ti. Tattha na Bhagavā etāni majjapamādatṭhānānuyogādīni sattānaṃ sukhapaṭibāhanatthāya parivajjesi mahākāruṇikatāya pana tadanuyogavasena taṃ hetuke ādīnave disvā tato satte mocetukāmo parivajjesi. Vuttaṃhetam:-

“Cha kho me gahapatiputta ādīnavā surāmeraya majpapamādatṭhānānuyoge-
sandiṭṭhikā dhanañjāni kalahappavaḍḍhanī rogānaṃ āyatanam akittisaṃjananī

kopīnaṃ nidamsanī paññāya dubbalī karaṇītveva chaṭṭhaṃ padaṃ bhavati ime kho gahapatiputta cha ādīnavā surāmerayamajjapamādaṭṭhānānuyoge, cha kho me gahapatiputta ādīnavā vikālavisikhācariyānuyoge-attāpissa agutto arakkhito hoti puttadāropissa agutto arakkhito hoti sāpateyyampissa aguttaṃ arakkhitaṃ hoti saṃkiyo ca hoti pāpakesu ṭhānesu abhūtaṃ vacanaṃ tasmim rūhati bahunnañca dukkhadhammānaṃ purakkhato hoti. Ime kho gahapatiputta cha ādīnavā vikālavisikhācariyānuyoge. Cha kho me gahapatiputta ādīnavā samajjābhicaraṇe-kva naccam kva gītaṃ kva vāditam kva akkhātaṃ kva paṇissaram kva kumbhathūnanti, ime kho gahapatiputta cha ādīnavā samajjābhicaraṇe. Cha khome gahapatiputta ādīnavā jūtappamādaṭṭhānānuyoge-jayaṃ veraṃ pasavati, jito cittamanusocati, sandiṭṭhikā dhanañjāni, sabhāgatassa vacanaṃ na rūhati mittāmaccesu paribhūto hoti, āvāhavivāhakānaṃ apatthito hoti akkhadhutto

[SL Page 090] [x 90/]

Purisapuggalo nālaṃ dārābharanāyāti, ime kho gahapatiputta cha ādīnavā jūtappamādaṭṭhānānuyoge cha khome gahapatiputta ādīnavā pāpamittānuyoge-ye dhuttā ye soṇḍā ye pipāsā ye nekatikā ye vañcanikā ye sāhasikā tyassa mittāhonti te sahāyā, ime kho gahapatiputta cha ādīnavā pāpamittānuyoge. Cha khome gahapatiputta ādīnavā ālasiyānuyoge-atisītanti kammaṃ na karoti atiuṇhanti kammaṃ na karoti atisāyanti kammaṃ na karoti atipātoti kammaṃ na karoti atichātosmīti kammaṃ na karoti atidhātosmīti kammaṃ na karoti, tassa evaṃ kiccāpadesabahulassa viharato anuppannāceva bhogā na uppajjanti uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchanti, ime kho gahapatiputta cha ādīnavā ālasiyānuyoge”ti.

Tattha majjapamādaṭṭhānānuyogassa ādīnavaniddese-”sandiṭṭhikā”ti sayam daṭṭhabbā sayam passitabbāti attho, “dhanañjāni”ti dhanahāni, surāpānadhuttā purisapuggalā surāpānahetu. Api sakaṭabhārehi vahitabbāni hiraññasuvannāni katipāheneva parikkhayaṃ pāpenti, evaṃ sandiṭṭhikā dhanañjāni, “kalahappavaḍḍhanī”ti vācākalahassa ca hatthaparāmāsakāyakalahassa ca vaḍḍhanī, rogānaṃ āyatananti”tesaṃ tesaṃ akkhirogādīnaṃ rogānaṃ khettaṃ, “akittisaṃjananī”ti suraṃ pivitvā hi mātarampi paharati pitarampi bahuṃ avattabbaṃ vadati akātabbaṃ karoti tena garahampi daṇḍampi hatthapādādicchedampi pāpuṇantā ihalokepi paralokepi akittim pāpuṇanti, iti tesaṃ sā surā akittisañjananī nāma hoti, “kopīnaṃ nidamsanī”ti guyhaṭṭhānampi vicariyamānaṃ hiri kopeti vināseti tasmā ke pīnanti vuccati, surāmadamattā hi aṅgaṃ vicaritvā vicaranti, tena tesaṃ sā surā kopīnassa nidamsanato kopīnaṃ nidamsanīti vuccati, “paññāya dubbalī karaṇī”ti kammassakatapaññā dubbalaṃ karoti.

Vikālavisikhācariyānuyogassa ādīnavaniddese-”attāpissa agutto hoti arakkhito”ti avelāya caranto hi khānukaṇṭakādīni akkamati, ahināpi yakkhādīhipi samāgacchati. Taṃ taṃ ṭhānaṃ gacchatīti ñatvā verinopi taṃ nilīyitvā gaṇhanti vā hananti vā, evaṃ attāpissa agutto hoti arakkhito, puttadārāpi amhākaṃ pitā amhākaṃ sāmīrattim carati kimaṅga pana

[SL Page 091] [x 91/]

Mayanti, itissa puttadhītaropi bhariyāpi bahi patthanaṃ katvā rattim carantā anayavyasanampāpuṇanti, evaṃ puttadāropissa agutto arakkhito hoti. “Sāpateyyaṃ”ti tassasaputtadāraparijanassa ratticaraṇabhāvaṃ ñatvā corā suññaṃ gehaṃ pavisitvā

yaṃ icchanti taṃ haranti, evaṃ sāpateyyampissa aguttaṃ arakkhitaṃ hoti. Saṅkiyo ca hoti”ti. Aññehi katapāpakammesupi iminā kataṃ bhavissatīti saṅkitabbo hoti, yassa yassa gharadvārena yāti tattha yaṃ aññena corakammaṃ paradārikakammaṃ vā kataṃ taṃ iminā katanti vutte abhūtaṃ asantampi tassa rūhati patitṭhati. “Bahunnañca dukkhadhammānanti” yaṃ ettakaṃ dukkhaṃ domanassanti vattuṃ na sakkā aññasmiṃ puggale asati taṃ sabbaṃ vikālacārimhāti āharitabbaṃ hoti iti so bahunnaṃ dukkhadhammānaṃ purakkhato puregāmī hotīti.

Samajjābhicaraṇassa ādīnavaniddese-”kva naccanti” kasmim̐ thāne naṭanātakādinaccaṃ atthīti pucchitvā yasmiṃ gāve vā nīgame vā taṃ atthi tattha gantabbaṃ hoti tassa naccadassanaṃ gamissāmīti ajja vatthamālāgandhādīni paṭiyādentasseva sakaladivasāṃ kammacchedo hoti naccadassanena ekāhampi dvigatīhampi tattheva hoti atha vuṭṭhisampatti ādīni labhitvāpi vappādikāle vappādīni akarontassa anuppannabhogā nuppajjanti, tassa bahigatabhāvaṃ ñatvā anārakkhe gehe corā yaṃ icchanti taṃ karonti tenassa uppannāpi bhogā vinassanti. “Kva gītanti” ādisupi esevanayo. Tattha “gītanti” padagataṃ saraṅgataṃ tālagataṃ avadhānagatanti gandhabbasatthavihiṭaṃ aññampi gītanti veditabbaṃ, “vāditanti” vīṇāveṇumurajāki vādanaṃ, ”akkhānanti” bhāratārāmāyanādi akkhānaṃ, “pāṇissaranti” kamsatālaṃ pāṇitālanti vadanti. “Kumbhathūnanti” caturassara ammaṇatālaṃ, rukkhāsārādantādisu yena kenaci caturassara ammaṇatālaṃ katvā taṃ catusu passesu cammena onaḍitvā katavāditāṃ kaṭabherisaddoti keci.

Jūtappamādatṭhānānuyogassa ādīnavaniddese-”jayanti”jūtaṃ jinanto, “veranti” jitena kelīkapurisena jayanimittaṃ attano upari veraṃ virodhaṃ pasavati, jitaṃ mayāti hi parisamajjhe parassa sātakaṃ veṭhanaṃ vā gaṇhāti, so parisamajjhe

[SL Page 092] [x 92/]

Me avamānaṃ karosi hotu sikkhāpessāminanti tattha veraṃ bandhati evaṃ jinanto veraṃ pasavati, “jito”ti aññena jito samāno, yaṃ tena tassa veṭhanaṃ vā sātako vā aññaṃ vā pana hiraññasuvaṇṇādicittaṃ gahitaṃ taṃ anusocati-ahosi vata me taṃ vata me natthīti tappaccayā socati, evaṃ jito cittamanusocati. “Sabhāgatassa vacanaṃ na rūhati”ti vinicchayaṭṭhāne sakkhipuṭṭhassa yato vacanaṃ nappatitṭhāti, ayaṃ akkhasoṇḍo jūtakaro māssa vacanaṃ gaṇhitṭhāti vattabbo bhavissati. “Mittāmaccaṇaṃ paribhūto hoti”ti taṃ hi mittāmaccā evaṃ vadanti-samma tvampi nāma kulaputto jūtakaro chinnabhinnako hutvā vicarasi na te idaṃ jātigottānaṃ anurūpaṃ ito paṭṭhāya mā evaṃ kareyyāsīti, so evaṃ vuttopi tesāṃ vacanaṃ na karoti, tato tena saddhiṃ na ekato tiṭṭhanti na nisīdanti, tassakāraṇā sakkhipuṭṭhāpi na kathenti evaṃ mittāmaccaṇaṃ paribhūto hoti. “Āvāhavihāhakānanti” āvahakā nāma-ye tassa gharato dārikaṃ gahetukāmā, vivāhakaṃ nāma-ye tassa gehe dārikaṃ dātukāmā, “apatthito hoti”ti anicchito hoti, “nālaṃ dārābharaṇāyā”ti dārābharaṇatthāya na samattho, etassa gehe dārikā dinnāpi etassa gehato ānītāpi amhehi eva positabbā bhavissatīti.

Pāpamittānuyogassa ādīnavaniddeso-”ye dhuttā”ti akkhadhuttā, “soṇḍā”ti itthi soṇḍā bhattasoṇḍā pūvasoṇḍā mūlakasoṇḍā, “pipāsā”ti pānasoṇḍā, “nekatikā”ti patirūpakena vañcanakā, “vañcanikā”ti sammukhā vañcanakā “sāhasikā”ti ekagārikādi sāhasikakammakārino, “tyassamittāhonti”ti te assa mittā honti aññehi sappurisehi saddhiṃ na ramati gandhamālādīhi alaṅkaritvā carasayanaṃ āropitasūkaro gūthakūpamiva te pāpamittēyeva upasaṅkamati tasmā diṭṭheva dhamme

samparāyañca bahum anattam nigacchati.

Ālasiyānuyogassa ādīnavaniddese-”atisītanti kammaṃ na karotī”ti manussehi kālasseya vuṭṭhāya ehi amho kammantaṃ gacchāmāti vutto atisītaṃ tāva aṭṭhina bhijjanti gacchatha tumhe pacchā jānissāmīti aggim tappento nisīdati te gantvā kammaṃ karonti itarassa kammaṃ parihāyati. Atiunhanti ādisupi esevanayo.

[SL Page 093] [\x 93/]

Cattāro amittāti aññadatthuharādayo cattāro vuttaṃ hetam:-”cattāro me gahapati putta amittā mittapatirūpakā veditabbā aññadatthuharo amitto mittapatirūpako veditabbo vacīparamo amitto mittapatirūpako veditabbo anuppiyabhāṇī amitto mittapatirūpako veditabbo apāyasahāyo amitto mittapatirūpako veditabbo”ti. Tattha “aññadatthuharo”ti sayam tucchahattho āgantvā ekamsena yaṃ kiñci haratiyeva. “Vacīparamo”ti vacanamatteneva dāyako viya hoti vācā eva etassa paramā na kammanti vacīparamo “anuppiyabhāṇī”ti anuppiyaṃ bhaṇati. “Apāyasahāyo”ti bhogā yehi surāpānādīhi apāyanti vigacchanti tesu bhogānaṃ apāyesu sahāyo hoti, ete pana cattāro paccekam catuhi kāraṇehi mittapatirūpakāti veditabbā, vuttaṃhetam:-

“Aññadatthu haro hoti appena bahumicchati,
Bhayassa kiccaṃ karoti 1 sevati attakāraṇā”²

Imehi kho gahapatiputta catuhi ṭhānehi aññadatthuharo amitto mittapatirūpako veditabboti. Atītena paṭisantharati anāgatena paṭisantharati niratthakena saṃgaṇhāti paccupantesu kicesu vyasanaṃ dasseti imehi kho gahapatiputta catuhi ṭhānehi vacīparamo amitto mittapatirūpako veditabbo. Pāpakampikassa anujānāti kalyāṇampissa anujānāti sammukhāssa vaṇṇaṃ bhāsati parammukhāssa avaṇṇaṃ bhāsati imehi kho gahapatiputta catuhi ṭhānehi anuppiyabhāṇī amitto mittapatirūpako veditabbo.

Surāmerayamajjapamādaṭṭhānānuyogesahāyo hoti vikāla visikhācariyānuyoge sahāyo hoti samajjābhicaraṇe sahāyo hoti jūtappamādaṭṭhānānuyoge

1 Na karoti, pakaroti.

2 Atthakāraṇā

[SL Page 094] [\x 94/]

Sahāyo hoti imehi kho gahapatiputta catuhi ṭhānehi apāyasahāyo amitto mittapatirūpako veditabbo.

Tattha “aññadatthuharo hoti”ti ekamsena hārako hoti sahāyassa gehaṃ rittahattho āgantvā nivatthasātakādīnaṃ vaṇṇaṃ bhāsati so ativiya tvaṃ samma imassa vaṇṇaṃ bhāsati aññaṃ nivāsetvā taṃ deti “appena bahumicchati”ti yaṃ kiñci appakaṃ katvā tassa santikā bahum pattheti. “Bhayassa kiccaṃ karoti”ti attano bhaye uppanne tassa dāso viya hutvā taṃ taṃ kiccaṃ karoti sayam sabbadā na karoti bhaye uppanne karoti na pemenāti.

“Sevatiattakāraṇā”ti mittasanthavavasena na sevati attano atthameva paccāsiṃsanto

sevati bhayassa kiccakārī anattaparihārattham sevati ayam vaḍḍhi atthanti
ayametesam dvinnam viseso.

Vacīparamaniddese-”atītena paṭisantharati”ti sahāye āgate hiyyo vā pare vā na āgatoti
amhākaṃ imasmim vāre sassaṃ atīva nipphannaṃ bahūni sāliyabījādini ṭhapetvā
maggam olokentā nisīdimha ajja pana sabbaṃ khīṇanti evaṃ atītena saṃgaṇhāti.
“Anāgatenā”ti imasmim vāre amhākaṃsassaṃ manāpaṃ bhavissati phalabhārabharitā
sāriādayo sassa saṃgahe kate tumhākaṃ saṃgahaṃ kātuṃ samatthā bhavissāmāti
evaṃ anāgatenā saṃgaṇhāti.

“Nirattakenā”ti hatthikkhandhe vā assapīṭṭhe vā nisinno ehi bho idha nisīdāti vadati
manāpaṃ sātakaṃ nivāsetvā sahāyakassa me anucchaviko aññaṃ pana mayhaṃ
natthīti vadati evaṃ nirattakena saṃgaṇhāti nāma “paccuppannesu kiccesu
vyasanaṃ dasseti”ti sakaṭena me atthoti vutte cakkamassa bhinnaṃ akkho bhinnoti
ādīni vadati.

Anuppiyabhāṇiniddese-”pāpakampissa anujānāti” ti pāṇātipātādisu yaṃ kiñci
karomāti vutte sādhu samma karomāti anujānāti. “Kalyāṇampissa anujānāti”ti
sahāyena desakālaṃ

[SL Page 095] [x 95/]

Asallakkhetvā kalyāṇaṃ karomāti vutte tassa tato uppajjanavirodhādikam
sallakkhetvā taṃ jānatto eva sādhu samma karomāti anujānāti. “Sammukhāssa
vaṇṇaṃ bhāsati”ti sahāyassa santike eva assa ācāragocarabāhusaccaṃdīpaṭibaddhaṃ
vaṇṇaṃ bhāsati, “parammukhāssa avaṇṇaṃ bhāsati”ti parammukhe tena kataṃ kiñci
gūhitabbaṃ aññaṃ vā tassa aṇuṇaṃ sampakāsento avaṇṇameva bhaṇāti.

Apāyasahāyaniddese-”majjapamādaṭṭhāne sahāyo hoti”ti asukaṭṭhāne suraṃ pivanti
ehi tattha gacchāmāti vutte sādhuṃ vutṭhahati, esanayo sabbattha. Ete pana cattāro
amittā attahitakāmena ārakāva parivajjitabbā. Vuttaṃ hetam:-

“Ete amitte cattāro iti viññāya paṇḍito,
Ārakā parivajjeyya maggaṃ paṭibhayaṃ yathā”ti.

“Cattāro mittā”ti upakāramittādayo. Vuttaṃ hetam-”cattāro me gahapatiputta mittā
suhadā veditabbā-upakāro mitto suhado veditabbo samānasukhadukkho mitto suhado
veditabbo atthakkhāyī mitto sudaho veditabbo anukampako mitto suhado veditabbo”ti.

Tattha “suyadā”ti sundarahadayā, pemasampattivāsena bhaddacittā, etepi paccekam
catuhi kāraṇehi suhadāti veditabbā. Vuttaṃ hetam-”catuhi kho gahapatiputta ṭhānehi
upakāro mitto suhado veditabbo-pamattaṃ rakkhati bhīṭassa saraṇaṃ hoti pamattassa
sāpateyyaṃ rakkhati uppannesu kiccakaraṇīyesu taddiguṇaṃ bhogamanuppādeti
imehi kho gahapatiputta catuhi ṭhānehi upakāro mitto suhado veditabbo. Catuhi kho
gahapatiputta ṭhānehi samānasukhadukkho mitto suhado veditabbo-guyhamassa
ācikkhatī guyhamassa pariguyhati āpadāsu na vijahani jīvitampissa atthāya

[SL Page 096] [x 96/]

Pariccattaṃ hoti imehi kho gahapatiputta catuhi ṭhānehi samānadukkho mitto suhado
veditabbo. Catuhi kho gahapatiputta ṭhānehi atthakkhāyī mitto suhado veditabbo-pāpā

nivāreti kalyāṇe niveseti assutaṃ sāceti saggassa maggaṃ ācikkhati imehi kho gahapatiputta catuhi tḥānehi atthakkha yī mitto suhado veditabbo. Catuhi kho gahapatiputta tḥānehi anukampako mitto suhado veditabbo-abhavenassa na nandati bhavenassa nandati avaṇṇaṃ bhaṇamānaṃ nivāreti vaṇṇaṃ bhaṇamānaṃ pasaṃsati, imehi kho gahapatiputta catuhi tḥānehi anukampako mitto suhado veditabbo”ti.

Upakāramittaniddese-”pamattaṃ rakkhatī”ti majjaṃ pivitvā gāmamajjhe vā gāmadvāre vā magge vā nippannaṃ disvā evaṃ nipannassa kocideva nivāsanapārupanampi gaṇheyyāti samīpe nisīditvā pabuddhakāle gahetvā gacchati. “Pamattassa sāpateyyanti” sahāyo bahi gato vā hoti suraṃ pivitvā matto gehaṃ anārakkhaṃ kocideva yaṃkiñci cittaṃ hareyyāti gehaṃ pavisitvā tassa dhaṇaṃ rakkhati. “Bhītassā”ti kismiṃcideva bhaye uppanne mā bhāyi mādise sahāye tḥite kiṃ bhāyatīti taṃ bhayaṃ haranto paṭisaraṇaṃ hoti “taddiṇaṃ bhoganti” kiccakaraṇīye uppanne sahāyaṃ attano santikaṃ āgataṃ disvā vadati kasmā āgatosīti rājakule kammaṃ atthi kiṃ laddhuṃ vaṭṭatīti eko kahāpanoti, nagare kammaṃ nāma ekakahāpanena na nipphajjati dve gaṇhāti, evaṃ yattakaṃ vadati tato diṇaṃ deti. Samānasukhadukkhmittaniddese-”guyhamassa ācikkhatī”ti. Attano guyhaṃ nigūhitaṃ yuttakathaṃ aññaṃ akathetvā tasseeva ācikkhati. “Guyhamassa pariguyhatī”ti tena kathitaṃ nigūhitaṃ yuttaṃ kathaṃ yathā aññaṃ na jānanti evaṃ rakkhatī. “Āpadāsu na vijahatī”ti uppanne bhaye na pariccajati. “Jīvitampissa atthāyā”ti attano jīvitampitassa sahāyassa atthāya pariccattameva hoti jīvitaṃ agaṇetvāpi tassa kiccaṃ karotiyeva,

[SL Page 097] [x 97/]

Atthakkhāyī mittaniddese-”pāpā nivāretī”ti amhesu passantesu tvaṃ evaṃ kātuṃ na labhasi pañcaverāni dasaakusalakamma pathe mā karohīti nivāreti. “Kalyāṇe nivesetī”ti kalyāṇakamme tīsu saraṇesu pañcasu vā sīlesu dasakusalakammappathesu vattassu dānaṃ dehi puññaṃ karohi dhammaṃ suṇāhīti evaṃ kalyāṇe niyojati. “Assutaṃ sāceti”ti assutapubbaṃ sukhumanipuṇaṃ sāceti. “Saggassa magga”nti imaṃ kammaṃ katvā sagge nibbattaṭīti evaṃ saggamaggaṃ ācikkhati.

Anukampamittaniddese- “abhavenassa na nandatī”ti tassa abhavana avaḍḍhiyā puttadārassa vā parijanassa vā tathārūpaṃ pārijuññaṃ disvā vā sutvā vā na nandati anattamano hoti. “Bhavenā”ti vaḍḍhiyā tathārūpamassa sassādi sampattiṃ vā issariya paṭilābhaṃ disvā vā sutvā vā nandati attamano hoti. “Avaṇṇaṃ bhaṇamānaṃ nivāretī”ti asuko virūpo na pāsādiko dujjāto dussīloti vā vutte mā evaṃ bhaṇi rūpavā ca so pāsādiko ca sujāto ca sīlasampannocāti ādivacanehi paraṃ attano sahāyassa avaṇṇaṃ bhaṇamānaṃnivāreti. “Vaṇṇaṃ bhaṇamānaṃ pasaṃsatī”ti asuko rūpavā pāsādiko sujāto sīlasampannoti vutte aho suṭṭhu vadati subhāsitaṃ tayā evametaṃ esapuriso rūpavā pāsādiko sujāto sīlasampantoti evaṃ attano sahāyassa paraṃ vaṇṇaṃ bhaṇamānaṃ pasaṃsati. “Chadisā”ti:-

Mātā pitā disā pubbā ācariyā dakkhiṇā disā,
Puttadārā disā pacchā mittāmaccā ca uttarā.
Dāsakammakarā heṭṭhā uddhaṃ samaṇabrāhmaṇā,
Etā disā namasseyya alamatto kule gihī”ti.

Vuttā chadisā. Ettha ca mātāpitāro pubbūpakāritāya puratthimādisāti veditabbā. Ācariyā dakkhiṇeyyatāya dakkhiṇādisāti, puttadārā piṭṭhito anubandhana vasena

pacchimādisāti, mittāmaccā-yasmā so mittā macce nissāya te te dukkhavisesse uttarati
tasmā uttarādisāti, dāsakammakarā pādamūle tiṭṭhanavasena heṭṭhimādisāti,
samaṇabrāhmaṇaṃ guṇehi upari ṭhitabhāvena uparimādisāti veditabbāti.

[SL Page 098] [\x 98/]

Etā pana chadisā paṭicchādentena puttana tāva mātāpitāro puratthimādisā pañcahi
ṭhānehi paccupaṭṭhātabbā, vuttaṃ hetam-”bhato ne bharissāmi kiccaṃ nesaṃ
karissāmi kulavaṃsaṃ paṭṭhapessāmi dāyajjaṃ paṭipajjāmi athavā pana petānaṃ
kālakatānaṃ dakkhiṇaṃ anuppadassāmi”ti. Evaṃ paccupaṭṭhitāhi mātāpitāro pañcahi
ṭhānehi puttaṃ anukampanti yathāha-”pāpā nivārenti kalyāṇe nivesenti sippaṃ
sikkhāpenti patirūpena dārena saṃyojenti samaye dāyajjaṃ nīyyādentī”ti. Pañcahi
ṭhānehi antevāsina ācariyā dakkhiṇādisā paccupaṭṭhātabbā. Vuttaṃ hetam-”uṭṭhānena
upaṭṭhānena sussūsāya pāricariyāya sakkaccasippapaṭiggahaṇenā”ti. Evaṃ
paccupaṭṭhitāhi ācariyā antevāsikaṃ pañcahiṭhānehi anukampanti. Yathāha-
”suvinītaṃ vinenti suggahītaṃ gāhāpenti sabbasippasutasamakkhāyino bhavanti mittā
maccesu parivedenti disāsu parittānaṃ karontī”ti pañcahi ṭhānehi sāmikena
pacchimādisā bhariyā paccupaṭṭhātabbā-
”sammānanāya anavamānanāya anaticariyāya issariyavossaggena
alaṅkāranuppadānenā”ti evaṃ paccupaṭṭhitāhi bhariyā pañcahi ṭhānehi sāmikaṃ
anukampanti. Yathāha-
”susaṃvihitakammantā ca hoti susaṅgahītaparijanā ca anaticāriṇī ca sambhatañca
anurakkhati dakkhā ca hoti analasā sabbakiccesū”ti pañcahi ṭhānehi kulaputtana
uttarādisā mittāmaccā paccupaṭṭhātabbā. Vuttaṃhetam- “dānena veyyāvaccena
atthacariyāya samānattatāya avisamvādanatāyā”ti evaṃ paccupaṭṭhitāhi mittāmaccā
pañcahi ṭhānehi kulaputtaṃ anukampanti- “pamattaṃ rakkhanti pamattassa
sāpateyyaṃ rakkhanti bhītassa saraṇaṃ honti āpadāsu na vijahanti aparapajācassa
paripūjenti”ti pañcahi ṭhānehi ayirakena heṭṭhimādisā dāsakammakarā
paccupaṭṭhātabbā. Vuttaṃhetam-”yathābalaṃ kammantasamvidhānena
bhattavetanānuppadānena gilānupaṭṭhānena acchariyānaṃ rasānaṃ saṃvibhāgena
samaye vossaggēnā”ti. Evaṃ paccupaṭṭhitāhi dāsakammakarā pañcahi ṭhānehi
ayirakaṃ anukampanti, yathāha- “pubbuṭṭhāyino ca honti pacchāni pātino ca
dinnadāyino ca sukatakammakārakā ca kittivaṇṇaharācā”ti pañcahi ṭhānehi
kulaputtana uparimādisā samaṇabrāhmaṇā paccupaṭṭhātabbā, vuttaṃhetam-”mettena

[SL Page 099] [\x 99/]

Kāyakammena mettena vacīkammena mettena manokammena anāvaṭadvāratāya
āmisānuppadānenā”ti. Evaṃ paccupaṭṭhitā hi samaṇabrāhmaṇā chahi ṭhānehi
kulaputtaṃ anukampanti. Yathāha-”pāpā nivārenti kalyāṇe nivesenti kalyāṇena
manasā anukampanti assutaṃ sāventi suttaṃ pariyodapenti saggassa maggaṃ
ācikkhanti”ti evaṃ paṭipajjantena etādisā paṭicchāditā nāma honti. Vuttaṃ hetam-
”evamassa esā puratthimādisā paṭicchannā hoti khemā appaṭibhayā”ti ādi.

Tattha puratthimādisā niddese-”bhato ne bharissāmi”ti ahaṃ mātāpitūhi thaṇṇaṃ
pāyevā hatthapāde vaḍḍhetvā mukhena siṅghānikaṃ apānetvā nahāpetvā maṇḍetvā
bhato bharito jaggito svāhaṃ ajja te mahallake pādadhona nahāpana
yāgubhattadānādīhi bharissāmi.

”Kiccaṃ nesaṃ karissāmi”ti ahaṃ attano kiccaṃ ṭhapetvā mātāpitunnaṃ rājakulādisu
uppannaṃ kiccaṃ gantvā 1 karissāmi “kulavaṃsaṃ ṭhapessāmi”ti mātāpitunnaṃ

santakam khattavattuhiraññasuvaññādim avināsetvā rakkhanto kulavaṃsaṃ
 ʈhapessāmi “dāyajjam paṭipajjāmi”ti mātāpitaro attano ovāde avattamāne
 micchāpaṭipanne dārake vinicchayaṃ vatvā aputtake karonti te dāyajjārahā na honti
 ovāde vattamāne pana kulasantakassa sāmike karonti ahaṃ evaṃ vattamāno dāyajjam
 paṭipajjāmi. “Dakkhiṇaṃ anuppadassāmī”ti tesam pattidānaṃ katvā tatiyadivasādito
 paṭṭhāya dānaṃ anuppadassāmīti, “pāpā nivārentī”ti pāṇātipātādīnaṃ
 diṭṭhadhammikasaṃparāyikaṃ ādīnaṃ vatvā tāta mā evarūpaṃ karīti nivārenti
 tampi garahanti. “Kalyāṇe nivesentī”ti anāthapiṇḍikoviya lacham datvāpi
 sīlasamādānādisu nivesenti. “Sippaṃsikkhāpentī”ti attano ovāde ʈhitabhāvaṃ ñatvā
 vaṃsāgataṃ muddagaṇanādikaṃ sippaṃ sikkhāpentī. “Patirūpenā”ti kulasīlarūpādīhi
 anurūpena. “Samaye dāyajjam nīyyādentī”ti samaye dhanam denti, tattha
 niccasamayo kālasamayoti dvesamayā, niccasamaye dentā nāma uṭṭhāya samuṭṭhāya
 imaṃ gaṇha ayaṃ te paribbayo hotu iminā kusalaṃ karohīti denti kālasamaye dentā
 nāma sikkhāʈhapana āvāhavivāhādi

1 Gahetvā.

[SL Page 100] [x 100/]

Samaye denti apica pacchimakāle maraṇamañcenipannassa iminā kusalaṃ karohīti
 dentāpi samaye denti nāma.

Dakkhiṇa disāniddese-”uṭṭhānenā”ti āsanā uṭṭhānena, antevāsikena ācariyaṃ dūratova
 āgacchantam disvā āsanā uṭṭhāya paccugamaṇaṃ katvā hatthato bhaṇḍakaṃ gahetvā
 āsanaṃ paññāpetvā nisīdāpetvā vījanapādadhovana pādamakkhanāni kātābbāni, tam
 sandhāya vuttaṃ uṭṭhānenāti. “Upaṭṭhānenā”ti divasassa tikkhattum
 upaṭṭhānagamaṇena, sippuggaṇakāle pana avassaṃ eva gantabbaṃ hoti.
 “Sussūsāyā”ti saddahitvā savaṇena, asaddahitvā suṇantohi visesaṃ nādhigacchati.
 “Pāricariyāyā”ti avasesakhuddakapāricariyāya, antevāsikena hi ācariyassa pātova
 vuṭṭhāya mukhodakaṃ dantakaṭṭhaṃ datvā bhattachakālepi pānīyaṃ gahetvā
 paccupaṭṭhānādīni katvā vanditvā gantabbaṃ kiliṭṭhavatthādīni dhovittabbāni sāyaṃ
 nahānodakaṃ paccupaṭṭhāpetabbaṃ aphāsukakāle upaṭṭhātabbaṃ,
 pabbajitenāpi sayam antevāsikavattaṃ kātābbam idaṃ sandhāya vuttaṃ pāricariyāyāti.
 “Sakkaccasippapaṭiggahaṇenā”ti sakkaccapaṭiggahaṇaṃ nāma thokaṃ gahetvā
 bahuvāre sajjhāyakaraṇaṃ, edapadampi visuddhameva gahetabbaṃ. “Suvinītaṃ
 vinentī”ti evaṃ te nisīditabbaṃ evaṃ ʈhātabbaṃ evaṃ khādītābbam evaṃ
 bhuñjitabbaṃ pāpamittā vajjetabbā kalyāṇamittā sevittabbāti evaṃ ācāraṃ sikkhāpentī
 vinenti.

“Suggahītaṃ gāhāpentī”ti yathā suggahītaṃ gaṇhāti evaṃ atthavyañjanañca soṭhetvā
 payogaṃ dassetvā gaṇhāpentī. “Mittāmaccesu patitṭhāpentī”ti ayaṃ amhākaṃ
 antevāsiko vyatto bahussuto mayā samasamo evaṃ sallakkheyyāthāti evaṃ guṇaṃ
 kathetvā mittāmaccesu patitṭhāpentī “disāsu parittānaṃ karontī”ti sippaṃ
 sikkhāpanenevassa sabbadisāsu rakkhaṃ karonti uggaṇhitasippohi yaṃ yaṃ disaṃ
 gantvā sippaṃ dasseti tattha tatthassa lābhasakkāro uppajjati so ācariyena kato nāma
 hoti guṇaṃ kathentopissa mahājano ācariyassa pāde dhovitvā vaḍḍhita antevāsiko
 vatāyanti paṭhamaṃ ācariyasēva guṇaṃ katheti brahmalokappamāṇopissa
 lābhasakkāro uppajjamāno ācariyassa santakova hoti.

Apica-yaṃ

Vijjam pariapitvā gacchantam aṭaviyam corā na passantī amanussā vā dīghajātikādayo vā na viheṭṭhenti taṃ sikkhāpentopi disāsu parittānaṃ karonti, yadi so disaṃ gato hoti tato kaṅkham uppādetvā attano santikaṃ āgatamanusse etissaṃ disāyaṃ amhākaṃ antevāsiko vasati tassa ca mayhañca imasmiṃ sippe nānākaraṇaṃ natthi gacchatha tameva pucchathāti, evaṃ antevāsikaṃ paggaṇhantopissa tattha lābhasakkāruppattiyaṃ parittānaṃ karoti nāma, paṭiṭṭhaṃ karotīti attho, sesamettha purimanayeneva yojetabbaṃ.

Tatiyadisāvāre-”sammānanāyā”ti devamāte tissaṃmāte evaṃ sambhāvitakathā kathanena “anavamānanāyā”ti yathā dāsakammakarādayo heṭṭhetvā viheṭṭhetvā kathenti evaṃ hiletvā viheṭṭhetvā akathanena “anaticariyāyā”ti atikkamitvā bahi aññāya itthiyaṃ saddhi paricaranto taṃ aticarati nāma, tathā akaraṇena. “Issariyavossaggenā”ti itthiyo hi mahālatā sadisampi ābharaṇaṃ labhitvā bhattaṃ vicāretuṃ alabhamānā anissarā honti kaṭacchuṃ hatthe ṭhapetvā tavaruciyaṃ karohīti bhattagehe vissatṭhe sabbaṃ issariyaṃ vissatṭhaṃ nāma hoti evaṃ karaṇenāti attho. “Alaṅkāranuppadānenā”ti attano vibhavānurūpena alaṅkāradānenā. “Sasaṃvhitakammantā”ti yāgubhatta pacanakālādīni anatikkamitvā tassa tassa sādhuakaraṇena suṭṭhu saṃvhitakammantā. “Sasaṅgahītaparijanā”ti sammānanādīhi ca saṅgahītaparijanā, idha pariṇāna nāma sāmikassaceva attano ca nītiṇa. “Anaticāriṇī”ti sāmikaṃ muñcitvā aññaṃ manasāpi na pattheti. “Sambhatanti” kasivaṇṇijjādīni katvā ābhataḍḍhaṇaṃ. “Dakkhā ca hotī”ti yāgubhattapacanādīsu chekā nipuṇā hoti. “Analasā”ti nikkosajjā yathā aññaṃ kusītaṃ nisinnatṭhāne nisinnāva honti ṭhitatṭhāne ṭhitāva evaṃ ahutvā vipphārikaṇa 1 cittaṇa sabbakiccaṃ nipphādeti, sesamidhāpi purimanayeneva yojetabbaṃ.

Catutthadisāvāre- “avisamvādanatāyā” ti yassa yassa nāmaṃ gaṇhāti taṃ taṃ avisamvādetvā idaṃ amhākaṃ gehe

1. Avippaṭṭisārikaṇa.

Atthi idamapi atthi taṃ gahetvā gacchāhīti evaṃ avisamvādetvā dānena. “Aparapajā cassa paṭipūjenti”ti sahāyakassa puttadhītarō pajānāma tesam pana puttadhītarō nattupanattukāca aparapajānāma te paṭipūjenti keḷāyanti mamāyanti maṅgalakālādīsu tesam maṅgalādīni karonti sesamidhāpi purimanayeneva yojetabbaṃ.

Pañcamadisāvāre- “yathābalaṃ kammantasamvidhānenā”ti daharehi kātabbaṃ mahallakehi mahallakehi kātabbaṃ daharehi itthīhi kātabbaṃ purisehi purisehi kātabbaṃ itthīhi akāretvā tassa tassa balānurūpeneva kammantasamvidhānenā. “Bhattacetanānuppadānenā”ti ayaṃ khuddakaputto ayaṃ ekavihārīti tassa tassa anurūpaṃ sallakkhetvā bhattadānenā ceva paribbayaḍḍhaṇena. “Gilaṇupaṭṭhānenā”ti aphāsukakāle kammaṃ akāretvā sappāyabhesajjādīni datvā paṭijagganena. “Acchariyaṇaṃ rasānaṃ saṃvibhāgenā”ti acchariye madhurarase labhitvā sabbameva akhādītva tesampi tato saṃvibhāgakaraṇena “samaye vossaggenā”ti kiccasaṃmayena ca 1 kālasaṃmayena ca vossajjanena, kiccasaṃmaye vossajjanaṃ nāma sakaladivasaṃ

kammaṃ karontā kilamanti tasmā yathā na kilamanti evaṃ velam ñatvā vissajjanam
 kālasamaye vossajjanam nāma chananakkhattakīlādisu
 alaṅkārabhaṇḍakhādanīyabhojanīyādīni datvā vissajjanam. “Pubbuṭṭhāyino”ti sāmike
 apaṭibujjhanteyeva kammantagamanatthāya vuṭṭhahanasīlā honti. “Pacchānipātino”ti
 tasmim̐ bhuñjitvā sukhaniṭṭhaṇṇe sayam pacchānipajjanasīlā honti na tato puretaram
 tattha tattha nipatitvā niddāyantim̐ “dinnadāyino”ti yaṃ kiñci corikāya agahetvā
 sāmikehi dinneyeva ādāyino. “Sukatakammakārino”ti kiṃ etassa kammena katena na
 mayam kiñci labhāmāti anujjhāyitvā tuṭṭhayadayā yathā taṃ kammaṃ sukataṃ hoti
 evaṃ kārakā. “Kittivaṇṇaharā”ti parisamajjhe kathāya sampattāya ko amhākaṃ
 sāmikehi sadiso atthi mayam attano dāsabhāvampi na jānāma tesam̐ sāmikabhāvampi
 na jānāma evaṃ no anukampantīti guṇakathāhārakā sesamidhāpi purimanayeneva
 yojetabbaṃ.

1. Niccasamayena,

[SL Page 103] [\x 103/]

Chaṭṭhadisāvāre-”mettena kāyakammenā”ti ādisu mettacittā paccupaṭṭhapetvā katāni
 kāyakammādīni mettāni nāmāti vuccanti tattha bhikkhū nimantessāmīti
 vihāragamanam̐ dhammakarakam̐ gahetvā udakaparissāvanam̐
 piṭṭhiparīkammāpādaparikammādīni karaṇāṇca mettam̐ kāyakammaṃ nāma bhikkhu
 piṇḍāya pavitṭhe disvā sakkaccaṃ yāguṃ detha bhattam̐ dethāti ādivacanañceva
 sādhuṇṇam̐ datvā dhammasavaṇasakkaccapaṭisaṇṭhārahārakaraṇādīni ca mettam̐
 vacīkammam̐ nāma amhākaṃ kulūpagattherā averā hontu abyāpajjhāti evaṃ cintanam̐
 mettam̐ manokammam̐ nāma”anāvaṭadvāratāyā”ti apihitadvāratāya tattha
 sabbadvārāṇi vivaritvāpi sīlavantānam̐ adāyako akārako pihitadvāro yeva
 sabbadvārāṇi pana pidahitvāpi tesam̐ dāyako kārako vivaṭadvāroyeva nāma, iti
 sīlavantesu gehadvāram̐ āgatesu santam̐yeva natthi avatvā dātabbam̐ evaṃ
 anāvaṭadvāratānāma hoti. “Āmisānuppadānenā”ti purebhattam̐ bhuñjitabbakam̐
 āmisam̐ nāma tasmā sīlavantānam̐ yāgubhattasampadānenāti attho “kalyāṇena manasā
 anukampantī”ti sabbe sattā sukhī hontu arogā abyāpajjhāti evaṃ hitapharaṇena, apica-
 upaṭṭhākānam̐ geham̐ aññe sīlavante sabrahmacārī gahetvā pavisantāpi kalyāṇena
 cetasā anukampantināma, “sutam̐ pariyodapentī”ti yaṃ tesam̐ pakatiyā sutam̐ atthi
 tassa attham̐ kathetvā kaṅkham̐ vinodenti tathattāya vā. Paṭipajjāpenti sesamidhāpi
 purimanayeneva yojetabbaṃ.

Evametā chadisā paṭicchādetvā gharamāvasantena yathāhi bhamaro pupphānam̐
 vaṇṇagandham̐ ahetṭhayam̐ tuṇḍehi pi pakkhehipi rajam̐ āharitvā anupubbena
 cakkappamāṇam̐ madhupaṭalam̐ karoti evaṃ attānampi param̐pi apīletvā anupubbena
 dhammena samena bhogā saṃharitabbā. Evam̐ saṃhaṭe ca bhoge yasmā āyo nāma
 heṭṭhimantena vayato catugguṇo icchitabbo aññathā hi vayo avicchedavasena na
 santāneyya nivesana bhāvo ca na sambhaveyya tasmā catukoṭṭhāsam̐ saṃvibhajitvā
 ekena koṭṭhāseṇa bhogā bhuñjitabbā dvīhi koṭṭhāsehi kasivañijjādikammam̐
 payojetabbaṃ catuttho pana koṭṭhāso āpadatthāya nidahitvā ṭhapetabbo evam̐ hi
 rājaaggiudakacoradukkhādīnam̐ vasena bhoge nāsitetam̐ bhūmito uddharitvā
 punadeva gharāvāsam̐ saṇṭhapetum̐ sakkoti. Vuttam̐hetam̐:-

[SL Page 104] [\x 104/]

“Catudhā vibhaje bhoge save mittāni ganthati
Ekena bhoge bhuñjeyya dvīhi kammaṃ payojaye
Catutthañca nidhāpeyya āpadāsu bhavissatī”ti.

Ettha ca kusalakaraṇassa viṣuṃ koṭṭhāse Bhagavatā na vutto, evaṃ hi vutte
ettakeneva kusalaṃ kātābanti Bhagavatā paricchedo kato nāma siyā, tathā ca
puññakammakarāṇe sahuṣṣāhitattāpi teneva kātuṃ maññeyyūṃ pageva mandā, kiñci
akkhātāropi bhaveyyūṃ-

Bhagavā sayāṃ bodhisattakāle deyyadhammassa mattaṃ nāma na aññāsi attano
asesetvā yācakānaṃ ye va adāsi ekaṃ cakkhuṃ yācito dvepi cakkhūni uppāṭetvā adāsi
ucchukalāpo viya yantake nippīliyamāno lohitampi aggimajjhaṃ vā pavisitvā
sakalampi attabhāvaṃ tesāṃ ye va pariccāgamakāsi idāni sabbaññutabuddho samāno
ettakena puññaṃ kātābanti paricchindati deyyadhammapariccāgo ca mahānisamsa
aññesaṃ vā attano vā pariccāgamahantattaṃ sabbaññuta ñāṇādhigamaṃ vā
nābhinandatīti. Tasmā yathā vibhavaṃ saddhānurūpaṃ catuhi ekena vā koṭṭhāse
puññakaraṇamicchanto Bhagavā tadatthāya viṣuṃ koṭṭhāsaṃ anuddharitvā catudhā
bhoge vibhajīti veditabbaṃ. Aṭṭhakathācariyā pana bhuñjitabbakoṭṭhāsato
bhikkhunampi kapaṇaddhikavanibbakādīnampi dānaṃ dātābanti vadanti. Taṃ
ādikkammikassa dānapaṭipattiyaṃ otāraṇatthāyāti veditabbaṃ. Otiṇṇo hi kamena so
viya Bhagavā attane, maṃsalohitampi dātuṃ samattho bhaveyyāti.

So evaṃ veditabbo-yā itthi sāmike anukampāya sayanaṭṭhānato paṭhamaṃ
utṭhahitvā parijane kammante yojeti gehaṅgaṇaṃ sammajjāpeti khīradohanādiṃ
karoti yathā sāmikassa maṇaṃ vadḍhati tathā paṭipajjati hadayaṅgamaṇa vacanena
sāmikaṃ pucchitvā nahānodakādiṃ sampādeti sāyaṇhe ca gehe bhuñjantānaṃ
sabbesaṃ bhojanaṃ dāpetvā ye aladdha bhojanā tesampi bhojanaṃ sampādetvā
vajagatānaṃ gunnampi āgatānāgate pucchitvā dvārakoṭṭhakādisu rakkhā vidhānaṃ
kāretvā kuñcīkāmuddike āharāpetvā aguttaṭṭhāne ṭhapitāni bhaṇḍāni guttaṭṭhāne
ṭhapāpetvā punadivase pātova idaṇcīdaṇca kātābanti vicāretvā paccāsayati.

[SL Page 105] [x 105/]

Sāmikassa ca tassa mātāpitunnaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ sakkāra garukāraṃ karoti
āgatāgatānaṃ āsanaṃ paññāpetvā pādadhovanādiṃ kāretvā bhojanaṃ dāpeti,
sāmikassa suttakantaṇādisu dakkhā gahitagahitaṃ analasāva sayāṇca karoti parijanehi
kātābbaṃ tehi kārāpeti, sāmīno dāsīdāsesu ete sakaladivasabhāgaṃ kammāni karonti
ete pubbaṇhe ete sāyaṇheti jānitvā gilānānaṃ tesāṃ balābalaṃ jānitvā
bhesajjayojanādīhi saṃgaṇhāti sāmikena sañcitāni dhanadhaññāni surakkhitaṃ katvā
ṭhapeti dhuttīcorīsurālolaṃ na hoti saraṇasīle paṭiṭṭhitā hoti amaccharī hutvā
dānaṃ vibhāgaratā hoti, imehi dhammehi samannāgatā sā itthi manāpakāyikānaṃ
devānaṃ santike uppajjati. Tena vuttaṃ Bhagavatā anuruddhattherassa-”imehi kho
anuruddha aṭṭhahi dhammehi samannāgato mātugāmo kāyassa bheda
parammaraṇāmanāpakāyikānaṃ devānaṃ saṃvayataṃ uppajjantī”ti ādi. Manāpa
kāyikādevā nāma nimmānaratīdevaḷo icchitīcchitāni vaṇṇarasasukhāni paṭilabhantā
devā. Apica-

Yā pana akkodhanā hoti sā abhirūpā hoti, yā dānaṃ deti sā mahābhogā hoti, yā
issāvaṃ mānaṃ na karoti sā ānubhāvasampannā hoti, parivārasampannā ca, taṃ kathanti
ce-ekasmaṃ samaye mallikādevī jetavanaṃ gantvā sammāsambuddhaṃ vanditvā
ekamantaṃ nisinnā cattāro pañhe pucchi- “bhante imasmiṃ loke ekaccā itthiyo

dubbaṇṇā honti daliddā honti appesakkhā honti. Ekaccā virūpā honti bhogasampannā honti aḍḍhā honti mahesakkhā honti. Ekaccā abhirūpā honti daliddā honti appesakkhā honti, ekaccā abhirūpā honti aḍḍhā honti mahesakkhā honti, tasmaṃ tathābhāvāya kāraṇaṃ kinti? Taṃ sutvā Bhagavā- “mallike imasmiṃ loke yā itthi kodhabahulā samaṇabrāhmaṇānaṃ annapānādānādīhi upatthānaṃ na karoti paralābhasakkāre issāvamānaṃ karoti sā ito cutā manussattabhāvaṃ paṭilabhitvā virūpā hoti daliddā hoti appesakkhā hoti, yā kodhabahulā hoti dānaṃ deti issāvamānaṃ na karoti sā uppannuppannatthāne virūpā hoti dhanavatī hoti mahesakkhā hoti. Yā kodhaṃ na karoti dānaṃ na deti issāva

[SL Page 106] [\x 106/]

Mānaṃ na karoti sā uppannuppannatthāne abhirūpā hoti daliddā hoti mahesakkhā hoti, yā kodhaṃ na karoti samaṇabrāhmaṇānaṃ annapānādānādīhi upatthāti paralābhasakkāre issāvamānaṃ na karoti sā uppannuppannatthāne abhirūpā hoti aḍḍhā hoti mahesakkhā hoti”ti āha. Taṃ sutvā mallikādevī-bhante ahaṃ atītajātiyaṃ kodhabahulā ahoṣiṃ nukho idāni dubbaṇṇā ahoṣiṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ annapānādānādīhi upatthānamakāsiṃ nukho tasmā mahā bhogā ahoṣiṃ paralābhasakkāresu issāvamānaṃ na akāsiṃ nukho idāni mahesakkhā ahoṣinti imasmiṃ rājakule khattiya brāhmaṇagahapatikaññānaṃ sabbesaṃ hi issariyādhipaccaṃ kāremi, bhante ajjapaṭṭhāya kodhaṃ na karomi samaṇabrāhmaṇānaṃ annapānādānādīhi upatthānaṃ karomi paralābhasakkāre issāvamānampi na karomīti vatvā vanditvā saraṇaṃ gatā.

Tasmā akkodhanā abhirūpā honti dinnadānā aḍḍhā mahaddhanā honti issāvamānaṃ akarontiyo ānubhāvasampannā parivārasampannā ca honti. Evamiminā ubho lokavijayāya paṭipattikkamena aññena vā Buddhāppatikuṭṭhena sammājiṇassa sampādanaṃ veditabbā.

Phalato kāmasugatiyaṃ paṭisandhikāle pavatte ca yathārahaṃ atthakāmāvacara mahāvīpākāni attha ahetukavīpākānīti soḷasavidhaṃ sammājiṇassa phalaṃveditabbanti.

Ānisaṃsato parūpavādavadabandhanādīnaṃ diṭṭhadhammikānaṃ samparāyikānañca duggati dukkhānamabhāvo itthasammatānaṃ rūpādīnaṃ paṭilābhoti evamādiko tassāti saṃso veditebbā.

Samkilesato mahicchatā asallekhavihāritā abhīrikatā anottappatāti evamādayo tassa samkilesā veditabbā.

Vodānato appicchatā santuṭṭhitā sallekhatā pavivekatāti evamādayo tassa vodānāti veditabbā.

Iti evamādīhi sammāpaṭipattīhi ājīvaṃ parisodhenteḥi upāsakopāsikajaneḥi “pañcahi bhikkhave dhammeḥi samannāgato upāsako upāsaka caṇḍālo ca hoti upāsakamalañca

[SL Page 107] [\x 107/]

Upāsakapatikiṭṭhoca, katameḥi pañcahi-assaddho hoti dussīlo hoti kotūhala maṅgaliko ca hoti maṅgalaṃ pacceṭi no kammaṃ ito ca bahiddhā dakkhiṇeyyaṃ gavesati tattha ca pubbakāraṃ karotī”ti evamāgataṃ ājīvavipattiṃ pahāya, “pañcahime bhikkhave

dhammehi samannāgato upāsako upāsakaratanāñca hoti upāsakapadumañca hoti
 upāsakapuṇḍarīko ca hoti katamehi pañcahi- saddho hoti sīlavā hoti
 akotūhalamaṅgaliko hoti kammaṃ pacceti no maṅgalaṃ na ito ca bahiddhā
 dakkhiṇeyyaṃ gavesati idha ca pubbakāraṃ karotī”ti evamāgato
 upāsakaratanādibhāvo pāpuṇi tabboti. Ettāvata yampana vuttaṃ”pañca vaṇijjā pahāya
 dhammena samena jīvikam kappentehi upāsakaratanādibhāvaṃ patvātī”ti taṃ
 sabbathā pakāsitaṃ hoti.

Evam so muni lokadhammakusalo lokekadīpo jino
 Sattānaṃ ubhayatthasādhakamidaṃ saṃsāsī sammā vidhiṃ,
 Icchanto sivamañjasañca vibhavaṃ te lokato sambhavaṃ
 Pūretuṃ na matiṃ kareyya matimā ko taṃ budho bhūtaleti.

Iti abhinavasādhujanapāmojjatthāya kate upāsaka janā laṅkāre ājīva niddesonāma
 Catuttho paricchedo Idāni “dasapuññakiriyavattūni pūrentehī”ti ettha
 dasapuññakiriyavattūni nāma dānasīlabhāvanāpacāyana
 veyyāvaccapattidānānumodana dhammasavaṇa dhammadesanā
 diṭṭhiyajakammasaṅkhātāni dasadhammāni. Tānihi puññaphalanibbattanato
 attasantānaṃ punanato ca puññāni, kattabbatāya kiriyā tesam ānisaṃsānaṃ vatthutāya
 vatthunicāti = puññakiriyavattūni, gaṇanato dasaparimāṇattā dasa ca tāni
 puññakiriyavattunicāti = dasapuññakiriyavattūnīti vuccanti. Tattha dīyate etenāti =
 dānaṃ, deyyadhammapariccāga cetanā evaṃ sesesupī. Ettha deyyadhammaṇṇāma:-
 “Anna pānaṃ vatthaṃ yānaṃ mālāgandhavilepanaṃ, Seyyāvasathapadīpeyyaṃ
 dānavatthu ime dasā”ti.

[SL Page 108] [x 108/]

Evam annādidasaavidhaṃ vatthu. Sīlayatitī sīlaṃ kāyavacikammāni sammā dahatitī
 attho.
 Susīlyavasena hi kāyakammādīni avippakiṇṇāni sampatī āyatiñca hitasukhāvahāni
 sammā ṭhapitāni samāhitāni honti. Sīlayatī upadhāretītivā sīlaṃ, upadhāraṇaṃ
 panettha kusalānaṃ adhiṭṭhānabhāvo. Bhāveti kusaladhamme āsevati vaḍḍheti etāyātī
 = bhāvanā. Apacāyati pūjāvasena sāmīciṃ karotī etāyātī = apacāyanaṃ. Taṃ taṃ
 kiccakaraṇe vyāvaṭṭassa bhāvo = veyyāvaccam. Attano santāne nibbattā patti dīyati
 etenāti pattidānaṃ. Patti anumodati etenāti = pattānumodo. Pubbapadalopena pana
 anumodoti vuttaṃ. Dhammaṃ suṇanti etenāti = dhammasavaṇaṃ dhammaṃ desenti
 etāyātī = dhammadesanā. Diṭṭhiyā ujukaraṇaṃ diṭṭhiyajakammanti ayamettha
 padavicāro.

Etesam puññakiriya vatthūnaṃ kamatodhunā,
 Vinicchayānisamsetu pavakkhāmi yathārahaṃ.

Tatthasānusayasantānavato paresam pūjānuggahakāmatāya attano vijjamānavatthu
 pariccajanavasappavattā cetanā dānaṃ nāma.

Annādi dānavatthūnaṃ cāgo so buddhipubbako,
 Ye taṃ dānanti dīpenti Buddhā dānaggadāyino.

Dānavatthu pariyesana vasena dinnassa somanassa cittaṇa anussaraṇa vasena ca
 pavattā pubbabhāgapacchābhāgacetanāpi ettheva saṅghaṃ samodhānaṃ gacchati.

Vuttañcetaṃ:-

“Purimā muñcanā ceva parā tissopi cetanā,
Hoti dānamayaṃ puññaṃ evaṃ sesesu dīpaye”ti.

Ettha purimāti dānatthāya deyyadhammaṃ dhammena samena uppādentassa
uppannaṃ pariccajissāmīti cintentassa dakkhiṇeyye pariyesantassa ca yāva vatthuno
paṭiggāhakassa hatthe vissajjanaṃ paritamaṇaṃ vā tāva pavattā pubbabhāga cetanā.
Paṭiggāhakassa pana hatthe vissajjana cetanāpi parinamanacetanā vā muñcanā cetanā
nāma, aparāni attano viṣaṭṭhavatthumhi ālayaṃ akatvā sādhu suṭṭhu aggaḍānaṃ me
dinnanti somanassa cittaṇa paccavekkhantassa uppannā aparabhāga

[SL Page 109] [x 109/]

Cetanā, tissopi cetanāti ayañca purimā cetanā ayañca muñcanā cetanā ayañca aparā
cetanāti tissopi cetanā ekato hutvā dānamayaṃ puññaṃ hoti. Dānamaya
puññaṃ kiriyavatthunāmahotīti attho. Puññaṇtipadaṃ apekkhitvā hotīti
ekavacananiddeso.

Idāni yathāvuttamatthaṃ sesesupi atidisanto āha evaṃ sesesu dīpayeti. Sesesupi
sīlādisu puññaṃ kiriyavatthusu evaṃ yathāvuttanayena sīlaṃ rakkhissāmīti cintentassa
pabbajissāmīti vihāraṃ gacchantassa pavattā purimacetanā sīlaṃ samādiyantassa
pabbajantassa sīlaṃ pūrentassa uppannā majjhimā cetanā pūritaṃ meti
paccavekkhantassa uppannā aparacetanāti evaṃ tisso cetanā ekato hutvā sīlamayaṃ
puññaṃ kiriya vatthunāmāti ādinā dīpaye pakāseyyāti attho,

Nanu ca attanākatapuññaṇussaraṇa cetanā diṭṭhiṃ jukamme saṅgahītā? Ayañca
aparabhāgacetanā sāyevāti kathamassā tattha saṅgahoti? Nāyaṃ doso. Visayabhedenā
ubhinnaṃ pi visesasambhāvato, puññaṇussaraṇaṃ hi attanā katapuññaṇavisayameva,
ayaṃ pana tabbatthuvīsayāti, pākaṭoyeva dvinnaṃ visesoti. Niccasīlādivasena pañca
aṭṭhadasa vā sīlāni samādiyantassa paripūrentassa asamādiyitvāpi
sāmpattakāyavacīduccaritato viramantassa pabbajantassa upasāmpadamālake
saṃvaraṃ samādiyantassa catupārisuddhisīlaṃ paripūrentassa ca pavattā cetanā sīlaṃ
nāma. Tenāha:-

“Kāyakammavacīkamma sāvajjā viratī hi yā,
Micchājīvā ca taṃ sīlaṃ iti vuttaṃ mahesinā”ti.

Cattāḷīsāya kammaṭṭhānesu khandhadisu catusu bhumisu
parikkamasammasanavasappavattā appaṇaṃ appattā gotrabhū pariyosānā cetanā
bhāvanā nāma, niravajjavijjā pariyāpuṇaṇa cetanāpi ettheva saṅgayhati, yācettha
deyyadhammaṃ khayato vayato sammāsītva dadato pavattā ca sāpipubbe viya
ubhayabhāgacetanā tathā pavattattā bhāvanāmaya puññaṃ kiriya vatthuyevāti
veditabbaṃ. Tathācāha:-

“Cittassūpakkilesānaṃ yā cintā paṭipakkhikā,
Tassā yā bhāvanā sā hi bhāvanāti pakittitā”ti.

Vayasā guṇehi ca pūjārahe garuṭṭhānīyye mahallake disvā āsanā uṭṭhahattassa
pattacīvarapaṭiggahaṇaṃ maggasāmpadāna

Abhivādana añjalīkaraṇa āsanapupphagandhābhīhāraṃ karontassa ca pavattā bahumānakaraṇa cetanā apacāyanam nāma. Vuttañca:-

“Guṇayuttesu sakkāra kiriyā vandanādikā,
Pūjārahena muninā pūjāti parikittitā”ti.

Cīvarādisu paccāsārahitassa asaṃkiliṭṭhena ajjhāsayena samaṇabrāhmaṇa vuddhānaṃ vattapaṭivatta kaṇara vasena gilānūpaṭṭhāna vasena ca pavattā cetanā veyyāvaccam nāma.

Veyyāvaccā pacāyanānaṃ hi ayaṃ viseso-vayasā guṇena cajoṭṭhanam gilānānañca taṃ taṃ kiccakaraṇam veyyāvaccam, sāmīcikiriyā apacāyananti. Tena vuttam:-

“Gilānaguṇa vantānaṃ dānādi kiriyāsuvā,
Āsanodakadānādi veyyāvaccanti saññitam”ti.

Dānādikaṃ yaṃ kiñci sucaritakammaṃ katvā asukassa nāma patti hotu sabbasattānaṃ vā hotūti evaṃ attanā katassa parehi sādharmaṇabhāvaṃ paccāsiṃsana vasena pavattā cetanā pattidānaṃ nāma. Kimpanevaṃ pattiṃ dadato puññakkhaya hoti? Na hoti, yathā ekaṃ dīpaṃ jāletvā tato dīpasahassaṃ jālentassa paṭhamadīpo khīṇoti na vattabbo purimālokena pana saddhiṃ pacchimālokassa ekībhāvena atimahāva hoti evameva pattiṃ dadato parihāni nāma na hoti vaḍḍiyeva pana hotīti daṭṭhabbo. Kathaṃ panesādinnā nāma hotīti idaṃ me puññakammaṃ sabbasattānaṃ asukassa vā parinamatūti evaṃ pubbabhāge pacchāpi vacībhedaṃ karontena manasāyeva vā cintentena dinnā nāma hoti keci pana yaṃ mayā katasucaritam tassaphalaṃ dammīti vuttepi patti dinnāva hotīti vadanti.

Kusaladhammādhikārattā pana parehi ca kammasseva anumoditabbattā kammameva dātabbaṃ anumodentenāpi kammameva anumoditabbanti. Idamettha ācariyānaṃ sannipāthānaṃ. Tenāhu:-

“Paramuddissa yaṃ dānaṃ annavatthādi dīyate’
Pattidānanti taṃ āhu yuttasaddhammadesakā”ti.

Parehi kataṃ yaṃ kiñci sucaritam kammaṃ dinnamadinnaṃpi vā issāmaccheramalaṃ pahāya sādhu suṭṭhuti anumodantassa pavattā cetanā pattānumodanaṃ nāma tenāha:-

“Maddiva puttadānamhi dinnassabbhanumodanā,
Pattānumodanātīha vuttā uttamavādinā”ti

Evamimaṃ dhammaṃ sutvā tattha vuttanayena paṭipajjanto lokiya lokuttaraguṇavisesassa bhāgī bhavissāmi bahussuto vā hutvā paresaṃ dhammadesanādīhi anuggaṇahissamīti evaṃ attano vā paresaṃ vā hita pharaṇa vasappattena asaṃkiliṭṭhajjhāsayena hitūpadesasavaṇa cetanā dhamma savaṇam nāma niravajjavijjādisavaṇacetanāpi ettheva saṃgayhati. Vuttañca:-

“Vihāya vikkhepamalaṃ aṭṭhakatvāna sādhuṃ
Saddhammasavaṇam ettha savaṇanti pakāsanti.

Āmisakiñcikkha nirapekkhacittassa attano paṇaṇaṃ dhammaṃ vimuttāyatanasīse
ṭhatvā desentassa tattheva niravajjavijjāyatanādikaṃ upadissantassa ca pavattā cetanā
dhammadesanā nāma. Tathācāha:-

“Hitajjhāsayato yāhi parassahitadesanā,
Desanāmayapuññanti desayī taṃ sudesako”ti.

Atthidinnanti ādinayappavattā sammādasanavasena diṭṭhiyā ujukaraṇaṃ
diṭṭhijjukammaṃ nāma. Yadi evaṃ ñāṇavippayutta cittuppādassa
diṭṭhijjukammaapuññakiriya bhāvo na
labbhatīti? No na labbhati purimāpacchima cetanānampi taṃ taṃ puññakiriyasseva
saṅgaṇhanato. Tena vuttaṃ:- “purimā muñcanā cevāti” ādi, tasmā kiñcāpi
ujukaraṇavelāyaṃ ñāṇasampayuttameva cittaṃ hoti purima pacchimabhāge pana
ñāṇavippayuttampi hotīti
tassāpi diṭṭhijjukammaṃ puññakiriyabhāvo uppajjati, alampipapañcena.

Imesu pana dasasu pattidānānumodanā dāne saṅgahaṃ gacchanti taṃ sabhāvattā,
dānampi hi issāmaccherānaṃ paṭipakkhā, etepi, tasmā samānapaṭipakkhatāya
ekalakhanattā te dānamayapuññakiriyavatthumhi saṅgayhanti.
Apacāyanaveyyāvaccā sīlamaye puññe saṅgayhanti cārittasīlabhāvato. Desanā savaṇa
diṭṭhijjukatā pana kusaladhammā sevanato bhāvanāmaye saṅgahaṃ gacchantīti
ācariyadhammapālattherena vuttaṃ. Apare pana desento suṇanto ca desanānu

[SL Page 112] [x 112/]

Sārena ñāṇaṃ pesetvā lakkhaṇāni paṭivijjha deseti suṇāti ca tāni ca desanā savaṇā
paṭivedhameva āvahantīti desanā savaṇā bhāvanāmaye saṅgahaṃ gacchantīti vadanti.
Dhammadānasabhāvato desanā dānamaye saṅgahaṃ gacchatīti sakkāvattum, tathāhi
vuttaṃ-”sabbadānaṃdhammadānaṃ jināti”ti. Tathā diṭṭhijjukammaṃ sabbatthapi
sabbesaṃ niyamanalakkhaṇattā. Dānādisuhi yaṃ kiñci atthi dinnanti
ādinayappavattāya sammādiṭṭhiyā visodhitameva mahapphalaṃ hoti mahānisamsaṃ
evaṇa katvā dīghanikāyatthakathāyaṃ diṭṭhijjukammaṃ sabbesampi
niyamanalakkhaṇanti vuttaṃ. Evaṃ dānasīlabhāvanāvasena tesu tīsu itare
saṅgaṇhanato saṅkhepato tividhameva puññakiriyavatthum hotīti daṭṭhabbaṃ
tathāceva Buddhadattācariyena vuttaṃ:-

“Gacchanti saṅgahaṃ dāne pattidānānumodanā,
Tathā sīlamaye puññe veyyāvaccāpacāyanā.
Desanā savaṇaṃ diṭṭhi ujutā bhāvanāmaye,
Puna tīṇeva sambhonti dasapuññakiriyāpicā”ti.

Ettha pana mahāsaṃghiyā abhayagiri vāsino ca diṭṭhijjukammaṃ visum
puññakiriyabhāvena na gaṇhanti, tathāhi te-
“Dānaṃ sīlaṃ bhāvanā-manasā suti desanānussati
Modanā veyyāvaccā-pūjāsaraṇaṃ patti pasamsācā”ti

Attanākata puññānussaraṇa Buddhādisaraṇa gamana paragaṇappasamsāti imāni tīni
pakkhipitvā diṭṭhijjukammaṃ agahetvā dvādasapuññakiriyavatthūni paññāpentī
tāniidha diṭṭhijjukammeyeva saṅgahaṃ gacchanti diṭṭhijjukammavaseneva tesam

ijjhanato nahi viparītadiṭṭhikassa imānītīṇi sambhavanti tasmā te ekantena
diṭṭhiṭṭhijjukamma puññakiriyavattthusmiṃ saṅgaṇhanti na viṣuṃ puññakiriyabhāvena
gaḥetabbāti adhippāyo tenavuttam:-

“Sabbānussati puññaṇca pasamsā saraṇattayaṃ,
Yanti diṭṭhiṭṭhijjukammasmim yaṅgahaṃ natthi saṃsayo”ti

Ettha sabbasseva attanākatasucaritassa saraṇaṃ sabbānussati puññaṃ nāmaparehi
katāya puññakiriyāya sammāpaṭipattiyāva vipasannacittena pasamsanaṃ
pasamsānāma, santussantīti attho, idha panasaraṇattaya gahaṇena upacārato
uttarapadalopato vā saraṇagamaṇaṃ adhippetam,
nahisaraṇattayaṃ puññakiriyavattthunāmāti, ayamettha puññakiriyavattthunaṃ
vinicchayo.

[SL Page 113] [\x 113/]

Ānisaṃsesu pana dāsasaṃvibhāgānisaṃso evaṃveditabbo dānaṃ nāmetam
dasapāramitāsu paṭhamapāramī catusu saṅgahavattthusu paṭhamasaṅgahavattthu
dānasīlabhāvanaṃ saṃkhātesu paṭhamo puññakiriyavattthu sabbabodhisattānaṃ
saṅcaraṇamaggo sabbasambuddhānaṃ vaṃso. Tam pana dento dānadāso dānasahāyo
dānapatīti tividho hoti.

Tathāhi yo attanā madhuraṃ bhuñjati paresaṃ amadhuraṃ deti so dānasaṅkhātassa
deyyadhammassa dāso hutvā deti. Yo yaṃ attanā bhuñjatitam tadeva deti so sahāyo
hutvā deti. Yo pana attanā yena kenaci yāpeti paresaṃ madhuraṃ deti pati jeṭṭhako
sāmi hutvā deti. Evampi tividho hoti avassī pedasavassī sabbatthavassīti, tathāhi
yattha katthaci avassanto meghoviya yesaṃ kesañci adento avassīnāma hoti katthaci
eva vassanto megho viya kesañciyeva dento padesavassīnāma hoti. Sabbatthavassī
catuddīpika mahāmegho viya avibhāgena sabbesaṃ dento sabbattha vassīnāma.
Tasmā dānapatī hutvā sabbesaṃ dentehi upāsakajanehi dānato pubbabhāge
santuṭṭhehi bhavitabbaṃ dentehi cittaṃ pasādetabbaṃ dinne ca attamanehi
bhavitabbaṃ. Vuttam hetam:-

“Pubbeva dānā sumano dadaṃ cittaṃ pasādaye,
Datvā attamano hoti esā yaññassa sampadā”ti

Apica-yo sayam dānaṃ deti pare na samādapeti so uppannuppannatthāne
bhogasampattiṃ, paṭilabhati no parivārasampadaṃ. Yo sayam dānaṃ nadeti pare
samādapeti so uppannuppannatthāne parivārasampadaṃ labhati no bhogasampadaṃ.
Yo sayañca dānaṃ deti pare samādapeti so uppannuppannatthāne bhoga sampadañca
labhati parivārasampadañca. Yo pana sayampi dānaṃ na deti parepi na samādapeti so
uppannuppannatthāne no ca bhogasampadaṃ labhati no parivārasampadaṃ. Evaṃ
dānaṃ dento bahunnaṃ janānaṃ piyo hoti sajjanānaṃ saṅgamaṃ labhati tassa yaso
dasa disāsu pattharivā ābrahmalokā abbhuggacchati gihīdhammā anapeto hoti
kāyassa bhedaṃ parammaraṇā saggaṃ lokaṃ uppajjati. Vuttam hetam-”pañcime
bhikkhave dāne ānisaṃsā katame pañca bahuno janassa piyo hoti manāpo

[SL Page 114] [\x 114/]

Santo sappurisā bhajanti kalyāṇe kittisaddo abbhuggacchati gihīdhammā anapeto hoti
kāyassa bhedaṃ parammaraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ uppajjati ime kho bhikkhave

pañcadāne ānisaṃsā”ti taṃ panetaṃ kālavasena pañcavidhaṃ hoti, vuttaṃ hetam-
 ”pañcimāni bhikkhave kālādānāni, katamāni pañca āgantukassa dānaṃ deti gamikassa
 dānaṃ deti gilānassadānaṃ deti dubbhikkhe dānaṃ deti yāni tāni navasassāni
 navaphalāni tānipaṭhamam sīlavantesu patitṭhāpeti imāni kho bhikkhave pañca
 kālādānāni”ti. Yo pana asakkaccaṃ dānaṃ deti deyya dhamme ca puggale ca
 agāraṃ katvā deti parehi dāpetā chaḍḍanīya dhammaṃviya kañcīkālāṃ deti
 āgāmika phale ādaraṃ akatvā deti so asappurisa dānāni deti nāma, vuttaṃ hetam-
 ”pañcimāni bhikkhave asappurisa dānāni katamāni pañca asakkaccaṃ deti acittīkatvā
 deti asahatthā deti apaviddhaṃ deti anāgamana diṭṭhiko deti imāni kho bhikkhave
 pañca asappurisa dānāni”ti yo hi evaṃ adatvā sakkaccaṃ deti deyyadhammaṃ sojaṃ
 katvā deti dakkhiṇeḃyḃ gavesetvā deti anamatagge saṃsāre hatthapādavikalena me
 uppannajātisū pāmāṇaṃ natthīti cintetvā sahatthā deti saṃvaccharena phaladāyī
 vallijāti viya kañcīkālāṃ adatvā niraṇṭaraṃ deti anāgatabhave mama idaṃ bhavissatīti
 kammaphalaṃ saddahitvā deti ayaṃ sappurisa dānaṃ detināma, vuttaṃhetam-
 “pañcimāni bhikkhave sappurisa dānāni katamāni pañca sakkaccaṃ deti cittīkatvā deti
 sahatthā deti anapaviddhaṃ deti āgamanadiṭṭhiko deti imāni kho bhikkhave pañca
 sappurisa dānāni katamāni pañca saddhāya dānaṃ deti sakkaccaṃ dānaṃ deti kālena
 dānaṃ deti anaggahitacitto dānaṃ deti attanāñca parañca anupahacca dānaṃ deti,
 saddhāya kho pana bhikkhave dānaṃ datvā
 yattha yattha tassa dānassa vipāko nibbattati aḍḍho ca hoti mahaddhana mahābhogo
 abhirūpo ca hoti dassanīyo pāsādiko paramāyavaṇṇapokkharatāya samannāgato.
 Sakkaccaṃ kho pana bhikkhave dānaṃ datvā yattha yattha tassa dānassa vipāko
 nibbattati aḍḍho ca hoti mahaddhana mahābhogo yepissa te honti puttāti vā dārāti vā
 dāsāti vā pessāti vā cimmakarāti vā tepi sussūsanti sotaṃ odahanti aññakattaṃ
 upatṭhapenti. Kālena kho pana bhikkhave dānaṃ datvā

[SL Page 115] [x 115/]

Yattha yattha tassa dānassa vipāko nibbattati aḍḍho ca hoti mahaddhana mahābhogo
 kālagatācassa atthā pacurā honti. Anaggahitacitto kho pana bhikkhave dānaṃ datvā
 yattha yattha tassa dānassa vipāko nibbattati aḍḍho ca hoti mahaddhana mahā bhogo
 ulāresu ca pañcasu kāmā guṇesu bhogāya cittaṃ namati. Attanāñca parañca
 anupahacca kho pana bhikkhave dānaṃ datvā yattha yattha tassa dānassa vipāko
 nibbattati aḍḍho ca hoti mahaddhana mahābhogo nacassa kutoci bhogānaṃ upaghāto
 āgacchati aggahito vā udakato vā rājato vā corato vā appīyadāyādato vā. Imāni kho
 bhikkhave pañca sappurisa dānāni”ti tattha “anaggahitacitto”ti macchariyena
 apariyonaddhacitto. Yo pana evaṃ dānaṃ dento manāpaṃ deti so
 uppannuppannatṭhāne manāpatṭhāna paṭilabhati yo aggamaṃ deti so aggaṭṭhānaṃ
 paṭilabhati yo varabhaṇḍaṃ deti so bhājanīyatṭhānādisu varabhaṇḍameva labhati yo
 pana seṭṭhaṃ deti so seṭṭhapadañceva pāpuṇāti uppannuppannatṭhāne dīghāyuko
 yasavā ca hoti. Tena vuttaṃ Bhagavatā uggadeva puttassa:-

“Manāpadāyī labhate manāpaṃ
 Aggassa dātā labhate punaggamaṃ,
 Varassa dātā varalābhi hoti
 Seṭṭhaṃ dado seṭṭhammupeti ṭhānaṃ.

Yo aggaḍāyī varaḍāyī seṭṭhadāyī ca yo naro,
 Dīghāyū yasavā hoti yattha yatthūpapajjati”ti.

Titṭhatu tāva attano dhanapariccāgena katadānānisamso, hattham ukkhipitvā dānatṭhānam dassentena laddhasampatti evam veditabbā.

Jambudīpe kira vāsu devo baladevo ajjuno pajjuno candadevo suriyadevo yaññadevo aggidevo ghato ānkuroti dasabhātika rājāno nāma ahesum. Te disāvijayam katvā tesatṭhi nagarasahassāni gahetvā dvāravatī nāma nagare nisīditvā jambudīpam bhājentā attano bhaginiṃ añjanadeviṃ asarivā dasakoṭṭhāse karitvā bhājesum tadā tesam sabbakaṇiṭṭho ānkurorājā mayham bhāgam mama bhaginiyā datvā aham vaṇijjāya jīvikaṃ kappemi. Apica no

[SL Page 116] [x 116/]

Tumhākaṃ rajjam gatakāle amhākaṃ bhaṇḍato sumkaṃ na gaṇhathāti āha, tam sutvā te sabbepirājāno sādhiṭi sampatichimsu. So tato paṭṭhāya vaṇijjāya jīvikaṃ kappeti tadā ānkuro rājā attano dāsam bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhapetvā tassa kulitthim ānetvā adāsi. Katthaci vāsudeva mahārājāti āgataṃ sā tassa gabbham gaṇhitvā puttam vijāyi tasmim uppanne bhaṇḍāgāriko kalamakāsi. So vāsudevamahārājā pituno dinnaṃ sabbam puttasseva adāsi. Tasmim vatthābharaṇehi attānam alaṅkaritvā rājagehe vijambhitvā vicaraṇakāle eso dāso udāhunoti evarūpā kathā udapādi. Tadā tam sutvā añjanadevī dhenupamañāyena tam adāsamakāsi. So lajjāya dvāravatīnagarato nikkhamma roruvam nāma nagaram 1 gantvā tattha tunnakammaṃ katvā jīvati. Tasmim nagare asayho nāmasatṭhi yācakānam dānam deti so tunnakārako dānatṭhānam pucchitvā āgatāgatānam pasannacitto hattham ukkhipitvā dasseti. So tena puñṇakammena tato cuto ekasmim marukantāre mahānigrodhe dibbaputto 2 hutvā nibbatti. Tassa hatthatale pañcaṅgulīhi icchaticchitam paggharati tasmā tassa hattham kapparukkhalatāviya cintāmaṇi viya ca ahosi tadā ānkuro ca eko brāhmaṇo cāti dve janā sakaṭasahasseehi bhaṇḍāni gāhāpetvā kambojam gacchantā satṭhiyojanam marukantāram pāpuṇimsu te divābhāge gantum asakkuṇeyyatāya heṭṭhāsakaṭe nisīditvā rattim rattim hi gacchantā kantāramajjham pāpuṇimsu tadā tesam upakaraṇāni khīṇāni ahesum tadā ānkuro yattha pokkharāṇivā nadī vā rukkhovā atthi tam oloketvā āgacchathāti catuddisaṃ cattāro dūte pesesi. Tesu tayojanā gantvā adisvā āgatā eko dibbaputtassa nigrodham disvā āgantvā rājānam āha. Rājā parijane gahetvā gantvā nigrodham pavisitvā evarūpe sākāhāṇiṭṭhasampanne sandacchāye nigrodhe mahesakko devarājāhoti, so amhākaṃ pāṇiyam dadāti ce sundaranti āha. Dibbaputto rājānam samjānitvā nigrodhaviṭape ṭhatvā hattham pasāresi pasāritahatthe pañcaṅgulīhi ākāsagaṅgādhārā viyaphaṭṭikamaṇivaṇṇapañcaudakadhārā nikkhamimsu. Rājā saparivāro nahātvā ca

1. Bheruva nagaram.

2. Bhummadevatā.

[SL Page 117] [x 117/]

Pivitvā ca ṭhito amhākaṃ bhojanampi dadāti ce sundaranti āha. Teneva hatthena dibbabhojanāni nikkhamimsu. Tattheva dibbavatthadibbābharaṇadibbamālāgandhavilepanānica vahimsu tattheva dibbasayanānica.

Rājā pariJanehi saddhiṃ dībbabhojanāni bhuñjivā dībbavatthāni nivāsetvā pārūpitvā dībbābharaṇavibhūsito dībbāni mālāgandhavilepanāni dhārayitvā dībbasayane nipajjitvā niddaṃ okkamitvā sukhaṃ sayi. Tato brāhmaṇo dhanalābhāya ito kambojaṃ gantvā mayaṃ kiṃ karissāma imameva pana yakkhaṃ yena kenaci upāyena gahetvā yānamāropetvā amhākaṃ nagarameva gamissāmīti evaṃ pana cintetvā tamatthaṃ aṃkurassa kathento:-

“Yassa atthāya gacchāma kambojaṃ dhanahārakā,
Ayaṃ kāmadaḍḍo yakkho imaṃ yakkhaṃ na yāmase. 1
Imaṃ yakkhaṃ gahetvāna sādhukena pasayha vā,
Yānamāropayitvāna khippaṃ gacchāma dvāraka”nti.

Āha. Evaṃ pana brāhmaṇena vutto aṃkuro sappurisaḍḍhamme thatvā evaṃ hi sati amhehi mittadubhīkammaṃ kataṃ bhavissatīti cintetvā:-

“Yassa rukkhassa chāyāya nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya mittadubbho hi pāpako.

Yassekarattimpi gharevaseyya
Yatthannaṇaṇaṃ puriso labhetha,
Na tassa pāpaṃ manasāpi cetaye
Kataññutā sappurisehi vaṇṇitā.

Yassekarattimpi ghare vaseyya
Annena pānena upatthitosiyā,
Na tassa pāpaṃ manasāpi cetaye
Adubbhapaṇī dahate mittadūbhiṃ.

Yo pubbe katakalyāṇo pacchā pāpena hiṃsati,
Addapaṇī 2 hato poso na so bhadrāni passatī”ti.

Ādiṃ vatvā taṃ paṭikkhipi. Dībbaputto brāhmaṇassa kathaṃ sutvā tassa pañcasakaṭasatāni antaradhāpesi. Brāhmaṇo tāni adisvā kampito ahosi. Rañño ārāḍhanena devaputto tāni pañcasakaṭasatāni pacchā dassesi. Tasmim̐ khaṇe rājā

1. Niyyāmase.

2. Allapāṇī.

[SL Page 118] [\x 118/]

Devaputtaṃ evamāha:- sāmi devarāja! Tavahatthe pañcaṅgulīhi cintāmaṇi viya icchiticchitaṃ pasavati, taṃ sakkaṃ devarājānanti maññāmi gandhabbadevarājānanti ca maññāmi tvaṃ katarosi kīdisaṃ puñṇakammamakāsīti pucchi tena vuttaṃ:-

“Pāṇite sabbasovaṇṇo pañcadhāro madhussavo
Nānā rasā paggharanti maññehaṃ taṃ purindadaṃ.
Kena paṇi kāmadaḍḍo kena pāṇimadhussavo,

Kena te brahmacariyena puññaṃ pāṇimhi ijjhatī”ti

Taṃ sutvā devaputto nāhaṃ sakkodevarājā neva gandhabborājā roruva nagare asayho
nāma mahāseṭṭhi yācakānaṃ dānaṃ deti. Ahaṃ tasmiṃ nagare daliddo tunnaṃ katvā
jīvanto kataragehe dānaṃ dassantīti pucchitvā āgatāgatānaṃ pasannacitto hatthaṃ
ukkhapitvā dassesiṃ tena puññaṃ kammena imasmiṃ rukke devatāhuttvā nibbatti. Tena
puññaṃ kammena mama hatthaṃ kapparukkhalaṭṭā viya sabbakāmadado ahoṭīti āha tena
vuttaṃ:-

Tena pāṇi kāmado tenapāṇi madhussavo,
Tena me brahmacariyena puññaṃ pāṇimhi ijjhatī”ti

Taṃ sutvā pasannacitto añkuro rājā attano nagaraṃ gantvā dvādasayojanaṭṭhāne
uddhanāni āropetvā dasavassasahassāni sakalajambudīpavāsīnaṃ mahādānamadāsīti.
Evaṃ dānaṭṭhānaṃ hatthaṃ ukkhapitvā dassentassa evarūpā sampatti siyā, dāyakaṇaṃ
pana sampattiṃ konāma vaṇṇayissati tena vuttaṃ Bhagavatā-”evaṃ kho bhikkhave
sattā jāneyyumaṃ dāna saṃvibhāgassa vipākaṃ yathāhaṃ jānāmi na adatvā bhuñjeyyumaṃ
naca tesam maccheramalaṃ cittaṃ pariyādāya tiṭṭheyya yopi tesam assa carimo ālopo
carimaṃ kabalaṃ tatopi saṃvibhajitvā bhuñjeyyumaṃ sacetesam paṭiggāhakaṃ assū”ti.
Tasmā-

Dānaṃ tānaṃ manussānaṃ dānaṃ bandhuparāyanaṃ,
Dānaṃ dukkhādhipannānaṃ sattānaṃ paramā gati.

Dukkhanittharaṇaṭṭhena dānaṃ nāvāti dīpitaṃ,
Bhayaṃ rakkhānato dānaṃ nagarantika vaṇṇitaṃ.

Dānaṃ durāsadaṭṭhena uttamāsivisotica,
Dānaṃ lobhamalādīhi padumaṃ anupalittato.

[SL Page 119] [x 119/]

Natthi dānasamo loke purisassa avassayo,
Paṭipajjatha tasmā taṃ kirayāyajjhāsayena ca.

Saggaḷokanidānāni dānāni matimā idha,
Kohi nāma naro loke na dadeyya hite rato.

Sutvā devesu sampattiṃ konaro dānasambhavaṃ,
Na dajjā sukhadaṃ dānaṃ dānaṃ cittappamodaṃ.

Dānaṃ paṭipannoḥi accharā parivārīto,
Ramate suciraṃ kālāṃ nandane suranandane,

Pītimudāraṃ vindatidātā gāvamasmiṃ gacchatiloke,
Kitti manantaṃ yātica dātā vissasaṇīyo hotivadātā.

Datvā dānaṃ yāti naro bhogasamiddhiṃ
Dīghañcāyumaṃ sūssaratañca vindati rūpaṃ,
Sagge saddhiṃ kīḷati devīhi vimāne

hatvā nānā matta mayūrāhi ratasmim,

Corārirājūdaka pāvakānaṃ
Dhanaṃ asādhāraṇameva dānaṃ,
Dadāti taṃ sāvakañña bhūmim
Pacceka bhūmim pana Buddhabhūmim”ti.

Ayamettha dānaṣaṃvibhāgāni saṃso.

Sīlānisamso panaheṭṭhā vuttanayena veditabboapica-

“Sīlaṃ sukhānaṃ paramaṃ nidānaṃ
Sīlena silī tidivaṃ payāti,
Sīlaṃhi saṃsāra mupāgatassa
Tānañca lenañca parāyanañca.

Avassayo sīlasamo janānaṃ
Kuto panañño idhavā parattha,
Sīlaṃ guṇānaṃ paramā paṭiṭṭhā
Yathā dharā thāvarajaṅgamānaṃ

Sīlaṃ kiresa kalyāṇaṃ sīlaṃloke anuttaraṃ,
Ariyavutti samācāro yena vuccati sīlavā”ti.

Apica-sīlālaṅkarasamo alaṅkāro natthi sīlagandhasamo gandho natthi sīlasamaṃ
kilesamalavidhopanaṃ natthi sīlasamaṃ

[SL Page 120] [\x 120/]

Pariāhavūpasamaṃ natthi sīlasamaṃ kittijanaṃ natthi
saggārohaṇanibbāṇanagarappavesane ca sīlasamaṃ dvāraṃ natthi yathāha:-

“Sobhante neva rājāno muttāmaṇi vibhūsitā,
Yathā sobhanti yatino sīlabhūsanabhūsitā.

Sīlagandhasamo gandho kuto nāma bhavissati,
Yo samaṃ anuvāte ca paṭivāte ca vāyati.

Na pupphagandho paṭivātameti
Na candanaṃ tagaramallikā vā,
Satañca gandho paṭivātameti
Sabbādisā sappuriso pavāti.

Na taṃ sajaladā vātā na cāpi haricandanaṃ,
Neva hārā na maṇayo na candakiraṇaṅkurā.

Samayantīdha sattānaṃ pariāhaṃ surakkhitaṃ,
Yaṃ sameti idaṃ sīlaṃ ariyaṃ accanta sīlaṃ.

Attānuvādādibhayaṃ viddhaṃsayati sabbadā,

Jāneti kittim hāsañca sīlaṃ sīlavataṃ sadā.

Saggārohaṇasopānaṃ aññaṃ sīlasamaṃ kuto,
Dvāraṃ vā pana nibbāṇa nagarassa pavesane.

Guṇānaṃ mūlabhutassa dosānaṃ balaghātino,
Iti sīlassa jānātha ānisaṃsa manuttara”nti.

Ayamettha sīlānisaṃso.

Dāne sīle ca ye vuttā ānisaṃsā asesakā,
Te mandabhāvanāyāpi saṃsijjhanti asaṃsayamaṃ.

Bhāvanā balayogena Buddhabhāvopi sādhiyo,
Tadaññā kāhi sampatti bhāvanāya asādhiyā.

Tathāhi-

Bhāvanā balayuttassa abhiññāpi samijjhare,
Sādhu sodhitavijjassa viseso iva mantajo.

Iddhī paracittaññañca purimā jāti anussati,
Dibbacakkhuñca sotañca pañcābhiññā imā matā.

[SL Page 121] [\x 121/]

Imāpi bhāvitattassa sacittavasavattakā,
Tapo visesā hontīti bhāvetabbā hi bhāvanā.

Sunetto sattavassāni bhāvetvā mettamuttamaṃ,
Sattasaṃvaṭṭakappesu na imaṃ lokaṃ punāgami.

Samvaṭṭe ca vivaṭṭe ca brahmaloke ca saṃsari,
Chattisaṃsakkhattuṃ devindo āsi teneva kammunā.

Anekasatakkhattuṃ cakkavatti mahāyaso,
Āsīti sutvā kiṃ aññaṃ bhāvanā vaṇṇanaṃ vadeti.

Ayamettha bhāvanānisaṃso.

Mānaṃ pariccajitvāna uppādetvāna gāravaṃ,
Guṇaṃ upaparikkhitvā upakārañca tādisaṃ.

Buddhādi guṇasetṭhesu upakārisu vā pica,
Saddhā kataññutā paññā gāravādīhi maṇḍito.

Yato karoti pūjamaṃ so bhāvato vandanādihi,
Tato so jāyate aḍḍhe kulamhi uditodite

Asaṅkitechhi sattehi bhāvato vandanārahe.

Parattha pūjako satto yattha yatthūpapajjati,
Tattha tattha visiṭṭhaṃ so ṭhānaṃ labhati pūjīyanti.

Ayamettha apacāyanānisamso.

Āpadāsu sahāyānaṃ lābhā natthattasiddhiyā,
Parivārasampadāceti veyyāvaccaphalaṃ matam.

Gilānaguṇavantānaṃ dānādikiriyaṣuvā,
Veyyāvaccābhisambhūtaṃ ko phalaṃ vaṇṇayissati.

Yo gilānaṃ upaṭṭheti so upaṭṭheti maṃ iti,
Mahā kāruṇikenāpi so bhusaṃ parivaṇṇito.

Buddhādīnaṃ guṇaḍḍhānaṃ veyyāvaccassa ko guṇaṃ,
Vaṇṇitum cintitum vāpi samattho avināyako.

[SL Page 122] [\x 122/]

Pabhaṅgurena kāyena sukaraṃ puñṇamuttamaṃ,
Na kareyya kathaṃ viññū anumatto sacetanoti.
Ayamettha veyyāvaccānisamso.
Attatthamanapekkhitvā paratthaṃ dīyate yato, karuṇā kataññutā yogā pattidānaṃ
visesitaṃ.

Ye ānisamsā niddiṭṭhā dāne mānappahāyinā,
Savisesāva te sabbe pattidānēpi vediyāti.

Ayamettha pattidānānisamso.

Issā maccheravyāpādaṃ vihiṃsācāpi nāsiya,
Guṇārādhita citto yaṃ anumodati modako.

Yato tato mahesakkho surūpo bhogavāpica,
Dīghāyuko sadā haṭṭho hotipuñṇānumodako.

Vissajjaitvāna nissaṅgaṃ catupaññāsakoṭiyo,
Katvā jetavane ramme vihāraṃ cārudassanaṃ.

Soṇṇabhīnkārahatthassa sudattassa sirīmato,
Disvā sabbaññubuddhassa saṅghassa dadato sirim.
Aho dānanni bahuso udānaṃ abbhudīrayaṃ,
Māṇavo anumodanto adento kākanampica,
Dāyakatopi adhikaṃ alattha kusalodayaṃ.

Akatvā kāyavācāhi adatvā kiñcihatthato,
Cittappasādamattopi yadi evaṃ phalāvaho.

Anumodanaṃ puñṇaṃ cittāyattaṃ mahapphalaṃ,
Akaronto carantohi socanīyyo ayaṃ janoti.

Ayamettha anumodanāni saṃso.

[SL Page 123] [\x 123/]

Paññavā suṇamānohi saddhammaṃ Buddhadesitaṃ,
Sugambhīraṃ avitathaṃ madhuraṃ amataṃ viya.

Labhate paramaṃ pītiṃ devindenāpi dullabhaṃ,
Tadevālaṃ phalaṃ tassa māhotu paralokikaṃ.

Saddhammassīdha gahaṇaṃ na hotisavaṇaṃ vinā,
Gahaṇena vināattha parikkhā no pajāyati.

Atthantu aparikkhanto attanovā parassa vā,
Asamatthova so hoti hitatthapaṭipattiyā.

Pariyatti vinā dhammo natiṭṭhati kudācanaṃ,
Savaṇaṃ vināpariyatti tasmāpi savaṇaṃ varaṃ.

Nekakappasatussāha samānītopi satthunā,
Saddhammo na patiṭṭhāti savaṇena vinā yato.

Tato tassāpi ussāhe visesaṃ samavekkhiya,
Sotabbo eva saddhammo api nibbānadassināti.

Ayamettha savaṇāni saṃso.

Sabbadānaṃ dhammadānaṃ jinātīti jinobruvi,
Desayī desakavaro desanā dullabhātica.

Attho padīyamānohi tato khippaṃ vigacchati,
Dhammo padīyamānohi ubhayatthābhi vaḍḍhati.

Yoniso manasīkāro atho saddhamma desanā,
Maggañāṇassa hetūti vutto maggaññunā sadā.

Sabhāva ñāṇaṃ dhammānaṃ saṃsārādīnavaññutā,
Saccānaṃ cāhisamayo sabbete desanā bhavā.

Yatoyaṃ desako dhammaṃ sabbasampattikāraṇaṃ,
Deseti tasmā tassīdha sabbasampattiyo phalanti.

Ayamettha desanāni saṃso.

[SL Page 124] [\x 124/]

Pasaṃsā saraṇagamanānussatīnaṃ diṭṭhiṃ jukammantogadhataṃ tesam vasena tattha
ānisaṃso veditabbo

Yecānumodanā vuttā guṇā yevāpi desane,
Tepi yojjā yathāyoga masesā sampahaṃsane.

Yo ca Buddhaṇca dhammaṇca saṅghaṇca saraṇaṃ gato,
Maraṇassāpi nāsajja karaṇaṃ tamhi vijjati.

Tesunussaraṇīyesu Buddhādisu sagāravo,
Anussareyya satataṃ saṃsārūpi samatthiko.

Apica-dānādisu yaṃkiñci atthi dinnanti ādinayappavattatāya sammādiṭṭhiyā
visodhitam
mahapphalaṃ hoti mahānisamsanti ayamettha diṭṭhiṃjukkamme ānisamsoti.

Dasannamevaṃ pana puñṇavatthunaṃ
Visuṃ visuṃ samparivaṇṇito phalaṃ,
Samaggaḥbhūtānamasesato kathaṃ
Kathesi tesam muninaṃ phalodayaṃ.

Sabbaṃ puñṇaṃ samodhāya phalaṃ tesam visesayaṃ,
Sambuddho nidhikaṇḍhamhi visesenābhivaṇṇayī.

Tattheva vaṇṇitaṃ puñṇaṃ vipākaphaladassinā,
Yassa dānena sīlena saññaṃmena damenaca
Nidhī sunihito hoti itthiyā purisassavā.

Cetiyamhi ca saṅghe vā puggale atithīsu vā,
Mātārī pitarī vāpi atho jeṭṭhamhi bhātari.

Esonidhī sunihito ajeyyo anugāmiko,
Pahāya gamanīyesu etaṃ ādāya gacchati.

Asādhāraṇa maññesaṃ acorāharaṇo nidhī,
Kayirātha dhīro puñṇāni yo nidhī anugāmiko.

Esa devamanussānaṃ sabbakāmadado nidhī,
Yaṃ yadevābhi patthenti sabbametena labbhati.

[SL Page 125] [\x 125/]

Suvaṇṇatā sussaratā susaṇṭhāna surūpatā,
Ādhipaccaparivārā sabbametena labbhati.

Padesarajjaṃ issariyaṃ cakkavatti sukhaṃ piyaṃ,
Devarajjampi dibbesu sabbametena labbhati.

Mānusikā ca sampatti devaloke ca yā rati,
Yā ca nibbānasampatti sabbametena labbhati.

Mittasampadamāgamaṃ yoniso ve payuñjato,
Vijjāmuttivasībhāvo sabbametena labbhati.

Paṭisambhidā vimokkhā ca yā ca sāvakaṭṭhā,
Paccekaṭṭhā Buddhābhūmī sabbamētena labbhati.

Evam mahiddhiyā esā yadidaṃ puññasampadā,
Tasmā dhīrā pasamsanti paṇḍitā katapuññatanti.

Puññaṃ cetam hi nissesaṃ manussatte samijjhati,
Taṃ pabbatanādivijju jalacandādi cañcalaṃ.

Tasmā imaṃ khaṇavaraṃ laddhā sabbatthasādhakaṃ,
Ādittacelasīsova puññakiriyaṃ su yuñjatha.

Ettāvataṃ dine dine dasapuññakiriyaṃ vatthūni pūrentehīti yaṃ vuttaṃ taṃ sabbathā
pakāsitaṃ hoti.

Dasakusalamihevaṃ sañcinantā sapañña
Vividhaviḥkhasāraṃ pāpuṇitvā bhavesu,
Sakalabhava nidānaṃ taṃ cajiṭvāna taṇhaṃ
Vigatamaṇaṇa sokā nibbutiṃ sambhūnantīti.

Iti abhinava sādhujaṇa pāmojjatthāya kate upāsakajānālaṅkāre dasapuñña
kiriyaṃ vatthūnidheso nāma pañcamaṃ paricchedo.

[SL Page 126] [x 126/]

Idāni “antarāyakaṭṭhamme pahāyā”ti ettha ariyānaṃ upavādaṃ vacanañceva
mātughāṭakādayo
cāti ime saggāpavaggassa bādhakattā antarāyakaṭṭhammā nāma. Ye pana
antarāyakaṭṭhamme asādhujaṇasaṃsaggādīhi karonti te ariyupavādaṃ ceva
ānantariyakammaṃ kārakāti ca vuccanti. Yathāha- Buddhapaccekaṭṭhasāvakaṇaṃ
ariyānaṃ antamaso gihī sotāpannānaṃ pi anattakāmaṃ hutvā antimavatthunā vā
guṇaparidhaṃsanena vā upavādaṃ akkosakā garahakā ariyupavādaṃ nāmāti.
Tattha’natthi imesaṃ samaṇadhammo assamaṇa ete”ti vadanto antimavatthunā
upavadati nāma. “Natthi imesaṃ jhānaṃ vā vimokkho vā maggo vā phalaṃ vā”ti
vadanto guṇaṃ paridhaṃsanena upavadati nāma. Tattha “anattakāmaṃ hutvā”ti
vacanena mātāpitaro viya puttānaṃ ācariyupajjhāyā viya nissitakānaṃ atthakāmaṃ
hutvā garahakā upavādaṃ na hotīti dasseti. Ye ca ayaṃ ariyoti jānaṃ vā
upavadeyyuṃ ajānaṃ vā ubhayathāpi ariyupavādoḥ hoti ariyabhāvasseva pamāṇattā.
Ariyoti pana ajānato aduṭṭhacittasseva tattha ariyaguṇabhāvaṃ pavedentassa
guṇaparidhaṃsanam naṃ hoti tassa ariyupavādo na hotīti vadanti. Tadevaṃ kammaṃ
ānantariyasadisattā bhāriyaṃ saggāvaraṇaṃ maggāvaraṇaṃ hoti. Tathāpi
satekicchaṃ hoti khamāpanena nānantariyaṃ viya atekicchaṃ. Tassā vibhā vanatthaṃ
idaṃ vatthu mudāharanti.

Aññatarasmim kira gāme eko therō ca dahara bhikkhu ca piṇḍāya caranti, te
paṭhamaghareyeva ulūkamattaṃ uḥayāguṃ labhiṃsu therassa ca kucchivāto atthi 1
so cintesi- ayaṃ yāgu mayhaṃ sappāyā yāva na sītālā hoti tāva naṃ pivāmīti so
manussehi ummāratthāya āhaṭṭe dārukhaṇḍe nisīditvā taṃ pivi, itaro taṃ jigucchanto

atichāto 2 vatāyaṃ mahallako amhākaṃ lajjitabbakaṃ akāsīti āha. Thero gāme vicaritvā vihāraṃ gantvā sotā panno ayanti jānantoyeva daharabhikkhuṃ āha- atthi te āvuso imasmiṃ sāsane patitthāti, itaropi saccābhisamayo sāsane patitthāti maññamāno āma bhante sotāpanto ahanti āha, thero naṃ karuṇāyamāno tenahāvuso uparimaggatthāya vāyāmaṃ mā akāsi khīṇāsavo tayā upavaditoti attānaṃ

1. Rujati.

2. Atikhudābhibhūto.

[SL Page 127] [\x 127/]

Ācikāsi. Itaro ca samaṇānaṃ sārubbāsārubbānaṃ lokasamudācāramattaṃ najānātīti adhippāyena vuttattā guṇaparidhamasana gahāti taṃ khamāpesi. Tenassa taṃ kammaṃ maggācāraṇaṃ nāhosi pubbeva pattasotāpannattā saggāvaraṇamassakātumasamattameva taṃ kammaṃ tasmā yo aññopi ariyaṃ upavadati tena gantvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjalimpaggahetvā ahaṃ bhante tumhe idaṇcīdaṇca avacaṃ taṃ me khamathāti khamāpetabbo. Sace anupacchinnadosattā sotāpannasakadāgāmino rosena vā anāgāmiarahanto vā tassa atthakāmā hutvā āyatisaṃvaratthāya na khamenti disāpakkantā vā honti, ye tasmim vihare bhikkhu vasanti tesam santikaṃ gantvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjalimpaggahetvā khamāpetabbaṃ. Kathaṃ? Ahaṃ bhante asukaṃ nāma āyasmantaṃ idaṇcīdaṇca avacaṃ khamatu me so āyasmāti evaṃ vadantena khamāpetabbaṃ. Disāpakkante sati sissādike pesetvāpi khamāpetuṃ vaṭṭatiyeva, sace pana ekacārikabhikkhu hoti nevassa vasanaṭṭhānaṃ gataṭṭhānaṃ paññāyati ekassa paṇḍitassa bhikkhuno santikaṃ gantvā ahaṃ bhante asukaṃ nāmāyasmantaṃ idaṇcīdaṇca avacaṃ taṃ me anussarato vippaṭisāro hoti kiṃ karomīti vattabbaṃ, so vakkhati tumhe mā cintayittha thero tumhākaṃ khamati cittaṃ vūpasamethāti, tenāpi ariyassa gatadisābhimukhena añjalim paggaheṭvā khamatūti vattabbaṃ, sace se parinibbuto hoti parinibbutamañcaṭṭhānaṃ pūjākaraṇaṭṭhānaṃ vā gantvā yāva sīvathikā gantvāpi khamāpetabbo evaṃ kate saggācāraṇaṇca na hoti pākātimeva hoti. Pākātimeva hoticettha evaṃ kate attano cittaṃ pasīdati taṃ kammaṃ saggāvaraṇaṇca maggāvaraṇaṇca na hotīti adhippāyoti kecivadanti. Evaṃ pana khamāpite taṃ kammaṃ payogasampattiyā vipākassa paṭibāhitattā ahoṣikkamavasena avipākadhammataṃ āpannanti nevasaggāvaraṇaṃ na maggāvaraṇaṇca hotīti evamettha attho gahetabbo. Ayaṃ hi ariyūpavādakammapāpassa diṭṭhadhammavedanīyakammassa ca dhammatāti.

[SL Page 128] [\x 128/]

Evaṃ akatapaṭikammantā taṃ no ce pākātikaṃ hoti, mahāsāvajjaṃ hoti. Mahāsāvajjo hi ariyūpavādo ānantariyasadiso. Yathāha- “seyyathāpi sārīputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭheva dhamme aññaṃ ārādheyya evaṃ sampadamidaṃ sārīputtavadāmi taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ diṭṭhiṃ appaṭinissajitvā yathābhattaṃ nikkhitto evaṃ niraye”ti. Ayamettha ariyūpavādakamma vinicchayo.

Tattha ānantariyakammakārakā nāma- mātughātaka pitughātaka arahantaghātaka lohittupādaka saṅghabhedakā ti ime pañcajanā daṭṭhabbā. Mātughātakādayo hi

maggānantaram phalappatti viya cutisamanantarameva nirayūpapattiyā vadhakassa kammaṣa katattā ānantariyakammakārakāti vuccanti. Tattha yena manussajātikā janikāmātā sayampi manussabhūteneva sañcicca jīvitā voropitā vā hoti, saññāya saddhiṃ vadhakacetanāya cetetvā mārītā ayaṃ mātughātakō nāma. Tasmā yena manussatthibhūtāpi ajanikā posāvanikamātā vā cūlamātā vā janikā vā amanussitthibhūtā mātā ghātikā so ānantariko na hoti. Yenasayaṃ tiracchānabhūto manussitthibhutamātā ghātītā sopi ānantariyo na hoti. Kammaṃ panassa bhāriyaṃ hoti ānantariyaṃ āhacca tiṭṭhati. Tathā yena manussabhūto janako pitā sayampi manussabhūte neva jīvitā, voropito ayaṃ pitughātakō nāma. Ettha pana yathā samānajātiyassa vikopane kammaṃ garutaraṃ, na tathā asamānajātiyassāti. Manussajātikā janikāti vuttaṃ. Yathā manussabhāve ṭhitasseva kusaladhammānaṃ tikkhavisada sūrabhāvappatti, yathā taṃ tinnampi bodhisattānaṃ bodhisattanipphatti siyā, evaṃ manussatthabhāve ṭhitasseva akusaladhammānaṃ tikkhavisada sūrabhāvappattitī manussabhūtenevāti ca vuttanti veditabbaṃ. Sace vesiyā putto hoti ayaṃ me pitāti na jānāti yassa sambhavana nibbatto, so ca tena ghāti to pitughātakotveva saṅkhaṃ gacchati. Ānantariyaṃca phusati.

Elakacatukkaṃ saṅgāmacatukkaṃ coracatukkaṃ cettha kathetabbaṃ. Tattha elakaṃ māremīti abhisandhinā pihi elakatṭhāne ṭhitaṃ manusso manussabhūtaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā

[SL Page 129] [x 129/]

Mārento ānantariyaṃ phusati, maraṇādhippāyeneva ānantariyavatthussa vikopitattā. Elakābhisandhinā pana mātā pitu abhisandhinā vā elakaṃ mārento ānantariyaṃ na phusati, ānantariyavatthu bhāvā bhāvato. Mātāpitu abhisandhihi mātāpitara mārento phusateva.

Esanayo itarasmimpi catukkadvaye. Sabbattha hi purimaṃ abhisandhi cittaṃ appamāṇaṃ, vadhakacittaṃceva tadārammaṇā jīvitindriyaṃca ānantariyabhāve pamāṇanti daṭṭhabbaṃ.

Yena antamaso gihīlīnge ṭhitopimanussajātiko khīṇāsavo sañcicca jīvitā voropito ayaṃ arahantaghātakō nāma. Amanussajātikaṃ pana arahantaṃ manussajātiyaṃvā avasesa ariyapuggalaṃ ghātetvā ānantariyo na hoti, pabbajjāpissa na vārītā, kammaṃ pana bhāriyaṃ hoti. Tiracchāno manussaarahantampi ghātetvā ānantariyo na hoti, kammaṃ pana atibhāriyanti veditabbaṃ. Yathā mātāpitusu evaṃ arahantepi elakacatukkādīni veditabbāni.

Yo devadatto viya sāsanaṃ uddhammaṃ ubbinayaṃ katvā catunnaṃ kammānaṃ aññataravasena saṅghaṃ bhindati, ayaṃ saṅghabhedako nāma. Tathāhi-apalokanakammaṃ ñattikammaṃ ñattidutiyakammaṃ ñatticatutthakammasaṅkhātāṃ catunnaṃ kammānaṃ aññataraṃ saṅghakammaṃ ekasīmāyaṃ visuṃ visuṃ karontena saṅgho bhinno nāma hoti. Na aññathāti daṭṭhabbaṃ.

Yo devadatto viya duṭṭhacittena tathāgatassa jīvamānakasarīre khuddakamakkhikā pivanakamattampi lohitaṃ uppādeti ayaṃ lohittuppādako nāma. Ettha lohittuppādaṃ nāma anto sarīreyeva lohitaṃ sañcayakaraṇaṃ nahi tathāgatassa abhejjakāyatāya parūpakkamena na cammaṃ chinditvā lohitaṃ paggharati, sarīrassa pana antoyeva ekasmiṃ thāne lohitaṃ samosarati, āghātena pakuppamānā sañcitaṃ hotīti attho, yo pana rogavūpasamanatthaṃ jīvako viya phāletvā pūtimaṃsalohitaṃ nīharitvā phāsuṃ karoti, ayaṃ lohittuppādako na hoti, bahu pana so puññaṃ pasavatīti daṭṭhabbaṃ.

Evambhūtamariyūpavādānantariyakammaṃ yathāvuttavidhinā upāsakopāsikajanehi pariharitabbaṃ. Ettāvataṃ antarāyakaradhamme pahāyāti yampana vuttaṃ, taṃ sabbathā pakāsitaṃ hoti.

[SL Page 130] [\x 130/]

Karotiyamsaggagatīnivāraṇaṃ-ihāpavaggā varaṇaṃ tatheva,
Tamantarāyaṃ karadhammamevaṃ-budhenañatvā parivajjanīyanti.

Iti abhinavasādhujanapāmojjatthāya kate upāsakajanālaṅkāre
Antarāyakaradhammaniddeso nāma chaṭṭho paricchedo.

Idāni “lokiyalokuttarā sampattiyo sādhetabbā”ti ettha lokiyasampattiyo nāma-gahapati mahāsārasampatti brāhmaṇamahāsāra sampatti khattiyamahāsārasampatti padesarajjasampatti cakkavattisampatti devarajjasampatti ādivasena nekavidhā honti. Tattha yasmiṃ seṭṭhikule cattālīsakoṭidhanaṃ nidahitvā divase divase pañcammaṃ vāya karoti dasammaṃ anto pavisati ayaṃ gahapatimahāsārasampatti nāma. Yasmiṃ brāhmaṇakule asīti koṭidhanaṃ nidahitvā divase divase dasammaṃ vāyaṃ karoti vīsati ammaṃ anto pavisati, ayaṃ brāhmaṇamahāsārasampatti nāma. Yasmiṃ rājakule koṭisattaṃ dhanam nidahitvā divase divase vīsati ammaṃ vāyaṃ karoti, cattālīsa ammaṃ anto pavisati ayaṃ khattiyamahāsārasampatti nāma. Upāsakaratanādibhāvaṃ patto pana upāsakajano etāpisampattiyo adhigantvā tāhi attānaṃ alaṅkaroti padesarajjasampattināma dviyojana tiyojana vīsati tiṃsati cattālīsa paṇṇāsasatṭhi sattati asīti navuti vīsatiyojanasate tṭhāne rājamaṅkarontānaṃ anubhavitabbauḷārarajjasampatti. Tampi adhikagantvā upāsakajano tāhi attānaṃ alaṅkaroti.

Cakkavattisampatti nāma- catumahā dvīpa dvisahassaparittadvīpa patimaṇḍite sakalacakkavāḷagabbhe issariyādhīpaccam karontena cakkavattirañña anubhavitabbā sampatti. Sā cevaṃ veditabbā, antojanasmiṃ balakāye dhammikāya rakkhāvaraṇa guttiyā saṃvidhānaṃ-khattiyesu anuyuttesu-brāhmaṇagahapatikesu-negamajanapadesu-samaṇabrāhmaṇesu-

[SL Page 131] [\x 131/]

Migapakkhisu- adhammakaraṇapaṭikkhepo-adhanānaṃ dhanānuppadānaṃ-samaṇabrāhmaṇopasaṃkamaṇaṃ pucchananti. Evamāgataṃ dasavidham cakkavatti vattaṃ pūretvā nisinnassa rañño cakkavattissa cakkadahato yaṃ cakkaratanaṃ uppajjati indanīla maṇinābhi sattaratanaṃ sahassāraṃ pavāḷanemi rattasuvannaṇanemisandhi yassa dasannaṃ dasannaṃ arānaṃ upari ekaṃ muddhāraṃ hoti vātaṃ gahetvā saddakaraṇatthaṃ, yena kato saddo sukusalappatāḷita pañcaṅgika turiyasaddo viya hoti, yassa nābhiyā ubhato passe 1. Dve sīhamukhāni honti abbhantaraṃ sakāṭa cakkasseva susiriṃ, tassa kattā vā kāretā vā natthi, kammappaccayena utunā samuṭṭhāti yaṃ rājā vuttanayena dasavidham cakkavattivattaṃ pūretvā tadahuposathe paṇṇarase puṇṇamadivase sīsaṃ nahāto uposathiko uparipāsādavaragato sīlaṃ visodhento 2. Nisinno puṇṇacandaṃ viya suriyaṃ viya ca utṭhentaṃ passatiṃ yassa dvādasayojanato saddo sūyati tiyojanato 3. Vaṇṇo dissati, yaṃ mahājanena’ dutiyo maññe cando suriyo vā utṭhito’ti ativiya kutūhalajātena dissamānaṃ nagarassa upari āgantvā rañño anto purassa pācīnapasse nāti uccaṃ nāti nīcaṃ hutvā mahājanassa pupphagandhādīhi pūjetuṃ yuttatṭhāne akkhāhataṃ viya tiṭṭhati.

Tadeva anubandhamānaṃ hatthiratanāṃ uppajjati- sabbaseto rattapādo sattappatiṭṭho iddhiṃā vehāsaṅgamo uposathakulā vā chaddantakulā vā āgacchati, uposathakulā āgacchanto hi sabbajettṭhako āgacchati, chaddantakulā āgacchanto sabbakaṇiṭṭho sikkhitasikkho damathūpeto, so dvādasā yojanaṃ parisāṃ gahetvā sakalajambudīpaṃ anusaṃyāyitvā pure pātarāsameva sakarājadhāniṃ āgacchati.

Tampi anubandhamānaṃ assaratanāṃ uppajjati-sabbaseto rattapādo kākasīso muñjakeso iddhiṃā vehāsaṅgamo valāhaka assarājakulaja āgacchati.

Tampi anubandhamānaṃ maṇiratanāṃ uppajjati, so hoti maṇi veḷuriyo subho jātimaṃ aṭṭhaṃso suparikammakato āyāmato cakkānābhisaḍḍiso, so vepullapabbatā āgacchati,

1. Ubhohi passehi.

2. Āvajjento.

3. Yojanato.

[SL Page 132] [\x 132/]

So caturaṅgasamannāgatepi andhakāre rañño dhajaggaṃgato yojanaṃ obhāseti, yassobhāseṇa manussā divāti maññaṃmānā kammante payojenti, antamaso kunthakipillikaṃ upādāya passanti.

Tampi anubandhamānā itthiratanāṃ uppajjati pakati aggamahesī vā hoti uttarakuruto vā āgacchati maddarājakulato vā atidīghatādi chadosavivajjitā atikkantā mānusaṃ vaṇṇaṃ appattā dibbaṃ vaṇṇaṃ yassā rañño sītakāle uṇhānigattāni honti uṇhakāle sītāni gattāni honti, satadhā phoṭṭhitatūlapicuno viya kāyasamphasso hoti kāyato candanagandho vāyati mukhato uppalagandho vāyati, pubbutṭhāyitādiānekaguṇa samannāgatā ca hoti.

Tampi anubandhamānaṃ gahapatiratanāṃ uppajjati rañño pakatikammakaro seṭṭhi, yassa cakkaratane uppannamatte dibbaṃ cakkhuṃ pātubhavati, yena samantato yojanamatte nidhiṃ passati sassāmikampi assāmikampi, so rājānaṃ upasaṅkamitvā pavāreti “appossukko tvaṃ deva hohi ahaṃ te dhanena dhanakaraṇīyaṃ karissāmi”ti.

Tampi anubandhamānaṃ parināyakaratanāṃ uppajjati rañño pakati jettṭhaputto cakkaratane uppanne atireka paññāveyyattiyena samannāgato hoti, so dvādasayojanāya parisāya cetasaṃ cittāṃ parijānitvā niggahapaggahakaraṇa samattho hoti, so rājānaṃ upasaṅkamitvā pavāreti “appossukkotvaṃ deva hohi ahaṃ te rājānaṃ anusāsissāmi”ti.

Evamimehi sattahi ratanehi samannāgato rājā cakkavatti vāmena hatthena suvaṇṇabhīmāraṃ gahetvā dakkhiṇa hatthena cakkaratanaṃ abbhukkirati “pavattatu bhavaṃ cakkaratanaṃ abhivijjānātu bhavaṃ cakkaratanaṃ”ti tato cakkaratanaṃ pañcaṅgikaṃ viya turīyaṃ madhurassaraṃ niccharantaṃ ākāseṇa sīneruṃ vāmapasse katvā samuddassuparibhāgeṇa sattayojanasahassappamāṇaṃ pubbavidehaṃ gacchati anvadeva rājā cakkavatti cakkānubhāveṇa dvādasayojana vitthinnāya caturaṅginiyā

senāya nāti uccaṃ nāti nīcaṃ uccaṃ rukkhānaṃ heṭṭhābhāgena

[SL Page 133] [\x 133/]

Nīcarukkhāya uparūpari rukkhesu puppha phala pallavādiṃ paṇṇākāraṃ gahetvā āgatānaṃ hatthato paṇṇākāraṇa gaṇhanto ehi kho mahārājāti evamādinā paramanipaccākārena āgate paṭirājāno”pāṇona hantabbo adinnaṃ nādātabbaṃ kāmesumicchācāro na kātabbo musā na bhāsitaṃ mājjaṃ na pātabbaṃ yathābhuttadva bhuchathā”ti anusāsanto gacchati.

Yattha pana rājā bhuñjitukāmo divā seyya vā kappetukāmo hoti tattha cakkaratanaṃ ākāsa oruhitvā udakādi sabbakiccakkhama bhūmibhāge akkhāhatam viyatiṭṭhati, punarañño gamanacitte uppanne cakkaratanaṃ vehānaṃ abbhuggantvā purimanayeneva saddaṃ karontaṃ gacchati, yaṃ sutvā dvādasayojanikāpi parisā ākāsa gacchati. Cakkaratanaṃ anupubbena puramatthimaṃ samuddaṃ ajjhogāhati, tasmim ajjhogāhite yathā yathā ajjhogāhati tathā tathā saṅkhitta ūmivipphāro hutvā ogacchamānaṃ mahāsamuddasālilaṃ yojanamattaṃ ogantvā anto samudde ubhosu passesu veḷuriyamaṇibhitti viya paramadassanīyaṃ hutvā tiṭṭhati. Mahājano yathākāmaṃ sattaratanāni gaṇhāti. Punarājā bhikkāraṃ gahetvā ito paṭṭhāya mamarajjanti udakena abbhukkirati, evaṃ puratthimaṃ sāgarapariyantaṃ gantvā taṃ cakkaratanaṃ paṭinivattati, paṭinivattamāne ca tasmim sāgare parisā aggato hutvāmajjhe rājā cakkavatti ante cakkaratanaṃ hoti, tampi jalanidhi jalaṃ tena viyogaṃ asahamānaṃ nemiṃaṇḍala pariyaṇṭaṃ abhihanantaṃ tīrameva upagacchati, evaṃ rājā cakkavatti puratthimasamuddapariyantaṃ pubbavidehaṃ abhivijinitvā dakkhiṇasamuddapariyantaṃ jambudīpaṃ vijetukāmo cakkaratana desitena maggena dakkhiṇa samuddābhimukho gacchati, taṃ dasasahassappamāṇaṃ jambudīpaṃ vijinitvā dakkhiṇasamuddato paccuttarivā sattayojana sahasappamāṇaṃ aparagoyānaṃ vijetum heṭṭhā vuttanayena gantvā tampi sāgarapariyantaṃ abhivijinitvā pacchima samuddatopi uttarivā atṭhayaṇasahasappamāṇaṃ uttarakuruṃ vijetum tattheva gantvā taṃ samuddapariyantaṃ tattheva abhivijinitvā uttarakurusamuddatopi paccuttarivā evaṃ catuddisaṃ anusāsivā cakkaratanaṃ tiyojanasatappamāṇaṃ ākāsa ārohati, tattha ṭhito rājā cakkavatti cakkaratanaṃ bhāvena catumahāvīpadvīsaṃ saṃparittadvīpapati

[SL Page 134] [\x 134/]

Maṇḍitaṃ etaṃ cakkavāḷagabbhaṃ suphullaṇḍarīkavanaṃ viya oloketi, evaṃ olokayato cassa anekappakārā pīti uppajjati. Ettavatā. Rañña cakkavattinā sāgarapariyantaṃ paṭhaviyā issariyaṃ adhigato hoti.

Evaṃ cakkavāḷapabbatamariyādaṃ samuddapariyantaṃ katvā ṭhitassa cakkavāḷagabbhe adhigataissariyādhīpaccassa rañño devaccharā viya abhirūpā nānāvīdhaṇasādhanaṇasādhitaṃ paripuṇṇarajanikarasadisaruciravaravadaṇaṃ bimbaphalasadisadasanavasaṇaṃ vimalasamasitāvivaradasaṇaṃ asitanayanakesapāsā sujātāni nīlakuṭīlabhamukā sujātaṃ sayugalaṇasannibhapīnapayodharā ratikarakanakarajata viracitavaramaṇimekhalā rathanemisadisavipulaghaṇa jaghaṇataṭākarakarasadisamudukomaloruyugā naccagītavāditesu kusalāpiyabhāsiniyo caturāsītisahasā nāṭakīṭṭhiyobhavissanti. Puttasahasapamukho parināyakaratanabhūto jeṭṭhaputto bhavissati. Dvādasayojanikaṃ pañcaṅgikaturiyamaṇḍalaṃ bhavissati. Pañcavīsati yojanikaṃ

brāhmaṇamaṇḍalaṃ bhavissati. Atthacattālīsa yojanikaṃ sabbābharaṇa vibhūsitam sannaddhapañcāyudhanānāvesadhārī amaccamaṇḍalaṃ bhavissati. Navutiyojana parimaṇḍalaṃ pañcayojanasatikaṃ sattaratanaracitamāṇḍapamālā paricchinnasenā bhavissati. Samannā catusu disāsu caturāsīti koṭīsaḥassa saṃkheyyo balakāyo bhavissatīti evamādi anekavidhasirisamudayasamujjalaṃ cakkavatti vibhavaṃ hoti. Upāsakaratanādibhāvaṃ patto upāsakajano heṭṭhā vuttanayena saraṇasīlāvidhinā imaṃ hi cakkavattisampattiṃ pāpuṇitvā tāya attānaṃ alaṅkaroti.

Tattha “indanīlamaṇinābhī”ti indanīlamaṇimānābhī, ‘sattaratanamayasaḥassāraṃ”ti saḥassa assa arānanti = saḥasāraṃ, saḥassaṃ arā etassāti vā saḥassāraṃ, tampi sattaratanamayam.

“Pavālanemi”ti surattasiniddhapavālamayānemi “rattasuvannaṇanemisandhī”ti saṃjḥārāgasassirīkarattajambunadamayānemi sandhi hoti. “Yassā”ti cakkaratanassa “upaṇī”ti nemimaṇḍalapiṭṭhiyam. “Ekaṃmuddhāraṃ hotī”ti dhamanavaṃso viya anto susiraṃ chiddamaṇḍalika vicitta vātagāhī pavāladaṇḍo hoti “sukusalappatāḷitapañcaṃgikaturiyasaddoviyā”ti suṭṭhu kusalena sippinā paḥaṭassa pañcaṅgikassa

[SL Page 135] [x 135/]

Turiyassa saddo viya yena kato saddo hotīti attho. Tattha pañcaṃgikaturiyam nāma-ātataṃ vitataṃ ātatavitataṃ ghanam susiraṃ ca idaṃ pañcaṅgam, pañcaṅgāni etassāti = pañcaṅgā, pañcaṅgameva pañcaṅgikanti vuccati. Tatthaātataṃ nāma cammaṇḍariyānaddhesu bheriyādi ekatalaturiyam. Vitataṃ nāma ubhayatalam. Ātata vitataṃ nāma tantibaddhapanavādi.

Ghananti sammādi. Susiranti vaṃsasankha siṅgādi. “Kammaṇḍariyena utunā”ti cakkavattibhāvāvaḥadānasīlādipuñṇahetunā utunā yathāvuttapuñṇakammasahāyabhūto paccayo kammassa vā sahāyabhūto paccayo kammaṇḍariyena tena kammaṇḍariyena utunā. Dasavidha cakkavattavattanti anto janasmim balakāye dhammikāya rakkhāvaraṇa guttiyā saṃvidhānam-pe-paṇhapucchananti, idaṃ tattha gahapatike pakkhijāte ca visum katvā gahaṇa vasena dvādasavidhanti ca vaṇṇenti. Ettha ca antojana saṅkhātam puttadāraṃ sīlasaṃvare patatṭhāpento vatthagandhamālādīni cassa dadamāno sabbupaddavaṃ cassa nivārayamāno dhammikaṃ rakkhāvaraṇaguttiṃ saṃ vidahatināma. Balakāyādisupi eseṇaṇayo. Ayampana viseso. Balakāyo kalam anatikkamitvā bhattavetasampādanenāpi anuggahetabbo. Abhisitta khattiyā bhadra assājāneyyādiratana sampādanenāpi upagaṇhitabbā. Anuyutta khattiyā tesam anurūpayānavāhana sampādanenāpi paritosetabbā. Brāhmaṇā annapānavatthādīnā deyyadhammena. Gahapatikā bhattachājanāṅgalabalivaddādi sampādanena. Tathā nigamavāsino janapadavāsino ca bhattachājādīdanena. Samitapāpabāhitapāpasamaṇabrāhmaṇā samaṇaparikkhāradānena sakkātabbā. Migapakkhiṇo abhayadānena samassāsetabbā. Yam cakkaratanam passatīti sambandho. Uposathikoti uposatham vuccati atthāṅgasamannāgatam pakkhadivasesu gahatṭhehi rakkhitaḥṣasīlam samādānavasena tam etassa atthīti uposathiko. “Sabbaseto”ti

kālapīḷakādīnam abhāvena visuddhasarīro. “Rattapādo”ti manosīlācunṇaraṇḍitapariyantoviyā rajatapabbato hoti. “Sattappatitṭho”ti bhūmiphusanakehi vālavivaraṅgam hatthoti imehi tīhi catuhi pādehi cāti sattahi avayavehi patitṭhitattā sattappatitṭho. “Vehāsaṅgamo”ti yogī viya vehāsam gamanasamattho. “Sabba

Jeṭṭho”ti sabbesaṃ padhāno. “Chaddantakulā sabbakaṇiṭṭho”ti chaddantakulā āgacchanto sabbanihīno āgacchatīti yojetabbaṃ. Anusamāyāyitvā”ti anusitvā. “Kākasīso”ti kākagīvā viya indanilamaṇi viya ca kālavaṇṇena sīsena samannāgatattā kākasīso. “Muñjakeso”ti suṭṭhu kappetvā ṭhapitehi viya muñjasadisehi saṇhavaṭṭa ujugatehi kesehi samannāgatattā muñjakeso. “Valāhakassa rājakulā”ti sindavassajānīyarājakulato. “Subho jātimā”ti suṭṭhu bhāsatīti subho sundaroti attho, pabhā sampattiyā hi maṇino bhaddatā parisuddhaākārasamuṭṭhito kuruvindajāti ādi visesena amassopi hi maṇino ākāraparisuddhimūlakova. “Suparikammakato”ti suṭṭhukataparikammo apanītapāsāṇasakkharoti attho pāsāṇādi dosanīharaṇavasena parikamma nipphatti. “Caturaṅgasamannāgatepī”ti kālapakkha cātuddasī aḍḍharattaghana vanasaṇḍa meghapaṭala saṅkhātehi catuhi aṅgehi samannāgate rattandhakāre itthiratanam uppajjati vatvā kuto assā pātubhāvoti āha-uttarakuruto vātiādi maddaratṭham kirajambudīpe abhirūpānam itthīnam uppattiṭṭhānam maddarājakulatovā āgacchatīti sambandho cakkavattiraṇṇo puñṇatejēna sayam āgacchatīti adhippāyo “atidīghā”ti ettha ādisaddena atirassā atikisā atithulā atikālī accodātāti imedese saṃgaṇhāti. Yathāpamāṇam vuttaṃ evaṃ ārohaparināha kaṇhagorataca pāsādikā nātidīghādayo evaṃ manussānam dibbarūpatāpīti āha-appattaṃ dibbaṃ, vaṇṇanti “satadhā phoṭṭhitatūlapicuno viyāti” sappimaṇḍe pakkhipitvā ṭhapitassa satadhā vibhātassa tulapicuno viya, tūlapicunoti idaṃ kappāsapicivasena vuttaṃ tūlapicuno pana vihananameva natthi. Rājānam disvānisinnasayanato paṭhamameva utṭhātīti pubbuṭṭhāyi, pubbuṭṭhāyitādīti etthāsaddena pacchānipātīnī kiṃkārapaṭiṣṣāvinī manāpacāriṇī piyavādinīti evamādi saṃgaṇhāti pacchānipātīnīti sāmismim nisinne tassa tālavaṇṇena vijānādikiccaṃ katvā pacchā nipatati nisīdatīti pacchā nipātānī kiṃ karomidevāti vācāya kiṃkāraṃ paṭiṣvetīti kiṃkāra paṭiṣṣāvinī raṇṇo manāpameva carati karotīti manāpacāriṇī. Sabbesaṃ piyameva vadatīti piyavādinī. “Pañṇāveyyattiyenā”ti pañṇāpāṭavena’pañṇāya

Tikkhabhāvenāti vuttaṃ hoti. “Cetasā”ti attano cittena cintitanti parisāya cittanti evamādinā attho veditabbo. Evaṃ cakkavatti sampattiṃ anubhavitvā cātummahārājika dibbaloke devarajūhi anubhavitabbā sampattiyopi anubhavati. Tathāhi:-

Paṭhavitalato dve cattālīsajojanasahassamatthake ṭhāne yugandharamatthakasame ākāse cātummahārājika devalokaṃ yāvacakkavāḷa pabbatā aṭṭhāsi, taṃ panetaṃ vinā antaravīthiyo kanakarajatamaṇivimāṇehi nirantaram ahoṣi, catunnaṃ pana devarājūnaṃ sattaratana sobhā samujjalaṃ devanagaraṃ yugandharapabbatamuddhani ahoṣi, tasmim devanagare manussagaṇanāya navutivassa satahassāni dibbasampattiṃ anubhavatiyeva.

Devarājasampatti nāma-tāvatiṃsa yāma tusitanimmānaratiparanimmita vasavattisaṃkhātesu devalokesu devarājūhi anubhavitabbā sampatti. Tatthatāvatiṃsesūti maghena māṇavena saddhim tettiṃsa saha puñṇakārino ettha nibbattāti tettiṃsā, tadeva tāvatimṣaṃ, taṃ nivāso etesanti tāvatimṣāti vadanti, yasmā pana “sahassā cātummahārājikānaṃ sahasaṃ tāvatimṣānanti” vacanato

sesacakkavālesupi chakāmāvacaradevalokā atthi, tasmā nāmamattavevetam tassa devalokassāti gahetabbam te pana tāvatimsādevā atthi pabbataṭṭhakā, atthi tesam paramparācakkavāla pabbatam pattāyeva, tathā yāmādīnañca ekadevalokepi devānam paramparā cakkavālapabbatam appattā nāma natthi.

Idam pana tāvatimsabhavanam cātummahārājikato dvācattālīsajojanasahassatṭhāne sinerussa uparitale dasasahassa yojanike tṭhāne patiṭṭhitanti veditabbam tassa pācinapacchimadvārānamantarā dasajojanasahassam hoti, tathādakkhiṇuttaradvārānam tampana nagaram sattaratānamahāpākārehi ceva sattaratānamayehi dvārakoṭṭhakasahashehi ca parikkhittam hoti, kanakarajatamani vimānapantīhi ceva nānāvidhauyyānapantīhi ca patimaṇḍitam, nagarassa pācīna disābhāge ratanamayadvārakoṭṭhakapākārehi parikkhittam sahassajojanikam nandana

[SL Page 138] [x 138/]

Vanam ahosi, uyyānassa ca nagarassa ca antare nandā culla nandānāma dve pokkharāṇiyo ahesum, tesam dvinnam pokkharāṇīnam tīre kadalimigacammamiva sukkasamphassā nandā cullānandāti dve ratana piṭṭhipāsāna ca ahesum, tathā dakkhiṇadisāyampi ratanamayadvārakoṭṭhakapākāra parikkhittam satajojanikam phārasakavanam ahosi, tassa uyyānassa ca nagarassa ca antarā bhaddāsubhaddā nāma dve pokkharāṇiyo ahesum, tesam dvinnam tīre bhaddāsubhaddā nāma dve ratanapiṭṭhipāsānā ahesum, pacchimadisābhāge pi tathā ratanapākāradvārakoṭṭhaka parikkhittam pañcayojanasatikam cittalatāvanam ahosi, tassa ca nagarassa ca antarācitrā cullacitrā nāma dve pokkharāṇiyo ahesum tesampi tīre citrā cullacitrā nāma dve ratanapiṭṭhipāsānā ahesum, tathā uttaradisābhāge ratanamaya dvārakoṭṭhakaparikkhittam pañcayojanasatikam missakavanam nāma uyyānam ahosi. Tassa ca nagarassa ca antarā dhammā culladhammā nāma dve pokkharāṇiyo ahesum, tesam dvinnampi tīre dhammā culladhammā nāma dve ratanapiṭṭhipāsānā ahesum, tathā nagarassa pācīna uttarakaṇṇeratanamayapākāradvārakoṭṭhakaparikkhittam sattasahassajojanikam mahāvanam nāma uyyānam ahosi ratanamayasahassakūṭāgāra patimaṇḍitānam mahāvananandanavanānamantare yojanasatāvattā nandā nāma pokkharāṇi atthi, nagaramajjhe yojanasatubbedhehi nānāvidharatana mayūkha vipphurantadhajamālāhi samujjalantam sattasatayojanubbedham vejayantam nāma mahāpāsādam ahosi, tattha suvaṇṇayatṭhisu maṇimayā dhajā ahesum, maṇiyatṭhisu suvaṇṇadhajā, pavālayatṭhisu muttadhajā muttāyatṭhisu pavāladhajā sattaratānamayayatṭhisu sattaratānamayā dhajā ahesunti veditabbam. Tassa pācīnadisābhāge puṇḍarīkam nāma uyyānam ahosi, tasmim uyyāne pañcayojana bahalo parikkhepato paṇṇarasajojano ubbedhato paññāsa yojanakkhandho pāricchattako nāma ahosi, tassa ekekā sākhā paññāsa paññāsa yojanā hontīti tisatayojanappamāṇam sākhāmaṇḍalam hoti tassa pupphānam ābhā paññāsajojanatṭhāne pattharati, vikasitakusumānam gandho yojanasatam vāyati, evam sabbaphāliphullassa pāricchattakassamūle ubbedhato pañcadasajojanam puphulato paññāsa yojanam dīghato satṭhiyojanam bandhujīvakakusumasamāna

[SL Page 139] [x 139/]

Vaṇṇam paṇḍukambalasilāsanam ahosi, tattha nisinnakāle upaḍḍhakāyo pavisati, utṭhitakāle bheritalamiva samam hoti, sītuṇhasaṅkhātā utu ca tattha manonukūlā pavattati, tathā navajojanasatikā sudhammā nāma devasabhā ahosi, tato ramanīyataram kira aññam tṭhānam nāma natthi, māsassa aṭṭhasu divasesu tattha

dhammasavaṇaṃ hoti, yāvajjatanā ramaṇīyaṃ tṭhānaṃ disvā sudhammā devasabhā viyāti vadanti.

Evamādi vividhaviḥavasampanne tāvatiṃsabhavane sakko paṭivasati, tassaerāvano nāma asādhāraṇo varavāraṇoatthi, so uyyāna kīlāyanikkhamanakāle tettiṃsajanānaṃ tettiṃsakumbhe māpeti āvaṭṭena gāvuta 1 aḍḍhayojanappamāṇe, sabbesaṃ majjhe sakkassatthāya sudassanaṃ nāmatiṃsajoyanikaṃ kumbhaṃ māpeti tassa upari dvādasayojaniko ratanamaṇḍapohoti, tattha antarantarā sattaratanamayā yojanubbedhā dhajā utṭhahanti, pariyaṇṭe kiṇṇikajālā olambanti, yassā mandavāteritāya paṇṇaṅgikaturiyasaddasammiṃso dibbasamgītasaddo viya ravo niccharati, maṇḍapamajjhe sakkassa yojaniko maṇipallaṅko paṇṇatto hoti, tattha sakko nisīdati, tettiṃsakumbhānaṃ ekekasmim kumbhe satta satta danne māpeti, tesu ekeko paṇṇāsajoyanāyāmo, ekekasmim cettha dante satta satta pokkharāṇiyo honti, ekekāya pokkharāṇiyā satta satta padumiṇigacchā honti, ekekasmim gacche satta satta pupphāni honti, ekekassa pupphassa satta satta pattāni honti, ekekasmim patte satta satta devadhītaro naccanti, evaṃ samannā paṇṇāsajoyanaṭṭhāne hatthidantesueva nacca samajjaṃ hoti. Evaṃ mahantena sirivilāsenā saṭṭhiyojanavitṭhatāya sudassana mahāvīthiyā puravadhūnaṃ aḍḍhateyyakoṭṭhi ceva dvīsu devalokesu devatāhi ca parivuto sakko devarājā mahantaṃ dibbasampattiṃ anubhavati:

Upāsakaratanādibhāvaṃ patto pana upāsakajano imampi sakkasampattiṃ paṭilabhitvā manussagaṇanāya tisso ca vassakoṭṭiyo saṭṭhiṇca vassasatasahassāni dibbasukhamanubhavanto tāhi sampattihi attānaṃ alaṃkaroti.

1. Tigāvuta

[SL Page 140] [\x 140/]

Itoppabhūti devesu rājūnaṃ vibhavo pana.
Na sakkā hoti vaṇṇetum abuddhena yato tato,
Tatthāyumaṇaṇena viññeyyova sukhodayo.

Tathāhi-dukkhato yātā apayātāti = yāmāti laddhanāmānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya yāmasaṃkhātesu devalokesu uppajjitvā tatthapi manussagaṇanāya cattālīsavassasatasahassādhikāni cuddasa vassakoṭṭiyo ca mahantaṃ dibbasampattimanubhavitvā tāhipi attānaṃ alaṃkaroti. Evaṃ attano sirisampattiyaṃ tusaṃ pītiṃ itā gatā = ti tusitāti evaṃ laddhanāmānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya evaṃ laddhanāme tusitapure uppajjitvā tatthapi manussagaṇanāya saṭṭhivassasahassādhikāni sattapaṇṇāsavassakoṭṭiyo mahantaṃ dibbasukhamanubhavitvā tehipi attānaṃ alaṃkaroti.

Tathā nimmāna rati etesanti = nimmānaratinoti evaṃ laddhanāmānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya nimmānaratisaṃkhātesu devesupi uppajjitvā manussagaṇanāya dve ca vassakoṭṭiyo cattālīsavassasatasahassādhikāni tiṃsavassakoṭṭiyo aparimitaṃ dibbaviḥavamanubhavitvā tehipi attānaṃ alaṃkaroti. Tatheva paranimmitesu bhogesu attano vasaṃ vattenti = paranimmitavasavattinoti evaṃ laddhanāmānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya paranimmitavasavattisaṃkhātesu devesu uppajjitvā manussagaṇanāya navasataṃ ekavīsatiyo saṭṭhiṇca vassasatasahassāni

avaṇṇanīyaṃ vipulodāraṃ
mahantaṃ dibbasirimanubhavitvā tāyapi attānaṃ alaṅkaroti. Evaṃ chakāmāvacaresu
devesu anulomapaṭilomavasena rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbasāṅkhāte
pañcakāmaguṇe suciramanubhavanto kāmasampattiṃ anubhavati. Bhavantettha:-

Saggesu heṭṭhimasukhaṃ cakkavattisukhena hi,
Pāṇimattakapāsāṇaṃ himavantantaraṃ mataṃ.

Yāni paññāsavassāni manussānaṃ dino tahiṃ,
Timsarattindivo māso māsā dvādasa vaccharaṃ.

Tena saṃvaccharenāyu dibbaṃ pañcasataṃ mataṃ,
Heṭṭhi mānantu devānaṃ āyuno hi catugguṇaṃ.

[SL Page 141] [\x 141/]

Uparūpari devānaṃ channaṃ cāti vijāniyaṃ,
Ratanuttama cittehi vihaṅgapathacārihi,
Vimānehi ca ratanānaṃ ko sukhaṃ vaṇṇayissati.

Ekova rakkho phalati sabbhaṃ icchānukūlakaṃ,
Yaṃ hi tattha vasantānaṃ ko sukhaṃ vaṇṇayissati.

Sugandha sukhasamphassā sovaṇṇāpi piḷandhanā,
Yesaṃ puññaena ko tesāṃ sukhaggaṃ vaṇṇayissati.

Accharā vijjusañcārā accherasata maṇḍitā,
Muttā vālukasaṃchannā yuttā puññaphalattano.

Sampaphullalatālamba manuññā gindamaṇḍito,
Vicitta patta pakkhīnaṃ vaggunigghosanādikā

Suvaṇṇamaṇisopāna nīlāmalajalāsayā,
Avaṇṇarahitāneka sugandhakusumotthatā.
Puññakammamahāsiṃhi kappitā pītivaddhanā,
Puññakammaratāvāsa vipakkhasukhadāyikā.

Sabbotukasukhārammā uyyānā nandanādayo,
Ye pamodanti kotesaṃ sukhaggaṃ vaṇṇayissatīti.

Evarūpaṃ kāmabhavasampattiṃ anubhavitvā rūpabhavasampattimpī anubhavitu
kāmena upāsakajanena:-

“Piyo ca garubhāvaniyo vattā ca vacanakkhamo,
Gambhīraṇca kathāṃ kattā no catṭhāneni yojako”ti.

Evamādi kalyāṇaguṇa samannāgataṃ kalyāṇamittaṃ upasaṅkamitvā visuddhimagge
vuttanayena cariyānukūlaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā kāmaccchandavyāpāda
thīnamiddha uddhaccakukkuccavicikicchā vippahīnaṃ vitakkavicāra pītisukhacitte
kaggatā sampayuttaṃ paṭhamajjhānaṃ bhāvetabbaṃ. Tampanetaṃ jhānaṃ tividhaṃ

hoti hīnamajjhima paṇitavasena. Tattha paṭiladdhamattam anāsevitam hīnam subhāvita aparipuṇṇa
 vasībhāvam majjhimaṃ ativiya subhāvitam sabbaso paripuṇṇa vasībhāvam paṇitanti
 veditabbam tampanetaṃ paṭhamajjhānam hīnam parittam bhāvetvā aparihīnajjhāno
 mahābrahmānam parivārakattā tesam parisatiṃ bhavāti = brahmapārisajjāti
 laddhanāmānam

[SL Page 142] [\x 142/]

Brahmānam nivāsanaṭṭhānatāya brahmapārisajja saṅkhāte paṭhamatale nibbattitvā
 kappassa tatiyabhāgappamānam brahmasampatti manubhavati. Tameva majjhimaṃ
 bhāvetvā aparihīnajjhāno mahābrahmānam puro hitaṭṭhāne ṭhitattā brahmapurohitāti
 laddhanāmānam nivāsanaṭṭhānatāya brahmapurohitoti evaṃ laddhanāme brahmaloke
 nibbattitvā upaḍḍhakappaṃ brahmasampatti manubhavati. Tameva paṇitam bhāvetvā
 aparihīnajjhāno upāsakajano tehi tehi jhānādīhi guṇavisessehi brūhitā paṭividdhā
 brahmāno vaṇṇavantatāya ceva dīghāyukatādīhi ca brahmapārisajjādīhi
 mahantabhāvato ca mahābrahmānoti laddhanāmānam brahmānam nivāsanaṭṭhāna tāya
 mahābrahmāti vissute brahmaloke nibbattitvā ekamasāṅkheyya kappam
 brahmasampatti manubhavati tayopete
 paṇītaratamaratanāvabhāsitasamānānālavāsīnoti veditabbā. Ettha pana etesaṃ
 tinnannampi asaṅkheyyakappavaseneva āyuparicchedo daṭṭhabbo. Tathāhi
 brahmapārisajjādīnam tinnampi mahākappānam vasena āyupamāṇa paricchedo na
 sambhavati, ekakappepi tesam avināsabhāvena paripuṇṇakappe asambhavato,
 tathāhesaloko sattavāresu agginā aṭṭhame vāre udakena puna sattavāresu agginā
 aṭṭhamevāre udakenāti evaṃ aṭṭhasu aṭṭhakesu paripuṇṇesu pacchimavāre vātena
 vinassati, tattha paṭhamajjhānālam upādāya agginā nassati, dutiyajjhānālam
 upādāya udakena, tatiyajjhānālam upādāya vātena nassati.
 Vuttañcetam:-

“Satta sattagginā vārā aṭṭhame aṭṭhamodakā,
 Catusaṭṭhi yadā puṇṇā eko vāyuvāro siyā.
 Agginā bhassarā heṭṭhā āpena subhakiṇhato,
 Vehapphalato vātena evaṃ loko vinassatī”ti.

Tasmā tinnannampi paṭhamajjhānālam eka kappepi avināsanabhāvato
 sakalakappe tesam sambhavo natthīti asaṅkheyyakappavasena tesam āyuparicchedo
 vutto. Dutiyajjhānalato paṭṭhāya pana paripuṇṇassa mahākappassavasena
 āyuparicchedo, na asaṅkheyyakappavasena asaṅkheyyakappo tica
 yojanāyāmvitthāravasena sāsaparāsito vassasataccayena ekekaḍḍhassa gahaṇena
 sāsaparāsito parikkhayepi

[SL Page 143] [\x 143/]

Akkhayasabhāvassa mahākappasseva catutthabhāgo. So pana yattha
 rogadubbhikkhānam aññatara samvattena bahusu vināsamupagatesu
 avasiṭṭhasattānam pavattakusaladhammānubhāvena dasavassato paṭṭhāya anukkamena
 asaṅkheyyāyupamāṇesu sattesu puna adhammasamādānavasena kamena parihāyitvā
 dasavassāyukesu jātesu rogādisu aññatarasamvattena sattānam vināsapattiyā
 ayameko antarakappoti evaṃ paricchinnassa antarakappassa vasena catusaṭṭhi
 antarakappappamāṇo hoti, vīsati antarakappappamāṇotica vadanti tathā dutiyajjhānam

tatiyajjhānaṃ ca parittaṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno uparimehi parittā ābhā etesanti = parittābhāti evaṃ laddhanāmānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya parittābhasaṅkhāte brahmaloke uppajjitvā dve mahākappāni brahmasampatti manubhavati. Tameva majjhimāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno appamāṇā ābhā etesanti = appamāṇābhāti vissute brahmaloke nibbattitvā cattāri mahākappāni brahmasampatti manubhavati. Tameva paṇītaṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno valāhakato vijju viya itocito ca ābhā sarati nissarati etesaṃ sappītikajjhāna nibbattakkhandha santānattā ābhassarāti laddhanāmānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya ābhassarāti vissute brahmaloke nibbattitvā aṭṭhamahākappāni brahmasampatti manubhavati. Etepi tayo paṇītaratanāvabhāsīte katalavāsīnoti veditabbā. Tathā catutthajjhānaṃ parittaṃ hīnaṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno subhāti ekaghaṇā acalā sarīrābhā vuccati, sā uparibrahmehi parittā subhā etesanti = parittasubhāti evaṃ laddhanāmānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya parittasubhasaṅkhāte brahmaloke uppajjitvā soḷasamahākappāni brahmasampattimanubhavati. Tameva majjhimāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno appamāṇasubhā etesanti = appamāṇasubhāti evaṃ laddhanāmānaṃ brahmānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya appamāṇasubhasaṅkhāte brahmaloke nibbattitvā dvattiṃsamahākappāni brahmasampattimanubhavati. Tameva paṇītaṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno pabhāsamudayasamkhātehi subhehi kiṇṇā ākiṇṇā subhakiṇṇāti evaṃ laddhanāmānaṃ brahmānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya subhakiṇṇasaṅkhāte brahmaloke uppajjitvā upāsakajano

[SL Page 144] [\x 144/]

Catusaṭṭhimahākappāni brahmasampattimanubhavati. Etepi paṇītaratanāvabhāsīte katalavāsīnoti veditabbā. Tathā pañcamajjhānaṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno jhānappabhāya nibbattaṃ vipulaphalametesanti = vehapphalāti evaṃ laddhanāmānaṃ brahmānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya vehapphalasaṅkhāte brahmaloke uppajjitvā pañcakappasatāni mahantaṃ brahmasampattimanubhavati. Keci pana tameva “saññā rogo saññā gaṇḍo”ti ādinā”dhi cittaṃ dhi vatedaṃ citta”nti ādinā nayena arūpūpapattiyā ādinavadassanena tadabhāve ca santapaṇīta bhāvasanniṭṭhānena vāyo kasiṇe kesañci matena paricchinnakāsakasiṇe vā bhāvanābalena tena paṭilabhitabbabhāve arūpassa anibbatti sabhāvāpādānavasena arūpavirāgabdhāvanāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno saññāvirāgabdhāvanānibbatta rūpasantatimattattā natthi saññātammukhena vuttāsesaarūpakkhandhā ca etesanti = asaññā, teyeva sattāti asaññasattā iccevaṃ laddhanāmānaṃ brahmānaṃ asaññā sattānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya asaññasaṅkhāte loka uppajjitvā pañcakappa satāni tattha pavattanti. Etepi paṇītaratanāvabhāsīte katalavāsīnotidaṭṭhabbā. Evaṃ sucirampi kālaṃ rūpabhavasampattiṃ anubhavitvā arūpabhavasampattimpī paribhuñjitukāmo upāsakajano “dissanti kho pana rūpādhikaraṇaṃ daṇḍādāna satthādānakalaha viggahavivāda”nti nakho panetaṃ sabbaso āruppeti so ca tesāṃ daṇḍādānādīnañceva cakkhurogādīnañca ābādhasahassānaṃ vasena karajarūpe ādinavaṃ disvā visuddhimagge vuttanayena ākāśānañcāyatanāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno ākāśānañcāyatanūpagānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya evaṃ laddhanāme arūpabhāve nibbattitvā tattha vīsaticappasahassāni udāraṃ pītisukhamanubhavati tattheva viññānañcāyatanāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno viññānañcāyatanūpagānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya viññānañcāyatanasaṅkhāte arūpabhāve uppajjitvā cattālīsakappasahassāni atulaṃ pītisukhamanubhavati. Tathā ākiṇcaññāyatanāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno ākiṇcaññāyatanūpagānaṃ devānaṃ nivasanaṭṭhānatāya evaṃ laddhanāme arūpabhāve uppajjitvā satṭhikappasahassāni ulāraṃ jhānasukhamanubhavati tattheva nevasaññānāsaññāyatanāṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno

nevasaññā

[SL Page 145] [\x 145/]

Nāsaññāyatanūpagānaṃ devānaṃ nivāsanaṭṭhānatāya nevasaññā
nāsaññāyatanasaṅkhāte arūpabhava uppajjitvā caturāsīti kappasahassāni
atipaṇītataṃ samāpattisukhamanubhavati bhavantettha:-

Jhāyino amitābhāve pītibhakkhā mahiddhikā,
Brahmāno ko sukhaṃ tesaṃ na munī vaṇṇayissati.

Tibhāgakappaṃ jīvanti brahmalokesu hetṭhimā,
Caturāsītisahassāni kappāni tesu uttamā.

Pūrā sāsapiyo koṭṭhe sabbato yojanāyate,
Tato vassasate puṇṇe jaḍḍetvā ekamekakaṃ,
Yāvatā rittakaṃ hoti dīgho kappo tatepica.

Āyunā eva viññeyyo tesaṃ sese sukhodayo,
Iminā pūtikāyena mandakālena sādhiyā.

Nekakappasataṃ āyu sukhañcāpi manomayaṃ,
Yesaṃ tesaṃ sukhaggassa kā ettha upamā siyā.

Visiṭṭhamiha yaṃ puññaṃ nibbāṇāvahameva taṃ,
Uḷāraphaladaṃ evaṃ brahmalokesu majjhimam.

Parittaṃ kāmaloḥamhi pañcakāmaguṇodayaṃ,
Aññañca yaṃ hitasukhaṃ sabbam deti asesakaṃ.

Sudullabhaṃ bubbula dubbalaṃ imaṃ
Sarīramevaṃvidha puññasādhakaṃ,
Apuññaṃkammesu payojayaṃ jano
Sinerumuddhā patitova sociyo.

Yathā sāsapamattamhā bījā nigrodha pādapo,
Jāyate satasākhaḍḍho mahānīlambudopamo.

Tatheva puññaṃkammamhā anumhā vipulaṃ phalaṃ,
Hotīti appapuññaṃ nāvamaññeyya paṇḍito ti.
Yampana vuttaṃ lokiya lokuttarasampattiyo sādhetabbāti tattha ettāvatā
lokiyasampattiyo pakāsītā honti.

[SL Page 146] [\x 146/]

Evam vidhe neka vibhūti sāre
Kāme bhava rūpabhavetarepi,
Pappoti silādiguṇena yena Ko nāma tasmim hi budho pamajje.

Iti abhinava sādhujaṇa pāmojjatthāya kate upāsakajānālankāre

Lokiyasampattiniddeso nāma sattamo paricchedo.

Idāni lokuttarasampattiyo sādhetabbāti ettha lokuttarasampattiyo nāma upādānakkhandhasaṅkhātalokato uttaranti uttinnāti vā lokuttarāti evaṃ laddhanāmā sampatti, sā tividhā hoti sāvakabodhi paccekabodhi sammāsambodhīti. Ettha sāvakabodhi nāma satthu dhammadesanāya savaṇante jātattā sāvakāti evaṃ laddhanāmehi sāvakehi maggapaṭipāṭiyā adhigantabbo saccābhisamayo. Tathāhi visuddhimagge vuttanayena sotāpattimaggaṃ bhāvetvā diṭṭhivicikicchā pahāṇena pahīṇāpāyagamano sattakkhattuparamo sotāpanno nāma. So pana tividho hoti, ekabījī kolaṃkolo sattakkhattuparamoti. Tattha ekabījī nāma ekaṃ bhavaṃ saṃsaritvā arahattaṃ patto, kolaṃ kolo nāma dve vā tīṇi vā sandhāvitvā dukkhassantakaro, sattakkhattuparamo nāma sattamajātito paraṃ uppādanārahassa bandhasantānassa arahattappattiyā nirodhattā sattamabhava dukkhassantakaro, sattabhavā ca sattakkhattuṃ manussaloke paṭisandhigahaṇa vasena daṭṭhabbā, deva lokabrahmalokesu hi tato adhikatarampi uppajjanti yeva. Tasmā visākhāca anāthapiṇḍiko seṭṭhi ca sakko devarājācāti ime tayo janā bhavanikantiyā balavatarattā chakāmāvacaresu anukkamena uppajjitvā tattha tatthāyuppannāna mahantiṃ dibbasampattiṃ samāpatti sukhaṇca anubhavitvā paranimmitadevaloke tathā jhānaṃ nibbattetvā brahmalokepi anukkamena uppajjantā tatthāyuppannāna udāraṃ pītisukhaṃ

[SL Page 147] [x 147/]

Anubhavitvā subhakiṇḥatale tathā maggaṃ bhāvetvā anāgāmiphalaṃ patvā pañcasuddhāvāsesu anukkamena uppajjantā tattha tatthapi āyuppannāna samāpattisukhamanubhavitvā akaniṭṭhatale tathā arahattamaggaṃ sacchikatvā nibbāṇapuram pavisanti. Aparo rāgadosamohānaṃ tanuttakaraṃ sakadāgāmi maggaṃ bhāvetvā sakadāgāmi nāma hoti, sakideva imaṃ lokaṃ paṭisandhivasenāgacchati, tattha ekacco kāmabhava sakadāgāmiphalaṃ sacchikaroti, ekacco rūpabhava, ekacco arūpabhaveti sopi evaṃ tividho hoti. Aparo kāmārāgavyāpādānamanavasesappahāṇakaraṃ anāgāmimaggaṃ bhāvetvā anāgāmi nāma hoti, so hi paṭisandhivasena imaṃ lokaṃ na āgacchatīti anāgāmi nāma jāto.

Tasmā saddhādānamindriyānaṃ adhikādhikavasena suddhāvāsesu uppajjanto saddhindriyādhikavasena avihatale uppajjitvā kappasahassa brahmasampattimanubhavati. Tathā viriyindriyādhikavasena atappe uppajjitvā dve kappasahassāni mahantaṃ pītisukhaṃ ,anubhavati. Tathā satindriyādhikattena sudasse uppajjitvā cattāri kappasahassāni vipulaṃ pītisukhamanubhavati. Tathā samādhindriyayassa adhikattā sudassītale uppajjitvā atthakappasahassāni udāraṃ brahmasampattimanubhavati. Tathā paññindriyādhikabhāvena akaniṭṭhatale uppajjitvā soḷasakappasahassāni atikkantaṃ brahmasampattimanubhavati. Tattha avihādayo suddhānaṃ anāgāmiarahantānameva āvāsīti suddhāvāsā, anunayapaṭighābhāvato suddho āvāso etesanti = suddhāvāsā, anunayapaṭighābhāvato suddho āvāso etesanti = suddhāvāso, tesam nivāsabhūmipi suddhāvāsīti vuccati. Imesu pana paṭhamatalavāsino appakena kālena attano tathānaṃ na vijahatīti = avihā nāma. Dutiyatalavāsino na kenaci tappantīti = atappā. Tatiyatalavāsino paramasundararūpattā sukhena dissantīti = sudassā. Catutthatalavāsino suparisuddha dassanattā sukhena passantīti = sudassino. Pañcamatalavāsino pana ukkaṭṭhasampattikattā natthi etesaṃ kaniṭṭhabhāvoti =

akaniṭṭhāti veditabbā.

Ettha pana antarā parinibbāyī upahaccaparinibbāyī asaṅkhāraparinibbāyī sasaṅkhāraparinibbāyī uddhamṣoto akaniṭṭhagāmīti. Aviḥesu pañca, tathā atappasudassasudassisu, akaniṭṭhesu pana uddhamṣotavajjā cattāro labbhanti, tattha tattha anāgāmīnaṃ āyuno vemajjhaṃ anatikkamitvā antarāca

[SL Page 148] [\x 148/]

Kilesānaṃ parinibbāṇa saṅkhātāṃ arahattaṃ patto antarāparinibbāyī nāma hoti, so pi evaṃ tividho hoti-kappasahassāyukesu tāva aviḥesu nibbattitvā eko nibbattadivaseyeva arahattaṃ pāpuṇāti, no ce nibbattadivaseyeva arahattaṃ pāpuṇeyya, paṭhamassa pana kappassa matthake pāpuṇāti, paṭhameko antarā parinibbāyī nāma. Aparo evaṃ asakkonto dvinnāṃ kappasatānaṃ matthake pāpuṇāti, ayaṃ dutiyo. Aparo evampi asakkonto catunnaṃ kappasatānaṃ matthake pāpuṇāti ayaṃ tatiyo antarā parinibbāyī nāma hoti. Pañcamāṃ pana kappasatāṃ atikkamitvā arahattaṃ patto upahaccaparinibbāyī nāma hoti. Atappādisupi esevanayo. Yattha katthaci uppanno pana sasamkhārena sappayogena kilamanto dukkhena patto sasamkhāraparinibbāyī nāma. Ime cattāro pañcapi suddhāvāsesu labbhanti. “Uddhaṃ soto akaniṭṭhagāmī”ti ettha pana uddhambhāgiyavasena uddhamassa taṇhā sotā vāti = uddhaṃ soto, uddhaṃ vā gantvā paṭilabhitabbato uddhamassa maggasotanti = uddhamṣoto, akaniṭṭhaṃ gacchatīti = akaniṭṭhagāmī, so hi avihato paṭṭhāya cattāro devaloke sodhetvā akaniṭṭhaṃ gantvā parinibbāyati, ayaṃ uddhaṃ soto akaniṭṭhagāmī nāma. Aparo arahattamaggaṃ bhāvetvā anavasesakilesappahāṇena arahā nāma hoti khīṇāsavo aggadakkhiṇeyyoti. Evaṃ maggaṇipāṭiyā adhigantabbo saccābhisamayo sāvakasambodhīti vuccati.

Paccekasambodhināma bodhaneyyabodhanattho hi balesu vasībhavo ananubandho sayambhūñāṇena saccābhisamayoti attho. Sammāsambuddhānaṃ nahi sayambhūñānatāya sayameva pavattamānopi saccābhisamayo sānubandho aparimāṇānaṃ sattānaṃ saccābhisamayassa hetubhāvato, imesaṃ pana yo ekassāpi sattassa saccābhisamayo hetu na hotīti ananubandhoti vuccati.

Sammāsambodhi pana sammā sāmāṃ sabbadhammānaṃ bujjanato bodhanato ca sammāsambodhi nāma. Sabbaññūtañānapadaṭṭhānaṃhi maggañāṇaṃ.

Maggañānapadaṭṭhānaṃca sabbaññūtañāṇaṃ tasmā sammāsambuddhoti vuccati.

Tenāha:-

“Buddhoti yo so Bhagavā sayambhū anācariyako pubbe ananussutesu dhammesu sāmāṃ saccāni abhisambujjhi tattha ca sabbaññūtapatto balesu

[SL Page 149] [\x 149/]

Vasībhāva”nti tividhāpetā tinnāṃ bodhisattānaṃ yathāsakaṃ āgamanīyapaṭipadāya matthakappattiyā satipaṭṭhānādīnaṃ sattatiṃ sāya bodhipakkhiyadhammānaṃ bhāvanā pāripūrīti veditabbā. Itarābhisamayānaṃ tadavinābhāvato nahi sacchikiriyābhisamayena bhāvanābhisamayayo nasambhavati, satika bhāvanābhisamayayo pahāṇābhisamayayo pariññābhisamayayo ca siddhoyeva hotīti. Tasmā adhikāro chandatāti divaṅgasamannāgatā patthanāvasena katapaṇidhānaṃ upāsakajānā tatoppabhūti aggasāvakabhāvāya kappasatasahassādhikānaṃ ekamasaṅkheyya

mahāsāvakabhāvāya kappānaṃ sataṣaḥassaṃyeva sambhārasambha raṇaṃ karonto satthu sabrahmacārito vā catusaccakammaṭṭhānakathaṃ sutvā tasmiṃyeva khaṇe kālantarena vā tajaṃ paṭipattiṃ anuṭṭhantā ghaṭantā vāyamantā vipassanaṃ ussukkāpetvā saccāni paṭivijjhantā attano abhinīhārānurūpaṃ saddhiṃ aggasāvakabhūmiyā ca mahāsāvakabhūmiyā vā kevalaṃ vā aggamaggakkhaṇe sāvakasambodhiṃ adhigacchanti, tato paraṃ sāvakabuddhā nāma honti sadevake loke aggadakkhiṇeyyāca. Athavā:-

“Manussattaṃ liṅgasampatti vigatāsavadassanaṃ,
Adhikāro chandatā ete abhinīhārakāraṇā”ti.

Ime pañcadhamme samodhānetvā katābhinīhārā pana upāsakajānā tatoppabhūti dve asaṅkheyyāni kappāni sataṣaḥassaṇca bodhisambhārasambharaṇaṃ karontā anupubbena sambhatapaccekabodhisambhārā tādisse kāle carimattabhāveṭṭhitā ñāṇassa paripākagatabhāvena upaṭṭhitasamveganimittaṃ gahetvā savisesaṃ bhavādisu ādīnaṃ disvā sayambhūñāṇena pavatti pavattihetutaṇca paricchinditvā “so imaṃ dukkhanti yoniso manasikarotī”ti ādinā āgatanayena catusaccakammaṭṭhānaṃ brūhentā attano abhinīhārānurūpaṃ saṅkhāre parimaddantā anukkamena vipassanaṃ paccekasambodhiṃ abhisambujjhanti, aggaphalakkhaṇato paṭṭhāya paccekasambuddhānāma hutvā sadevakassa lokassa aggadakkhiṇeyyā honti. Athavā yadi sambodhimicchanti:-

“Manussattaṃ liṅgasampatti hetusatthāradassanaṃ,
Pabbajjāguṇasampatti adhikāro ca chandatā,
Aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhatī”ti.

[SL Page 150] [x 150/]

Evam vutte aṭṭhadhamme samodhānetvā sace paññādhikā cattāri asaṅkheyyāni kappānaṃ sataṣaḥassaṇca athasaddhādhikā aṭṭhaasaṅkheyyāni kappānaṃ sataṣaḥassaṇca athaviriyādhikā soḷasaasaṅkheyyāni kappānaṃ sataṣaḥassaṇca paripūritabodhisambhārā upāsakajānā carimabhava katapubbakiccā bodhimaṇḍaṃ abhiruyha “na tāvimaṃ pallaṅkaṃ bhindissāmi yāva me anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccissatī”ti paṭiññaṃ katvā aparājitaṃ pallaṅke nisinnā asaṃpattāya eva saṃjhaṇelāya mārabalaṃ vidhamitvā purimayāme pubbenivāsānussatiñāṇena anekākāravokāre pubbenivutthakkhandhe anussaritvā majjhimayāme dibbacakkhuvisodhanena cutūpapāte ñāṇaṃ anāgataṃse ñāṇaṃ adhigantvā pacchimayāme “kiccaṃ vatāyaṃ loka āpanno jāyati ca jīyati ca mīyati ca cavati ca uppajjati ca athaca paṇimassa dukkhassa nissaraṇaṃ nappajjānāti jarāmaraṇassā”ti ādinā jarāmaraṇato paṭṭhāya paṭiccasamuppādamukhena vipassanaṃ abhinivisitvā mahāgahaṇaṃ chindituṃ nisānasīlāyaṃ pharaṣuṃ nisento viya kilesagahaṇaṃ jindituṃ ñāṇapharaṣuṃ tejento Buddhabhāvāya hetusampattiyā paripākaṃgatattā sabbaññutaññādhigamāya vipassanaṃ gabbhaṃ gaṇhāpento antaranarā nānā sampattiyo samāpajjitvā yathā vavatthāpīte nāmarūpe tilakkhaṇaṃ āropetvā anupadadhammavipassanāvasena anekākāravokārasaṅkhāre sammasantā chattiṃsakotiṣataṣaḥsamukhena sammasanavāraṃ vitthāretvā tattha mahāvajjañāṇasaṅkhāte vipassanāñāṇetikkkhasūrabhāvūpāpanne utthānagāminī bhāvena pavattamāne yadā taṃ maggena ghaṭenti tadā maggapaṭipāṭiyā diyaḍḍhakilesasahassaṃ khepento aggamaggañāṇena sammā sambodhiṃ adhigacchanti, aggaphalakkhaṇato paṭṭhāya adhigatā nāma, sammāsambuddhabhāvato

dasabalacatuvesārajjādayopi hi tesam tadā hatthagatāyevea hontiti.

Tattha paññādhikānaṃ hi saddhā mandā hoti paññā tikkhā, tatova upāyakosallassa visadanipuṇabhāvena na cirasseva pāramiyo pāripūriṃ gacchanti. Saddhādhikānaṃ paññā majjhimā hoti, tesam nātidīghaṃ nātisanikaṃ pāramiyo pāripūriṃ gacchanti. Viriyādhikānaṃ pana paññā mandā hotiti tesam cireneva pāramiyo pāripūriṃ gacchanti. Yathā mahābodhi

[SL Page 151] [\x 151/]

Sattānaṃ na evaṃ paccekabodhisattānaṃ, tesam hi satipi paññādhikabhāve dve asaṅkheyyāni kappānaṃ sataṣaṣaṇṇa bodhisambhārasambharaṇaṃ icchitabbaṃ, na tato oraṃ, saddhādhikaviriyādhikāpi vuttaparichedato paraṃ katipaye eva kappeatikkamitvā paccekabodhiṃ abhisambujjhanti, na tatiyaṃ asaṅkheyyanti. Sāvakaṃ bodhisattānaṃ pana yesaṃ aggasāvakaṃ bhāvāya abhinīhāro tesam ekaṃ asaṅkheyyakappānaṃ sataṣaṣaṇṇa sambhārasambharaṇaṃ icchitabbaṃ. Yesaṃ mahāsāvakaṃ bhāvāya tesam kappānaṃ sataṣaṣaṇṇa. Tathā Buddhassa mātāpitunnaṃ upatthākaṃ puttassacāti, ayaṃ sannīttānakaro nayo. Icevaṃ upāsakaratanādibhāvaṃ pattā upāsakajanā sīlavipulapākāraṃ samādhiparikhāparivāritaṃ vipassanāñānadvāraṃ satisampajaññadalhakaṃ vātaṃ samāpattimaṇḍapādipatimaṇḍitaṃ bodhipakkhiyajanasamākūlaṃ amatavaranaṃ gataṃ pavisitvā acchinnaṃ makūṭaṃ ujum puthulavitthataṃ satipatthānamahāvīthiṃ otaritvā cattāri sāmāññaphalāni catasso paṭisambhidā chaabhiññā aṭṭhasamāpattiyoti imehi mahaggehi ratanehi attabhāvaṃ alaṅkaronti. Tasmā:-

Sabbaññu ñāṇa sataraṃsi pajjotenāvabhāsitaṃ,
Karuṇāpuṇṇacandena katasītapariggahaṃ.

Dasabuddhāmalabalo dāraggaṃ havibhūsito,
Kusalosadhitārāhi saṃkiṇṇā sabbato disaṃ.

Buddhāsādhāraṇaṃ ñāṇaṃ suvaṇṇamaṇisimṃgihi,
Buddhadhammorusehi avaruddhā samantato.

Vesārajjamigindehi parisā vanarājisu,
Sukhavissatthacārīhi accantaṃ upasobhitā.

Lokadhammānilākampa dhiti meru dhajuggamā,
Satipatthānaraṭṭhaḍḍhā padhānānilavijitā.

Saddhammadeśanāvassa dhārāhi parisanditā,
Bojjhaṅgakusumākīṇṇa maggaṅgaṃ mahāpathā.

Guṇaṇṇava parikkhittā sīlāmalatalā subhā,
Buddhabhūmi hi yā loke laddhā vīravarehi sā.

Visiṭṭhā sabbabhūmīnaṃ yadi etena labbhati,
Alabbhanīyaṃ etena loke aññaṃ hi kiṃ siyā.

[SL Page 152] [\x 152/]

Tato cintāmaṇīdeva pādapo surabhī viya,
Nirantaraṃ va ettheva kattabbo sādarādaroti.

Yampana vuttaṃ evaṃ saraṇagatehi upāsakopāsikajanehi sīle patiṭṭhāya
patirūpadhutaṅgasamādānena taṃ parisodhetvā pañca vaṇijjā pahāya dhammena
samena jīvikāṃ kappentehi upāsakaratanādibhāvaṃ patvā dine dine
dasapuñṇakiriyavatthūni pūrentehi antarāyakaradhamme pahāya
lokiyalokuttarasampattiyo sādhetabbāti taṃ ettāvatā sabbākārena pakāsitaṃ hoti.

Saraṇaguṇabhirāmo sīla bhūsābhirāmo
Paramadhutavaṇijjo ruddha micchāvaṇijjo,
Nicita nikhilapuñṇo santatekantapuñṇo
Sivamapi nutapuñṇo sambhunevaṃ sapañṇo.

Iti abhinava sādhujana pāmojjatthāya kate upāsaka janālaṅkāre
Lokuttarasampattiniddeso nāma aṭṭhamo paricchedo.

Idāni imasmiṃ upāsakajanālaṅkāre ye sīlādayo kusalahammā niddiṭṭhā na panesaṃ
kāraṇaṃ attā niddiṭṭho, tassa hi kārakassa vedakassa attano abhāve sīlādīnaṃ
kusalahammānaṃ abhāvo siyā, tesamabhāvo tadāyattavuttīnaṃ tesam vipākānampi
abhāvo hoti, tasmā sīlādīnaṃ kusalahammānaṃ desanā niratthikāti yojeyya,
tassevaṃ parihāro vattabbo, nāyaṃ niratthikopāyadesanā, yadi kārakassa abhāvā
sīlādīnaṃ kusalahammānamabhāvo siyā tayā parikappitassa attanopi abhāvo siyā,
kiṃ kāraṇanti ce? Tassa attano aññassa kāraṇassābhāvato kārakābhāvepi kattā atthīti
ce tathā sīlādīnampi kusalanāṃ asatipi kattari atthitā upagantabbā, kutoyaṃ taca
tatthānurodho idha virodhoti, tathāpi yathāpana loke kārakābhāvepi paṭhavi
āpatejautuādayo

[SL Page 153] [x 153/]

Paṭicca aṅkurādīnaṃ abhinibbatti dissati, tathā etesaṃ sīlādīnaṃ kusalanāṃ
dhammānaṃ hetuppaccayasāmaggiyā abhinibbatti hotīti veditabbā. Athā pi cettha
tayā paññāya parikappito nicco dhuvo sīlādīnaṃ kattā attā paramatthato atthīti cetam
upaparikkhissāma tāva, so pana tava attā kāraṇaṃ vedako kiṃ sacetano siyā
pākāratarupāsānatīṇasadiṣṭo. Siyā, tassa kārakavedakattābhāvo ca siyā, sadi sacetano
so cetanāya añño vā siyā, anañño vā, athānañño cetanāya nāse attano vināso siyā, kiṃ
kāraṇanti? Cetanāya anaññattā, athāpi bhavato adhippāyo evaṃ siyā-attano pana nāso
na bhavati nibbattacetanāyayeve nāso, bhavatīti, vuccate- attano anāse sati cetanāya pi
nāso na bhavati, kiṃ kāraṇanti? Cetanāya anaññattā, cetanattānaṃ anaññatte sati
cetanāyayeve nāso bhavati na attanoti ayuttamevetam, cetanāyayeve vināse
visesakāraṇaṃ natthi, attāva nassatu tiṭṭhatu cetanā, atha cetanāya nāse attano nāso na
bhavati cetanāya attā añño siyā, yathā aññassa assassa nāse mahisassa nāso na bhavati,
evaṇca sati cetanāya anañño attāti tava paṭiññā hīnā, atha cetanattānaṃ na aññatte sati
attano anāse cetanāyapi anāso bhavatu, paṭiññā hīnā, atha vuttappakārato na viparītaṃ
vā siyā, attā nassatu, cetanā tiṭṭhatu, atha ca pana evaṃ na bhavati anaññattā ce
pakkham pariccajasi atha na pariccajasi paṭiññā hīnā bhavati, athāyaṃ
bhavatodhippāyo siyā nāyaṃ mama attā cetanāya anañño añño yevāti, atra vuccate-
idha pana aññattam duvidham hoti lakkhaṇa katamaññattaṇca
desantarakatamaññattaṇcāti, tattha kiṃ tvaṃ cetanattānaṃ lakkhaṇa katamaññattam

vadesi udāhu desantarakatamaññattanti āha, lakkhaṇa katamaññattaṃ vadesi udāhu
desantarakatamaññattanti āha, lakkhaṇa katamaññattaṃ vadāmīti, yathāhi
rūparasagandhādīnaṃ ekadesa vattamānānampi lakkhaṇato aññattaṃ hoti evaṃ
cetanattānaṃ ekadesa vattamānānaṃ lakkhaṇato aññattaṃ hoti tasmā
lakkhaṇakatamaññattaṃ vadāmīti, atra vuccate- yathāhi jātavedasā dayhamāne
āmakaghaṭe sāmavaṇṇavināse rasādīnaṃ

[SL Page 154] [\x 154/]

Vināso bhavati tatheva cetanāya vināse attano pi vināso siyā, kiṃ kāraṇanti ce?
Rūparasādīnaṃ viya eka desattāti, athevam bhavato mati siyā ekadesatte satipi attano
pana vināso na bhavati cetanāyayeva vināso bhavatīti. Atra vuccate- attano anāse
cetanāyapi anāso hoti kiṃ kāraṇanti ce rūparasādīnaṃ viya samānēpi avinibbhogato,
atha samāne ekadesatte avinibbhogabhāve kena hetunā cetanāya eva nāso bhavati na
pana attano, atha visesakāraṇaṃ natthi tava laddhiyā attāva nassatu tiṭṭhatu cetanā,
atha cetanāya nāso attano nāso na bhavati ubhinnaṃ ekadesatā natthi, evaṃca sati ko
dosoti ce yaṃ pana tayā vuttaṃ yathā rūpa rasagandhādīnaṃ ekadesa vattamānānaṃ
lakkhaṇato aññattaṃ, tathā cetanattānaṃ ekadesa vattamānānaṃ lakkhaṇato aññattanti,
taṃ ayuttaṃ, paṭiññā hīnā, atha rūparasādīnaṃ viya samānēpi ekadesatte yadi attano
anāse cetanāyapi anāso na bhavati paṭiññā hīno asi, atha vuttappakārato viparītaṃ vā
siyā tava attānassatu ce cetanā tiṭṭhatu atheva na bhavatīti ce ekadesatā ca natthi, atha
desantarakatamaññattaṃ vadesi cetanattānaṃ ghaṭapaṭasakaṭakaṭādīnaṃ viya
aññattaṃ siyā, cetanāya vinā attā anuññāto ghaṭena vinā paṭo viya añño va ghaṭo
aññeva paṭoti, evaṃca sati ko dosoti ce? Acetano attāti pubbe vuttadosato na
parimuccasīti, tassa paramatthato na koci kattā vā codetā vā attā atthīti daṭṭhabbam,
yadi evaṃ atha kasmā Bhagavatā:-

Asmā lokā paraṃ lokam yo ca sandhāvatī naro,
Yodha karoti vediyati sukhadukkham sayam kataṃ”ti ca.

Satto saṃsāramāpanno dukkhamassa mahabbhayaṃ,
Atthi mātā atthi pitā atthi sattopapātiko”ti ca.

Bhavā bhava pañcakkhandhā bhārā bhāro ca puggalo,
Bhārādānaṃ dukham loke bhāranikkhepanaṃ sukham”ti ca.

Yaṃ hi karoti puriso kāyena vācā uda cetasā vā,
Taṃ hi tassa sakam hoti taṃ va ādāya gacchatī”ti ca.

[SL Page 155] [\x 155/]

Ekassekena kappena puggalassatthi sañcayo,
Siyā pabbatasamo rāsi iti vuttaṃ mahesinā”ti ca.

Assaddho akataññū ca sandhicchedo ca yo naro,
Hatāvakāso vantāso save uttama poriso”ti ca.

Vuttanti. Sabbaṃ evaṃ vutte Bhagavatā tañca kho sammutivasena na paramatthato,
nanu Bhagavatā idampi vuttaṃ:-

“Kinu sattoti paccesi māradditthigatannu te,
Suddha saṅkhārapuñjoyaṃ nayidha sattūpa labbhatī”ti.

Yathā hi aṅgasambhārā hoti saddo ratho iti,
Evaṃ khandhesu sattesu hoti sattoti sammuti.

Tasmā na vacanamattamevāvalambitabbaṃ, naca daḷha mūlahaggāhīnā nāma bhavitabbaṃ. Gurukulamupasevitvā suttapadānamadhippāyo jānitabbo, suttapadesu abhiyogo kātabbo, dve saccāni Bhagavatā vuttāni sammuti saccaṃ paramatthasaccanti, tasmā dvepi sammuti paramatthasaccāni amissakato ñātabbāni, evaṃ amissakato ñatvā koci kārako vā codako vā nicco dhuvo attā paramatthato natthīti upaparikkhitvā paccayasāmaggiyā dhammānaṃ pavattiṃ sallakkhetvā paṇḍitena upāsakajanena atthakāmena dukkhassantakiriyā caturaṅgasamannāgatamiranikarabhūtesu dhammappadīpavirahitesu vītivattesu eko dasabaladivākaro pātubhavati atidullabho, etena nayena samuppannesu Buddhesu mahājanaṃ saṃsārasindhuto uttāretvā nibbāna thale patitthāpitesu tumhe ajjāpi saṃsārapayonidhinimuggā ahu kalyāṇaguṇasampadāpagatapubbabhāgattā, sacetarhipi vassa sataccayena samuggamanasīso vāyu vegena ca kallolaghaṭitekacchiggaṃ yugaṃ sampatto kṇakacchapo viya paramadullabha manussattaṃ paṭilabhitvā kenaci subhena atthakkaṇa vinimmuttaṃ khaṇasampadaṃ sampādetvā tthitā tumhe taṃ na sādhayissatha, ediso tumhākaṃ kadā labheyya, apica bho maṇigaṇappabhābhāsurasaratanākaraṃ pavisitvā kaṭṭhakaṭṭhalasaṇcayāṃ viya karonto idaṃ accanta dullabhaṃ dhammaratanasamujjalaṃ varasāsaṇaṃ patvā cittavaṣaṃ gacchatha atha imamahā sāsana cutā bhavakānaṃ pavisitvā tantākulakajātā

[SL Page 156] [x 156/]

Guḷāguṇḍikajātā muñjababbajabhūtā anāgatataṭṭhagātānaṃ dassanamattampi alabhitvā dvāsatthiditthiyo gaṇhitvā apāyaṃ duggatiṃ vinipātāṃ saṃsāraṃ anatikkamantā cutito paṭisandhiṃ gaṇhamānā tīsu bhavesu yonisu pañcasu gatisu sattasu viññāṇatthitisu navasu sattavāsesu gambhiraghorasāgare pakkhitta nāvā viya yantayuttagono viya ca paribbhamantā yaṃ yaṃ duccharitaṃ samācaratha tumhe nibbatta nibbattaṭṭhāne vāsanāvegena tamunukarontā dīghassa addhuno accayena kenaci vidhinā anāgatasugatassa sammukhā hessatha tattha Bhagavā narāmaraparisaṃsāraṃ tumhākaṃ vāsanādosāṃ āvikaṇṇissati, Gotamassa Bhagavato sāsane mahallakabhikkhussa dvinnāṃ daharānaṃ vāsanādosāṃ viya upananda makkhikāvadhaṃ cāruṇī dūsakakuṭṭidūsaka puṭadūsaka āramadūsaka ambagopaka dubbaca kuhakādīnaṃ vāsanādosāṃ viya ca tena tumhākaṃ bhavissati mahatī nindā. Apica sādhuupāsakajānā sokaparideva dukkhadomanassupāyāsasālasampunṇe jātijarāmarāṇavyādhitaraṅgolobhādī caṇḍamacchākule ghararakkhasādhivāse taṇhāsavanti paṭiggahe kāmāvaṭṭe agadhāpārasaṃsārasāgare ummujjitvā nimujjitvā vitakkavīcibhakkhā hatā vicarantā kadalisaṇṇakāratālanālikarādī phalapādapaṣaṃchannaṃ sattatimsavidha bodhipakkiya dhammaratanākaraṃ saggāpavaggasukhadāyakaṃmanāpaṃ imaṃ sāsanaḍipapaṃpatvā samadhiḡatapaṭittho kilesasāliḡohenagantvā apāyavaḡabāmukhe apatanatthāya imaṃsaraṇasāliḡadipaṭipattiṃ surakkhitaṃ katvā rakkhissatha. Apica upāsakaratanādi bhāvaṃ pattā upāsakajānā tumhe saṃsārasāṭalappatta avijjāmūlaṃ saṅkhārakkhandhaṃ bhavaggasaṅghaṭitajarāmarāṇasikharaṃ sakalabhuvanatalavippakiṇṇataṇhāsākhāṃ visayavīsakusumapupphitaṃ dukkhavisaphalabhārābhāritaṃ

tebhumakavaṭṭavisarukkhaṃ saṅkhepato catunnaṃ mahābhūtānaṃ manasikārena
khaṇḍākhāṇḍikaṃ katvā dvācattālīsāya koṭṭhāsesu vitthāramanasikārena phāletvā
nāmarūpapariggahena sakalikaṃ katvā tasseva nāmarūpassa paccaye pariyesantā
mūlāni uddharitvā anupubbavipassanā vātātape sosāpetvā aggaphalasampattiagginā
jhāpetha. Evaṃ sabbakilese jhāpetvā sāvakabodhiyā vā paccekabodhiyā vā
sammāsambodhiyā vā attabhāvaṃ bhūsetukāmatā sabbakālaṃ paṭipajjathāti. Ettavatā
saṅkhepena sīlādīnaṃ kusalahammanāṃ niratthakavādinā parihaṛo niddiṭṭho hoti.

[SL Page 157] [\x 157/]

Evaṃ kammaphalesu saṇḍhitamatā diṭṭhiṃ jukamme ṭhitā
Pāleto saraṇaṃ varaṃ hataṇaṃ sīlaṇca niccetaraṃ,
Sādhentā catucakkasampadavaraṃ saṃsāracakkāpahaṃ
Taṃ nibbāṇasaṃ pibantu vibudhā sambuddhasaṃsevitanti.

Iti abhinavasādhujanapāmojjatthāya kate upāsakajanālaṅkāre
Puñṇaphalasādhakaniddeso nāma navamo paricchedo.

Atthato ganthato cāpi suddato cāpi ettha ca,
Ayuttaṃ vā viruddhaṃ vā yadi dissati kiñci.

Pubbāparaṃ viloketvā vicāretvā punappunaṃ,
Dhīmatā gahetabbaṃ gahetabbaṃ na dosatoti.

Nikāyantaraladdhīhi asammissocanākulo,
Mahāvihāravāsīnaṃ pavattiphalanissito.

Nidānādīkathāyutto attho yasmā pakāsito,
Tasmā hitatthakāmena kātabbo ettha ādaro.

Pajānaṃ hitakāmena karontena ca yaṃ mayā,
Puñṇaṃ adhigataṃ tena sukhaṃ pappontu paṇīno.

Antarāyaṃ vinācāyaṃ yathāsiṭṭhimupāgato,
Tathā kalyāṇasaṃkappā siddhiṃ gacchantu paṇīnaṃ.

Sirivallabhanāmena vissute pavare pure,
Saddho mahaddhano pubbe visālakulasambhavo

Lokuttamoti pañṇāto āsi yo bhikkhutena tu,
Jinasāsanamappetuṃ dinnovādesu saṇḍhito.

Paṇḍubhūmaṇḍale yobhū vaṇṇo sāmantaabhūmipo,
Saccasandho naye dakkho coḷagaṅgoti vissuto.

[SL Page 158] [\x 158/]

Tena kārapitā rammā viharā varadassanā,
Tayo āsuṃ mahākantā kirīṭa miva bhāsurā.

Yo tesam pavaro āsi vihāro cārudassano,
Sītalūdakasampanno nānādumagaṇālayo.

Anekajanasammoda nayanālisamāgamo,
Tassa kittilatāpuppha mañjarī viya bhāsurā.

Tidasālayanisseni viya jantuparāyano,
Aghāpaharaṇo rammo pharaṇī iti vissuto.

Guṇākaro perampalli iti viññūhi dassito,
Laṅkāḍīpamhi sakale dmiḷāṇaḷasamākule.

Āgatā pātumattānaṃ bhuyo sāsanaṃvuddhiyā,
Tambapaṇṇiddhajā therā sadā saddhammagocarā.

Āgamaṃ anurakkhantā yasmim vāsamakappayum,
Tassa pubbuttare ramme pāsāde vasatā mayā,
Racitoyamalaṅkāro sadā sajjanaraṇjako ti.

Itisīhalācariyabhadantānandamahātheraviracito upāsakajanālaṅkāro niṭṭhito.